

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๗
ประวัติศาสตร์ยูนนาน และทางไมตรีกับจีน

ของ

เอมิล โรเบิร์ต

(ชูศรี สาธร อ.บ., ป.ม. แปร)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พันโทวินิต นิลศิริ

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

๘ พฤษภาคม ๒๕๐๕

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.ท. วินิต นิตศิริ กำหนดงานวันที่ ๘
พฤษภาคม ๒๕๐๕ ณ ฌาปนสถานกองทัพก วัดโสมนัสวิหาร นางอรุณ
นิตศิริ ผู้เป็นภรรยาได้มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรม
ศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๗ ประวัติศาสตร์
ยูนนานและทางไมตรีกับจีน ของ เอมีต โรเชร์ ซึ่งนางชูศรี สาทร อ.บ., ป.ม.
เป็นผู้แปล เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์เนื่องในงาน กรมศิลปากรมีความยินยอมอนุญาตให้
จัดพิมพ์แจกจ่ายได้ดังประสงค์

เรื่องประวัติศาสตร์ยูนนานและทางไมตรีกับจีน นายเอมีต โรเชร์ (Emile
Rocher) ได้เดินทางไปยังประเทศจีน และใช้เวลาดำเนินการศึกษาค้นคว้าและ
ค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ของจีน โดยใช้หนังสือในการค้นคว้าถึง ๒๓๕๐ เล่ม ได้ใช้
เวลาแปลออกเป็นภาษาฝรั่งเศสและเขียนเรื่องนี้อยู่หลายปีจึงสำเร็จ นายเอมีต โรเชร์
ได้ส่งไปตีพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสในนิตยสารดองเป เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ โดยตั้งชื่อ
เรื่องว่า Histoire des princes du Yun-nan et leurs relations avec la Chine.

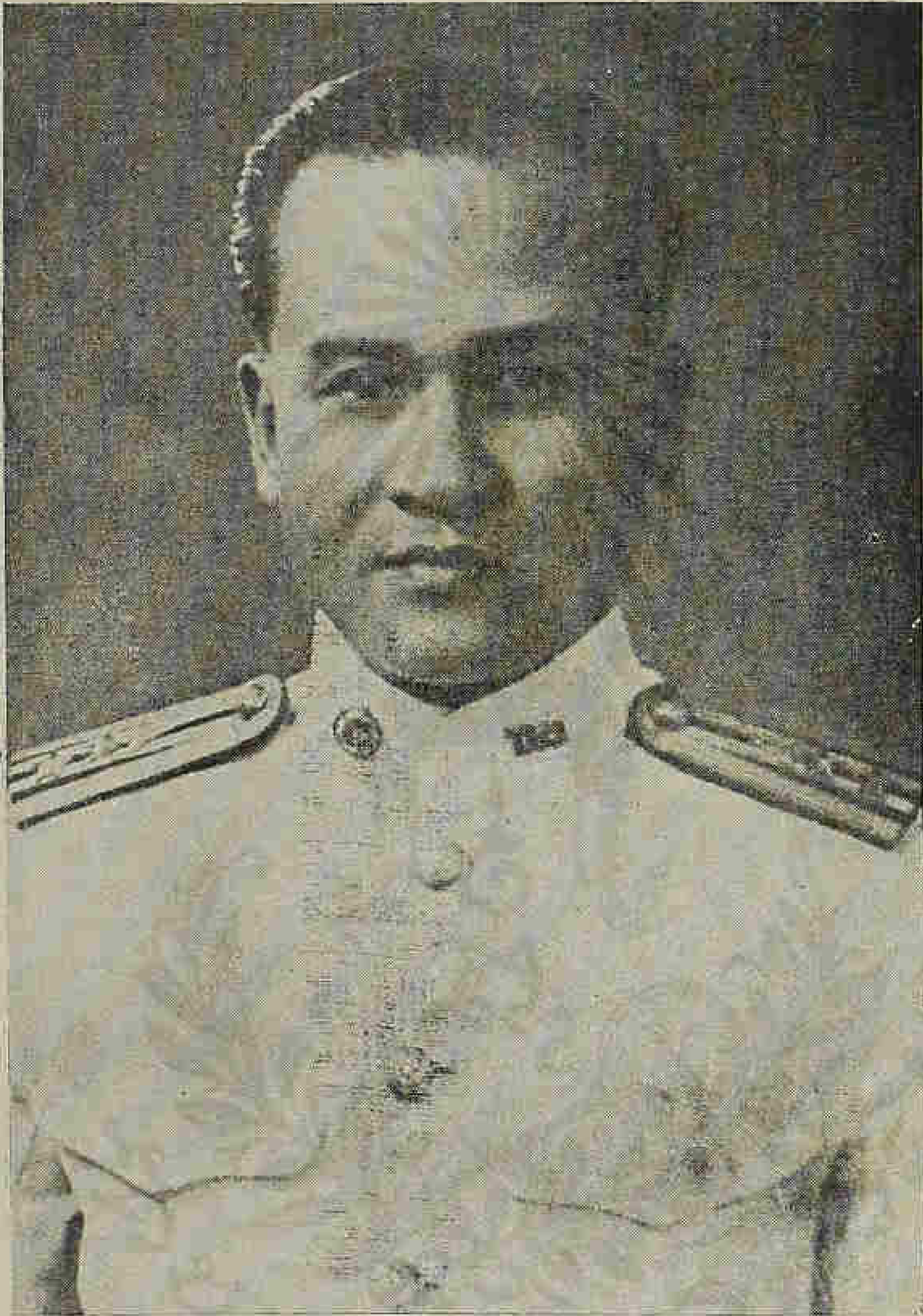
ผู้แปลจะแปลหนังสือเรื่องนชน เนื่องจากกรรมการชำระประวัติศาสตร์
ไทยบางท่านได้เสนอขอให้แปลออกเป็นภาษาไทย เพื่อจะได้ใช้ศึกษาค้นคว้าเรื่อง
ราชของไทยในยูนนานได้สะดวก กรมศิลปากรได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าหนังสือเรื่องนี้
ไม่เป็นประโยชน์เฉพาะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยแต่อย่างใดเท่าไรนั้น แต่
อาจเป็นประโยชน์แก่บรรดานักศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยทั่วไปด้วย สม
ควรจะได้แปลออกเป็นภาษาไทยและตีพิมพ์ให้แพร่หลาย จึงได้ให้นางชูศรี สาทร
อ.บ., ป.ม. ซึ่งเดิมเป็นหัวหน้าแผนกแปล กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ แปล
ขึ้นไว้ แล้วขอให้พระยาอนมานราชชนประชากรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย
ตรวจแก้และทำเชิงอรรถอธิบายข้อความที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์

ยูนิอันไวด้วย และเนื่องจากเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ จึงได้รวมไว้ในเรื่องประชุมพงศาวดาร นับเป็นภาคที่ ๗๗ ในการพิมพ์คราวนี้พิมพ์จำนวน ๒๕๐ เล่ม และกรมศิลปากรได้แก้ไขให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่บรรดานักศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีโดยทั่วไป

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศ์ที่กษัตริย์ท่านที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศแด่ พ.ท. วินิต นิตศิริ ศตอรรถให้พิมพ์หนังสืออันเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ออกแจกจ่ายเป็นวิทยาทาน ขอกุศลทั้งจงเป็นวิปากสัมฤทธิ์ให้ พ.ท. วินิต นิตศิริ ผู้ดวงดี ได้ประสพอิริฎุคุณมณูญมตตามควรแก่คติจิตต์ในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๕ เมษายน ๒๕๐๕

พันโท วิฑิต นิลศิริ

ชาติะ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๗
มรณะ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

ประวัติย่อ

ของ

พันโท วินิต นิลศิริ

พันโท วินิต นิลศิริ เป็นบุตรของนายเป็ดยืน และนางเหง้า นิลศิริ เกิด
ณ วันที่ ๑๑ มีนาคม จตุศักราช ๑๒๗๖ ตรงกับวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๗
ที่บ้านตระเวนออกวัดทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษา

เมื่ออายุ ๗ ปีเศษ ได้เข้าโรงเรียนที่จังหวัดอุบลราชธานี สอบได้ได้ชั้น
มัธยมปีที่ ๒ แล้วได้เข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนราชบุรีวิทยาดัย สอบ
ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๘ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ แล้วสมัครสอบเข้าโรงเรียน
นายร้อยทหารบกได้เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๗๗

รับราชการ

เป็นนักเรียนนายร้อย วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ไม่มีเงินเดือน
เป็นนักเรียนทำการนายร้อยประจำ ณ. หมวด ปคอ. พัน ๒ วันที่ ๓
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ เงินเดือน ๓๖๖ บาท
เป็นจ่าทนายร้อยตรี วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ เงินเดือนเท่าเดิม
เป็นร้อยตรี วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เงินเดือน ๓๖๖ บาท
เป็นร้อยโท วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เงินเดือน ๓๖๖ บาท
เป็นร้อยเอก รอง ณ. ร้อย ๓ กองพันทหารปืนใหญ่ค้อสู้อากาศยานที่ ๓
วันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕ เงินเดือน ๓๖๖ บาท
เป็นรองบก. ร้อย ๓ กองพันปืนใหญ่ค้อสู้อากาศยานที่ ๓ วันที่ ๓ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๘๕ เงินเดือน ๓๖๖ บาท

[๑]

เป็น ผบ. ร้อย ๓ กองพันปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๓ วันที่ ๒๗ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๘๖ เงินเดือน ๗ ต่ ๓๘๐ บาท

เป็นหัวหน้า บก. ปตอ. พน ๒ วันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ เงินเดือน
เท่าเดิม

เป็นนายทหารคนสนิทเจ้ากรม ปตอ. วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘
เงินเดือนเท่าเดิม

เป็นพันตรี วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๐ เงินเดือน ๗ ต่ ๒๐๐ บาท

เป็นรองผู้บังคับกองพันทหารพาหนะ วันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐
เงินเดือนเท่าเดิม

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๓ เงินเดือน ๗ ต่ ๒๒๐ บาท

ออกจากประจำการเป็นนายทหารพันราชการ ไม้มเขยหวด เขยบ้านาญ
สังกัด ทบ. ตั้งแต่ ๔ ต.ค. ๘๓ ภายหลังกระทรวงกลาโหมออกคำสั่งแก้ไขเป็น
นายทหารกองหนุนไม้มเขยหวด บั ต่ ๑๒๐๐ บาท สังกัด บก. จังหวัดทหารบก
กรุงเทพ ตั้งแต่ ๔ ต.ค. ๘๓

กลับเข้ารับราชการประจำ พน. ตั้งแต่ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เงิน
เดือน ๗ ต่ ๒๒๐ บาท

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เงินเดือน ๗ ต่ ๒๔๐ บาท

วันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับเงินเพิ่มพิเศษสำหรับการสู้รบใน
กรณี ๒๘ มี.ย. ๘๔ อีกเดือนละ ๕๐ บาท

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เงินเดือน ๗ ต่ ๒๘๐ บาท เงินเพิ่ม

พิเศษอีกเดือนละ ๕๐ บาท

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ เงินเดือน ๗ ต่ ๓๐๐ บาท เงินเพิ่ม

พิเศษอีกเดือนละ ๕๐ บาท

เป็นพันโท วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๗ เงินเดือน ๗ ต่ ๓๒๐ บาท

เงินเพิ่มพิเศษอีกเดือนละ ๕๐ บาท

[ค]

ย้ายไปประจำกรมกำลังพลทหารบก วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๗

เงินเดือนและเงินเพิ่มพิเศษเท่าเดิม

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๘ เงินเดือน ๓๕๐ บาท เงินเพิ่ม

พิเศษอีกเดือนละ ๕๐ บาท

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๙ เงินเดือน ๓๕๐ บาท เงินเพิ่ม

พิเศษอีกเดือนละ ๕๐ บาท

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เงินเดือน ๓๕๐ บาท เงินเพิ่ม

พิเศษอีกเดือนละ ๕๐ บาท

วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ปรับเงินเดือนและเงินเพิ่มพิเศษราย

เดือน เป็นระบบเงินเดือนขั้น ๒๐ เดือนละ ๓๑๕๐ บาท กับเงินเพิ่มพิเศษสำหรับการ

สู้รบ เดือนละ ๕๐ บาท

ในระหว่างที่ย้ายไปประจำกรมพลงานทหารบกนี้ ได้ไปช่วยทำการที่

บริษัทอุตสาหกรรมน้ำบาดแห่งประเทศไทย จำกัด ด้วยสมัยหนึ่ง

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญที่ได้รับพระราชทาน

เหรียญบรมราชาภิเษก เงิน	วันที่ ๗	มิถุนายน	พ.ศ. ๒๔๙๒
จักรยาภรณ์มงกุฎไทย	วันที่ ๔	ธันวาคม	พ.ศ. ๒๔๙๓
จักรยาภรณ์ช้างเผือก	วันที่ ๕	ธันวาคม	พ.ศ. ๒๔๙๕
ตราภรณ์มงกุฎไทย	วันที่ ๑๘	พฤศจิกายน	พ.ศ. ๒๔๙๖
เหรียญจักรมาลา	วันที่ ๕	ธันวาคม	พ.ศ. ๒๔๙๖
เหรียญชัยสมรภูมิ	วันที่ ๒๗	กรกฎาคม	พ.ศ. ๒๕๐๓

ครอบครัว

พันโท วินิต นิตศิริ ทำการสมรสกับนางสาวอรุณี มุตะเมตารักษ์ บุตรี

พันโท พระอภัยเทพชน และนางเจวิญ มุตะเมตารักษ์ มีบุตรและธิดาด้วยกัน ๕

คน คือ

- ๑. เด็กหญิง ชนิตา นิตศิริ
- ๒. เด็กชาย อนุชิต นิตศิริ
- ๓. เด็กชาย ปกรณ์ นิตศิริ
- ๔. เด็กชาย พยชดัท นิตศิริ
- ๕. เด็กหญิง รมณี นิตศิริ

อวสาน

พันโท วินิต นิตศิริ บ่วยเป็นโรคกล้ามเนื้อหัวใจตาย ถึงแก่กรรมเมื่อ วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ด้วยความสงบ คำนวณอายุได้ ๕๖ ปี ๓๐ เดือน ๒๒ วัน

การสูญเสียพวณิตเป็นการสูญเสียครั้งแรกและใหญ่หลวงยิ่ง จนทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนอยู่ในฝัน คิดอะไรเองทำอะไรเองเกือบจะไม่ได้เลย หากด้วยความดีงามของพวณิตที่เคยได้ประกอบได้ขณะที่ยังมีชีวิต ข้าพเจ้าและลูก ๆ จึงได้รับความคิดเห็นและความกรุณาจากท่านผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ จากญาติและมิตรสหาย ช่วยให้ภาระกิจทั้งหลายที่เกี่ยวกับงานศพพวณิตสำเร็จเรียบร้อยดังได้ ซึ่งข้าพเจ้าขอถือโอกาสขอบพระคุณและขอบคุณไว้ในที่นี้ด้วย

เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พวณิต ข้าพเจ้าได้ไปติดต่อกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร และได้หนังสือเล่มนี้มาด้วยความแนะนำของเจ้าหน้าที่ที่นั่น ซึ่งได้ให้ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือด้วย อน ข้าพเจ้า จะเจนนกสาธิตด้วยความขอบคุณมิได้

ข้าพเจ้าตั้งใจได้ออกหนังสือให้เป็นประโยชน์ให้อ่านได้ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ฉะนั้น ถ้าหากหนังสือเล่มนี้ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท่านผู้ใดอ่านบ้าง ก็ขอให้ประโยชน์นี้บังเกิดเป็นกุศลตามสนองแด่พวณิตผู้จากไปด้วยเถิด.

กบไตเต้ตั้งถึงยูนนาน	๖๘
ไต้ชยชนะประเทศยูนนาน	๗๓
ปราบปรามชิเบค	๗๔
จาระลุตท้ายของราชวงศ์คอง	๗๕
ความยุ่งยากในฉนวน ผนวกประเทศยูนนานเข้ากับประเทศจีน โดยเด็ดขาด การยึดครองของพวกมังกต	๗๖-๗๘
การจัดระเบียบการปกครองของมณฑล	๘๕
การกบฏเพื่อต่อต้านอำนาจของชาวมังกต	๘๗
ประเทศยูนนานภายใต้การปกครองของราชวงศ์เหม็ง	๘๕
จีนไต้ชยชนะประเทศยูนนาน	๘๗
ราชวงศ์มังกตถูกขับไล่ออกจากประเทศยูนนาน	๓๐๓
องต่านของตระกูลคอง	๓๐๒
การกบฏต่อการปกครองของจีน	๓๐๔
การต่อต้านการปกครองของราชวงศ์เหม็งต่อไป	๓๐๖
ชาวพม่ารับรองอำนาจการปกครองของประเทศจีน	๓๐๗
ความบาดหมางระหว่างจีนกับพม่า	๓๐๘
การกบฏต่อการปกครองของราชวงศ์เหม็ง	๓๓๐
ความพินาศของราชวงศ์เหม็ง หตส์อเจ็งชิงราชบัลลังก์จีน	๓๓๒
ชาวคาตเขายตราชบัลลังก์จีน	๓๓๖
การต่อต้านของหตส์อเจ็ง	๓๓๖
อูชานกวยมาถึงประเทศยูนนาน	๓๓๖
อูชานกวยสถาปนาความสงบสุขในประเทศยูนนาน	๓๓๓
การสร้างประเทศยูนนานของอูชานกวย	๓๓๖
อูชานกวยประกาศเอกราช	๓๓๗
การยึดครองประเทศยูนนาน โดยเด็ดขาดของราชวงศ์คาต	๓๓๓
นโยบายของจีนเกี่ยวกับประเทศยูนนาน	๓๓๔

ประวัติศาสตร์ยูนนานและทางไมตรีกับจีน

เอมีล โรเชร์

แปลจากเอกสารประวัติศาสตร์ของจีน

ความนำ

ในการเดินทางไปยูนนานครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ - ๒๔๓๗ เพื่อรวบรวมเรื่องราวสำหรับงานชนบทพิมพ์ออกมาแล้วเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๓ นั้น^(๑) ข้าพเจ้ามีความสนใจอย่างยิ่งในทัศนคติที่ปรากฏทั้งในด้านความเจริญของพดเมืองแต่ละในด้านประวัติศาสตร์ของพดเมืองที่อาศัยอยู่ในดินแดนส่วนหนึ่งแห่งภาคพื้นตะวันออกไกลนี้

เนื่องจากข้าพเจ้าได้รับประโยชน์จากการแต่งเรื่องเกี่ยวกับมณฑลตุนมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดสนใจศึกษาถึงวิวัฒนาการของพดเมืองทมิฬมิดาเนาในภูมิภาคนี้ โดยค้นคว้าเรื่องราวแห่งความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้จากบรรดาเอกสารที่ตกทอดมาถึงชนเหล่านายหลังจากที่กาลเวลาได้ดวงพันไปหลายศตวรรษ ก่อตัวคือ นับตั้งแต่การเสด็จเข้ามาสู่แดนนี้ชาติ ของพระเจ้าอโศก กษัตริย์ชาวอินเดียผู้แรกสถาปนาแคว้นขึ้นเป็นราชอาณาจักร ผู้สืบเชื้อสายของราชอาณาจักรนี้หลายท่านก็ได้ช่วยกันดำรงเอกราชของอาณาจักร ซึ่งมักจะถูกรุกรานจากชนอื่นก่อนชนชาติอื่น ในระยะต่อมาอาณาจักรต้องปราชัยต่อพวกมองโกล และในที่สุดก็สูญเสียดังเอกราช โดยเด็ดขาดและอาณาจักรต้องถูกผนวกเข้ากับจักรวรรดิจีน

การค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้นับว่าอยู่ในกาลเวลาอันเหมาะสม ก่อตัวคือ มณฑลตุนมีการปฏิวัติของชนที่ถือศาสนาพระมเหสมหายอยู่มาก ๆ บรรดาอาณาจักรอื่น

(๑) มณฑลยูนนานของจีน โดย อี. โรเชร์. ๒ เล่มจบ อี. เลออร์ซ ผู้จัดพิมพ์ ปารีส. (เอ ร เอมีล โรเชร์)

เป็นหอสมุดจึงถูกเผาหรือถูกปล้นทำลายไปมาก แต่เอกสารที่มีคุณค่าพิเศษนั้นได้
รับการเก็บซ่อนไว้ในสถานที่อันปลอดภัย เท่าที่พอจะหารวบรวมมาได้ จึงยอมไม่
ล้มบูรณ และปรากฏตั้งบกพร่องอยู่อีกมาก

ระหว่างการเดินทางครั้งที่สอง คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๓๕ นับเป็นระยะ
ที่มีความสงบ ชาวเขาจึงสามารถดำเนินงานค้นคว้าได้ต่อไป ในที่สุดเมื่อได้กลับ
มายังมณฑลตอนใต้เป็นครั้งที่สาม คือใน พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๓๕ ก็ได้ประสบโชคโดย
บังเอิญจากการพบจดหมายเหตุภาษาจีนสองฉบับซึ่งช่วยให้ความสว่างขึ้นมาก และ
นอกจากนั้นยังได้รับความกรุณาจากข้าราชการทั้งฝ่ายพลเรือนและทหาร ซึ่งยอม
อนุญาตให้เข้าค้นหาในห้องสมุดตามท้องถิ่นต่าง ๆ ตามความพอใจ ทั้งช่วยให้
งานของชาวเขาคืบหน้าติดต่อกันไปตามลำดับของกาลเวลา จนเป็นประวัติศาสตร์
ของเจ้าผู้ครองยูนนาน

เรื่องราวของเหตุการณ์ต่อไปนี้ได้แปลมาจากเอกสารซึ่งนักประวัติศาสตร์
จีนจัดพิมพ์ขึ้นในยุคสมัยต่าง ๆ กันบ้าง จากประวัติของชาวเมืองหมกมิดำเนาในเคอวัน
นี้โดยเฉพาะ และจากคณดบบที่เขียนแต่ครั้งโบราณบ้าง โดยเฉพาะเอกสาร
ชนิดหลังนี้ช่วยให้ทราบเรื่องราวหลายประการอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งในประวัติศาสตร์
จีนหลายฉบับเขียนไว้อย่างคลุมเครือหรือมีฉะพินกม ขอความขาดตกบกพร่องอย่าง
น่าเสียดาย

- ต่อไปนี้ เป็นรายชื่อหนังสือต่าง ๆ หาดายเต็มที่ไว้สำหรับค้นคว้า
- ยูนนานทั้งจี (Yun-nan t'oung-tchi)
- ทงเกียน กังมู (T'oung-kien Kang-mouh)
- ไฮไต อี้ฉวน (Ailo I-tehouan)
- เปนกี ซันาน อี้ฉวน (Peu-ki Sinan I-tehouan)
- นันเจา อี้ฉวน (Nan-tehao I-tehouan)
- นันเจา เยจี (Nan-tehao Ye-chi)
- มิงจี (Ming Chi)

- ซานกัวจี้ (สามก๊กจี้) (San-Kuoh tchi)
 - กวงนาฬจี้ (Kouang-nan tchi)
 - คาดจี้ (Ta-li tchi)
 - ยูนนานเกี้ยวจี้ (Yun-nan Kieou tchi)
- รวมหนังสือทั้งต้นประมาณ ๒๓๕๐ เต็ม

การที่นำรายการหนังสือมาแต่ดั้งเดิม มีใสร้องมาแต่ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์หนังสือประวัติศาสตร์ฉบับสมบูรณ์ไปด้วยเหตุการณ์ที่ช่วยคลี่คลายความมืดมนของคนแดนแถบนี้ ซึ่งแต่ก่อนหนานยงไม่มีผู้ใดได้ทราบมาเลย และที่อ้างรายชื่อหนังสือดังกล่าวก็ดูด้วยเห็นเป็นความจำเป็นขอยกบ้างในอันที่จะช่วยให้ผู้อ่านได้รับความกระจ่างแจ้งในเหตุการณ์ในอดีตที่ยังบดบังประเทศนี้อยู่ การทำงานประเภทนี้จำเป็นคือต้องใช้เวลานานต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก และโดยเฉพาะคือต้องใช้เงินเป็นพิเศษจากต้นฉบับวรรณคดีพื้นเมืองอันหาได้ยากซึ่งเขียนเป็นภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ กัน ข้าพเจ้าได้จัดเค้าโครงของเหตุการณ์ไว้อย่างกว้าง ๆ โดยคัดเรื่องราวที่นึกเขียนสาวจนกตางอารัมภบทไว้โดยยาวแต่ไว้ประโยชน์นอกทั้งต้นด้วยความระมัดระวังคงไว้แต่เหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง ข้าพเจ้าเลือกหยิบยกเอาแค่มผลงานหรือมโนะมโนะงานประเภทวรรณคดี ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็เป็นสิ่งที่ตรงกับความจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ นอกจากนี้ก็เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศนี้

งานชิ้นนี้เป็นงานรวบรวมประวัติศาสตร์ของชนชาติหนึ่ง ซึ่งมีกาดเจตนายาวนานเกือบ ๓๐ ศตวรรษ และเป็นงานที่เป็นผลสืบเนื่องจากการศึกษาในศาสตร์แขนงต่าง ๆ ของจีน ซึ่งบางทีจะเป็นประโยชน์อยู่บ้างแก่คนกับทุกประวัติศาสตร์หรือชาวตะวันออกผู้สนใจในปัญหาเหล่านี้ สำหรับข้าพเจ้ารวบรวมรู้สึกว่าได้รับประโยชน์จากการค้นคว้าเป็นทวีคูณใจและคุ้มกับความเหนื่อยยาก.

นำเรื่อง

ฟู้อเข้ามาสู่ประเทศจีน - ยุคแรก ๆ ของจีน

เมื่อศึกษาถึงพัฒนาการของชนต่างชาติที่ปกครองแผ่นดินจีนถึง ๓,๘๐๐ ปีมาแล้ว อยู่ทุกวันนี้ เราย่อมจะพบร่องรอยแห่งความมั่งคั่งที่ปรากฏอยู่เป็นนิจบ้าง ความเฉลียวฉลาด ตลอดจนอาณาพรมที่ยิ่งใหญ่อันเป็นนิตย์ที่ล้ามาปกครองเมืองจีน ของชนเหล่านี้อยู่ในบรรดาวัตถุสถานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ที่หลุดตกทอดมาสู่ชนรุ่นต่อ ๆ มาทุก ๆ รอบแห่งศตวรรษ

ถ้าหากว่าการเกษตรกรรมเป็นงานที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงของจักรวรรดิท่ามกลางตลอดเวลาตลอดมา แต่ถ้าวัดเมืองแห่งจักรวรรดิที่มีความเห็นเป็นอย่างเดียวกันก็ถือว่า อาชีพเกษตรกรรมเป็นรากฐานเบื้องต้นของประชาชาติตลอดมาทุกยุคทุกสมัยแล้ว เราก็อาจกล่าวได้ว่า การเกษตรกรรมนี้แหละที่ช่วยให้เกิดความเจริญพัฒนาและความมั่งคั่งอย่างไพศาลแก่ประเทศนั้น

ถึงแม้ว่าประวัติศาสตร์บางยุคบางสมัยของประเทศจีนได้บันทึกเหตุการณ์อันยุ่งยากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการเศรษฐกิจ และทางภูมิศาสตร์ที่เกิดขึ้นในประเทศ ตั้งแต่ประมาณ ๔๗๕๐ ปีมาแล้วได้ แต่ตามตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่เริ่มแรกก็ถือว่า ฟู้อผู้สถาปนาประเทศจีน พร้อมด้วยผู้ปกครองพวกได้บุกเบิกเข้าสู่แดนจีนเซนต์^(๑) ตามเส้นทางสายตะวันตกเฉียงใต้โดยไม่มีผู้ใดหาญเข้าต่อต้านกีดขวางผู้คนซึ่งคบคบกันมาตามแบบแผนโบราณได้เคย

ฟู้อเข้ามาได้เพราะความเกร็งกล้าในสันดานของตนเอง ทั้ง ๆ ที่ทั้งสี่มุมประเทศอันกว้างใหญ่หมอบ้อมปรากฏจักรระหง่านเบื้องกันอยู่ และหมอบ้อมเหล่านักยง

(๑) มณฑลหนึ่งของจีน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศจีน ชาวจีนบางพวกเรียกมณฑลนี้ว่า เซียงไซ หรือ เซมซี

ฟู้อ ผู้สถาปนาประเทศจีน ในหนังสือเรื่อง ไตเถก ฉบับแปลเป็นภาษาไทยเรียกว่าพระเจ้าฮอกยี่สี่ ฮองเต้ (ส.ก.)

ตั้งอยู่จนองค์สมัยที่ประเทศจีนหันหน้าไปด้วยจำนวนพดเมืองรุ่นใหม่ ๆ พืชเป็นผู้สร้าง
ความพิภักท์หาชนะให้ประเทศจีนครั้งหนึ่ง ในจำนวนความหาชนะ หาดายกริ่งซึ่งปรากฏ
บ่อย ๆ ในประวัติศาสตร์ของชนหลายเผ่า แต่เป็นความพิภักท์หาชนะที่นำไปสู่การ
แก้ไขระบบสังคมของประเทศให้มั่งคั่งภาพตามที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบัน

มปัญหาของขอทความมากคือ ผู้สร้างประเทศซึ่งดำรงมาจนเกือบจะเกิน ๕๐
รอบแห่งศตวรรษมาจากไหน หรือบุคคลผู้จะมาจกประเทศเปอร์เซียจากภูมิภาค
เมโสโปเตเมีย หรือจะเป็นชนชาติอารยันจากอินเดีย และเขาผู้นั้นเป็นชนเผ่าใด?

นักประวัติศาสตร์ชาวจีนรวบรวมเรื่องราวอันมากมายในยุคนั้นอันยาวนานนั้นต่าง
ก็อาจในปัญหาต้องขอ อาจเป็นเพราะความไม่รู้ หรือไม่ก็เนื่องจากว่าท่านเหล่านั้น
ไม่ต้องการจะฉีกใบเรืออันหนาที่บดบังความมืดมิดในการย่างเหยียบเข้ามาของ
บุคคลผู้ยิ่งใหญ่ผู้ใดเบื้องหลังค้อนนำสายตาของมัจฉาชนทางปวงก็ได้ และดังนั้นจึง
ไม่รอช้าที่จะช่วยกันยกย่องให้บุคคลผู้เป็นผู้นำไปเสียเลย

เราจะไม่พยายามอ้างเอกสารทางประวัติศาสตร์มาเป็นหลักฐานเพื่อ ให้เรื่อ
ถือ เพราะเอกสารเหล่านั้นจะไปขัดขวางความรู้อันถูกต้องอย่างลุ่มหลงแบบจนถึง
สิ้นพดเมืองผู้ใดเขาของคนใดว่า ผู้สร้างจักรวรรดิจีนนั้นผู้ใดมาสู่จากนพเคราะห์ที่
ดวงนตงแต่มีนัยมั่งคั่งภาพเป็นกลุ่มแก๊ง แรกทีเดียวท่านผู้นั้นได้ประดิษฐ์สายฟ้าหรือ
รูปภาพแปดหยก ซึ่งถูกจัดมมุติว่าเป็นเครื่องแปลงพลังงานของธรรมชาติ และด้วย
สายฟ้าที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้น ผู้สร้างจักรวรรดิก็บันดาลให้เกิดหยินและหยางขึ้น^(๑) หรือ
กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือบุคคลผู้ให้กำเนิดวิชาปรัชญาของจีนต้องคน เราจะกล่าวแต่
เพียงว่า นักปราชญ์ผู้มั่งคั่งอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๔ นั้นสามารถสร้างวิชา
ปรัชญาขึ้นโดยถือแบบอย่างตามบรรพบุรุษของตน ถิ่นฟู้อ และพรรคพวกนั้นมา
จากทิศตะวันตก แต่ไม่มีทางจะทราบได้ว่าเขาผู้นั้นมาจากท้องถิ่นใด

(๑) หมายถึงขั้นที่รูปแปดเหลี่ยมที่เรียกว่าป้อช่วยในเสียงชาวแต่จิ๋ว ส่วนหยินและหยางได้
แก่ อิม และเอียง คือถือว่า สิ่งทั้งหลายในโลกย่อมมีคู่ เช่นมีหญิง (อิม) ก็ต้องมีชาย (เอียง)
มีมืด (อิม) ก็ต้องมีสว่าง (เอียง) ดังนี้ เป็นต้น อิมเป็นปรัชญาคติหนึ่งที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า
dualism

ชนผู้พศตเหตว่า โทมนได้นำเอาพันธู ไมชนิด โทมนท ไมมีชาวพนเมืองคนใดใน
คองพนน เคยรู้จักมาก่อนมาเผยแพร ในประเทศนี้ พันธุ ไมเหตานปรากฏว่าเป็นชนิด
เดียวกับนักบทยเคยมีมาแล้ในดินแดนเมโสโปเตเมีย

ณดินแดนที่ยังไมเคยทำการเพาะปลูกปลูกแล้วทางคนเคย การปลูกพันธูไม
ชนิด โทมนชงชนมมาก โทมนำเขามายเผยแพร กงอกงามและให้ผลประโยชน โดยรวดเร็ว

ความรู้เฉพาอย่างเหตาคณเคยเหมือนจะชให้เห็นว่า ชนมมาใหม่ได้เป็นเจ้า
ของคารารากถักกรรมในกลุ่มแม่พายุเฟรทิด ในเวลาต่อมาเมื่อพืชผลจากพันธูมี
เพิ่มมากจนชาวมาจิงเปลี่ยนอาชีพมาเป็นช่าง คอมาถักเป็นนกกอกด้ากรรมและพอก้า

ความจำเป็น ทจะต้องทำความ เข้าใจกับ ชนมแล้ว เร็วอนทงปอง ทมาจากภาค
เหนือและตะวันตก ทำให้ชนชาติชนมมาใหม่เกิดความจำเป็นทจะต้องสร้างคอกษรท
ใช้แทนความรู้ถักนักคิดและแทนการออกเสียง

ความนิยมในการใช้ตัวอักษรทำให้เกิดความเจริญ แต่ต่อมาไม่นานนัก วิชา
สถาปัตยกรรมและคาราศาสตร์กรักแยกแขนงออกมาจากภาษาหนึ่งเดียวที่ประดิษฐ์ขึ้น

เวลาที่ ดองไปนับได้หลาย ศตวรรษจึง ให้ ชนมุ่นค่อ ๆ มาท คดองแค่งอปราด
เปรี้ยว รับชองความรู้ ใหม่มาปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย

ผู้ตถายจากทิศตะวันตกชงมอปกครองนครบครนแต่มีความรู้พอส่งมคดกรอกอพยพ
ดงทิศใต้ตามกฎของธรรมชาติ ณ ดินแดนเบองทิศใต้มีผู้อพยพพบถ่าน้ำหลายถาย
ชงมทอทิศนี้ชงมจิงพากันสงรากบักแหตงอยตามลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นที่ราบประสมด้วย
โคลนเสนทกระแ่งน้ำพดพามาเป็นแห่งทอตุ่มลุ่มบูรณ้อย่างไมมีล้ง ไตจะเปรี้ยว

บรรดาข้าราชการของรัฐทงที่เป็นพดเรือนและทหารล้วนได้รบคดเลือกจาก
พระจักรพรรดิ แต่ค่อจากนั้นไม่นาน การบริหารกิจการของรัฐก็ดงมนอยบนหลัก
การอนมนคด กฎหมายสำหรับบศรอบครนและกฎหมายเกยงกับศีลธรรมนทรูบาด
เป็นผู้ออกประกาศ การศึกษาวิชาคาราศาสตร์ก่อให้เกิดการกำหนดระยะเวลาใน
รอบหนึ่งปี โดยบดกเวลาออกเคือนหนึ่งเข้ากับเคือนทางจันทรคติ เพื่อให้เวลาใน
รอบปีหนึ่งตรงกันกับเวลาที่ โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์รอบหนึ่ง

การออกสำรวจกรรมเจริญรุดหน้าไปโดยรวดเร็ว ขึ้นแพร่และใหม่จากประเทศ
 จีน กลายเป็นต้นความเชื่อเลี้ยงทวดโลกในสมัยโบราณ เช่นเดียวกับเหล็กจากประเทศ
 จีนมาเชื่อเลี้ยงแพรวหุดายคิงแต่สมัยอาณาจักรโรมัน และเป็นทิวทัศน์ทวดทวยยุโรป
 ข้อเท็จจริงทั้งหมดที่รวบรวมมานั้นเป็นข้อความพิน ๆ ซึ่งจะพิสูจน์ว่า ถ้า
 หากว่าพงศาวดาร ที่เรียบเรียงตามลำดับกาลเวลาของ ประเทศจีนตั้งแต่ ยุคแรกที่มี
 ราชวงศ์กษัตริย์ เป็นพงศาวดารที่เขียนตรงข้อความเป็นจริงหุดายประการ ๑๖๖๓
 กล่าวเกิน ความจริงไปบ้าง ก็คงมุ่งจะ ชักจูงให้ ผู้อ่านเพิ่มความ เชื่อ ในตัวผู้สร้างจักร
 วรรดิจีนยิ่งขึ้น และถ้านักประวัติศาสตร์ผู้ดาเนินงานสืบต่อมาจะขยายข้อความใน
 เอกสารทุกฉบับหรือ ในนิยายทางหุดาย โดยต่อเติมเรื่อง ให้พาตพวงลงดินแดนภาค
 ตะวันตก ก็คงจะเนื่องจากท่านเหล่านั้นปรารถนาจะแสดง ให้ชนจีนทราบว่ามีผู้สถาปนา
 อาณาจักรจีนนั้นเป็น ชาวจีนผู้วิเศษเหนือสามัญชน โดยแท้จริงแต่ทั้งเป็นผู้สร้าง โลก
 อีกด้วย

อย่างไรก็ตามเรื่องราชสำนักประวัติศาสตร์จีนแต่กษัตริย์เขียนขึ้นด้วยความยึด
 มั่น ในธรรมเนียมประเพณีของคนควรเป็นข้อที่พึง ให้อภัย ส่วนเราผู้จำเป็นต้องกล่าว
 หาข้อเท็จจริงอย่างระมัดระวังมิ ให้ออกนอกต้นนอกทางก็จะทำได้ โดยการเข้า ให้ โถงข้อ
 ข้อเท็จจริงเหล่านั้น และอีกประการหนึ่งโดยตั้งสมมุติฐานต่าง ๆ เพื่อพิจารณาเทียบ
 เทียบกัน แต่เราก็คงไม่อาจเว้นที่จะยอมรับว่าอารยธรรมของจักรวรรดิทางกลาง
 ท่านองเคียงกับอารยธรรมอียิปต์ และอารยธรรมของภูมิภาคกว้างใหญ่ส่วนหนึ่ง
 ของทวีปเอเชียเป็น อารยธรรมที่มาจากประเทศเปอร์เซียหรือบาบิโลนนั่นเอง

หากว่า ข้อความ ที่เขียนมาข้างต้นนี้ เค้าอาจจะ เป็นแนว ทางอย่างกว้าง ๆ ซึ่ง
 แสดงให้เราทราบว่าจักรวรรดิจีนปัจจุบันนี้ ได้ขึ้นมา โดยชนผู้มาจากหลักแหล่งอันเดียว
 กันหรือ มีฉะฉานโดยเหตุอันหนึ่งหรือสองประการก็เพียงคนเดียวก็อาจจะมีเขา ใจเช่นนี้อยู่
 บางแห่งก็ตาม แต่ชนชาวจีนหุดายเผ่าต่างเชื้อชาติซึ่งเป็นนักปราชญ์หรือชนชั้น
 หัวหน้าที่เก่งในเชิงฝีมือ และความกึกกักอยู่ใต้การปกครองของชนผู้มั่งคั่งที่เห็น
 ใหม่

ในทันที เรายังไม่อยากจะกล่าวอะไร ที่เกินขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า
 เจตนา จากดีเฉพาะเหตุการณ์ที่ช่วยคลี่คลายเรื่องราวของขุนนาง ให้กระจ่างชัด
 เราจะไม่กล่าวถึงราชวงศ์จิ้นซึ่งครอบครองราชสมบัติสืบต่อกันมานอกจาก ในกรณีที่
 มีเหตุการณ์ซึ่งต้องการขออ้างอิงมาเป็นมาตรฐานเท่านั้น

เราจะพยายามวิจัยด้วยการติดตามเหตุการณ์ ในประวัติศาสตร์ที่ดำเนินไป
 ตามลำดับกาล ในเรื่องเกี่ยวกับความเจริญรุดหน้าของชนเผ่าใหม่ การต่อต้าน
 ศตอศกษณการ ด้รบหตยคห หตยครงเพอ ปราบปราม ยูนนานให้ ชนคห คักรวรรตชง
 เป็นอยู่คงเขนทุกวณน

เราจะข้ามระยะเวลาแห่งการชนครองราชบัลลังก์ของบรรดาจักรพรรดิไปถึง
 ๓๐ ศตวรรษ และจะออกดำงถึงระยะเวดาก่อนพุทธศักราช ๓๔๔ ปี ในขั้นเหตุที่
 คคหมายเหตุชองจิ้นมกดำงถึงภูมิภาคที่อยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศจิ้นเป็นครั้งแรก

ข้อต่าง ๆ ของยูนนาน

ยูนนานภายใต้การปกครองของราชวงศ์เจา^(๑) (Tcheou) ซึ่งเป็นราชวงศ์
 ใหม่ ตั้งชนเมอจักรพรรดิคิฟา (Ki-fah) ได้พิชิตอาณาจักรต่าง ๆ และแคว้น
 แคว้นทางหตยทรุจกณ ในครงนน คนทอไปเรยกรอชานฉา ชาคกัฉะ (Kuob)
 ซึ่งประกอบด้วยแคว้นเอกราชหตยแคว้น หรือมีฉนหนักเพยงตั้งเคอของราชบรรณา
 การ ด้วยเหตุนี้ทำให้นามที่แท้จริงของยูนนานเป็น เจนเตอิกัฉะ (Chen-tcher
 Kuoh) และไปโยกัว (Pai-yai Kuoh) มาจนถึง ๓๓๔ ปี ก่อนพุทธกาล

เมื่อราชวงศ์เจาตี้นไป แคว้น เฟอ^(๒) (Fei-tze) กดิบเป็นใหญ่เหนือ
 แคว้นโกตเคยงอื่น ๆ จึงขยายอำนาจออกไปถึงแคว้นเซนตี และกัฟชู แต่ค่อจาก
 นนคคหอยแทรกชมอำนาจไปถึงอาณาเขตชองจิ้นแท้

(๑) ครองส่วนหนึ่งของประเทศจีนตั้งแต่ ๓๓๔ ปี ก่อนพุทธกาลถึง พ.ศ. ๒๕๘ (อ.ร.) ใน
 หนังสือเรื่องห้องสิน และเลียดก๊ก ฉบับแปลเป็นภาษาไทย เรียกราชวงศ์ เจา ว่า จิว (ส.ก.)

(๒) ในครั้งนั้นประเทศจีนยังแตกแยกเป็นแคว้นใหญ่ ๆ น้อยมากหลาย แต่ละแคว้นไม่ค่อยมี
 ความสัมพันธ์ระหว่างกัน. (อ.ร.)

ใน พ.ศ. ๒๗๓ มุกรองแคว้นมโถมอานาจสูงสุด จึงสถาปนาตนเองเป็น จักรพรรดิทรงนามว่าฉินฉี (Tsin-chi) (๑)

ระหว่างที่จักรพรรดิองค์ครองราชย์อยู่ ยูนนานมีชื่อเรียกว่า เทียนกัว (Tien Kuoh) และชื่อเรียกกันต่อมาจนถึงบทพวกอื่นเขามาถูกรวม คือ พ.ศ. ๓๓๗

ต่อมา ยูนนานมีชื่อเรียกใหม่ตามลำดับว่า ซินานอ ยเจียดกัว และไป ซิกัว (Sinan I; Yih-tche-u Kuoh; pai-tze Kuoh) มาถึง พ.ศ. ๕๖๗ ยูนนาน ก็เป็นทิว๊กในนามว่าเกียนนิงกัว (Kien-ning Kuoh)

ครั้นยุคนั้นต่อไป ยูนนานก็เป็นสาเหตุแห่งความยุ่งยากอย่างดำมืดทุกหนทุก แห่ง ตลอดจนที่จักรพรรดิจีนรัฐบาลไม่สามารถเข้าครอบครองแคว้นอันห่างไกลเขต แดนของตนได้

ระหว่างเวลาระยะหนึ่งนับได้ หตายุคตอรัช มีราชวงศ์มดตักกษัตริย์ครอง โดยวิธีปฏิวัติโค่นอำนาจกันเองหลายราชวงศ์ คือ ราชวงศ์จิน ราชวงศ์ตง (ซ้อง) ราชวงศ์ซ้อ ราชวงศ์เหี้ยยง และราชวงศ์ฉิน (Ts'in; Soung; Tsi; Liang; Tch'in)

แคว้นต่าง ๆ ซึ่งยังคงมีสภาพทางประการมาจนถึงระยะนี้ทางพยายาม กอบกู้เอกราช ให้กลับคืนมาทั้งหมด เพราะฉะนั้นทุกหนทุกแห่งตลอดที่จักรวรรดิ จึงเต็มไปด้วยการจลาจลอันวุ่นวาย

สภาพอันไม่สงบเรียบร้อยยังคงดำเนินมาจนถึง พ.ศ. ๓๓๒๔

ในสมัยนั้นชายหนุ่มผู้ทรงพลังกล้าแข็งยงคนหนึ่งชื่อหยางเกียน (Yang-Kien) เป็นผู้มีชื่อเสียงเด่นเป็นที่เชลลือในหมู่ประชาชน และกอบปรักด้วยความสามารถ ในการปกครอง จึงสามารถจัดการบ้านเมืองให้เข้าสู่สภาพปกติสุขได้ ในปีต่อมา ก็สถาปนาตนขึ้นเป็นจักรพรรดิและตั้งนามราชวงศ์ว่า ราชวงศ์ ซุย (Soui)

(๑) คือพระเจ้าฉินซีซ้องเต้ ผู้สร้างกำแพงยักษ์กั้นพรมแดนจีนในสมัยนั้น ดูเรื่องไซฮัน ฉบับภาษาไทย แปล (ส.ก.)

(๒) ตรงกับคำว่าเทียนหรือถัน ในเสียงชาวจีนบางพวกแปลว่าฟ้า เทียบได้กับคำว่าแดนใน ภาษาไทยเดิม (ส.ก.)

นักประวัติศาสตร์จีนบันทึกไว้ว่า บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้การปกครอง
ของรัชกาลนี้ ครั้นเชลยศึกของจักรพรรดิหยางเกี้ยนปกครองต่อมาจนถึง พ.ศ. ๑๓๖๓
อาณาจักรใหม่ ๆ ถดถอยอาณาจักรก็เกิดขึ้น ในประเทศจีนอีก

พ.ศ. ๑๓๖๓ หัตถ์หยวน (Li-yaun) ผู้ตั้งราชวงศ์ถัง (T'ang) ขึ้นครองราช
สมบัติทรงนามว่า เกาอู่ (Kao-taou) ในสมัยนั้นขุนนางยังแบ่งแยกเป็น ๖ อาณา
จักรเรียกว่า นาน-นิง กิว (Nan-ning Kouh) (ดูแผนที่ฉบับที่ ๓)

การบริหารการบ้านเมืองได้มีการปรับปรุงแก้ไข ในรัชกาลพระเจ้าหยวนจง
(Youen - Tsoung)

ในสมัยที่จักรพรรดิอ้วนจง (Ouen-Isoung) มีอำนาจขึ้น (๓๒๒๗) ทรงให้
เรียกชื่อประเทศอย่างเก่าว่า เจิน - เจิน - ฟู่ (Chen - teh'en fou) และคงเรียก
ชื่อนครต่อมาจนถึงเวดงาตราชวงศ์ถังต้นยามา

ในระหว่างที่ราชวงศ์ซ่ง (Soung) ปกครองมาถึง พ.ศ. ๑๖๗๐ ประเทศ
นี้เป็นที่รู้จักในนามว่า นานเจา (Nan-tchao) พอถึงสมัยของราชวงศ์หยวน (Youen)
(๑๒๗๓ - ๑๓๖๘) ประเทศนั้นชื่อเรียกว่า เจงกิงกิว (Tchoung - k'ing kuoh)
ครั้งสุดท้าย เมื่อราชวงศ์เหม็งมาปกครอง ประเทศนั้นชื่อใหม่ว่า ยูนนาน^(๑) ซึ่ง
เป็นชื่อเรียกกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ต้นตระกูลเดิมของเจ้าผู้ครองยูนนาน

มีหนังสือเกี่ยวกับมณฑลยูนนานมากเล่มด้วยกัน พิมพ์ในศักราชที่ ๓๕
และ ๓๖ แต่หลายเล่มเขียนไว้ไม่สมบูรณ์ หลายเล่มสูญหายไปหรือมีฉนวนกต่าง
อยู่ตามห้องสมุดหัวเมืองยากแก่การค้นหาหรือไม่กี่เล่มทางจะนำมาใช้ค้นคว้าได้เสีย

(๑) มีนิทานเล่าว่าอัครมหาเสนาบดีของชิ่งโลปี (ching-lo-pi) ชื่อว่าซางเกี้ยน (Tchang-
kien) ได้ไปสู่ราชสำนักจีน พระจักรพรรดิทรงถามว่า "ท่านอยู่เมืองไหน?" เสนาบดีตอบว่า
"ประเทศอันต่ำต้อยของข้าพเจ้านั้นอยู่ห่างไกลประเทศซึ่งอยู่ในหมู่เมฆ ซึ่งพระองค์ทอดพระเนตร
เห็นได้ ๗ เบื้องทิศใต้โน้น" นามยูน-นาน จึงมาจากคำตอบนี้เอง ยูน=เมฆ นาน=ใต้ ซึ่งแต่แรก
นั้นเป็นชื่อเรียกเมือง ยูนนานเฮียง (แคว้นตา-ตี) และต่อมาเมื่อราชวงศ์หมินปกครอง จึงเป็น
ชื่อเรียกมณฑลนี้ทั้งหมด. (อ.ร.)

ในบรรดาหนังสือที่นำสนใจรวมทั้งเอกถาวรเก่า ๆ มีหนังสือ นานเจา เยจ (Nan-tchao-Ye-ehi) เขียนในระหว่างศตวรรษที่ ๒๑ โดยชาวพนเมืองของมณฑลเสฉวน ชื่อ ยางไท (Yang-tai) และค้อมา ยางหยู (Yang-yu) ชาวเมืองฮูเป่ซึ่งเป็นเมืองหลวง ได้พิมพ์หนังสือนี้ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

จากหนังสือเล่มนี้ เราจะพบว่าผู้แต่งกล่าวว่าได้เขียนด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง โดยค้นหาเรื่องราวจากวรรณคดีของจีนมาเปรียบเทียบกันแต่ความจริงต่างปัญหาข้อนี้ คือปัญหาเกี่ยวกับต้นตระกูลเดิมของเจ้าอุปการครองดินแดนอันกว้างไพศาลเป็นที่รู้จักกันในเวลาต่อมาว่า ยี่เจี้ยว (Yih-tcheou)^(๑) ว่าเป็นผู้สืบเชื้อสายต่อจากพระเจ้าอโศกแห่งอินเดีย (เรียกเป็นจีนว่า มุงจี (Moung-ehi) กษัตริย์ในราชวงศ์มุก (Mou-ki) (มกช) และต่อมาทรงมีพระนามว่าพระเจ้าอายุ (Ah-yu)

พระราชินีเกียนมุงกุย (Kien-moung-kouei) เรียกกันโดยพระนามเต็มว่า ยี่เจี้ยว (Yih-tcheou) ประสูติพระราชโอรสองค์หนึ่งทรงนามว่า ตีมุงสื่อ (Ti-moung-tsu)

การจลาจลอันวุ่นวายหลายต่อหลายครั้งซึ่งเกิดขึ้นในประเทศจีน ทำให้เอกถาวรทางประวัติศาสตร์ ในยุคที่กษัตริย์ยี่เจี้ยว ชาวอินเดีย เข้ามาสู่ ประเทศจีน ไม่ถูกต้องแจ่มชัด

ถ้าเราจะเชื่อถือประวัติของ ตระกูลบางตระกูลกับตำนานบางเรื่อง ซึ่งเล่าสืบทอดกันมายุคแล้วยุคเล่าแล้ว ราชันของกษัตริย์อายุก็เป็นชาวพนเมืองของแคว้นแค้วนที่เรียกกันว่า ยูนนาน ไป๋ฮั๊, ไท่ หรือ ไท ค้อมาเรียก ตังเกีย หรือ ต๋ยามนั่นเอง ตระกูลเหล่านี้แหละที่ปัจจุบันยังสืบลูกสืบหลานอยู่ในส่วนหนึ่งของยูนนาน และประเทศลาวทั้งประเทศและในภาคเหนือของตังเกีย และดินแดนตอนที่อยู่ตามลุ่มบูรณทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง

(๑) ประเทศนี้เป็นหัวเมืองทั้งหลายในปัจจุบันของมณฑลเสฉวน กูซีเจี้ยว (Kuei-tcheou) ยูนนานส่วนหนึ่งของธิเบต, พม่า, สยาม, ตังเกีย และญวน. (จ.ร.)

๕ การตั้งอาณาจักรตะวันตก

พระเจ้าตีมุงตือ (Ti-moung-tsu) ทรงอภิเษกกับหญิงในตระกูลที่ดีเยี่ยม
กันแต่มีโอรส ๘ องค์ ซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์ตามลำดับและได้สร้างอาณาจักร
หลายแห่งทางทิศตะวันตก^(๑)

ตระกูลหนึ่งเห็นแก่แตกแยก เชื้อสายออก เป็นกษัตริย์ครอบครองประเทศและ
บรรดาวิทายาทของกษัตริย์เหล่านั้นซึ่งสืบเชื้อสายทำสงครามต่อกันไม่หยุดหย่อน ในที่สุด
ก็แตกกันไปโดยวิธีแบ่งแยกประเทศออกเป็นแคว้นแคว้น

โอรสองค์หนึ่งของ มุงตือฟู (Moung-tsu'ü-fou) ได้เป็นบรรพบุรุษของ
อาณาจักร ๑๖ อาณาจักร

มุงตือเหตียน (Moung-tsu-lien) บรรพบุรุษของ ไท่ซัน (ทิเบต)

มุงตือโน บรรพบุรุษของฮั่น^(๒)

มุงตือเฉียว (cheou) บรรพบุรุษของ ม่านตี้ครวันออก (Man-tze
Orientaux)

มุงตือทู่ (toub) บรรพบุรุษของมุงตือ

มุงตือไท่ (toh) บรรพบุรุษของอาณาจักรตังโต^(๓)

มุงตือหัติน ผู้สร้างอาณาจักรเกียวกจี้ (คังเกีย)

มุงตือตุง ผู้สร้างอาณาจักรไปตี้

มุงตือตู่ (tsoub) บรรพบุรุษของพวก ไป, ไท, หรือ-ไท

(๑) อาณาจักรเหล่านี้อยู่ที่ไหนและมีอาณาเขตกว้างใหญ่เพียงใดนั้นไม่อาจหาหลักฐานได้ นัก
ประวัติศาสตร์ก็ยังกล่าวอะไรไม่ได้ ส่วนนักปราชญ์ในสมัยนี้ก็ปรากฏแต่ในเรื่องนิทานเท่านั้น
นักเขียนบางคนบอกว่าประเทศนี้อยู่ตะวันตกของ ยงฉาง (Young-tcha'ng) อาณาจักรอื่น ๆ นั้น
ก็เป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าบ้าง ประเทศลาว พูวน และตังเกี๋ยในปัจจุบันนี้บ้าง (อ.ร.)

(๒) อยู่ที่ ไปยี่ (Pai-yai) อยู่ห่างไปทางใต้ของเฉียวเฉียว (Tchao-tcheou) ๕๐ ลี (อ.ร.)
จีนตอนเหนือเรียกชื่อชาติของตนว่าชนฮั่น โดยอาศัยเอาชื่อราชวงศ์ฮั่นเป็นนิมิตนาม คนละคำกับ
ชาติฮั่นคำแรกเขียนในภาษาอังกฤษเป็น Han ส่วนคำหลังเป็น Hun แต่จีนตอนใต้เรียกตนเอง
ว่า ชนถ้ง (ตังนึ่ง) ตามชื่อราชวงศ์ถ้ง (ส.ก.)

(๓) นักเขียนบางคนบอกว่าอาณาจักรนี้คือเกาะซีลอน (อ.ร.) (หรือสิงหลทวีป)

เรื่องราวของอาณาจักรนานเจา

นิทานในยุคนั้นเล่าว่า มงล้อที่ตระหงายปดาอยู่ในทะเลสาบยี่โต (yih-lo) ทางใต้ของเมืองยวงฉาง^(๑) ได้จมหน้าตายอยู่ที่นั่น นางซาหู่ภรรยา ก็มาร้องให้ คร่าศพลอยอยู่แถวนั้น ขณะที่กำลังร้องไห้อยู่ ขอนไม้ก้อนหนึ่งไต่ลอยเค็ดขึ้นมาตาม ลำน้ำแฉะกระแทกเอาเท้าของนางโดยทันที นางตกใจจึงรีบรุดกลับด้วยความเศร้าโศก

ระหว่างทางกลับบ้าน นางได้พบบุตรชายสิบคนซึ่งนำทางไปถึงริมทะเลสาบตรงที่ ๆ ต่ำนี้นางจมหน้าหายไป ณ ที่นั้นไม้ท่อนหนึ่งไต่กดยกกายร่างเป็น มังกรโดยฉับพลันแต่มีเสียงร้องขึ้นมาจากทะเลสาบใกล้ ๆ นั้นว่า “ลูกฉันอยู่ที่ ไหน?” เด็กชายเก้าคนตกใจถวิลวิ่งหนีไป ส่วนเด็กคนที่สิบนั้นมีความรู้สึก เหมือนถูกตบใจ ก็เข้าไปใกล้ฝั่งน้ำแฉะนั่งบนความมั่งกรซึ่งเคยหงของเขายู่

ในภาษาของชาวพนเมือง คำว่าหงเรียกว่า ชิว (Tsiou) คำนี้เรียกว่า ลุง (loug) เพราะฉะนั้นตระกูลนี้จึงมีชื่อว่า ชิวลุง

ในสมัยนั้น ณ ที่นั้นเขาที่ชื่อว่า เทียนสิน มีหญิงคนหนึ่ง ชื่อ โปสี่ (Nou-po-sih) อาศัยอยู่ในตำบลเดียวกัน นางมีบุตรสาวสิบคน ตามเรื่องนั้นเล่าว่า ชิวลุงกับพี่ ๆ แต่งงานกับหญิงสาวทั้งสิบนี้ จึงเป็นการสร้างครอบครัวอีกสิบครอบครัว คือ ลุง, ยุง, คอณ, ชี, โห, อ้วง, ฉาง, หยาง, ตี, เซา, สมาชิกทุกคนใน ครอบครัวล้วนรูปมังกรบนร่างกาย และถือว่าเป็นเครื่องหมายประจำตระกูลของตน และตรงแผ่นหงของเสื้อที่สวมก็เขียนรูปหางมังกรลงไว้

ในนิทานเล่าว่า ลูกหลานจำนวนมากมายของตระกูลเหล่านี้ ตั้งหลักแหล่งอยู่ ทางใต้ของยวงฉาง และต่อมาแบ่งแยกออกเป็น ๘๘ เผ่า และต่อ ๆ ไปเราจะเห็นว่าชนเหล่านี้แหละที่ตกอยู่ใต้อาณาจักรนานเจา

(๑) ชื่อนี้เป็นวงของ และยุงเจียง ในเสียงชาววางต้งและแต้จิ๋ว (ส.ก.)

บันจันเข้ามาสู่ยูนนาน

ใน พ.ศ. ๕๐๗ จักรพรรดิฮั่นฮุติ (Han—ou—li)^(๑) ซึ่งมีเมืองหลวงในกรุง
 นนชอว่าเกียนหยังเหียน (Kien—yang—Hien) (มณฑลเซนต์) ได้เตรียมการ
 ยกทัพเข้าไปในประเทศที่อยู่ทางทิศตะวันตกของจักรวรรดิของพระองค์ ตามที่เร
 ทราบมาแล้ว พดเมืองในภาคนี้แบ่งแยกกันอยู่เป็นแคว้นแคว้นใหญ่ย่อมมีเจ้าเมืองซึ่ง
 เป็นชาวพื้นเมืองปกครองคนหนึ่งบางหลายคนบาง ผู้เป็นหัวหน้าสูงสุดของแคว้น
 เทียน^(๒) (Tien) มีอำนาจยิ่งกว่าผู้อื่น จึงมียศเป็นอ๋อง (Ouang) หรือเจ้า

หัวหน้าสูงสุดของแคว้นในภาคนี้ ได้ทราบข่าวกองทัพยกเข้ามาหยุดตรงที่
 ครนเมือรบกันครั้งแรกแล้ว เจ้าผู้นั้นไม่ยอมรบอีกเลยจนถึงวันที่ความอภัยมาถึง
 ก็ยอมอ่อนน้อมต่อพระเจ้าจักรพรรดิ

พ.ศ. ๕๑๗ จักรพรรดิฮั่นฮุติตั้งแม่ทัพส่งคนชื่อ กัวเจียง (Kuoh—teh'ang)
 และอวยกวง (Ouei—kouang) ไปรบชาวค้อยทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามแผนการณ
 ี่เตรียมไว้เพื่อชัยชนะ ฝ่ายชนพื้นเมืองนั้นถึงมีอาวุธอย่างใด (เพียงธนูหน้าไม้) ก็
 ต่อต้านอย่างเข้มแข็ง แต่ในที่สุดก็ต้องถูกบังคับให้ยอมแพ้ บรรดาเจ้าแคว้นทาง
 ภาคเหนือ แม้จะรังเกียจภัยที่แคว้นแคว้นเพื่อนบ้านของฝ่ายแพ้ ก็พิจารณาเห็นว่า
 ไม่ควรจะต่อต้าน ดังนั้นจึงยอมให้กองทัพพระเจ้าจักรพรรดิผ่านเข้าแดนคน

ต่อจากการรบในครั้งนั้น จักรพรรดิฮั่นฮุติทรงมีพระประสงค์จะบำเหน็จ
 รางวัลดีความดียศชื่อ แะงานราชการที่เทียนฮั่นกระทำเพื่อพระองค์ จึงทรงตั้งให้
 ปกครองแคว้นแคว้นทุกแคว้นที่เรียกว่ายี่ฉู^(๓) (Yih—teheou Kiun) และทรง
 มอบตราหยกให้เป็นตราประจำตัว

ในยุคนี้ เจ้าเทียนมิ่งอยู่ที่เซิน—เจินกัว (Ohen—tchen Kuoh)^(๔)

(๑) ฮั่นฮุติในเรื่องตั้งฮั่น (ส.ก.) เกียนหยังเหียน-เกียนหยัง (ส.ก.)

(๒) ชื่อที่เรียกกันในสมัยโบราณ ซึ่งปัจจุบันเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของกวยเจี้ยว (Kuei—teheou) กุยจิวและดินแดนภาคตะวันออกของยูนนานปัจจุบัน (อ.ร.)

(๓) ดูเพนกีชีนานอีฉวน (Pen—ki—si—nan I—tchouan) (อ.ร.)

(๔) ปัจจุบันคือ ยูนนานฟู เมืองหลวงมณฑลนี้ (อ.ร.)

ครั้นจักรพรรดิฮั่นฮุคครองราชสมบัติได้ ๓๖ ปี ชนเผ่าชาวคอยซึ่งอยู่ใน
แคว้นคูนมิง (Koun Ming)^(๑) เป็นกบฏขึ้น เทียนฮ่องย้งไม่ยากไปปราบกบฏใน
ระยะสั้น ๆ จึงขอความช่วยเหลือไปยังพระจักรพรรดิและขอแม่ทัพคนหนึ่งไปช่วยจัด
ระเบียบบ้านเมือง

พอสิ้นรัชกาลนี้ กัถงรัชกาลของจักรพรรดิฮั่น (Heou Han) ตาม
พงศาวดารของจักรพรรดิจีน พระองค์ไม่ค่อยได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับแคว้นแคว้นต่างๆ ใน
แถบนั้นแต่เรื่องราวที่ปรากฏในพงศาวดารก็สั้นกระชับอยู่ อย่างไรก็ตามก็เคยมีผู้พบ
จดหมายเหตุหลายฉบับ จากที่หลายแห่ง ซึ่งช่วยให้มีความสว่างในเหตุการณ์ บางตอน
ของสมัยนั้น

สงครามครั้งสุดท้ายซึ่งจักรพรรดิฮั่นฮุคออกชนศึกเหมือนจะกินเวลายาวนานและ
ต้องเห็นดีเห็นงามมาก ทำให้ชาวจีนซึ่งทำการสู้รบมาหลายครั้งหลายคราและต้อง
เจ็บไข้ตมตายไปเป็นอันมากพากันแข็งขันที่จะกลับบ้านของตน ฝ่ายเจ้าเทียนเมื่อถูก
พันธมิตรทอดทิ้งและต้องสูญเสียกำลังผู้คนส่วนใหญ่ในกองทัพก็ถูกขับไล่ออกจากแคว้น
แคว้นและต้องหลบตงหนักยมาอยู่ในหลุมคนคอยในท้องถิ่นใด ๆ ก็นั้น ภายหลัง
นั้นไม่นานก็สิ้นพระชนม์ด้วยบาดแผลที่โดน

ทายาทของพระเจ้าตมุงส์อริษาความเที่ยงธรรม ของอาณาจักร

พระเจ้าตมุงส์ซ็อง (Moung-tsu-soung) โอรรถองค์ที่ ๘ ของพระเจ้าตมุงส์ซ็อง ซึ่ง
เป็นเจ้าผู้ครองแคว้นไปโยกดับได้รับมอบให้ครอบครองวงศ์ตระกูลอันใหญ่โต โอรรถ
องค์ใหญ่ของพระองค์มีชื่อเสียงเลื่องลือ เพราะความสามารถทั้งในด้านการทหาร
และในด้านการบริหารงานแผ่นดิน ทรงเป็นที่รักใคร่ของประชาราษฎรยิ่งนัก ครั้น
เมื่อพระบิดาสิ้นพระชนม์ทรงเห็นอกเห็นใจพสกนิกรเป็นอันมากจึงทรงจับอาวุธออกรบ

(๑) คำแปลสำคัญในครั้งนั้น ปัจจุบันเป็นชื่อของที่ว่าการอำเภอในเมือง ยูนนานฟู (อ.ร.)

ต่อคำขานเฝ้าอันที่เข้ามากราบทูลว่า แคว้นแคว้นของพระองค์ และสามารถปราบปรามชน
เหล่านั้นให้ส่นอำนาจต่อพระองค์ได้เป็นหัวหน้าของชนพวกนั้น

เจ้าผู้ครองอาณาจักรุได้ชัยชนะยูนนาน

ในระยะคัน ๆ ของพุทธศักราช เจ้าผู้ครองอาณาจักรุ (ยูนนานและอยู่เป
ปัจจุบัน)^(๑) ได้ตั้งทูตคนหนึ่งชื่อ ชวงเกียง^(๒) (Tchoang-kiao) พร้อมด้วยกองทหาร
ไปรบมชยชนะโคตมแดนต้นหนึ่งของมณฑลเสฉวนและมณฑลยูนนาน แล้วตั้งขอ
ดินแดนทตโคตมวาเทียน

พ.ศ. ๕๖๓ ได้พบว่ามีเจ้าผู้ครองแคว้นเทียนองคหนึ่งทรงนามว่า ชวงเกียง
^(๓) (Tchoang kiang) ปรากฏว่าเจ้าองค์นี้เองได้ในพระพุทศำตนาอย่างเคร่งครัด
และใฝ่ใจปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศำตนามาก พร้อมกันนั้นได้สร้างพระเจดีย์
หลายองค์ แต่ได้ตะเดยต่อการทำนุบำรุงประชาราษฎรไปเลย

ราว ๆ กตางศัมันนซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๕๘๓ จักรพรรดิของวุตทงตั้งนายทหาร
คนหนึ่งมาหาจวงเกียง เป็นที่วามำทำทางพระราชไมตรีด้วย แต่ความจริงนั้นต้อง
การจะให้ตอบตำรายชีวิตจวงเกียง เมื่อนายทหารนั้นเข้ามาพบประเจรจากับเจ้าเมือง
ผู้ซึ่งสำคัญคนว่าจะได้เป็นใหญ่กว่าบรรดาแคว้นแคว้นใกล้เคียง เจ้าเมืองได้ถาม
นายทหารว่า “เจ้านายของท่านคิดว่าจะมีอำนาจยิ่งกว่าเราเช่นนหรือ?” นายทหาร
เห็นว่าเจ้าเมืองเจรจากด้วยถ้อยคำไม่สุภาพจึงไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามทรมอบมา เขา
เดินทางกลับไปประเทศจีนอีกและกราบทูลเรื่องราวที่เจรจากันต่อจักรพรรดิของวุตเมื่อ
พระจักรพรรดิทรงทราบก็ทรงโกรธแค้นและสั่งว่าเราจะแก้แค้นให้ได้

การที่จวงเกียง ตะเดยไม่เอาใจใส่ราษฎร และใช้จ่ายเงิน ให้สิ้นเปลืองไปใน
การทำนุบำรุงพุทธศำตนา ทำให้ประชาราษฎรซึ่งถูกบังคับให้เสียภาษีเพิ่มขึ้น และ

(๑) จากในเรื่องสามก๊กอันเป็นดินแดนพระเจ้าเล่าปี่ (ส.ก.)

(๒) ประวัติศาสตร์มิได้บอกวาทูตได้ทำการอะไรต่อจากนั้น (อ.ร.)

(๓) เราไม่สามารถจะทราบวกรากที่มาของเจ้าผู้ครองคนใหม่นี้ได้ (อ.ร.)

ถูกเพื่อนบ้านยุยง แลระชักชวนกันทูลฟ้องร้องไปยังกวางตุ้งให้ขับไล่จวงออกจาก
แคว้นและเรียกกร้องให้เจ้าในตระกูลตไปไ้เข้ามาปกครองพวกคนแทน

การผนวกแคว้นเทียนเข้ากับแคว้นไปไ้

เจ้าผู้เข้ามาปกครองแคว้นเทียนนาคือ เจนโก (Jen—ko) โอรสองค์เล็ก
ของพระเจ้ามุงซอซ่ง (Moung—tsü—soung) ผู้ทรงสถาปนาแคว้นไปไ้คือ พระเจ้า
เจนโกซึ่งพำนักอยู่ในแคว้นไปไ้จึงได้มาจัดการ รวมพลเมือง ในแคว้นเทียน เข้ากับ
อาณาจักรของพระองค์ แลได้รบแต่งตั้งจากพระจักรพรรดิให้ดำรงตำแหน่ง ไปไ้คือ
กิวอึ้ง (Pai—tze Kuoh Ouang)^(๑) ครั้นแลวกย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่ ซิงเกียง
(Tehing Kiang)^(๒)

นักประวัติศาสตร์จีนบางคนคิดว่าคำสอนาชาวดอยเหตานั้นคือพุทธศาสนา ซึ่ง
พวกหัวหน้าแคว้นนำเข้ามาจากประเทศอินเดีย นานก่อนที่จะรู้จักกันในประเทศจีน
เสียอีก ถ้าคำกล่าวนั้นถูกต้อง เราคงได้พบหลักฐานแน่นอนในหนังสือวรรณคดี
เพียงไม่กี่เล่ม ซึ่งชนพมเมืองเป็นเจ้าของอยู่บ้าง ในชนบทธรรมเนียมประเพณีและ
ร่องรอยอันเป็นหลักฐานของคำสอนาชาวดอยเหตานั้น มิใช่จะไม่มีหลักฐานอะไรเลยเลย ใน
บรรดาหนังสือเหล่านั้นไม่มถาถึงพุทธศาสนาเลยแม้แต่แห่งเดียว ทั้งการปฏิบัติ
ทางคำสอนาที่กระทำกันในปัจจุบันก็เกี่ยวข้องกับรูปเคารพตามคติต่างเทวดาและนับ
ถือเครื่องรางต่าง ๆ เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เราเห็นได้แน่นอนว่าเจ้าผู้ครองประเทศนั้นทุกคนปฏิบัติตาม
หลักธรรมของพุทธศาสนา ทั้งอิทธิพลแห่งความเชื่อถือในคำสอนานั้นก็มอยู่เหนือกจิตใจ
ของผู้ครองประเทศทั้งหลาย

การนำพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศจีน ดูเหมือน จะมีหลักฐาน พิสูจน์ ได้จาก
ราชทูตของจักรพรรดิฉินตี้ ในปี พ.ศ. ๒๐๗

(๑) กษัตริย์แห่งไปไ้ (อ.ร.)

(๒) ศาลากลางจังหวัดตั้งอยู่ทางตะวันออกเมืองไ้ของยูนนานพ ๑๒๐ ลี (อ.ร.)

ด้วยเหตุนี้ หนังสือพงศาวดารจีนจึงเล่าว่าผู้สถาปนาราชวงศ์ไซจื่อ (Sai-tze) ซึ่งเป็นตระกูลอินเดียนั้น ถูกเมฆพาหาวาดไปแตะได้กระทำพิธีอาหักดาวอากาศกับดาวพรหมจารยุมหิงและเกิดโอรสด้วยกัน ๓ องค์^(๑) โอรสองค์แรกทรงนามว่าม้าทอง โอรสที่สองทรงนามว่า แม่ไก่หยก องค์ที่สามทรงนามว่า ข้าราช พระนามของโอรสองค์สุดท้ายนี้ ต้องเป็นสัญลักษณ์ของการเลี้ยงชีวิตด้วยข้าวเพื่อการปฏิบัติความดีกรรมของพุทธศาสนา

เจ้าชายชาอ เป็นพระนามที่รู้จักกันดีที่สุด พระองค์ทรงเป็นที่เคารพรักใคร่ในหมู่ข้าราชการ เราจะพบอนุสาวรีย์สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่เจ้าชายองค์นี้ในดินแดนของแคว้นคาด

ตั้งด้านฝั่งพระศัพของพระองค์ตั้งอยู่ตรงปากถ้ำที่เชิงเขา ติจ (Ti-chih) ซึ่งอยู่ห่างหมู่บ้าน ชงยวน (Tchoang-youen) ห่างจากประตูเมืองด้านทิศเหนือ ๑๕ ติ

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แห่งแคว้นคาด หายท่าน ให้คำอธิบายว่าคำหนักของเจ้าชายชาอน้อยอยู่ตรงถนนใหญ่ในตัวเมืองปัจจุบัน ชาวมุสลิมเคารพโบราณสถานแห่งนี้มาก แต่หลังจากที่ตูอวนเตี้ยว (Tou-ouen siou) พ่ายแพ้และเสียบ้านเมืองแก่ฝ่ายพระเจ้าจักรพรรดิเตี้ยว เซนยูหยิง (Tsen Yu-ying) อุปราชยูนนานก็ตั้งให้รอซาค คำหนักเก่า ออกแล้ว ใช้ส่วนอิฐปูน หินหรือหินสร้างศาลขงจื่อ ขนาดใหญ่ จนกระทั่งเดียวกัน

(๑) ภายหลังจากสองหรือสามปีจากที่ได้เสด็จไปประทับในชนบท พระบิดาของเจ้าชายทั้งสามองค์นี้ก็มาประทับในราชอาณาจักรอินเดียนของพระองค์ ครั้นเวลาต่อมาทรงมีควมปรารถนาจะได้พบพระโอรสจึงส่งพระขนิษฐา พร้อมด้วยข้าบริพารผู้ติดตามไปยังยูนนาน เพื่อจัดการนำพระโอรสทั้งสามกลับคืนมา เมื่อมาถึงยุงจางฟู (Young-tohang-fou) ขบวนเรือได้ถูกชาวบ้านเดือนจับเอาไว้และปล้นเอาสมบัติสิ่งของไปหมด ทั้งถูกบังคับให้ไปกับพวกมันด้วย

ประวัติศาสตร์ต่อเติมเรื่องราวต่อไปอีกว่า โอรสผู้เป็นเชษฐาอนุชาทั้งสามองค์สิ้นพระชนม์ที่ยูนนาน และพระบิดาจึงทรงประกาศว่าพระโอรสได้บรรลุอรหัตผลแล้ว

พระเจ้าจักรพรรดิแห่งประเทศจีนทรงปรารถนาจะให้การเข้าเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเจ้าชายทั้งสามพระองค์เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป จึงส่งขุนนางผู้หนึ่งมาสักการบูชาอิฐเจ้าชายทั้งสามนี้.

(อ.ร.)

นับแต่บัดนั้นมาทุก ๆ ปี คือตั้งแต่คราวที่งานมหกรรมครั้งใหญ่ของแคว้น
 คาสตริงเริ่มในฉันท ๑๖ เดือนถัดมา ตัวแม่ทัพใหญ่จะมาทำพิธีส่งมอบดินแดนที่
 นนทหารจะยิงปืนหลายกระบอกพร้อมกัน หันปากกระบอกปืนออกทางด้านนอก เพื่อ
 บังคับมิให้ดวงวิญญาณของเจ้าชายชาวเขามาเยี่ยมชาวเมือง ให้เป็นกบฏ
 เพื่อที่จะรักษาอนุสรณ์ของเชษฐาอนุชาทั้งสองพระองค์ ซึ่งนับวันแต่จะ
 เติบโตจากความทรงจำของคนทั่วไป จึงตั้งชื่อเขาทั้งสองตามทิศตะวันตกของ
 เมืองหลวงตามพระนามของเจ้าชายทั้งสองพระองค์นั้น

ตำนานการตั้งชื่อเขาทั้งสองตามที่ปรากฏในนิทานมีดังนี้ คือ
 พระบิดาของเจ้าชายชาวม้าแดงทองด้วยส่งม้าตัวหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้โอรสสอง
 องค์แรกเกิดวิวาทกันอย่างถึงแก่ชีวิต ฉะนั้นพระบิดาจึงหาทางระงับการวิวาทด้วยการปล่อย
 ม้าให้เป็นอิสระแต่ละให้สิทธิครอบครองม้าตัวนั้นแก่โอรสที่สามารถจับมันมาได้ ม้า
 ตัวทองจึงหนีขึ้นไปอยู่บนภูเขา ภูเขาตัวหนึ่งจึงได้ชื่อตามชื่อของม้าตัวนั้น

เวลาต่อมา เจ้าชายทั้งสององค์ได้ตั้งประพาสบนภูเขาทางทิศตะวันตก
 หนึ่งคืนนั้นเจ้าชายทั้งสองทอดพระเนตรเห็นนกวิเศษตัวหนึ่ง จึงได้เข้าไปใกล้ และ
 ประจักษ์ว่านกตัวนั้นคือ "แม่ไก่หยก" ฉะนั้นภูเขาทั้งสองจึงได้ชื่อตามชื่อแม่ไก่หยก
 ตัวนั้น

การแบ่งขุนนางออกเป็น ๖ อาณาจักร

ในปี ๒๗ แห่งรัชกาลพระเจ้ากวงอู (Kouang-wou) ซึ่งตรงกับ พ.ศ.
 ๘๘๓ หัวหน้านายพลเมืองคนหนึ่งชื่อเหยียนตี่ (Hien-lih) ได้เขามาตั้งความภักดีต่อ
 พระจักรพรรดิ และได้รับแต่งตั้งให้มียศชั้น กุนจาง (Kiun-tehang) และ เยฮ์ซุน
 (Yueh-sun)

ครั้นจักรพรรดิถงอู สวรรคต (พ.ศ. ๒๐๓) พระโอรสทรงนามว่า มิงตี่ ก็
 ขึ้นครองราชสมบัติทรงพระนามว่า ยงมิง (Young ping) ในรัชกาลนี้แหละที่
 พระพุทธศาสนามาถูกนำเข้ามาสู่ประเทศจีน

กษัตริย์พระองค์คนใหม่อาณาจักรเข้มแข็ง ทำให้ อีเยน (I-jen) แห่งเมือง
 กฟูอิ (Kou-fouh-I) เป็นกบฏขนแตรยกกองทัพเข้าโจมตีจีช (๑) (Tsz-chi) ของ
 เมืองเยเซจา (Yeh-tcheou) แต่ให้สมาชิกของจีชโดยวิธีลับเป็นท่อน ๆ ตัดจชเอง
 ตกเป็นเชลย แตรถูกตัดศีรษะส่งไปยังเมืองโตยาง (๒) (Lo-yang) ซึ่งเป็นเมือง
 หัวดวงที่ประทับของจักรพรรดิ

เราได้ทราบจากหนังสือ เปนกี อ้ายลาว อิจวง (Pen-ki Ai-lao I-tchouan)
 ว่าในปีที่ ๓๒ ของรัชกาลพระเจ้ามิ่งตี้ (พ.ศ. ๖๓๓) นั้น ชนป่าเถื่อนจากแคว้น
 อ้ายลาว ได้รวบรวมกันขึ้นเป็นกบฏมกอน มีเดียวเมา (Lieou-mao) เป็นหัวหน้า
 ซึ่งดูเหมือนจะมียศเป็น อ้ายลาวอึ้ง (Ai-lao-Ouong) (๓) เดียวเมาได้แบ่งดินแดน
 ของคนออกเป็นสองแคว้น เรียกว่าแคว้น อ้ายลาว และแคว้นไปนั้น

ครั้นพวกอ้ายลาวตกอยู่ใต้อำนาจของภาคตะวันตกที่เรียกว่า ยีเจากุน (Yih-
 tcheou Kiu) แล้ว เดียวเมาก็แบ่งประเทศออกเป็น ๖ อาณาจักร คือ ปูเอีย
 ชุนถิง. บี้ชู่. เยชู่. (ชื่อเดิมของตาลี) เตียตง. แตร ยูนนาน (Pou-Ouei, Sun-t'ang,
 Pisou, Yeh-yu, Sie-loung, Yun-nan) ดินแดนหกอาณาจักรรวมเข้ากับ
 อาณาจักรยูจางกุน (Young-teh'ang Kiu)

การรุกรานในภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในดินแดนอันกว้างไพศาลใน
 ระยะเวลาไต่ยาก นักประวัติศาสตร์จีนก็ยังอ้างอิงในชอนฮุย ทงหนเืองจากบันทึก
 สองตำมฉบับเกี่ยวกับเหตุการณ์ในสมัยนั้นซึ่งมีผู้คนพบได้สูญหายไป อย่างไรก็ตาม
 หนังสือทงเกียนกิงมู (T'oung-kien Kang-mouh) บอกให้เขาทราบว่าใน
 พ.ศ. ๖๓๕ ยูนนานในครั้งนั้นแบ่งออกเป็น ๖ อาณาจักร แต่ก็ได้บอกว่าการแบ่ง
 นกเกิดขึ้นเมื่อไรหรืออย่างไร

(๑) คำ ๆ นี้ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า ซี้เจียว (ผู้ช่วยเจ้าเมือง) ใช้กันอยู่ในสมัยราชวงศ์ซัน เพื่อ
 เป็นการรับรองอำนาจหน้าที่ซึ่งแม้จะกระทำเฉพาะฝ่ายพลเรือน แต่ก็มีสิทธิในการเรียกเกณฑ์ผู้คน
 สำหรับการแต่งกองทัพและอุปกรณ์ที่จำเป็น

(๒) เมือง โลยางเหียน (Lo-yang Hien) มณฑลโฮนาน ถูกเลือกขึ้นเป็นที่ทำการของ
 จักรวรรดิและมีชื่อว่า ตุงกิง (Toung-king) (เมืองหลวงของภาคตะวันออก)

(๓) เจ้าอ้ายลาว

๕ การตั้งหกอาณาจักร

หนึ่งต่อสามเจาเยจี้ (Nan-tehao-ye-chi) ก่อตั้งที่ดินแดนทั้ง ๖
อาณาจักรมีความกว้างจากทิศตะวันตก ๕๐๐๐ ลี้^(๑) และความยาวจากทิศเหนือจด
ทิศใต้ ๒๗๐๐ ลี้ ลักษณะการแบ่งเป็นดังนี้คือ

๑. เจาผู้ครองม่งฮี้เจา (Moung-hi-tehao) ชื่อ ซุนฟู (Sun-fou)
อยู่ที่ม่งฮยวนฟู (Ning-youen fou) คือมณฑลเสฉวนปัจจุบัน
๒. เจาผู้ครอง เยชี่เจา (Yueh-sih-tehao) ชื่อ โปจิง (po-tehoung)
อยู่ที่ลิเกียงฟู (Li-kieng-fou)
๓. เจาผู้ครองตางเคียงเจา (Lang-k'ioung-tehao) ชื่อ ฟงชี่ (Foung-
chi) ตั้งราชธานีอยู่ที่ เกียนฉวนเฉา (Kien-tehouen Teheou)
๔. เจาผู้ครอง ติงตันเจา (Ting-tan-tehao) ชื่อ ฟงมี้ (Foung-mi)
อยู่ที่ ติงจวนเจา (Ting--teheoun Teheau)
๕. เจาผู้ครองชี่ตางเจา (Chi-lang-tehao) ชื่อ ชี่อ้วงเกียน (Chi-Ouang
kien) มีราชธานีที่ตางเคียนเหียน (Lang-k-ioung Hien)
๖. เจาผู้ครอง มงเซเจา (Moung-che-tehao) ชื่อ ฮั่นโตอยู่ที่ มงหัวตึง
(Moung-hoa-t'ing)

การแบ่งแยกดินแดนอันกว้างไพศาลนี้ หาได้เป็นไปโดยสันติปราศจาก
ความพยายามเกลี้ยกล่อมซึ่งระหว่างกันไม่ ปราศจากในเวลาที่ต่อมาหลังจากที่ความสงบ
อยู่พักหนึ่ง ได้มีศูนย์กลางก่อความสงบในประเทศขึ้น

ส่วนพวกราษฎรที่อยู่กันเป็นอิสระตามธรรมชาติ และค่อนข้างจะป่าเถื่อน
ได้ถูกชนก่อกองการจลาจลทางภาคตะวันตก ความไม่สงบได้ถูกตามออกไปตามแคว้น
แคว้นทางใต้และเหนือ และดำเนินต่อไปเป็นเวลายาวนาน ในที่สุดการจลาจลก็ค่อย
ซาไปที่ตะวันออก ความสงบสุขกลับมีขึ้นอีก ต่อมาความผันผวนในสมัยประโยชน์และ

(๑) สองพันกิโลเมตร

ความกระหายอำนาจล้นขีด ให้เกิดการพิพาทกันในแคว้นอื่น ๆ อีก การจับอาวุธ
ชนรบราฆ่าฟันกันก็ดำเนินต่อไปไม่มีเวลาหยุดหย่อน

การกบฏต่อการปกครองของจีน

อาณาจักรที่ต่ำคึกคักที่สุดในบรรดา ๖ อาณาจักร อยู่ทางทิศตะวันตกมีเจ้า
ผู้ครองชื่อ มงชี่ (Moung-chi) ทิศใต้ของอาณาจักรนั้นจดแดนตั้งเกีย และทิศ
ตะวันตกเฉียงเหนือจดแดนประเทศฝิ่น (T'ou fan) หรือชิเบค

ในระหว่างนั้นเจ้าผู้ครองเหล่านี้ ปกครองดินแดนส่วนหนึ่งของเสฉวนและ
ยูนนานด้วย มงชี่กับเจ้าผู้ครองที่สืบเชื้อสายจากนานเจ้าเหมือนกัน

ครั้นจักรพรรดิซางตซุนเสวยราชย์ใน พ.ศ. ๖๕๐ เจ้าผู้ครองอ้ายตาวก็เป็น
กบฏแข็งเมืองขึ้น พร้อมกันนั้นก็เกิดยกต่อมชนหลายเผ่าด้วยกันให้ร่วมในการกบฏ
ด้วย

ไตเจียว (T'ai-cheou) แห่งยงเตียงกุน (Young-teh'ang Kiun) ชื่อ
อึ้งตั้น (Ou'ang-sin) ได้นำทัพเข้าปราบปรามเจ้าอ้ายตาวและได้ติดตามจับไปจน
ถึงแคว้น เยะยู (Yeh-yu)

มีต่อมา แม่ทัพอีกคนหนึ่งชื่อ ลูซิง (Lou-teh'ing) ได้ยกทัพไปรบเจ้า
อ้ายตาวอีก เจ้าอ้ายตาวปราชัยและคิดหนีเอาตัวรอด แต่ถูกจับได้ที่ตำบลโปนัน
(Po-nan) และถูกฆ่าตาย พระจักรพรรดิจึงบำเพ็ญรางวัลในชั้นพระกรงนแก่ลูซิง
โดยตั้งให้มียศชั้นยี่เหยว (Yih-heou) (๑) เมื่อ พ.ศ. ๖๒๒

ทั้ง ๆ ที่ลูซิงปราบเจ้าอ้ายตาวสำเร็จแล้ว บรรดาชนเผ่าต่าง ๆ ที่ขึ้นต่อ
เจ้าอ้ายตาวก็ยังแข็งเมืองและก่อการจลาจลขึ้นอีก แม่ทัพนายกองของจักรพรรดิจึงคิด
ตามสกัดจับทุกหนทุกแห่งและฆ่าตายสิ้น เจ้าผู้ครองแคว้นต่างปวงซึ่งต่างรู้สึกว่าจะ
ถูกพวกจีนเขากดขี่ชาติ ก็พยายามทุกทางที่จะขับไล่พวกจีนออกไป แต่ไร้มต

(๑) ในสมัยนั้นชื่อนี้เป็นตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าเมือง

เมื่อจักรพรรดิ โฮ่ตี (Ho-ti) ขนเสด็จราชย์เป็นบท ๘ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒
 เจ้าผู้ครองอำเภอดาวซ้อ ทนโกะอ่อง (๑) (T'an-kuoh Ouang) ได้เข้ามาส่งความภักดี
 แด่เสด็จราชย์บรรณาการอันหมกค่าแก่จักรพรรดิเป็นอันมาก

ตั้งแต่สมัยนั้นไปจนถึงรัชกาลจักรพรรดิอันตี (An-ti) พ.ศ. ๒๕๗ ไม่ค่อยมี
 เหตุการณ์เกี่ยวกับอาณาจักรเหล่านี้ ในประวัติศาสตร์

ในปีแรกที่จักรพรรดิอันตีเสด็จราชย์ ทนโกะอ่อง (๒) ชื่อว่า ยงยูเตี้ยว
 (Young-yu-tiao) ได้มาส่งราชบรรณาการแก่พระจักรพรรดิอันตี

จักรพรรดิในราชวงศ์ (๓) เดียวกันได้ปกครองต่อมาเป็นลำดับ จนถึงระยะ
 ที่เกิดความเห็นแตกแยกทางการปกครอง อันเป็นความเห็นทศตศานการเขายศครอง
 ประเทศที่อยู่ห่างไกล

จักรพรรดิเหียนตี (Hien-ti) ขนครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๖๕ ทรงตกอยู่ใต้อำนาจ
 อำนาจอำมาตย์คนหนึ่งชื่อ เซา เซา (Ts'ao-tsao โจโจ) พระองค์ทรงสถาปนาอำมาตย์
 ผู้นั้นเป็นเจ้า เจ้าองค์นี้พยายามให้ผู้น้อยของตนเป็นเวยอ่อง (Wei-ouang
 เวอ่อง) จักรพรรดิเหียนตีทรงอ่อนแอเกินไปไม่สามารถกำจัดความไม่สงบแก่อำนาจ
 ของอำมาตย์คนโปรดได้ทรงถูกริตรอนอำนาจเสียสิ้น หนังสือชานกัวจี (San-
 kuoh-tehi สามก๊ก) เขียนไว้ว่า อำมาตย์ เวย ได้ฆ่าพระราชวงศ์ของพระ
 จักรพรรดิเสียองค์หนึ่ง

แม้ที่ผู้สามารถในการทหารผู้นั้นได้รอดเวลายู่ตามลับปี เพื่อโค่นอำนาจ
 ราชวงศ์อื่นโดยสิ้นเชิง ระหว่างนั้นกัตรีเตรียมการที่จะตั้งราชวงศ์ของตนเองขึ้น

เซาปี (Ts'ao-pi โจผี) บุตรชายของ เวยอ่อง ซึ่งสามารถในการปกครอง
 เช่นกัน ได้เข้าชิงอำนาจจากจักรพรรดิ โดยบังคับจักรพรรดิเหียนตีผู้นั้น
 ให้ตั้งราชสมบัติ

(๑) ไม่เห็นมีกล่าวถึงในหนังสืออ้ายลาวอึ้งวน (Ai-lao-i tchouan) และตงเกี้ยนกั่ม
 (T'oung-kieu Kangmouh) ว่าเจ้าองค์นี้ปกครองประเทศไทย

(๒) ประเทศที่เจ้าองค์นี้ปกครองไม่เห็นมีกล่าวไว้ในอ้ายลาวอึ้งวนและตงเกี้ยนกั่ม

(๓) จักรพรรดิชุนตี้ (Choun, ti) ครองราชย์ ๑๕ ปี จงตี้และจี้ตี้ (Tchoang, ti &
 Tchih, ti) ครององค์ละ ๑ ปี เองตี้ ๒๑ ปี ลิงตี้ ๒๒ ปี และเหียนตี้ ๓๐ ปี

เมื่อจักรพรรดิถูกบังคับเช่นนั้นก็ควรใช้อำนาจผู้หนึ่งให้นำตราสำหรับ
จักรพรรดิมามอบให้ แต่เขาปฏิเสธร้องไห้พระองค์จึงตรัสมอบตราให้คนตามราช
ประเพณีมิใช่ โดยการแย่งชิงราชสมบัติ จึงมีการตั้งโรงพิธีรับมอบตราจาก
พระหัตถ์ของพระจักรพรรดิอย่างเปิดเผย และจึงเข้าใจกันว่าพระจักรพรรดิทรงตั้ง
ราชสมบัติให้ด้วยความโปรดปราน

เขาตั้งนามราชวงศ์ใหม่ว่า ราชวงศ์เว่ย^(๑) (Wei)

ในระยะหนึ่งของรัชกาลนี้ (๑๖๕) จักรพรรดิเจินแบ่งออกเป็น ๓ อาณาจักรคือ

๑. ซางวู (Tchang-wou) มีเชื้อสายราชวงศ์ฮั่นปกครอง ทรงนามว่า
เหี้ยวฮั่น (Heou-han) มีราชธานีอยู่ที่ เจียงตู (Tchieng-tou) เมืองหลวงของ
เสฉวนปัจจุบัน ราชตระกูลนี้ได้นำบุรุษประเทศที่นามว่า ยีเจา^(๒) (Yih-tehou)
กับมณฑลชานซี (Chan-si) ไว้ เจ้าแห่งตระกูลเว่ย ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ที่ โฮหนัน
(Ho-nan) ปกครองมณฑลชานตุง (Chan-toung) จีตี้ (Tchi-li) และเซนต์
(Chen-si) ล้วนเจ้าตระกูลอู (Ou) นั้น แม้จะไม่มิดินแดนมากเท่ากับอาณาเว่ยที่ถือ
สิทธิ์ของส่วนหนึ่งของจักรวรรดิ ก็มาตั้งอาณาจักรชนทเกียงเย^(๓) (Kien-Yeh)
พร้อมกับแผ่อำนาจเหนือมณฑล เกียงซู่, ซิเกียง, ฮู่กวง และเกียงตี้ (Kien-sou,
Tche-kiang, Hou-kouang, Kiang-si)

ซางวู จักรพรรดิองค์แรกของราชวงศ์เหี้ยวฮั่นครองราชย์อยู่ ๓ ปี โอรส
ทรงนามว่า อา-เตี้ยว (A-teou-อาเต็ก) พระชนม์ ๒๓ พรรษา ได้ขึ้นครองราชย์
ต่อมา ทรงนามว่า เกียงหิง (Kien-hing) กษัตริย์องค์นี้ทรงมีที่ปรึกษาเป็นปราชญ์
ผู้กอปรด้วยคุณธรรมดีเลิศ นามว่า จูโกเห็ดยง (Tchou-ko Liang ขงเบ้ง) ซึ่ง
เคยเป็นครูของอนุชาของพระองค์ เกียงหิงทรงมอบความไว้วางใจให้ปราชญ์ผู้นี้

(๑) รัฐนี้ซึ่งเรียกว่า เว่ยกว๋ (Wei-Kuoh) อันเป็นอาณาจักรของเว่ยนั้น ตั้งอยู่ตั้งแต่ปี
๒๒๐-๒๖๐ ประกอบด้วย มณฑล ๒ มณฑล คือ โฮหนาน และ ชานซี

(๒) ในสมัยนี้ประเทศยี่เจียวประกอบด้วยมณฑล เสฉวน ไกวเจา (kuei-tehou) ยูนนาน
และส่วนหนึ่งของลาว

(๓) ชื่อเก่าของเมืองนานกิง

๒๕ ทงต้นและทรงทำนุบำรุงตระกูลของท่านผู้ด้วยการตั้งให้เป็นเจ้าปกครองยี่เจา

๒๕ ประเทศนั้นซึ่งเคยหมอบนอบสวามิภักดิ์แต่ครั้งก่อนกตบเกิดแบ่งแยกชนในหมู่
๒๕ เจ้าเมืองด้วยกัน เป็นเหตุให้ราชวงศ์อื่นต้องตั้งยี่เจาต่าง ๆ กันแก่เจ้าเมืองเหล่านั้น

๒๕ เมงโห (Meng-hoh เบ็งเฮก) ซึ่งมีย่านาจที่สุดได้ถูกชนต่อสู้ตามทาง
๒๕ ชาวแคว้นจันทงหลายทีเข้ามาคุกคามโจมตีดินแดนของตน เชื้อสายของเมงโหได้
๒๕ ครอบครองอาณาจักร ต่อมาเป็นเวลาหลายปี แคว้นใกล้เคียงหลายแคว้นพากัน
๒๕ ปฏิบัติตามแบบอย่างเมงโห

๒๕ เมื่อเถียงหิงครองราชย์ได้สามปี ๒๕ ราชสำนักจักรพรรดิได้รับแจ้งการ
๒๕ เกิดอันไหวครุ่นจากคนเดินข่าวของไคเฉียวซึ่งมาจากเมือง ยงจาง (Young-
๒๕ teh'ang) มีเจ้าเมืองชื่อ อองคัง (Ouang K'ang) พระองค์จึงตระเตรียมกองทัพ
๒๕ เพื่อยกปราบปรามโดยเข้มแข็ง ๒๕ ฝ่ายกองทัพของเมงโหก็รบด้วยกำลังทหารถึง
๒๕ แล่นคน มี ยุงไค (Young K'ai) เจ้าเมืองเกียนนิง จูเป้า (Tchou Pao) เจ้าเมือง
๒๕ ชางโห (Thang-ho) และ เกาติง (Kao-ting) เจ้าเมือง เยะซุน (Yeh-sun) เป็น
๒๕ นายทัพ ก็เดินทัพออกไป อองคัง เจ้าเมืองยวงฉาง กับ ลูไก (Lu-Kai) ปฏิเสธ
๒๕ ไม่ยอมเข้าด้วยกับกองทัพเมงโหและยังคงซอัสตยต่อพระจักรพรรดิอยู่

๒๕ ฝ่ายกองทัพพระจักรพรรดิภายใต้การบังคับบัญชาของจูโกเหี้ยยง (Tchou-
๒๕ ko-Liang) ก็รีบยกออกไปต่อต้านกองทัพพวกกบฏ จูโกเหี้ยยงทำการรบได้ชัยชนะ
๒๕ หลายครั้งหลายหน ทั้งแสดงความกรุณาด้วยการปล่อยเชลยที่จับมาได้ ทำให้ จูเป้า
๒๕ กับ เกาติงเกิดความเลื่อมใสในการกระทำของแม่ทัพฝ่ายพระจักรพรรดิมาก จนคิด
๒๕ หาทางที่จะเข้าไปอ่อนน้อมด้วย

๒๕ ฝ่ายกองทัพพระจักรพรรดิ นนมแม่ทัพ ฉตาด มีมโศค จัน กระทั่ง กวงมิง (๑)
๒๕ ยินดีมอบกำลังไพร่พลของตนให้ ทำให้กองทัพสามารถปราบปรามกบฏได้ดินแดน
๒๕ คืนมาเป็นอันมาก

๒๕ พ.ศ. ๑๑๐ ลุงยุนา (Loung-yu-na) หัวหนาราชวงพนเมืองอีกคนหนึ่งสืบ

(๑) บางทีเราเรียกคนผู้นี้ว่า จูโกเหลียง

เชือด้ายซันที่สืบห้าจากเจ้า เยนโกะ (Jen-ko) ผู้ครองแคว้นเยี้ยวจาง (๑) (Yeou-tchang) ได้มอบอาวุธจำนวนมากให้กองทัพพระจักรพรรดิ จูโกเหตยงจึงบำเหน็จรางวัลโดยคงชื่อให้เป็นชื่อจาง (Tchang) กับคงให้เป็นเจ้าแห่งราชวงศ์เกียนผิง (Kien-ning)

นักประวัติศาสตร์จีนกล่าวว่า พดเมืองของอาณาจักรนชอบต่นุกเฮ้อาตอรน และเบินพาด ซนเหต่านไม่นับถือคำทำนายดี เคารพเครื่องรางที่ทำด้วยกรวดหิน ทั้งเชื่อถืออำนาจของเวทมนต์คาถา

ขุนนางคนหนึ่งชื่อ อังวงงัง (Ouang-ngang) ลูกยงโค (Young-k'ai) ฆ่าตายขณะปฏิบัติงานในหน้าที่ ยงโคได้หนีไปและซ่อนตัวอยู่ที่บ้านซุนเกียน (Sun-kiuen ซุนก้วน) เจ้าผู้ครองอาณาจักร อู (Ou)

เจ้าแคว้นอุปรารถนาจะชুবเถียงไว้ไซ้ประโยชน์ในวันข้างหน้า จึงแต่งตั้งยงโคให้เป็นเจ้าเมือง ยงชางฟู (Young-tch'ang fou)

ส่วนจูโกเหตยงยังคงมีชัยชนะต่อพวกกบฏอยู่เรื่อย ๆ ต่อมาได้ทราบว่ายงโคเป็นหัวหน้ากบฏก็ติดตามไปถึงแคว้นไต้ไ้ (Pai-yai) กองทัพพระจักรพรรดิได้เข้าโจมตีและจับตัวยงโคมาแก้แค้นได้ ยงโคถูกโอหวน (O-houan) นายทหารคนหนึ่งของเกาตังฆ่าตาย เกาตังจึงไปหาจูโกเหตยงพร้อมด้วยศิษย์ของยงโคและขอสงวนมีภักดีด้วยจูโกเหตยง จูโกเหตยงขอให้เกาตังไปชักจูงซุนเข้ามามีอันเนื่องด้วยเกาตังให้สัญญา ตั้งนามจูโกเหตยงจึงตั้งให้เกาตังรับราชการในตำแหน่ง เยะซุนเกียน (Yueh-sun Kian) ตามเดิม

ตั้งแต่นั้นเมืองกตบคณความสงบเรียบร้อยแต่ได้ชัยชนะทั้งปวงแล้ว เจ้าจาง (Tchang) ก็สั่งให้สร้างเมืองนอกเมืองหนงไห้ชื่อว่า เกียนผิง อยู่ห่างจากแคว้นเซาเซ้าประมาณ ๓๐ ติ แต่ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเสียใหม่เป็น มิตู (Mi-tou)

ต่อมาเจ้าจางซึ่งโคเป็นเจ้าปกครองแคว้นกุงมิง ปรารถนาจะสร้างอนุสรณ์

(๑) หัวหน้าชนเผ่าพื้นเมือง

ถาวรใจทแควนนั้น จึงตั้งให้สร้างเสาเหล็กคันทรงทธานเมือง (๑)

ระหว่างนั้น จูโกเหตียง ผู้มีฉายาเป็นทรูจกทัวไปว่า กุงมิง รู้ดีว่า
อาณาเขตที่นครรอบนครของยูนกฉางไพศาดเกินไปสำหรับผู้ปกครองเพียงคนเดียว จึง
แบ่งดินแดนส่วนหนึ่งทางตะวันออกของยูนกฉางให้เป็นตำบลใหม่ให้ชื่อว่า ยูนนานเกียน
(Yunnan Kien) แล้วตั้งให้ จูโก (Lu-kai) ปกครอง

ดินแดนอีกส่วนหนึ่งชื่อว่า ซางโฮ (Tsang-ho) ก็แยกการปกครองออก
ต่างหากเหมือนกันแต่ให้ชื่อว่า ซินโกะเกียน (Sin-koh-kiuen) มีมาจิง
(Ma-tehoung) เป็นเจ้าเมือง

ฝ่ายเมงโหระ (Meng-koh) ซึ่งเข้าด้วยหัวหน้าพวกกบฏและถูก หัวหน้า
เหล่านั้นทอดทิ้งไป ยิ่งคงดำเนินการต่อสู้อย่างไม่ท้อถอย ครั้นเมงโหระถูกจับ
เป็นเชลยแต่ระวังให้คร่ำครวญว่าตนถูกจับมา ในขณะที่ยู่ขังอยู่ กุงมิงจึง
ปล่อยให้เป็นอิสระและอนุญาตให้เมงโหระนำทัพมารบกันใหม่ เมงโหระนำทัพมารบ
ด้วยถึงเจ็ดครั้งและถูกจับเป็นเชลยถึงเจ็ดครั้ง

ในที่สุดเมงโหระก็ยอมมาน้อมศีรษะต่อหน้าแม่ทัพนายกองคู่ปรับกัน ซึ่งตน
เองเคยต่อกร โดยอาศัยอำนาจคาถาอาคมของตน เมงโหระเข้ามาหมอบกราบตบ
เท้าจูโกเหตียง พร้อมกับปฏิญาณตนว่าจะซื่อตรงต่อพระเจ้าจักรพรรดิ จะปฏิบัติ
ราชการเพื่อพระเจ้าจักรพรรดิ และจะซื่อสัตย์กตัญญูต่อรัชทายาทของพระเจ้าจักรพรรดิ
ตลอดกาลนาน

ทั้ง ๆ ที่ให้สัตย์ปฏิญาณอย่างมั่นคงเช่นนั้นแล้วก็ตาม บรรดานายทหาร
ของจูโกเหตียงก็พยายามทุกวิถีทาง ที่จะให้แม่ทัพของตนแต่งตั้งเจ้าเมืองกรมการที่
เป็นชาวจีน ให้ปกครองแทนเจ้าเมืองกรมการที่เป็นชนพื้นเมือง จูโกเหตียงยินยอม

(๑) อาจจะเป็นไปได้ว่าเสาต้นนี้อาจถูกทำลายไปก็เป็นได้ เพราะว่า ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๕๐๓
เจ้าชิลง (Chi-loang) ได้ให้สร้างขึ้นใหม่อีก เสาหนึ่งปัจจุบันยังรักษาไว้ในวัดแห่งหนึ่ง ชื่อ
เตเจาเมี่ยว (Tieh-tehou-miao) สมมติ เสาต้นนี้ที่อยู่ตามตำบลดังกล่าวสูงประมาณ ๒.๗๕
เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๗๐ เมตร

ที่จะปฏิบัติตามข้อกกดงเดิมอย่างแน่น โดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลงนโยบายการปกครองในประเทศนี้เลย ทั้งนี้เพราะจูโกเหลียงเชื่อมั่นว่าพตเมืองที่ยังคง ๓ ป่าเถื่อนเหล่านี้ จะต้องเกิดความกั้นแค้นใจในขุนนางกรมการชาวจีนผู้เข้ามาปกครอง และเมื่อเป็นเช่นนั้นอาจเป็นชนวนให้เกิดกระต้างกระเดื่องครั้งใหม่ขึ้นอีก

หนังสือทงเกียนกังมู (T'aung-kiou kang-wouh) กล่าวว่าหลังจากสมัยนั้น ดินแดนทางแถบนี้ซึ่งเคยกว้างปกคลุมด้วยป่าที่ขมเกือบจะผ่านเข้าไม่ได้ ก็ได้รับการแผ้วถางเป็นอนันต์ มีการปลูกสร้างบ้านเรือนและเพาะปลูกพืชพันธุ์ที่นำมาจากดินแดนจีนเป็นจำนวนมาก

จูโกเหลียงดำเนินงานเพื่อชัยชนะต่อไปจนถึงมรณกรรม

ในระหว่างที่จูโกเหลียงพยายามต่อต้านต่อผู้ซำคัก เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ครึ่งนี้ หนังสือ ซันโกะจี้ (San-kuoh-tchi) กล่าวว่า นายทัพผู้เกิดจากฐานใต้ไซเต้เหลียงมกตอขายและกตักซำซ้อง เพื่อที่จะเอาชนะและสร้างสันติภาพขึ้นในภูมิภาคอันทรกนตารน

อุปกรณ์ที่จูโกเหลียงใช้ในการทำสงครามนั้น เป็นอุปกรณ์แบบคักดำบรวพที่สุด เขาออกความคิดประดิษฐ์ตัวปาฟุ้งหนึ่งทำด้วยไม้ไผ่มีคกระตายเป็นรูป เต๋อสิงโต เต๋อดาว ข้าง ๑๓๑ คือจากนกกัดวางมาด้วยไม้อกไม้กัด เขาให้ทหารคนหนึ่งอุ้มเต๋อเหล่านี้ไปคนละตัว ในการพบกับซำคักหลายครั้ง เขาสั่งทหารให้จำแแต่งกายเป็นสัตว์อย่างเดียวกับที่อุ้มไป พร้อมกับให้ร้องเหมือนเสียงร้องของสัตว์เหล่านั้น ผดทได้ ในทางจิตใจนั้นใหญ่หลวง กล่าวคือ พอซำคักได้เห็นสัตว์ป่าเหล่านี้ก็ตกใจกลัวอย่างที่สุด ถึงกับออกวิ่งหนี โดยไม่คิดจะป้องกันตัวเองเลย

จูโกเหลียงเห็นดีเห็นชอบจากการรณรงค์ของนายตเยอเหลียงมาก ดังนั้นหลังจากที่ได้อพยพประเทศอันกว้างไพศาล และเมื่อได้ถวายอาญาสั่งทศกนแก่พระเจ้าจักรพรรดิแล้ว เขาก็ออกจากราชการกลับสู่มณฑลเสฉวน

เขาตั้งแก๊งกรรมในมณฑลตันทู อูซางหยวน (Ou-tchang Youen) อายุได้ ๕๔ ปี
ตรงกับปี ๓๒ ของรัชกาลพระเจ้าจักรพรรดิ เกียนฮิง (Kien-hing) พ.ศ. ๗๗๕^(๑)

ภายหลังราชวงศ์เหี้ยวฮั่น (Heou-Han) ความยุ่งยากซึ่งเกิดขึ้นทั่วไปใน
อาณาจักรทั้งสาม ซึ่งรวมกันเป็นประเทศจีนทำให้ดินแดนภาคที่กว้างทางหลาย
ซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่ายูนนานถูกตีมัดเดือนไป

ระหว่างเวลาระยะหนึ่งประมาณสามศตวรรษ ได้มีจักรพรรดิขึ้นเสวยราชย์
สืบต่อกันมา ๓๓ พระองค์ ประกอบด้วยราชวงศ์ต่าง ๆ คือ ราชวงศ์ฉิน ราชวงศ์
ตงฉิน ราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์จี้ ราชวงศ์เหลียง ราชวงศ์จิน และราชวงศ์หย
(Ts' in, Toung Ts' in, Soung, Tsi, Liang, Tch'in) ในพงศาวดารของจีนมีผู้
ทราบแต่เพียงว่า ข้าพเจ้าได้พบ ร่องรอยของ เหตุการณ์ บางประการที่เกิดขึ้น ในภาค
ตะวันตก

เรื่องราวเหล่านี้เป็นเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในรัชกาลของจักรพรรดิไต
ซ่ง (T'ai-toung - ไต้ซ่ง) กษัตริย์องค์ที่สองของราชวงศ์ถัง (T'ang) เราคงจะ
สนใจเรื่องนี้ในโอกาสต่อไป

เราได้เห็นจากหนังสือ ยูนนานเกี้ยวจี้ (Yun-nan Kieou-tchi) ว่าใน
ตำบลเกียนนิงในตมย่น มีเจ้าเมืองซึ่งเป็นชาวพมหม่องคนหนึ่งชื่อ จางโยะ (Tchang
-yoh) ต่อมาพระเจ้าจักรพรรดิทรงตั้งให้มาแทนเจ้าเมือง (Oheou-ling) แม้ว่า
ข้อความตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์จะคลุมเครืออยู่บ้าง เนื่องจากมิได้มีรายละเอียด
ถึงบุคคลผู้นั้น เราคาดหมายว่าจะเชื่อว่าเขาผู้นั้นได้สืบเชื้อสายมาจากตมย่น (Loung-
you-na) คนเดียวกนกกบที่ จูโกเหลียงเปิดย่นชื่อให้ใหม่ว่า จางเกียนนิง
(Tchang-kien-ning)

ราชวงศ์ต้ามง (Ta-moung)

คราวนี้จะเริ่มต้นกล่าวถึงราชวงศ์ต้ามง ซึ่งเป็นราชวงศ์ที่มีเจ้าปกครอง
อาณาจักรยูนนานแต่ละส่วนหนึ่งของมณฑลตันทู

(๑) มีผู้สร้างอนุสรณ์ของท่านผู้นี้เรื่อย ๆ ในมณฑลยูนนาน จะพบได้ในตำบลต่าง ๆ หลาย
แห่งแต่ส่วนใหญ่ผู้นั้นอยู่ในภาคตะวันตก เป็นแผ่นหินหรือแผ่นไม้ตั้งขึ้นเป็นอนุสรณ์ของท่าน

สินโต (Si - nou - lo) กษัตริย์องค์แรกของราชตระกูลนี้สืบเชื้อสายชนที่ ๓๖
 จากม่งต็อก (Moung - tsü - touh) ซึ่งเป็นบุตรคนพี่ของตมุง (Ti - moung)
 พระเจ้าสินโตเสด็จมาอยู่ที่เมืองฟู่ พ.ศ. ๑๓๕๘ ขณะนั้นประเทศกำลังมีเหตุการณ์ยุ่งยาก
 ครอบครัวของพระองค์ต้องย้ายไปอยู่ที่ม่งฮัวตง (Moung-hoa Ting) และเข้าที่ท่า
 ไร่มาอยู่ตรงบริเวณภูเขา อุยเปา (Oui-pao) หนึ่งเดือนนานเขาเยจี้ (Nan - tchao -
 ye-chi) ซึ่งเราได้ขอความเห็นว่า วันหนึ่งพระภิกษุชราในพุทธศาสนารูปหนึ่ง
 ไปมีกตมาที่บ้านของสินโต ภรรยาของสินโตได้ถวายข้าวสุก ซึ่งนางหุงหาชน
 สำหรับครอบครัวแต่นางก็ออกไปทำงานในทุ่งนากับบุตรสาว ระหว่างทางที่ไปนาง
 รู้สึกประหลาดใจ อย่างยิ่ง ที่ได้พบพระภิกษุชราองค์เดียว กับกับที่นางได้ถวาย ข้าวไป
 แล้ว กำลังนั่งอยู่บนหินใหญ่ก้อนหนึ่ง แต่จิตวิเศษของอยู่นั่งจวบตาเหลือเกิน

ความ มีใจ อารี ของ ภรรยา สินโต ซึ่งไม่ เกรงว่า อาหาร ใน ครอบครัวจะลด
 จำนวนลง เพราะการแบ่งออกไปทำบุญนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สิ้นเปลืองทรัพย์ใน
 ครอบครัว ครั้นสินโตได้ตำแหน่งราชการในกองทัพก็ไม่รอช้า เขาจากภรรยาผู้
 เคยอยู่กับกันมาด้วยความสุข ไปกับกองทัพด้วยความเต็มใจ

ในวัยเยาว์ พระเจ้าสินโตได้ประสบเหตุการณ์อันน่าพิศวง ใจหายต่อ
 หตายครั้ง ซึ่งทำให้ทรงกิดมั่นใจอยู่เสมอว่า วันหนึ่งพระองค์จะเป็นผู้มีอำนาจและ
 เกียรติยศ

มีนิทานเล่าเพิ่มเติมต่อมาว่า ขณะที่สินโตเดินผ่านชะงอกหินแห่งหนึ่งไม่ไกล
 จากทางเดินนัก เขาอธิษฐานว่า "ถ้าข้าพเจ้าได้เป็นใหญ่ ข้าพเจ้าจะต้องดำริ
 พินหนกอนน ให้เขาด้วยตาบเดมน" ครั้นแล้วเขาก็ ไรดาบฟันตงตรงกอนหินที่หนึ่งซึ่ง
 ทำให้กอนหินนั้นแหงตกละไปประมาณ ๓ ช่วงองศุต ประจักษ์พยานทชนชนการพน
 ชะงอกหินนี้ยังปรากฏอยู่ในตำบลดังกด่าง และหินกอนนนั้นก็ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของ
 ปวงชนในประเทศนี้

เมื่อพระเจ้าสินโตมีอายุ ๓๓ ปี (พ.ศ. ๑๓๘๒) พระองค์ได้เป็นเจ้าสูงสุด
 ของตระกูลแต่มองที่ประทับอยู่ที่ มงฮัว (Monng-hoa)

ปีต่อมาพระองค์ให้สร้างเมืองเล็กๆเมืองหนึ่ง^(๑) ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
ของกำแพงมั่งฮั่ว แล้วย้ายครอบครัวไปอยู่ที่เมืองนั้นซึ่งมีชื่อว่า มั่งฮั่วตั้งโต

ราชอาณาจักร ของพระเจ้า ตั้งโต ประกอบด้วยดินแดน ส่วนหนึ่งของที่ตั้งเกีย
ปัจจุบัน และแผ่กว้างขวางไปจดประเทศซีเบต มีพวกคูฝัน (T'ou fan) ครอบครอง
อยู่ เชื้อสายของพระองค์ตามที่เราจะได้ทราบในเวดาคือ ไปตั้งวันแต่เป็นผู้มีอำนาจ
พระเจ้าตั้งโตสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๓๒๒๘ ท่ามกลางพระเกียรติยศอันยิ่งใหญ่เหมือน
กับที่พระองค์เคยคริสต์ไว้แต่ก่อน ระยะเวลาที่ครองราชสมบัติ ๒๐ ปี

พระเจ้าโตชิ่งเยน (Lo Ching-yen) โอรสชั้นครองราชย์สืบต่อมาเมื่อ
พระองค์มีอำนาจในการปกครองเต็มทนหมพระชนมายุได้ ๕๐ ปี รัฐบาลของพระ
องค์ต้องประสบความยุ่งยากเนื่องจากความไม่เรียบร้อยในบ้านเมือง

เมืองเซาเจี้ยว (Yao-teheou) เกิดแข็งเมืองเมื่อทราบข่าวว่าพระเจ้าโตชิ่ง
เยน ชั้นครองราชสมบัติ โดยทำการชักชวนแคว้นแคว้นหลายแคว้นซึ่งยังคงอ่อนน้อม
เป็นอันดีในรัชกาลพระเจ้าตั้งโต ให้เข้าร่วมเป็นพวกตน

พระเจ้าโตชิ่งเยนไม่สามารถปราบปรามพวกกบฏได้สำเร็จ จึงขอความ
ช่วยเหลือและคำแนะนำจากพระจักรพรรดิฉิน หัตถ์กุ (Li chi-kou) แม่ทัพ
หน้าของจักรพรรดิฉินปราบกบฏได้ชัยชนะ ครั้นแล้ว หัตถ์กุผู้มีใจโหดร้ายกดขี่เข้า
ทำการฉุดคร่าหญิงและหญิงสาวงามเมืองบงคับ ให้มาเรอตน บ้านเมืองจึงเกิด
ยุ่งยากจนอีกครั้งหนึ่ง

ชาติฮ่ายลาว, อีเยน และมันตือ (Ai lao; I-jen Man-tze) ได้สมทบ
กับประเทศคูฝันนำทัพเข้ากระหนาบหัตถ์กุจนได้ตายเป็นเชลยแล้วตัดศีรษะเสีย พวก
ทหารพระจักรพรรดิเมื่อพ่ายแพ้กพากันถอยหนีไป เมืองเจ้าเจี้ยว (Tchao-teheou)
พร้อมด้วยเมืองใกล้เคียงอื่นๆ ก็ตกอยู่ใต้การปกครองของซีเบต

ทั้งๆ ที่งานเมืองจวนวายเพราะทหารพระจักรพรรดิ โตชิ่งเยนก็ยังมีความรัก
ต่อจีนอยู่ พระองค์สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๓๒๕๕ ครองราชสมบัติได้ ๓๘ ปี

(๑) ปัจจุบันเมืองนี้ไม่มีแล้ว ถ้าหากจะมีก็เห็นเพียงเห็นปรากฏแบบธรรมดาสร้างด้วยดิน

พ.ศ. ๑๒๕๖ พระเจ้าชิงโตปี (Obing Lo-P'i) ขนครองราชย์สืบต่อมา
 ในขณะนั้นชนมายุได้ ๓๘ ปี แล้วจึงส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายยังราชสำนัก
 จีน เป็นการแสดงความอ่อนน้อม จักรพรรดิโคหย้วน^(๑) (K'ai-Youen) ทรง
 แต่งตั้งให้เป็นพระเจ้าไท่ตง (T'ai-tung) เป็นการตอบแทนกับมอบสิทธิการตัดสิน
 คดีความในเมืองนิงยวนฟู (Ning-youen fou) ซึ่งอยู่ในมณฑลเสฉวนปัจจุบัน
 เนื่องจากกษัตริย์ของนครทรงมีความจงหองในตำแหน่งที่ใคร่บแต่คงมาก ประกอบ
 กับความโศกในทรัพย์สิน จึงทรงประกาศเพิ่มอัตราภาษีอากรที่เก็บจากราษฎร
 แลแต่งตั้งข้าราชการให้ปฏิบัติตามข้อบังคับใหม่นี้ แต่ระเบียบนี้เป็นของใหม่จึง
 ไม่เป็นที่พอใจของราษฎร การจลาจลจวนวายจึงระบาศทั่วไป กบฏที่เกิดขึ้นใน
 รัชกาลนี้มีลักษณะเดียวกับกบฏในรัชกาลพระบิดาของพระองค์ คือ เมื่อกบฏซาไป
 แล้วในตำบลหนึ่ง แตกดับเกิดขึ้นใหม่อีกในตำบลหนึ่งเรื่อยไป

ครั้นจัดการให้เกิดความสงบแล้ว พระองค์ก็ส่งคณะราชทูตไปยังราชสำนัก
 จีนใน พ.ศ. ๑๒๕๘ เพื่อขอร้องความช่วยเหลือและขออนุญาตสร้างศาลเพื่อถวายแด่
 เทพเจ้าผู้คุ้มครองประเทศ บัดต่อมาพระองค์ทรงให้สร้างเมือง ๆ หนึ่งล้อมรอบด้วย
 บันนปราการ เพื่อบริการบุกรุกของชนป่าเถื่อน แล้วให้ชื่อเมืองนั้นว่าไท่ตงเกี้ยว
 เสง (T'oh tong-kouei tch'eng)

พ.ศ. ๑๓๑๕ เป็นระยะที่บ้านเมืองมีความสงบสุขทั่วไป พระองค์ทรงเชื่อ
 มั่นในอาณาพอนเข้มแข็งที่พอจะประกาศอิสรภาพได้ จึงปฏิเสธไม่ยอมปฏิบัติตาม
 บัญชาของราชสำนักจีน (๑๒๗๐) และทรงสร้างศาล ๆ หนึ่งเพื่อถวายแด่แม่ทัพของ
 (Quang) ซึ่งสืบตระกูลดั้งเดิมจากประเทศอินเดีย

พระเจ้าชิงโตปีสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๒๗๒ ครองราชสมบัติได้ ๑๖ ปี

(๑) พระนามของจักรพรรดิองค์นี้คือ ถังยวนจุง (T'ang Youen tsonng) เมื่อแรกขึ้น
 ครองราชย์ทรงนามว่า เสียนเทียน (Sien-t'ien) และได้ไปเปลี่ยนมาเป็นโคหย้วนและเทียนเป้า
 (T'ien-pao) และเพื่อเลี่ยงความสับสนที่เกิดจากการเปลี่ยนพระนามหลายครั้ง จึงมักเรียก
 พระนามพระจักรพรรดิโดยเอาชื่อราชวงศ์นำหน้า

พิโลโกะรวมหกอาณาจักรเข้าเป็นอาณาจักรเดียว

พระเจ้าพิโลโกะรับอำนาจปกครองเต็มที่ใน พ.ศ. ๑๒๗๒ เมื่อพระชนม์ได้ ๓๓ ปี พระองค์เป็นกษัตริย์เข้มแข็งมานาน แต่มีความมั่งคั่งใหญ่ไม่สูงอย่างยิ่ง ความปรารถนาอันใหญ่ยิ่งของพระองค์ตั้งแต่เริ่มขึ้นเถลิงอำนาจ ก็คือการรวมการปกครองของประเทศซึ่งต้องแบ่งแยกออกเป็น ๖ อาณาจักรเข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน พระองค์สามารถเกลี้ยกล่อมขุนนางจีนคนหนึ่งชื่อฮอง ชงตงบ้านเรือนอยู่ที่ ติงจวนเจียว (Ting-tchouen tcheou เสฉวนปัจจุบัน) ให้หันมาสนใจในพระราชดำริของพระองค์ได้สำเร็จ ฮองได้กราบทูลพระเจ้าจักรพรรดิให้ทรงจัดการปกครองประเทศเสียใหม่โดยให้มีเจ้าปกครองแต่องค์เดียว จักรพรรดิไคหย้วน (K'ai Youen) ทรงตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะได้แก่จักรวรรดิของพระองค์ก็ทรงอนุมัติ แต่เมื่อฮองเพ็ดทูลต้นฉบับต้นๆ ก็ทรงแค้นตงพระเจ้าพิโลโกะให้เป็นผู้ดำเนินการกับบรรดาเจ้าที่ปวงต่อไป พระเจ้าพิโลโกะเริ่มปฏิบัติงานโดยทันที พระองค์ตั้งให้จัดงานประพาส บำรุง-ฮัวตง (Moung-hoa Ting) ขึ้นและให้เชิญเจ้าผู้ครองอาณาจักรทงหนพร้อมด้วยรัชทายาทให้เสด็จมาเช่นส่งบรรพบุรุษในฉันท ๒๕ ตรงกับเดือน ๖ (พ.ศ. ๑๒๗๔)

เจ้ายูจ้ง (๑) (Yu tsang) แห่งอาณาจักรหลีเกียงฟู (Li kiang fou) ไม่ตอบรับคำเชิญโดยอ้างว่าตำบลมงฮัวตงอยู่ไกลเกินไป ความพยายามของพระเจ้าพิโลโกะที่จะลอบเจ้ายูจ้งออกจากตำแหน่งจึงล้มเหลว แต่พระองค์ก็ขยันทราบให้เจ้ายูจ้งเสด็จมาเป็นการส่วนตัวพระองค์โดยอ้างว่าเป็นการจำเป็น ส่วนเจ้าองค์อื่น ๆ หนีทางเสด็จไปยังตำบลมงฮัวตงมิได้ ตองรูแผนการณ์ที่แฝงอยู่เอง หลงแม่แต่เหนื่อยเมื่อยล้าของเจ้าพิโลตง (Pi-Lo-ting) แห่งอาณาจักร ติงตันเจา (Ting-t'an-tchao) ถึงหวังว่าการประชุมพบปะครั้งหน้าจะเป็นการนำโชคร้ายมาสู่ครอบครัว จึงมอบสร้อยเหล็กสายหนึ่งให้สามารถรักษาใจกับตัว

(๑) เป็นนักรบของโพง (Po'tchoung) เจ้าผู้ครองแคว้นเซียวสูน (Youeh-sun) ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของหลีเกียงฟู (Li-kiang fou)

๕๕๐. ครนถงวนกาหนด งานพริกแรมชน บรรดาเจ้าซึ่งมารวมงานก็ไต่ทำพิธีเช่น
 ล่วงบรรพบุรุษภายในโรงประจำ พิธีที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะสำหรับงานนี้ คือจากนั้น
 ก็มีการเสด็จราชันุกต๋นนานกันอย่างเต็มที่ จนถึงเวลาพระอาทิตย์ตกดิน แยกทุกคน
 ต๋นมันเมาจันต๋นต๋นคิ พระเจ้าพิโตโกะเห็นสบโอกาสก็ให้จุดไฟเผาโรงประจำเสด็จ
 บรรดาเจ้าทงนนพร้อมทงโอรสภักต๋นพระชนม์ในกองไฟต๋น

เมื่อเสด็จงานทวยศแฉก พระเจ้าพิโตโกะก็ส่งคนเดินหนึ่งต๋นพิเศษไปแจ้ง
 ชาวการต๋นพระชนม์ของเจ้าเหต๋นนั้นไปต๋นหน้า แฉกพระองค์ทรงประกาศให้บรรดา
 มเหต๋นหมายต๋นทางมารบองการอริของต๋นความีของต๋น

นางต๋นเชน (Tze-chen) เป็นมเหต๋นคนเดียวที่จำส่ามี่ของต๋นได้จากล่ร้อย
 เสดกที่เจ้าพิโตโกะต๋นต๋นแฉกไว้ จึงนำอริของต๋นมาต๋นต๋นไปบ้านเมือง

ระหว่างนั้นพระเจ้าพิโตโกะทรงฟังพระทัยในความงามแฉกความต๋นต๋นของ
 นางต๋นเชน จึงแจ้งไมตรีไปต๋นนางในเวดาค่อมา แฉกขออภิเชกเป็นมเหต๋น นางต๋นเชน
 ปฏิเสธไมตรีอย่างไม่มีเยอโย พร้อมกับแฉกต๋นพระเจ้าพิโตโกะที่ต๋นต๋นพระชนม์
 ต๋นความีของนาง ครั้นพระเจ้าพิโตโกะทรงทราบต๋นนางไม่ต๋นใจต๋นด้วย ก็พิโรธแฉกสั่ง
 ทหารไปคร่านางมาเป็นเชตย์ นางต๋นเชนได้ต๋นต๋นเรื่องนทน์เวดาคงต๋นให้บัตประต๋นเมือง
 ต๋นต๋นอย่างม่นก แฉกปราศรัยกับชาวเมืองว่า “เราจะต๋นความต๋นอันทารุณของ
 ต๋นเราได้อ่างไร เราทำเช่นนั้นไม่ได้แน่นอนแฉกจะไม่ต๋นต๋นที่เราจะต๋นใจยอมต๋น
 ให้อ้ายต๋นรายซึ่งฆ่าเจ้านายของพวกท่านเป็นอนชาค”

ทหารของพระเจ้าพิโตโกะพากันเข้าต๋นเมืองไว้ แต่เนื่องจากยังมีต๋นการ
 ต๋นต๋นการบองกันใด ๆ ที่จะต๋นต๋นการต๋นเมืองต๋น ราษฎรชาวเมืองจึงต๋น
 ฆ่าเป็นอนชามาก นางต๋นเชนเห็นว่าฝ่ายต๋นพ่ายแพ้ แฉกต๋นนางจะต๋นไปอยู่ร่วมกับ
 ชายที่ต๋นเกิดต๋นชง จึงฆ่าต๋นต๋นต๋นต๋นต๋นต๋นต๋น (Feh-youen-tchin)
 ห่างจากเมืองต๋นจวน (๑) (Ping-tchouen) ไปทางต๋นวันออกต๋นต๋นเห็นอ ๒ ต๋น

เมื่อเหตุการณต๋นต๋นต๋นต๋นต๋นต๋น พระเจ้าพิโตโกะก็หมต๋นต๋นต๋นในการ

(๑) ทุก ๆ ปีจะมีการเล็งต๋นต๋นเหตุการณนี้ครั้งหนึ่ง

รวมอาณาจักรโกตเคียงทั้ง ๕ อาณาจักรไว้ใต้การปกครองของพระองค์

ใน พ.ศ. ๑๒๘๑ พระเจ้าพิโตโกะกึ่งราชโอรสองค์เล็กไปประจำเป็นทูต ณ ราชสำนักจีนเป็นการผูกพันไมตรีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จักรพรรดิจีนทรงส่งพระเจ้าพิโตโกะโหมยส์ซัน ฮงตูกิง (Houng lou-K'ing)

บ๊อคมา แฉวนแฉวนเด็ก ๆ ๒-๓ แฉวนของอาณาจักรมานต้อ (Man-tze) เป็นกบฏชน พระเจ้าพิโตโกะสามารถปราบปรามให้อยู่ในอำนาจได้สำเร็จและทรงคุมตัวหัวหน้าพวกกบฏสองสามคนไปถวายยังราชสำนักจักรพรรดิโคหย่วน

พระเจ้าพิโตโกะได้รับยกย่องจากจักรพรรดิจีนมาก พระองค์ได้รับพระราชทานรางวัลดอมนมคาพร้อมด้วยยศชั้น เกยอฮอง (Kouei Ouang) ตามที่ปรารถนา เป็นการตอบแทนที่ได้เสด็จไปเยี่ยมถึงราชสำนักพระจักรพรรดิ นอกจากนี้ พระเจ้าพิโตโกะยังได้รับมอบอำนาจอันยิ่งใหญ่ให้ปกครองชนเผ่าพื้นเมือง และได้รับมอบหมายให้สร้างปราการล้อมเมืองทงปวงอีกด้วย

เมื่อพระเจ้าพิโตโกะเสด็จมาถึงบ้านเมือง ก็ให้เกณฑ์คนในแฉวนเด็ก ๆ ๒-๓ แฉวนของอาณาจักรมานต้อมาสร้างเมืองชนเมืองหนึ่งชื่อไตโฮ^(๑) (Tai-ho) กับสร้างส่วนหนึ่งของแฉวน ตาด ซึ่งทุกวันนี้ได้กลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ชื่อ ชีเจียว^(๒) (Chi-tcheou) ห่างจากเมืองตาดฟู ๕๐ ลี

(๑) หมู่บ้านนี้ยังคงมีอยู่และยังมีชื่อเดิวกันนี้ (อยู่ทางใต้ของตาด-ลี ๑๕ ลี)
(๒) คุอวนเสี้ยว (Tou-ouen-siou) หัวหน้าชาวอิสลามเข้ายึดครองตาดตั้งแต่นั้น พ.ศ. ๒๔๐๓ จนถึงมรณกาล เมื่อ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๖ พลกัศรยศได้ถูกส่งไปยังพระจักรพรรดิด้วยข้อกล่าวหาว่าทำการบ่อนทำลายตาด คุอวนเสี้ยวเห็นว่าจะสู้รบต่อไปไม่ไหว และเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ราษฎรต้องบ้านแตกสาแหรกขาดก็ตัดสินใจยอมแพ้ บรรดาภรรยาของเขาไม่ยอมติดตามไปด้วยและพากันค้มขาพิษ ตัวคุอวนเสี้ยวเองก็สับสนจนเมามาบก่อนที่จะออกไปจากที่อยู่ อย่างไรก็ตามก็คุอวนเสี้ยวได้พยายามปฏิบัติหน้าที่ของตนจนถึงที่สุด เขานิ่งคานหามลิเหลืองให้พวกทหารกองระวังหน้าชาวจีนหามไป แต่เขาลิงแก่กรรมด้วยฤทธิ์ยาพิษเสียก่อนที่จะถึงหมู่บ้านเสี้ยวโกนยี (Siao-Koan Yih) ซึ่งปัจจุบันนี้ถูกทำลายไปแล้ว จะพบร่องรอยอยู่ห่างจากหมู่บ้านวุลีเกี้ยว (Wou li kiao) ราว ๔-๕๐๐ เมตร คูแฉนที่ขุนนางของจีน

พ.ศ. ๑๒๘๓ เจ้าเมืองคนหนึ่งชื่อ มิงจู (Ming-tcheou) คิดการกบฏ
 แทรยัดเมืองเกียนจวน, ต่างเคียง, แดะยงซาง (Kien-tchouen, Lang-k'ionng,
 Young tch'ang) ปีต่อมาพระเจ้าฟโถโกะทรงยกกองทัพคนมาได้ ต่อมาทรงเห็นอย
 หน่ายต่อการสงครามแตรปรารถนาความสงบเงียบ จึงเสด็จไปตั้งราชสำนักอยู่
 ณ เมืองไตโห แดะต้นพระชนมพรรษาใน พ.ศ. ๑๒๘๓ ทรงมอบพระราชอำนาจแก่
 โอรสทรงนามว่า โคะต้อฝง (Kob-lo-foung)

พระเจ้าโคะต้อฝงมีพระชนม์ได้ ๓๖ ปี เมื่อชนเสวยราชสมบัติ จักรพรรดิ
 ยวนจง^(๑) ทรงมอบตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินแห่งยูนนานมากับขุนนางคนหนึ่งชื่อ
 หตังอ พร้อมกับทรงมอบอำนาจให้ตั้งตำแหน่งรองเจ้าเมือง มงเชอจวน (Moung-
 che-tchouen) ขึ้นในตำบลยงซาง

ปีต่อมาพระเจ้าโคะต้อฝงพร้อมด้วยมเหสีและโอรสทรงตัดสินพระทัยเสด็จไป
 กับแม่ทัพหตัง (Li Mih) แดะตั้งค่ายตง ณ ชายอาณาเขตยูนนานแตรเสฉวน
 ขณะที่ย่านยูนนานฟู พระองค์ได้หยุดแตรเพื่อจัดระเบียบงานบางประการกับ
 ไต้เฉียว (T'ai-Cheou) ไต้เฉียวไม่พอใจที่พระเจ้าโคะต้อฝงเรียกร้องให้หาเงินก้อน
 ใหญ่ให้ ก็อดดวงนางสนมกำนัลที่มากับขบวนเดินทางเป็นภรรยาตนเสียดายคน
 พระเจ้าโคะต้อฝงทรงขัดเคืองพระทัยยิ่งนัก ก็ทรงแตรเรื่องร้องทุกข์ไปยังพระจักร
 พรรดิ แต่เกยกเตียน^(๒) ช่วยเกลี้ยกล่อมพระองค์ให้เปลี่ยนความคิดเสีย พระเจ้า
 โคะต้อฝงทรงมีความอับอายแตร (Yang Lo-tien) ไปถวายเรื่องร้องทุกข์ต่อจักร
 พรรดิขัด ใช้คำเสียดหาในการที่ไต้เฉียวทำให้คองเสียดเสียดยงครน จักรพรรดิยวนจง
 (Youen-tsong) ไม่ทรงเชื่อในข้อกล่าวหากันไม่สนพระทัยในข้อเรียกร้องนั้น พระเจ้า
 โคะต้อฝง สิบทราบว่ามีใตมการ จักการอย่างไรกับ ข้อเรียกร้องของพระองค์ ณ ราช
 สำนักจักรพรรดิ ก็กรวยงนักจึงฆ่าไต้เฉียวผู้กระทำความผิดเสียด้วยมือพระองค์เอง

(๑) หรือไลห่วยวน จักรพรรดิองค์นี้ได้เปลี่ยนนามเมื่อขึ้นครองราชสมบัติ

(๒) ขณะนั้นมีตำแหน่ง จงกวน (Tchoung-kouan) ซึ่งเป็นตำแหน่งเทียบเท่าชั้นฟูโต
 (ข้าหลวง)

กรันแตงโกะดอฝงกัไฮยกชงประกาศคนเป็นกบฏ และตั้ง อ่องปี (Ouang-pi) ชวงตง (Choang-loung) และนายทหารอื่น ๆ ไปเรียกเกณฑ์ทหารมาประจำ กองทัพ แดวกเขายึดเมืองต่าง ๆ ได้ ๓๒ เมือง เมื่อรองเจ้าเมือง ซิหูตึง (Si-lou-ling) เห็นว่าพระเจ้าโกะดอฝงทำการดำริแข็งเกรงว่าตนจะถูกขับออกจากตำแหน่ง จึงมาอ่อนน้อมด้วย

พ.ศ. ๑๒๘๔ จักรพรรดิยววจตั้งแม่ทัพชื่อ เตียนยูจตุง (Sien-yu-tehoung-T'oung) คุมกองทัพใหญ่ไปต่อต้านพวกกบฏ เมื่อพระเจ้าโกะดอฝงตีเมืองมาถึงเมืองตุนาน (Lou-nan) ทรงเห็นว่าการรบจะเนิ่นนานต่อไป ก็ขอส่งบั้งเค้กเค้กตู่ตู่^(๑) ที่พระองค์ส่งไปถูกจับขังคุก การรบจึงดำเนินต่อไป

ฝ่ายแม่ทัพใหญ่ฝ่ายจีน ซึ่งมี หลี่เว่ย (Li Houei) กับอ่องจี้จิ้น (Ourng-tebi-tsin) เป็นนายทัพร่วมด้วย ก็ให้แบ่งกองทัพใหญ่ออกเป็น ๓ ทัพ พระเจ้าโกะดอฝงจึงลอบยกทัพมาตั้งที่เมืองฮานนิง^(๒) (An-ning) และตั้งคนไปเจรจากับแม่ทัพฝ่ายจีนว่า ถ้ากองทัพจีนยังคงตามตีพระองค์อยู่ก็ พระองค์จะหนีไปอ่อนน้อมแก่ประเทศคู่ฝืน

กองทัพจีนยังคงดำเนินการรบต่อไป อ่องเทียนยุน (Ouang T'ien-yun) ได้รับคำสั่งให้ไปทำการลาดตระเวนใกล้ ๆ ค่ายตงจวน^(๓) (Toung-tchouen) ฝ่ายกองทัพพระเจ้าโกะดอฝงซึ่งมีฝงเกียอี้ โอรสของพระองค์ กับตวนเกียนเฮีย (Touan Kien ouei) เป็นนายทัพเข้าโอบล้อมกองทัพฝ่ายจักรพรรดิไว้ได้ การรบครั้งใหญ่เกิดขึ้นใกล้ ๆ แม่น้ำ ลีเอ็ด (Si-eurl) กองทัพฝ่ายจักรพรรดิประสบความพ่ายแพ้

(๑) ข้าราชการผู้นี้มีนามว่า เจิ้งเว่ย (Tcheng-houei) ต่อมาถูกเรียกตัวมาซึ่งราชสำนักพระเจ้าโกะดอฝง และได้รับตำแหน่งที่ปรึกษาของอัครมหาชินโอรสองค์เล็กของพระเจ้าโกะดอฝง

(๒) เมืองนี้อยู่ห่างไปทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองหลวงปัจจุบัน ๑๐ กิโลเมตร เป็นเมือง ๆ เดียวในบริเวณเมืองชุนนานฟู่ที่มีบ่อเกลือและยังใช้ประโยชน์จนถึงสมัยปัจจุบัน พวกขุนนางที่เก็บภาษีเกลือก็เก็บภาษีจากเมืองนี้ได้บ้าง

(๓) เป็นค่าย ชนิด หนึ่งใน สมัย นี้ที่ สร้างขึ้น บนคอย สูงแห่ง หนึ่งไม่ไกล จากเมือง เจาเจียว (Tchao tcheou) ภายในภูเขาชุดเป็นถ้ำลึกหลายแห่ง ราษฎรที่กบฏต่อบ้านเมืองได้หลบหนีมาซ่อนในถ้ำเหล่านี้ ในยามสงครามก็ใช้ถ้ำเหล่านี้เป็นที่เก็บสะสมเสบียงอาหารอีกด้วย

แม่ทัพซอฮองเทียนยูน^(๑) ต้องเสียชีวิต ภายหลังจากปราบชัย กองทัพพระเจ้าจักรพรรดิ
ต้องถอยออกจากดินแดนที่ตนได้ กองทัพพระเจ้าโกระต๋องฝงก็เข้าไปตั้งแทนที่และทำ
สัญญาเป็นพันธมิตรกับกษัตริย์ของประเทศคูณตโดยเกรงว่าชาติภริยาจะย้อนกลับมารบ
ด้วยอีก

ครั้นเสด็จกลับมาสู่แคว้นต้า พระเจ้าโกระต๋องฝงได้สั่งให้จารึกเรื่องราวของ
บนแผ่นศิลาอ่อนเงาถึงสี่แห่งที่พระองค์เจ้าเป็นต้องจับอาวุธขึ้นทำสงคราม แล้วให้
นำศิลาจารึกนั้นไปตั้งไว้ ณ ขานเมือง

ต่อจากนั้นไม่นาน พระเจ้าแผ่นดินธิเบตได้ส่งนายทหารนายหนึ่งนามอบ
ตราทองพร้อมด้วยตำแหน่งยศชานผู้จงพานกัระตาเจ้า^(๒) (tsan-p'ou-tcheung-nan-
kuoh Ta-Tchao) แก่พระเจ้าโกระต๋องฝงเป็นการกระชับสัมพันธ์ไมตรีให้แน่นแฟ้นยิ่ง
ขึ้น พระเจ้าโกระต๋องฝงจึงเปลี่ยนใช้พระนามใหม่ทันทีเป็นพระเจ้า ชานผู้จง เมื่อ
พ.ศ. ๓๒๘๖ และทรงให้สร้างเมืองชนเมืองหนึ่ง ในท้องที่คาบดงแดงเคียง (Lang-k'
loung) และให้ชื่อว่าไปยไยเตียนเจง (Pai-yai-lien Teh'eng)

นักประวัติศาสตร์คนหนึ่งเล่าว่า ในระยณะหนึ่งครั้งประหตาดเกิดขึ้นคือ วัณธาม
เขาคัดหนึ่ง แกะผู้สัดเขาคัดหนึ่ง

ภายหลังจากเหตุการณ์มหัศจรรย์เหล่านี้ พระเจ้าโกระต๋องฝงจึงให้สร้างพระเจดีย์
องค์หนึ่งถวายแด่พระกวนยีน (Kouan-yin)

พระเจ้าจักรพรรดิทรงพยายามอยู่หลายครั้งหลายหน ที่จะให้ได้อำนาจปกครอง
แคว้นแคว้นที่เป็นกบฏเหล่านี้กลับคืนมา ใน พ.ศ. ๓๒๘๗ กองทัพของพระองค์ก็ภาย
ได้การบังคับบัญชาของแม่ทัพซอหลิม (Li Mih) และโหลงกุง (Ho Loung-koung)
ได้ยกเข้ารุกรานยูนนาน แต่เข้ามาถึงเพียงเมืองเกียงเกี้ยว (Kiang-K'eu) ทหาร

(๒) นักเขียนบางท่านไม่อยากจะให้อ้องเทียนยูน มีชีวิตอยู่ต่อไปภายหลังจากที่พ่ายแพ้ก็เขียนเสีย
ว่าเขาจมน้ำตาย

(๓) ชานฟู (Tsan-p'ou) ภาษาธิเบตว่า เกียมปู (Chiam-pou) หมายถึงกษัตริย์สมบูร-
ณาญาสิทธิราชย์ อันเป็นตำแหน่งยศของกษัตริย์ธิเบต (จาก Histoire des Huns et De
Ouignes)

ในกองทัพก็ต้องล้มตายลงเป็นจำนวนมากเนื่องจากขาดเสบียงอาหารและป่วยไข้ นอกจากนั้นกองทัพจีนยังพ่ายแพ้อย่างยับเยินแก่กองทัพของฝงเกีย (Foung-kia-yi) ซึ่งคุมกองทัพพระเจ้าแผ่นดินชิวเบตตั้งมาช่วยเหต้ออก แม่ทัพจีนหืดมิตองฆ่าตัวตายด้วยความเสียใจ

พระเจ้าโกระต่อฝงสวรรค์ใน พ.ศ. ๑๓๒๒ แต่ฝงเกีย รัชทายาทไค่ฉิน พระชนมก่อนพระราชบิดา ราชบุตรตั้งกจงคกอยู่แก่อีเหมาซิน (I-meou-sin) ราชบิดา

เมื่อพระเจ้าอีเหมาซินทรงราชยมพระชนมได้ ๒๕ ปี ตั้งแต่รัชกาลของพระองค์มา ฝงเกียต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศจีน ตั้งเครียดมาก

พ.ศ. ๑๓๒๕ หลังจากหมดความเห็นชอบร่วมกันกับกษัตริย์ชิวเบตผู้เป็นพันธมิตรแล้ว พระเจ้าอีเหมาซินก็นำกองทัพอันมั่งคั่งเข้มแข็งเข้าบุกมณฑลเสฉวน ต่เมืองต่าง ๆ เป็นอันมาก จนมาถึงหน้าเมืองเจงตู (Teh'eng-tou) เมืองหลวงของมณฑลนั้น พระองค์ก็เมืองนไคโดยง่าย และทรงยึดมั่นในชัยชนะมาก ทรงพิจารณาโทษถอดตำแหน่งผู้ปราชัยทั้งปวงแล้วเด็ดจกดับบ้านเมือง และสถาปนาพระองค์เองขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองภาคใต้ ต่อมาทรงย้ายราชสำนักไปตั้ง ณ เมืองตาด (๑) (๑๓๒๖)

ครั้งนั้นบ้านเมืองอยู่ในความสงบมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอันดี พระองค์ทรงให้สร้างพระเจดีย์ขึ้นสองค เพื่อเป็นสัญลักษณ์ประจำแม่น้ำใหญ่ทั้งสองฝั่งไหลผ่านมณฑลนั้น พระเจดีย์ประจำแม่น้ำกนจาเกียง (ยางซี) สร้างชนบทเมืองฮานนิงเจิว (An-ning-tcheou) พระเจดีย์ประจำแม่น้ำตางแสงเกียง สร้างที่เมืองตเกียงฟู (Li-kiang fou) พระเจดีย์ประจำแม่น้ำเห่หวยเกียง (Heh-houei Kiang) สร้างที่เมืองชุนนิงฟู (Chun-ning fou) และพระเจดีย์ประจำแม่น้ำตูเกียง (Lou-kiang) สร้างที่เมือง ยุงจางฟู (Young-teh'ang fou)

(๑) ที่ตั้งของราชสำนักในครั้งนั้นอยู่ที่เมือง เซนเจินฟู (Chen-tehen fou) ชื่อเก่าของเมืองหลวงของมณฑลยูนนานปัจจุบัน

ในปีที่สามที่พระเจ้าเตจง (Teh-tsoung) รัชครองราชย์ทรงปรารถนาจะ
ให้การบริหารราชการแผ่นดินตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคง จึงทรงแต่งตั้งขุนนางเป็น
เสนาบดีเก้าตำแหน่ง ต่างมีหน้าที่บริหารราชการของประเทศในกิจการต่าง ๆ กันไป

ปราชญ์จิ้นก้วย (Tchin-kouei) ราชบุรุษที่มักถูกเรียกมารับราชการใน
ราชสำนักของพระเจ้าโกะตงฝงนั้น ได้รับแต่งตั้งเป็นอัครมหาเสนาบดี
จิ้นก้วยได้ช่วย โสกาต ไซอทธิพตครอบงำพระเจ้าแผ่นดิน และจัดการให้พระเจ้าแผ่นดิน
ผู้อ่อนแอตมเด็กดัมพนิชไมตรีกับชเบต และหันมายอมอ่อนน้อมต่อจีนแทน ในที่สุด
ใน พ.ศ. ๑๓๓๖ จิ้นก้วยได้จับอาวุธขึ้นทำสงครามกับชเบต ซึ่งเคยเป็นพันธมิตร
เก่าแก่ แต่งเวชายศหิวเมืองของชเบตไว้ได้ ๑๕ เมือง

ภายหลังเหตุการณ์เหล่านี้ จักรพรรดิเตจงทรงชักชวนพระเจ้าแผ่นดิน
ยูนนาน (๑๓๓๗) ให้กลับมาใช้ตำแหน่งเดิม คือ นานเจา แทนตำแหน่งที่พระเจ้า
แผ่นดินชเบตมอบให้โดยมีเงื่อนไขว่า พระเจ้าแผ่นดินยูนนานจะต้องขับไล่ชาวชเบต
ที่เข้ามาพำนัก ในดินแดนยูนนานออกจากประเทศ

พระเจ้าอเหมาซันยินยอมตามข้อเสนอนี้ จึงใน พ.ศ. ๑๓๓๘ ทรงได้จัด
พิธีเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับจีนภายในศาลาแห่งหนึ่งอยู่ ณ เซิงเซาเทียนตัง^(๑) (Tien
ts'ang) ต่อหน้าเอกอัครราชทูตชื่อ ฉุยไต้จี (Ts'ouï Tso-chi)

พ.ศ. ๑๓๔๕ ชาวชเบตซึ่งขัดเคืองอาณาจักรเพื่อนบ้านยกอาวุธขึ้นอก
ครั่งหนึ่ง พระเจ้าอเหมาซันทรงเข้ารับได้ชัยชนะที่เมืองจิ้นเฉียว^(๒) (Chin-tcheou)
แต่ต่อมาได้พ่ายแพ้และถูกบีบบังคับให้ถอยทัพขึ้นไปบนบ่อน้ำปรกการ ครั้นกองทัพ
ข้ามพ้นแม่น้ำมาได้ พระองค์ทรงสั่งให้ตัดโซ่โยงสะพาน^(๓) เสีย เพื่อป้องกันมิให้
ข้าศึกติดตามมาอีก

(๑) ภูเขาสูงนี้อยู่ในอำเภอ ตุงจวน (Toung-tchouen)
(๒) อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลลี่กียงฟู (Li-kiang fou)
(๓) ดินแดนแถบนี้แม่น้ำสายต่าง ๆ ไหลเป็นโอรกธารลึก ตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นมา ผู้สร้าง
สะพานข้ามแม่น้ำได้สร้างแบบใช้โซ่โยงแขวนสะพาน วิธีการนี้ได้นำไปใช้ทางภาคตะวันตกและ
ตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลนี้เหมือนกัน จะพบตัวอย่างได้บ้างทางใต้ แต่ก็หาได้ยากแล้ว

ภายหลังการปราบปรามนครทั้งสี่วรรค (๑๑๕๓) ประเทศจึงมีความสงบสุขต่อมา

โอรสพระเจ้าอ๋เหมาซิ่นทรงนามว่า ซินโกะกั๋ว (Sin-koh-k'iouen) ได้รับมอบราชตงจากจักรพรรดิฉิน แต่รับต่อมาที่สวรรคต โอรสซึ่งมีพระชนม์เพียง ๓๒ ปี ทรงนามว่า กวนตงจิง (K'iouen-loung-ching) รัชกรของราชสำนัก ต่อมาจักรพรรดิเหียนจิง (Hien-tsoung) ก็ทรงมอบราชตงให้เช่นเดียวกัน กษัตริย์องค์ใหม่ได้สร้างพระพุทธรูปทองเหลืองใหญ่ชน ๓ องค์ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในพระราชพิธีราชาภิเษกครั้งนั้น

ต่อมาเกิดกรณีพิพาทกับฉิน ซึ่งเข้ามายึดดินแดนส่วนหนึ่งของมณฑลเสฉวนได้ พระเจ้ากวนตงจิงจึงจับอาวชเตยยกทัพเข้ายึดบ้านเมืองเกียงตงเจียว (Kia-ting Teheou) แต่ไม่ยอมอ่อนน้อมต่อฉินอีก เนื่องจากกษัตริย์ผู้เยาว์ของนคร ทรงมีอุปนิสัยโหดร้ายและหมกมุ่นในสังคร เมื่อเสด็จกลับบ้านเมืองจึงถูกอ๋องไต้เตียน (Ouang ts'o-tien) นายทหารตำแหน่งเสี่ยวต้อ^(๑) (Tsieh-tou-sze) แห่งเมืองตงตง^(๒) (Loung-toung) ดาบปลงพระชนม์ พระเจ้ากวนตงจิงมีชนมายุเพียง ๓๘ ปี

แม้ว่าจักรพรรดิฉินจะไม่อุปถัมภ์พระทัยในการปกครองของพระเจ้ากวนตงจิงนัก แต่ก็มีพระทัยใคร่จะผูกมิตรกับพลเมืองชาติเหล่านี้ จึงทรงส่งราชทูตคนหนึ่งไปช่วยในงานพระศพด้วย

อนุชาทรงนามว่ากวนตงจิง (K'iouen-li-ching) พระชนม์ ๑๕ ปี สืบราชสำนักต่อมาใน พ.ศ. ๓๓๖๐ ตตอดเวตารชกาดนี้ ความไม่สงบสุขประทุขึ้นทุกหนแห่ง อ๋องไต้เตียน (Ouang ts'o-tien) กลับเป็นกบฏโดยชักชวนชนพื้นเมืองที่ไม่พอใจตายเฒ่าเข้าเป็นพวก เมื่อพระเจ้ากวนตงจิงปราบปรามไม่ไหวก็ส่งเครื่องบรรณาการไปให้อ๋องไต้เตียนพร้อมกับทรงชักชวนอ๋องไต้เตียนให้เปิดยื่นชื่อเสี่ยวใหม่

(๑) ตำแหน่งนี้เทียบได้เท่ากับผู้บังคับการกองพลในสมัยนี้

(๒) ปัจจุบันชื่อ เยาวเจียว (Yao-Teheou) ในมณฑลซุฮวง (T'sou-hioung)

เป็นมง (Moung) อ่องเต็มใจอ่อนน้อมด้วยพระองค์แต่ปฏิเสธไม่ยอมตั้งยศเต็ม
 ต่อมาพระเจ้ากวนตี่จิง ทรงขัดเคืองพระทัยในความทรยศของขุนนางผู้นี้ แต่ทรง
 เกรงว่าอ่องได้เคยนจะก่อการกำเริบไม่ซื่อสัตย์ในราชการอีก จึงทรงปลดอ่องได้
 เคียนออกจากราชการแล้วส่งกลับไปบ้านเดิม

ในระหว่างที่เกวยเกา (Quei-kao) ท่องเที่ยวอยู่ในมณฑลเสฉวนนั้น ได้
 ใช้ความสามารถในการดำเนินนโยบาย ทั้งทางการเมืองกับทางการรบพุ่ง จน
 สามารถสร้างสันติภาพขึ้นในดินแดนทางใต้เกือบทั้งภาค เกวยเกาส่งร่างวิทยาดุษฎีขึ้น
 แห่งหนึ่งถึงเจงกุ (Teh'eng-tou) สำหรับอบรมโอรสของเจ้าผู้ครองอาณาจักร
 นานเจาและอาณาจักรใกล้เคียงอื่น ๆ ด้วยความระมัดระวัง

ครั้นพระเจ้ากวนตี่จิงสวรรคต หลี่เต๋หยู (Li Teh-yu) ซึ่งครองราชย์
 ต่อมาไม่โปรดปรานหรรษาฟุ่มเฟือย หรือการกอบโกยความมั่งคั่งโดยอาศัยอำนาจ
 เสนาบดี จำนวนนักศึกษาในวิทยาดุษฎีเจงกุจึงลดลง ระเบียบวินัยต่าง ๆ ที่วางไว้ก็
 หละหลวมจนถึงที่สุด จนถึงกับทหารซึ่งไม่ได้รับค่าจ้างพากันเข้าบุกรุกดินแดน
 อาณาจักรนานเจา (๑)

ฝงเหยียด (Foung Yeou) พระชนมได้ ๗ ปีได้ขึ้นครองราชย์ต่อจาก
 พระบิดา (๑๓๗๒) จักรพรรดิมูจิง (Mou-tsoung) ทรงส่งราชทูตชื่อ เจ๋ยจิ้นเกี้ยว
 (Quei Chin-kouei) มามอบตราตั้งให้เป็นเตียนอ่อง (Tien ouang) กษัตริย์ผู้
 เขียวทรงบัตยन्दิในยศที่ใ้รับพระราชทานให้เป็นถึงพระเจ้าเตียน จึงส่งหงเจียงเหยียด
 (Houng tcheng-yeou) ให้ถือพระราชดำรัสแจ้งความอ่อนน้อมสัจจามภักดีและ
 ความชอบพระทัยไปยังราชสำนักจีน

เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิเกวนจิง (Quen tsoung) ขึ้นครองราชย์เป็นปีที่ ๒
 (๑๓๗๕) พระเจ้าฝงเหยียดทรงขัดเคืองที่ชนป่าเถื่อนจากเสฉวนเข้ามารุกรานใน
 อาณาเขตของพระองค์ และชนเหล่านั้นไม่สนใจในพิธีอันชอบธรรมของพระองค์

(๑) แม้ว่าวิธีการปกครองของพระเจ้าหลี่เต๋หยูจะเป็นที่เกลียดชัง แต่เมื่อพระองค์เสด็จออก
 จากเสฉวน (๑๓๗๕) ก็ได้รับเลือกเป็นประธานของสภาการสงคราม

โนดินแดนนอกด้วย จึงทรงยกทัพเข้าบุกเสฉวน ยึดเมืองไคทตายเป็นเมืองพร้อมกันนั้น
ก็กวาดเงินจากราชธานี แล้วกวาดเกณฑ์ผู้คนไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนมาถึงหน้าเมืองเจียงตู
รอคอยที่จะเข้าตีเมืองนี้ต่อไป

ครั้นเมื่อพระเจ้าฝ่งเหยียด พิจารณาเห็นว่าทหารที่มารบครั้งนี้เหนื่อยอย่างมาก
แล้วจึงยกกองทัพกลับบ้านเมือง แล้วกวาดคนนครพยุ้งนับศตยศได้พร้อมทั้งผู้หญิง
และเด็กรุ่นต่างไปเป็นจำนวนมาก

๒๒๘ ยกพลเข้าตงเกีย

พ.ศ. ๓๓๗๔ ขุนนางญวนเข้ามาเกณฑ์เอาทรัพย์ตั้งของ โนดินแดนญวนนาน
พระเจ้าฝ่งเหยียดจึงส่งกองทัพไปพิจารณาโทษ นายทัพตำแหน่งกิ่งตูตือ^(๑) (King-
Ioub-sze) ชื่อไมหยวนยู (P'ei-youen-yu) เดี่ยวชีวิตในการรบ แต่เจตหมายเหตุมิ
ได้กล้าถึงผลของการรบครั้งนี้

พ.ศ. ๓๔๐๓ พระเจ้าฝ่งเหยียดกับแม่ทัพชื่อตวนเหยียดเซี่ยน (Touan
yeou-ts'ien) ยกกองทัพมารบตงเกียจำนวนมากไปรบในแดนตงเกีย

ในสมัยเดียวกันนั้นพม่ากำลังทำสงครามกับชนบางเผ่าที่เข้ามารุกรานในเขต
แดน และพระเจ้าแผ่นดินพม่าได้ขอความช่วยเหลือมายังพระเจ้าแผ่นดินญวนนาน
ดิงหนนายทัพคนหนึ่งของ ตวนจงปัง (Touan Tsoung-pang) พร้อมด้วยทหารประ-
มาณสองสามพันคน จึงถูกส่งไปช่วยเหลือพม่าตามคำขอ

พระเจ้าฝ่งเหยียด (Foung-yeou) ทรงเห็นอภัยต่อการสงครามจึง
ถอนทัพจากตงเกียกลับสู่ญวนนาน ซึ่งมีชื่อในครั้งนั้นว่า ตงกิง (Foung-king ราช-
ธานีตะวันออก) พระองค์สนพระชนมายุญวนนานภายหลังที่ครองราชสมบัติได้ ๓๕ ปี

โอรสทรงนามว่า ชีตง (Chi-loung) ขึ้นเสวยราชย์ใน พ.ศ. ๓๔๐๓ เมื่อ
ทรงพระชนม์ได้ ๓๖ ปี ทรงแต่งตั้งอ๋องโต่เตียนเป็นอัครมหาเสนาบดี

(๑) ตำแหน่งครั้งโบราณเทียบได้เท่ากับนายพลในสมัยปัจจุบัน

ครั้นตบจนงับได้ชัยชนะในการสงครามแต่กลับมา เขาไม่พอใจที่บุคคลผู้
ดอบปลงพระชนม์พระเจ้ากวนตงจึงไอรัดพระเจ้าโกระต่อฝง ได้รับตำแหน่งอัศวมหา
เสนาบดีของอาณาจักร ตบจนงับไม่ปรารถนาจะเห็นหน้าคนผู้นี้ จึงฆ่าเสียภายหลัง
ที่ไคทระเตาะ โคเถียงกันครั้งหนึ่ง

พ.ศ. ๑๕๐๕ จักรพรรดิของ (I-tsoung) ทรงปฏิเสธไม่ยอมมอบตราตั้ง
แก่กษัตริย์ผู้เยาว์องค์ใหม่ นี้โดยอ้างว่าได้พบ ตราจักรพรรดิ ประทับมา ใน ราชสำนัก
กราบทูลเรื่องราวจนหมด พระเจ้าซ่งตั้งจึงตั้งพระนามเอาเองว่า หวงตี้^(๑) (Houang-
ti ฮองตี้) เป็นการแก้แค้น จักรพรรดิของปฏิเสธมา พระองค์ยังคงขอรัชสมัยของ
พระองค์กับขอของอาณาจักรตามคำขอของราชวงศ์ของพระองค์ด้วย เพื่อให้เป็น
แบบอย่างแก่จักรพรรดิจีน

บรรดาแว่นแคว้น ทางตอนใต้ ของยูนนาน ที่ถูก ขุนนางจีน ที่เข้ามา ยึดครอง
ประเทศอาหนาม^(๒) (ญวน) กดข่มเหงและไม่สามารถจะต่อสู้ต้านทาน ได้ก็พากัน
เข้ามาอ่อนน้อมขอขึ้นต่อพระองค์

ความเจริญ รุ่งเรืองของ พระเจ้าซ่ง ตลอดจนความที่ ทำอันไม่น่าได้ ใจ ของ
กษัตริย์ยูนนานองค์นี้ ทำให้ราชสำนักจักรพรรดิรู้สึกวิตกเป็นอนมาก ดังนั้นจึงมีผู้
เสนอให้จักรพรรดิปรับปรุงสภาพการณ์ระหว่างประเทศเสีย ในโอกาสที่พระเจ้า
ซ่งจัดพิธีฝังพระศพพระบิดาของพระองค์ จักรพรรดิทรงตกลงพระทัยส่งราชทูตจีน
ไปช่วยในงานพิธีกรรมเพื่อให้ปรากฏเกียรติยศแก่พระเจ้าซ่ง และพร้อมกันนั้นให้
มอบตราตั้งแก่พระองค์ด้วย

การดำเนินการของจักรพรรดิจีนทางนั้นนับว่าเป็น โอกาสอันเหมาะสมเพราะความผู้
ทราบว่าพระเจ้าซ่งกำลังจะประกาศสงครามกับจีนอยู่แล้ว (๑๕๐๕)

(๑) เมื่อสิ้นพระชนม์ (๑๔๓๗) ไอรสนามว่า เฟะ (Fah) ทรงตั้งยศให้ในภายหลังว่า กิ่งของ
วังตี้ (King-tehoang Hoang-ti) จักรพรรดิกิ่งจง

(๒) ครั้งนั้น แว่นแคว้น ญวนตั้งเป็น อาณาจักร ตั้งเกี่ยวและ ดินแดน ส่วน หนึ่ง ของโคชินไชนา
ประเทศนี้ขึ้นต่อจีนมีเมืองหลวงชื่อเกี้ยววี (Kiao-tehi) ปัจจุบันเมืองหลวงชื่อฮานอย

เมื่อการเป็นเชลยนั้น พระเจ้าชดงจึงทรงนำกองทัพกลับไปด้วยจำนวนมาก
 ไปตั้งอยู่หน้าเมืองเกี้ยวจี้ (Kiao-tehi) ซึ่งเป็นเมืองในอาณาจักรญวน (Annam)
 แต่ถูกจีนยึดครองอยู่ แม่ทัพชื่อ ไต้ตี (Ts'ai si) ซึ่งบัญชาการทัพพระเจ้าจักรพรรดิ
 ในเมืองนั้นคอยตามอยู่ประมาณ ๒ เดือน เมื่อเห็นว่าจะต่อสู้ต่อไปไม่ไหวก็พยายาม
 จะหนีออกแต่ไม่สำเร็จ จึงต้องเสียเมืองให้แก่พระเจ้าชดง กษัตริย์ญวนนานที่ชนพวก
 นั้นเรียกว่าชนป่าเถื่อน ไต้ตีได้กระโจนลงไปในแม่น้ำแฉะจนขาดาย เมืองนั้นจึงถูก
 กองทัพพระเจ้าชดงยึดและทำลาย การเขาดอมเมืองกรุงนชาวจีนเสียจึงคิดมากกว่า
 ดัหมนคน

พ.ศ. ๑๕๐๘ พระเจ้าชดงได้เสด็จกลับบ้านเมืองพร้อมด้วยชัยชนะ ทรงส่ง
 ขุนนางคนหนึ่งชื่อตงเฉง (Toung-teh'eng) ถือนำสิ่งของราชการไปให้แก่ผู้ครอง
 มณฑลเสฉวน แต่ขุนนางผู้นั้นต้องถูกจับขังคุกเนื่องจากไม่ยอมคืนเจ้าชดง
 ด้วยเจาเมือง แต่เนื่องจากจักรพรรดิอจึงทรงมีอุปนิสัยเมตตากรุณาและเคร่งครัดใน
 การบัญชาการผู้เสด็จ พระองค์มักไม่ทรมานมากนักกับพระสั่งในพุทธศาสนายิ่งกว่ากับ
 ทแกธฆาหาร จึงให้ออกเจาผู้ครองเสฉวนออกจากคุกแห่ง และให้ปลดปล่อย
 ขุนนางของเจ้าชดงซึ่งถูกขังคุกอยู่นั้นออกพร้อมกับจับขบวนเกียรติยศนำไปส่งจนถึง
 บ้านเมือง

พ.ศ. ๑๕๑๒ กษัตริย์ญวนนานได้ส่งราชทูตผู้หนึ่งไปยังราชสำนักพระเจ้าจักร
 พรรดิ เป็นการแต่งตั้งความกตเวทิต่อการกระทำอันกอบกู้ด้วยความเที่ยงธรรมครั้ง
 แต่ทว่าราชทูตไม่สามารถจะผ่านด่านชายแดน อันเต็มไปด้วยทูกันตารของมณฑล
 เสฉวนไปได้ จึงถูกหืดของ (Li Chi-ouang) จับและประหารชีวิตเสีย หืด
 อองผู้นั้นเป็นผู้คุมกองทัพทหารจีนและเป็นศัตรูโดยส่วนตัวของกษัตริย์ญวนนานอยู่ พระ
 เจ้าชดงทรงชดเคืองพระทัยเป็นอย่างนัก จึงยกทัพเข้าบุกมณฑลเสฉวน^(๑) (๑๕๑๕)

เหตุการณ์ที่มเตาใจ ในตำนานนี้ดังต่อไปนี้

พระเจ้าชดงมาตั้งพักทหารอยู่หน้าเมืองเสฉวน (Si-tehouen) ในมณฑล

(๑) ดูหนังสือ ทงเกี้ยนกั๋ว (Toung-kian Kang-mou)

เสฉวน ในขณะที่พระองค์มทปรีกษาเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาผู้ฉลาดปราดเปรื่องอย่างยิ่งองค์หนึ่งชื่อต่งมู่ (Ts'oung-mouh) ท่านผู้นี้เป็นทวารพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินมาก ทั้งยังมีอำนาจสั่งการงานเป็นทเชอถือแก่พระราชวงศ์ของพระเจ้าชองออกด้วย

แต่พระภิกษุต่งมู่ได้แต่คงความทรยศ โดยพยายามเข้าข่มขืนนางสนมคนหนึ่งชื่อของพระเจ้าแผ่นดิน

พระเจ้าชองซึ่งทรงเชอมนั้นในอุบายชยชื่อต่งมู่จตุรคของทปรีกษาผู้นี้ จึงครัดคอบแก่นางสนมซึ่งมากราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบดำ "ถ้าหากต่งมู่เข้ามาพูดจาแทะ โดมด้วย เจ้าจงแอบกลตมเพื่อทำตด้วยฝ่าตจนตรึงจวรท่านไว้อย่าให้ท่านรู้ในอน พรุ่งนี้ ถ้าท่านไป ที่ค่ายเรา ก็จจะเห็น ตัญญตภษณ อันแต่คง ถึงความเป็นค้ตรุกกับเรา"

ทปรีกษาผู้นี้ได้ตอบเข้าหานางสนมผู้นอกรงหนึ่ง นางใจร้ายจึงตอบกลตมเพื่อตจนนบนจวร ครนรุ่งชนเข้าพระภิกษุได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน ทาทราบไม่ความมเพื่อชนเป็นเครองหมายตอเจคณากระทำผิดซึ่งไม่อาจปฏิต์ได้คิตอยู่

พระเจ้าชองทอตพระเพตวเห็นม้ตอกระทงพิโรช จึงรับตงให้นางต่งมู่ไปประหารชวิต พระภิกษุผู้กระทำผิดชอมรับคำพิพาทษาด้วยจิต ใจชองนักบญ แต่เพชฌฆาตไม่ต่ามารถ ไซ่ดาบคตศรัษะให้ชาค ออกได้ตด้วยพุตชานภาพยงคุมครองชอนนอกจากจจะตอชออกด้วยพ้อะหญ่าใหญ่ซึ่งเก็บมาจากภูเขาตัยน

คำพูดชองท่านปรากรฐว่าเป็นความจริง เมื่อได้พยายามจจะประหารชวิตหลายครั้งหลายหนแต่ไม่ต่าเรจ อาจจที่ ไซ่คตศรัษะนนักตบแห่งไปไม่อาจทำร้ายได้พระเจ้าชองจึงครัดให้ปฏิตตามคำชองต่งมู่ ในที่สุดต่งมู่กลตงแกมรณภาพ

ตงแต่พระองคยาศราทพเจ้าต่งมุนทตเสฉวน ก็ต่ามารถยตหว่เมองตาง ๆ ได้เป็นอน่มาก แต่ไตยกเขาไปจนถถึงเมืองเจ็งคูปู ครนได้เข้าตู่รบกับกองทัพจีนอันมีกาตงมากกว่า แต่มี เกาเฉียน (Kao-p'ien) เป็นแม่ทัพ พระองค์กลตบคตองตู่พตางถอยพตาง

พระเจ้าตงตั้งสวรรคตในเดือนที่สองของ พ.ศ. ๓๕๓๒ ภายหลังที่ราษฎรต้อง
เหนื่อยยากตรากตรำจากการสงครามที่เกิดขึ้นไม่ขาดระยะ บ้านเมืองหลายแห่ง
ประสบความพินาศเนื่องจากการสงครามกับประเทศจีน

โอรสทรงพระนามว่า ล่งชุน (Lung-chun) หรือเรียกกันทั่วไปว่า
พระ (Fab) ได้ตั้งราชสมบัติต่อมา ทรงมีพระชนม์ ๑๗ ปี เนื่องจากพระองค์ไม่มี
นโยบายทำสงครามเช่นกับพระบิดา จึงทรงปล่อยให้การบริหารบ้านเมืองให้อยู่ใน
อำนาจของเสนาบดี ภารกิจชิ้นแรกของพระองค์คือทำความตกลงทางสันติภาพ
กับแคว้นแคว้นเพื่อนบ้านซึ่งมีกำลังเข้มแข็งชื่อฮอง (๑) (Hi-tsoung) นับแต่นั้นมา
บ้านเมืองก็มีความสงบสุขตลอดกาล กษัตริย์ผู้เยาว์พระองค์นี้ทรงหัดงะเร็งในความ
ด้นกุกเพ็ดติเพ็ดดินเป็นอันมาก

พ.ศ. ๑๕๒๓ พระเจ้าตงชุนมีราชสาส์นไปถึงพระเจ้าจักรพรรดิ ทาบตามที่จะ
เป็นไมตรีที่ดีเยี่ยมกันด้วยการขอเจ้าหญิงจันมาอภิเษกด้วย พระจักรพรรดิทรงตกลง
และเลือกหญิงสาวในราชสำนักคนหนึ่ง ซึ่งชื่อเสียใหม่ว่าอันหัวจาง (An-hoa-tchang)
และตั้งญาติของนางมาด้วยคนหนึ่งชื่อ หัดกุกยเนี่ยน (Li Kouei-nien) เพื่อให้เป็น
ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง พระเจ้าตงชุนมีพระทัยโสมนัสเป็นอันมากเมื่อทราบเจ้าพระ
จักรพรรดิประทานเจ้าหญิงตามพระทัยปรารถนา จึงส่งเสนาบดีสามคนชื่อ เจาตงเม
ยั้งกักจง และตงฮองจิง (Tchao Lung-mei; Yang Ki-k'ouen; Touan I-tsoung)
ไปขอบพระทัยพระเจ้าจักรพรรดิกับถวายราชบรรณาการเป็นอันมาก และให้ร่วมเดิน
ทางมาที่ราชธานีในอนาคคของพระองค์ด้วย

ครั้นนายพด เกาผิง (Kao-p'ing) ได้ทราบข่าวว่าเสนาบดีทั้งสามเดินทาง
เข้าประเทศจีน ก็เขียนใบบอกกราบทูลพระเจ้าจักรพรรดิว่า เสนาบดีทั้งสามซึ่งกำลัง
เดินทางมาเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดินั้น เป็นผู้มีความสามารถในการปกครองบ้านเมือง ถ้า
ประเทศยูหนานขาดเสนาบดีทั้งสามนี้ พระเจ้าตงชุนกษัตริย์ผู้น้องและโอรสความ
สามารถจะตั้งอำนาจในการปกครองประเทศโดยทันที ฉะนั้นขอให้พระเจ้าจักรพรรดิ

(๑) จักรพรรดิจีน นามรัชกาลของพระองค์คือ เหียนทง (Hien-t'oung)

ทรงหาวิธีอันแยบคายที่จะกำจัดเสนาบดีทั้งสามคนเดียว เพื่อทำลายกำลังต่อต้านของ
เจ้านกกระเจี๊ยบซึ่งหาญจะทำคว่ำพิชิตพระจักรพรรดิโดยหาความเคารพมิได้

จักรพรรดิเจาจง (Tchao-tsoung) ทรงเห็นชอบกับนโยบายนั้นจึงให้ฆ่า
เสนาบดีทั้งสามคน โดยวิธีตอบโรยยาพิษลงในถ้วยเครื่องดื่ม

ภายหลังการทรยศ การอภิเษกตามที่กำหนดแผนการไว้หมดแล้ว พระเจ้า
ตั้งขุนก็ทรงไว้สติปัญญา แต่เดินทางที่จะลงไปพิชิตเสนาบดีของพระองค์
ทั้งทรงขาดขุนนางผู้สามารถในการปกครองอาณาจักรอีกด้วย จึงหนีไปหมกมุ่น
เพ็ดเต็ดดินแดนกับศัตรู

กิจการบ้านเมืองเสื่อมลงทุกที บรรดาราษฎรซึ่งเกลียดชังและถูกกดขี่อย่าง
ทาส ก็คบคิดกันเป็นกบฏ ถึงกับพระเจ้าตั้งขุนถูกเสนาบดีคนหนึ่งชื่อ ยังกิ่ง (Yang-
ting) ตอบปลงพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๐ พระองค์ครองราชย์เป็นเวลา ๒๐ ปี

โอรสทรงนามว่า ขุนหัวจิง (Ohun Hoa-tching) ชนอายุ ๒๓ ปี ตั้ง
ราชบัลลังก์ต่อมา ในปีรุ่งขึ้น (๑๕๕๑) กษัตริย์องค์ใหม่ได้ประกาศการทรงราชย์
ไปยังจักรพรรดิจีน

จักรพรรดิเจาจง (Tchao-tsoung) ทรงเตรียมการรับรองข้อประกาศนั้น
แต่เมื่อขุนนางของพระองค์คนหนึ่งชื่อ อวงเกียน (Ouang-kien) ตั้งข้อสังเกตขึ้น
ว่ากษัตริย์ผู้เยาว์องค์ใหม่ยังมีเดิมาอ่อนน้อมตามปกติ จักรพรรดิเจาจงจึงมิได้ให้
จัดการตอบรับแต่อย่างใด

พ.ศ. ๑๕๕๒ กษัตริย์ขุนนางทรงแก้แค้นผู้ปลงพระชนม์พระบิดาของ
พระองค์ โดยให้ประหารชีวิตคนในตระกูลของขงตั้งทั้งสิ้น

ในจดหมายเทศน์ได้มีกล่าวถึงการพิชิตไมตรีกับราชสำนักจีน ในระยะต่อมา
เลย เพียงแต่กล่าวว่า กษัตริย์องค์ใหม่มีความระโมบเหיים โหดเสียดในทางสัตว์
ระหว่างที่ครองอำนาจในระยะ ๒-๓ ปีนั้น ได้ก่อศัตรูเป็นจำนวนมาก

พระองค์สวรรคตใน พ.ศ. ๑๕๕๖ ทั้งความยุ่งยากอันใหญ่หลวงให้แก่
บ้านเมือง

หนังสือ นั้นเขา เขี กล่าวว่ พระองค์มโอรสชนมา ๘ เดือน บ้านเมือง
จึงคกอยู่ในอำนาจของเด่นาบคี่ เจ็งไม้อื่อ (Tcheng Mai-sze) ผู้มกใหญ่ไม่สูงแตะ
ไรมารยาท ค่มาเด่นาบคี่มได้ปดงพระชนม์มเห็ดแตะพระญาต้วงค้ของพระเจ้า
ชุนหัวจิงหมคสัน แตะด้วยคอำนาจทงปวงไว้

คิงนนราชครระกุตมงชี่ (Moung-chi) ชิงปกครองประเทศชุนนานมาเป็น
เวตนานน ประมาณ ๘ ศควรรษ กัดคัดนตง

การชิงราชบัลลังก์ชุนนาน

เจ็งไม้อื่อ^(๑) เมื่อชงราชบตตงกมอายุได้ ๔๒ ปี (๓๔๔๖) ระหว่างนั้น
แฉ่นแฉ่นค่าง ๆ พากันเป็นกบฏแข็งเมือง ทักประเทศเกิดจตจตอ่นวาย อย่างไร
ก็ตามเจ็งไม้อื่อก็พยายามจิดระเบียบงานบ้านเมืองชุนใหม่ แตะสถาปนาตนเองเป็น
ค้ำแห่งตาจางโหโก๊ะ^(๒) (Ta-tchang-ho-kuoh) กับตงราชค่านกชุนทเมืองคตัด
ใน พ.ศ. ๓๔๕๓ ได้ให้สร้างวัดใหญ่ประดับคกแตะอย่างวิจิตรพิลคตารชนวัดหนึ่ง
แตะให้ประดิษฐานพระพุทธรูปคัมฤทธิชขนาดเด็กไว้ในวัดนเป็นจันฉนวนคิ่งหมนองค์
เพื่อเป็นการบรรเทาบาปกรรมทได้ทตายราชวงค์มงชี่ คตอครชกาดนไม่ปรากฏ
เหตุการณค้ำคญใด ๆ อัก เจ็งไม้อื่อค่นพระชนม์มใน พ.ศ. ๓๔๕๔ มีโอรสชนมา
๒๒ ปี ทรงนามว่ เจ็งเยนมิน (Tcheng Jen-min)

ในครงนนประเทศจันก้าตงประดับความยุ่งยากอย่างหนัก ด้วยราชวงค์คิ่ง
(T'ang) ค้องคกอยู่ในอำนาจทหารผู้มกใหญ่ไม่สูงคนหนึ่งชื่อ จูอ้วน^(๓) (Tchou-
cuen) จูอ้วนได้คตอบปดงพระชนม์มจักรพรรดิ เจ้าเตียน (Tchao-siouen) ใน

(๑) เรามาพุดคิ่งเจ็งไม้อื่อมาก่อน ตอนที่เจ็งไม้อื่อข้มไล่เชื้อพระวงศ์สุดท้ายของราชวงค์มงชี่
แล้วเข้าครอบครองอำนาจแทน เจ็งไม้อื่อเป็นข้าราชการชาวจันประจำเอ็งเจียว (Youeh-tcheou)
(เสฉวน) มาก่อน แต่เนื่องด้วยมีความประพฤติไม่ดีจึงต้องถูกข้มไล่จากมณฑลนี้ แล้วมาอยู่ใน
ประเทศชุนนาน อาศ้ออุปเท่ห์เล่ห์กลของตนก็ได้เข้ารับราชการในรัชกาลพระเจ้าล่งชุน ค่มาได้
เป็นเสนาบดีรัชกาลพระเจ้าชุนหัว (Chun hoa) โอรสพระเจ้าล่งชุน

(๒) อาณาจักรอันมีความเจริญร่วมกัน

(๓) ชันครองราชย์ทรงนามว่ เหลียงไค้ชู่ (Liang-t'ai tson) รัชกาลนี้ปกครองบ้านเมือง
ประมาณ ๖ ปี

พ.ศ. ๑๕๕๕ แดงชนกรของอำนาจอย่างเจ้าผครองนคร บรรดาเจ้าเมืองของแคว้นแคว้น
ที่ตั้งเครื่องราชบรรณาการก็พากันประกาศอิสรภาพ การปกครองบ้านเมืองจึงยุ่ง
เหยิงอยู่เฉพาะส่วนกลาง ไม่มีโอกาสควบคุมดูแลไปถึงดินแดนห่างไกลได้

พระเจ้าเจิ้งเยนมีน โอรสของทรราชยุหนานมีความขัดเคืองทหารในกองทัพ
ของเจ้าผครองมณฑลเสฉวน ซึ่งประกาศเอกราชในคราวที่ราชวงศ์ถังสิ้นอำนาจ
เจ้าผนุหมกกดขี่ข่มเหงราษฎร จึงเขาใจมณฑลของตนแตกแพ้ การสงครามในครั้ง
พระเจ้าเจิ้งเยนมีน ต้องเสียชีวิตทหารผู้มีฝีมือหลายพันคน

ในระยะเวลา ๑๖ ปีที่โอรสของทรราชครองอำนาจนั้น มีผู้กล่าววิจารณ์
ถึงทเจ้าเองคนปฏิบัติลงสร้างความคิดทรอนแก่ประชาราษฎรทั้งสิ้น ต่อมาพระองค์
ประชวรโรคหูหนวกอย่างร้ายแรงถึงกับฉุดจืดไปชั่วระยะหนึ่ง แต่เป็นเหตุให้มี
นิตยโหดร้ายแถมมีกบฏคาดโหด พระองค์สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๕๖๘ ข้าราชการ
จึงประสับความเดือดร้อนยิ่งนัก

โอรสทรงนามว่าเจิ้งตงตัน (Tchong Loung-tan) ชนกรของราชย์ต่อมา
แต่ครองได้ไม่ถึงปี

เจ้ามิงจง^(๑) (Ming-tsoung) ซึ่งเป็นเสี้ยกู่^(๒) (Tsieh-tou-sze) แห่ง
คองชวน (Foung-tehouen) เรียกกันทั่วไปว่าหยางกันเจิ้ง (Yang Kan-tcheng)
กลับมาสืบพระชนม์เจิ้งตงตันเสี้ยพร้อมไปกับประกาศพระองค์เป็นกษัตริย์แห่ง ประเทศ
ยุหนาน

ประวัติศาสตร์ก็ต่างว่ามารดาของพระเจ้าหยางกันเจิ้งชื่อนางมีหลู (Mi-
loub) มีรูปโฉมดีสวยงามจนพระเจ้าตั้งขุนเกิดเกิดความเสน่หารักใคร่
เนื่องด้วยราชประเพณีชวงกันอยู่ และนางเป็นผู้นมาจากตระกูลต่ำ พระองค์
จึงไม่อภิเษกนางในราชสำนักได้ ดังนั้นการอภิเษกจึงกระทำ ณ บ้านชาวประมงคน
หนึ่ง ไม่กี่เดือนภายหลังการอภิเษกนางก็ให้กำเนิดทารกคนหนึ่งเรียกกันว่าหยาง

(๑) แห่งราชวงศ์เหี้ยวตัง (Heon T'ang)
(๒) ขุนนางตำแหน่งพิเศษทำหน้าที่ควบคุมการคลังประจำมณฑล กลับเป็นผู้อำนาจใน
กิจการทั่วไป

(Yang) ซึ่งเป็นแซ่ประจำตระกูล และต่อมาจึงมีนามเรียกต่อจากชื่อสกุลว่า กั้นเจง
บ่ต่อมาได้เกิดทารกอีกคนหนึ่งและให้ชื่อยาหยางเจา (Yang-tchao)

มีนทานเตาเพิ่มเติมต่อไปอีกคือ

“วันหนึ่งบิดาของหยางเจาไปหาปลาพร้อมด้วยบุตรชายชื่อกั้นเจง ขณะที
นงอยู่ข้างหาดงมหาทางท้ายเรือ เด็กน้อยได้เห็นภาพ ๆ หนึ่งสวยงามอย่างยิ่งปรากฏ
ชนในนา ภาพนั้นเป็นภาพคนแต่งกายด้วยเสื้อคลุมยาวขยับชายอย่างวิจิตร และมี
ตายปักด้วยคันทองและเพชรพลอยเป็นรูปมังกรต้องประกายวูบวาบ คือพระธมมังกู
แต่งตั้งว่าเป็นกษัตริย์ เด็กน้อยรู้สึกประหลาดใจอย่างยิ่ง จึงเรียกบิดาให้มองดูภาพที่
มองเห็นในนา นาน หยางเจงทราบภาพที่เห็นนั้นคือบุตรชายของตน จึงทำนายว่าต่อไป
บุตรชายผู้นั้นจะได้อยู่ในฐานะอันสูงศักดิ์ คำทำนายนั้นปรากฏในเวดาค่อมาว่า
เป็นความจริง คือได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินในเวดาค่อมา”

กษัตริย์องค์ใหม่ทรงเยอหยิ่งและละโมภในยศศักดิ์มากถึงกับตั้งพระองค์
เองเป็นจักรพรรดิแต่ตั้งนามประเทศเสียใหม่ว่า คำเตียนหิงโกะ^(๑) (Ta-t'ien
Hing-khoh)

มีข้อความกล่าวไว้ในจดหมายเหตุน่า กษัตริย์ผู้ไซค์องค์หนึ่งเชอถ่ายมาจาก
ตระกูลชากงัน วันหนึ่งพระองค์เขาไปหาพื้นในป่า ครั้นเห็นตเห็นอยเมื่อยตากดม
ค้อนนอนหลับไป แต่ฝันว่าเทพบุตรองค์หนึ่งเหาะลงมาจกก้อนเมฆ แล้วมอบพื้น
อย่างตทตให้ ๑๐ มัด เมื่อคนชนกเห็นกองพื้นอยู่ตรงหน้า เมื่อกลับจากป่าก็เตา
เรื่องราวที่ฝันให้มารดาฟัง ตอนแรกมารดาไม่ยอมเชอ แต่เมื่อบุตรชายให้ไป
ดูตรงสถานทนน เมื่อเห็นขอเท็จจริงด้วยตาตนเองจึงยอมเชอ บรรดามิตรสหาย
ของพระองค์พิเคราะห์เห็นว่า ปรากฏการณ์ครั้งนี้เป็นเช่นคำทำนายอนาคตของ
พระองค์

(๑) “ราชาอาณาจักรรุ่งเรืองภายใต้สวรรค์พิภพอันยิ่งใหญ่” เป็นยศศักดิ์ที่แสดงถึงความ
เหนือยศตั้งชั้นเมื่อครั้งถูกอกกวาตตกลองมาตรงหน้า แล้วมองเห็นเป็นตัวอักษรสีแดงอ่านได้ว่าตนจะ
ได้เป็นจักรพรรดิ ความหมายอันแท้จริงของตำแหน่งนี้คือ “ได้รับการแต่งตั้งและคุ้มครองจาก
สวรรค์แล้ว ข้าพเจ้าไม่เกรงกลัวผู้ใดเลย”

ต่อจากนั้นพระองค์ก็รีบไปส่งนครเขารับราชการ แต่ได้ปฏิบัติงานด้วยความ
สามารถจนเป็นที่โปรดปรานและเป็นที่พิศวงแก่ผู้ร่วมงาน มีเรื่องเล่าในนิทานอีกว่า
ระหว่างการเดินทางไปราชการครั้งหนึ่ง มีลูกอกกาบาตตกลงมาและแตกออกเป็น
สองเสี่ยง ในด้านหนึ่งของซีกลูกอกกาบาตนั้นมีข้อความเขียนเป็นศอวอักษรไว้แต่ง
อ่านได้ว่า พระองค์จะได้เป็นจักรพรรดิ

ในไม่ช้า ข้อความทำนายก็กลายเป็นจริงดังที่ทายไว้ พยายามแจ้งซึ่ง
เชื่อถือได้ยศศักดิ์เช่นเดียวกับราษฎรทั้งปวงก็ให้ตอบปลงพระชนม์แจ้งดังคนเสียแล้ว
ยกเจ้าเซินจิง (Tchao Chen-tehing) ขึ้นครองราชบัลลังก์แทน

พ.ศ. ๑๔๗๓ กษัตริย์พระองค์ใหม่ทรงตั้งคุณงามความดีที่หย่างกันเจ็งได้
ช่วยเหลือให้ครองราชย์ ก็ยังแสดงความเฉยเมยไม่นำพาอะไรอีกด้วย ทำให้หย่าง
ไม่พอใจในความประพฤติ ทั้งทรงไม่พอใจที่พระเจ้าเจ้าเซินจิงสถาปนาพระองค์เอง
เป็นถึงจักรพรรดิหย่าง จึงให้เรียกประชุมราชบุโรหิตใหญ่ของแผ่นดินและขอรับรองให้
รับได้ เจ้าเซินจิง ออกจากราชสมบัติ เจ้าเซินจิงจึงต้องตั้งอำนาจด้วยเกรงว่าจะเกิด
จลาจลวุ่นวายในแผ่นดิน หย่างกันเจ็งจึงขึ้นครองราชสมบัติและตั้งนามราชวงศ์ของ
พระองค์ขึ้นใหม่เป็น ตาอินิงโกะ^(๑) (Ta-ining-kuoh)

กษัตริย์ผู้ซึ่งราชย์องค์นี้เป็นชาวมณฑลเสฉวน โดยกำเนิด พระองค์เป็นโอรส
นอกเศวตฉัตรของพระเจ้าตั้งซุน

ระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าเจ็งไม่ถือ พระองค์ได้ปฏิบัติราชการอยู่กับ
เต็งจวนเจี้ยว (Teng-tchouen Tcheou) เมื่อขึ้นครองราชสมบัตินครกับปลดาย

พ.ศ. ๑๔๗๓ แต่การปกครองบ้านเมืองของพระองค์มักกิดชราษฐ จึงเป็นที่เกลียดชัง
แก่ขุนนางข้าราชการและประชาราษฎร

ต่อไปนี้เป็นเหตุการณ์บางประการ ซึ่งเกิดขึ้นในระยที่พระเจ้าหย่างกัน
เจ็งตั้งอำนาจ มีราชวงศ์ใหม่อีกราชวงศ์หนึ่ง คือ ราชวงศ์ต้าตงซุนแทน

(๑) “ราชอาณาจักรอันเจียมสงบและใหญ่ยิ่งด้วยความสุจริตเที่ยงธรรม” เมื่อจะสถาปนา
ตำแหน่งนี้ พระองค์ได้ตรัสว่าความสุจริตเที่ยงธรรมอันใหญ่ยิ่งของพระองค์เป็นเครื่องประกัน
สันติภาพและความสงบสุขแห่งราชอาณาจักร

บรรดานักเขียนพงศาวดารแต่ละหนังสือ นานเจาเยชี่ เต้าใจว่า ควนต๋งป (Touan Tsze-pou) ไม่เคยมีบิดาเคย วันหนึ่งมารดาของเขาโดยสารเรือข้ามแม่น้ำ ทน ไคหนน ไมทอนหนิงตอยนำมาประทะกับเรือโดยแรง จึงเกิดการอดหมางกันชน ใน หมอ โดยสารซึ่งประสับเหตุการณอนรายแรงนั้น ในขณะที่เกิดเหตุนี้ นางควนก่าตัง ครุ่นคิดถึงสามีผู้ตองตบของนางอยู่คงครวญขึ้นมาและตลอดทวารกฝ่าแฝดชายทงคู ซึ่ง นางตงชื่อว่า (Touan Sze-p'ing) กับควนเต้เหตียง (Touan Sze-liang)

พี่ชายคนโตนั้นได้แสดงความสามารถเป็นที่ประจักษ์คงแต่ด้วยเขี้ยวแต่จ้ ว่า สามารถทั้งในด้านการปกครองบังคับบัญชาและในเชิงฝีมือแห่งนักรบ ซึ่งทำให้เชื่อ แน่ว่าการต่อไปเขาสมควรแก่ตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพแห่งแคว้นที่เดียว

วันหนึ่ง เขาไปเดินเที่ยวเล่นบนภูเขา แล้วเข้าไปในวัด ๆ หนึ่ง แล้วขอ ให้พระภิกษุรูปหนึ่งช่วยตรวจดวงชาตาให้ พระรูปนั้นตรวจแต่จ้เห็นว่า เป็นดวง ชาตาที่สูงเกินสำหรับชายหนุ่มผู้นี้ ก็เข้าใจว่าอาจจะบวกลบคุณทหารผิดไป จึงทบทวนตรวจใหม่ถึงสามครั้งสามครา แต่ก็ปรากฏผลเป็นอย่างเดียวกันหมด ครั้นแต่จ้ จึงทำนายว่า วันหนึ่งนายทหารหนุ่มผู้นี้จะได้เป็นกษัตริย์แห่งประเทศยูนนาน

ขณะนั้น หยางเจา อนุชาของพระเจ้าหยางกันเจ็งโดยนขอทำนายของ พระภิกษุรูปนั้นอยู่ด้วยกวดคกลังราชบัลลังก์ ซึ่งพระเชษฐาของพระองค์ครองอยู่ จึง คิดสันใจจะตอบฆ่าควนเต้เยชี่ ฝ่ายควนกรูต้งว่าตนถูกสะกดรอยติดตามอยู่หลายวัน จึงหลบหนีชนบนภูเขาตูกหนึ่งแล้วซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ เขาเกือบจะต้องเผชิญกับมฤตยู ในถ้ำนั้นเลยเป็นแน่แท้ ถ้าหากว่าไม่มีแมงตมตัวหนึ่งเข้ามาชักโยชวางปากถ้ำได้ย โดยทันที ซึ่งทำให้ศัตรูผู้คอยติดตามต่างชีวิตมิได้เฉตยจ้ใจว่าจะมีคนอยู่ภายใน ถ้ำนั้น ครั้นอนครายผ่านไป ควนก้อออกจากที่ซ่อนแล้วคอยเวดตาอยู่ตองสามวัน เพื่อให้ จิตใจที่กระวนกระวาย เนื่องด้วยคำทำนายของพระรูปนั้นค่อย ๆ สงบตง

ฝ่ายพระเจ้าหยางกันเจ็งเมื่อกดบคนความรูต้งเป็นปกติแต่จ้ ทั้งยังมั่นใจใน คำวประจำตัวของพระองค์อยู่ก็กตบชบชนในความหวงกตงของอนุชา และเพื่อที่จะ แสดงให้ประชาราษฎรเห็นว่าพระองค์ไม่หวาดหวั้นต่อคำทำนายของพระภิกษุรูปนั้น

เตยแม่แค่น้อย จึงทรงแต่งตั้งควนใหม่ตำแหน่ง เตยคู่ (Tsieh-tou-sze) แห่ง
ทงไฮ^(๑) (T'oung-hai) ตอนแรกควนปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งอันสูงนี้ แต่ต่อมา
เตยคำอ่อนวอนของมิตรสหายไม่ได้จึงยอมรับ

ครั้นควนเข้ารับงาน ในตำแหน่งนี้ได้ไม่นาน พระเจ้าหยางกนเงิงซึ่งทรง
จำนนต่อคำรบเร้า ของอนุชาภักทปรักษา ทงปวงทเม้าเพ็ดทุด ดึงภย อนุจะเกิด แคควน
บุคคลผู้นำเกรงขามสำหรับราชบัลลังก์มน จึงทรงตัดสินพระทัยเรียกควน ให้เข้ามา
รับราชการ ใกล้ชิดพระองค์ พร้อมกันนั้นกเตรียมการที่จะกำจัดควนเตย ถ้าหากว่า
ควนไม่สามารปฏิบัติราชการตามทมอบหมาย ให้เป็นทพอพระทัย (๑๔๗๕)

ฝ่ายควนเมื่อได้ดวงวิงกตอบาย ซึ่งมีผู้เตรียมใจจัดการกับตนประกบกับ
รู้สึกเห็นคเห็นอยคอเรื่องร้องทุกข์ของราษฎรทมมากชนทุกฉวน จึงออกเดินทางจาก
ทงไฮด้วยชุดเครื่องแต่งกายอย่างชาวนาพร้อมด้วยน้องชายกับเพื่อนคนหนึ่งชื่อ คงเกีย
โต (Toung-kia-to) คนทงตามเดินทางมาทางเมืองยูนนานเซง (Yun-nan-seng)
แต่ต้องคนสอดแนมไปยังหัวหน้าชนเผ่าพนเมือง ๓๗ ตำบล พร้อมกับยอมรับอาสา
ช่วยปัดเป่าความเดือดร้อนทงปวงทที่เกิดชนในระหว่างที่ควนเตยสหายเดินทางผ่านไปนั้น

ณ ร้านขายอาหารแห่งหนึ่งซึ่งคนทงตามแจะเข้าไปพักในคืนหนึ่ง ตอน
เห็นว่าตรงมุมหนึ่งของห้องมีหอกเก่า ๆ เต็มหนึ่ง พอคำหาบเวทิงหอกเต็มนี้ไว้ให้
เจ้าของร้านอาหารนเป็นการตอบแทนความเอื้อเฟือทได้รบ ควนได้ขอแลกหอก
เต็มนกับสุนัขตัวหนึ่งของเขา เจ้าของโรงอาหารก็ยอมแลกด้วยความยินดี เพราะ
เห็นว่าสุนัขนั้นจะโตเผ่าทรพยด่มบศโตเป็นอย่างดี ฉนวนทงชนคนทงตามกมองหน้าออก
เดินทางไปทางทิศตะวันออก เมื่อเดินทางได้สัก ๒-๓ ฉ ทรูสัทธิง จึงเก็บตุกสำด
กินไปตามทาง บังเอิญบนเมดตมดไมนเมดตหนึ่ง มีรอยเนาเป็นรูปอักษรสองตัว
อ่านได้ว่า ซิง ตัวหนึ่งกับ ซี ตัวหนึ่ง (T'ing, Sib) ซึ่งมีความหมายว่า เดือน
สิบสองฉวนท ๒๓

กำหนดฉวนทอ่านจากเมดตสำดเป็นทพิศองใจแก่คนทงตามมาก เมื่อเดินทาง
ต่อไปก็มาถึงเมืองเกียตงฟู (K'iouh-tsing fou) ซึ่งมีกองทัพของตำบลทง ๓๗ แห่ง
เกณฑ์คนมาชุมนุมกันทนน ครั้นแฉวกองทัพออกเดินทางมาสู่เมืองคาส

(๑) ปัจจุบันนี้เมืองนี้เป็นส่วนหนึ่งของมณฑลลินทงัน (Lin-ngan)

รายชื่อแขวงต่าง ๆ ซึ่งขึ้นพินเมือง ๓๗ เผ่าครอบครองอยู่ทางภาคตะวันออก
ของอาณาจักรยูนนาน เมื่อศตวรรษที่ ๑๐

เลข ที่	ตำแหน่งไทยที่ถ่ายทอด จากฝรั่งเศส	ตำแหน่งฝรั่งเศสที่ถ่ายทอด จากจีน	ชื่อแขวงในตำแหน่งไทย ที่ถ่ายทอดจากฝรั่งเศส	ตำแหน่งฝรั่งเศสที่ ถ่ายทอดจากจีน
๑.	ยูนยวนฟู	Yin Youen pou	ยวนเกียงเจียว	Youen-kiang Tcheou
๒.	หินตาฟู	Hin-lah pou	ไห่ตี้เหียน	Ho-si Hien
๓.	ตี้โกฟู	Sih-go pou	ตี้โกเหียน	Sih-go Hien
๔.	เกี้ยวจุงฟู	K'ioueh-tehoung pou	อามี่เจียว	A-mi Tcheou
๕.	คิจูเจาฟู	K'i-teh'ou-tien pou	ดินหงั้นฟู	Lin-ngan Fou
๖.	พวนกั้โลกวงฟู	Poan-k'i-loh-k'ioung pou	"	"
๗.	เตียยงเตียนฟู	Tieh-young-tien pou	"	"
๘.	กวนเสยตี้โตฟู	Kouan-kouei-sze t'o-pau	"	"
๙.	อ้วงตงฟู	Quang-loung pou	ไคหัวฟู	K'ai-hoa Fou
๑๐.	เกียงเหียงซานฟู	Kiang-hihm-san pou	"	"
๑๑.	ตี้จุงฟู	Sze-tsoung pou	ตี้จุงเหียน	Sze-tsoung Hien
๑๒.	มีเตฟู	Mi-leh pou	มีเตเหียน	Mi-leh Hien

เลข ที่	ตำแหน่งไทยที่ถ่ายทอด จากฝรั่งเศส	ตำแหน่งฝรั่งเศสที่ถ่ายทอด จากจีน	ชื่อแขวงในตำแหน่งไทย ที่ถ่ายทอดจากฝรั่งเศส	ตำแหน่งฝรั่งเศสที่ ถ่ายทอดจากจีน
๑๓.	กัชบุ	Kih-chou pou	มีเตเหียน	Mi-leh Hien
๑๔.	โปงบุ	Pe-ngoh pou	"	"
๑๕.	เอี้ยโมบุ	Ouei-mo pou	กวงตี้เจียว	Kouang-sti Tcheou
๑๖.	โตเฮียงบุ	Lo-hiung pou	โตผิงเจียว	Lo-p'ing Tcheou
๑๗.	ตาเกี้ยวบุ	Lal-keou pou	มาตงเจียว	Ma-loung Tcheou
๑๘.	โตอ้วนบุ	Loh-ouen pou	ตูเตียงเจียว	Louh-liang Tcheou
๑๙.	โมมิบุ	Mo-mi pou	เจมยเจียว	Tchen-yih Tcheou
๒๐.	เยนเต้บุ	Jen-teh pou	ซินเทียนเจียว	Sin-t'ien Tcheou
๒๑.	ยี่บุ	Yih-tsu pou	โตผิงเจียว	Lo-p'ing Tcheou
๒๒.	เกียงจงบุ	Kiang-tsoung pou	โฮยงเหียน	Ho-yang Hien
๒๓.	บุเฮียงบุ	Pou-hiung pou	เกียงจวนเฮียน	Kiang-tchouen Hien
๒๔.	โตเกี้ยวบุ	Lo-kia pou	"	"
๒๕.	ฮิวตี้บุ	Hiu-tehi pou	ซินหิงเจียว	Sin-hing Tcheou
๒๖.	โตมงบุ	Loh-moung pou	ตุนานเจียว	Lou-nan Tcheou

เลข ที่	คำเมืองไทยที่ถ่ายถอด จากฝรั่งเศส	คำเมืองฝรั่งเศสที่ถ่ายถอด จากจีน	ชื่อแขวงในคำเมืองไทย ที่ถ่ายถอดจากฝรั่งเศส	คำเมืองฝรั่งเศสที่ ถ่ายถอดจากจีน
๒๗.	มิชาปู้	Mi-cha pou	ตุนานเจียว	Lou-nan Tcheou
๒๘.	ยี่ชี่ปู้	Yih-chi pou	”	”
๒๙.	ยางเซ็งเป้าปู้	Yang-tch'eng pao pou	จิ้นนิงเจียว	Ts'in-ning Tcheou
๓๐.	โล่ปู้	Lo pou	โล่ต้อเหียน	Lo-tz'e Hien
๓๑.	กนชี่ปู้	Kan-chi pou	วูตงเจียว	Wou-ting Tcheou
๓๒.	โล่วปู้	Lo-Wou pou	”	”
๓๓.	หัวจู้ปู้	Hoa-tchouh pou	ยี่เมงเหียน	Yih-men Hien
๓๔.	ฮุงตุงโก้วกวนปู้	Houng-loung-lou- h-klioueh pou	กัวกวนเหียน	Lou-k'iouen Hien
๓๕.	จางเกี้ยวพะกวยปู้	Tchang-ktiou-fah- k'oi pou	”	”
๓๖.	ไป่ปู้	Pai-louh pou	ซู่ฮวงฟู	Ts'ou-hiung Fou
๓๗.	เมียวตงปู้	Meou-t'ouhg pou	โหซิงเจียว	Hoh-khing Tcheou

ประวัติศาสตร์มีได้กล่าวถึงจำนวนหรือการรวบรวมกองทัพครั้งนี้ แต่ที่ว่า
คงจะเป็นกองทัพที่ใหญ่ยิ่งทีเดียวถ้าหากจะพิจารณาถึงขอบเขตของทัพที่ตั้งอยู่

ครั้นรวบรวมกองทัพเรียบร้อยแล้ว ครั้นต่อหยิง (Touan Sze-ying) ก็
ออกเดินทางในวันที่ ๒๑ เดือน ๑๒ ตรงกับวันทิวาวันตัวอักษรมหาศรีจรยชนเมตตเจ้าตนัน

เมื่อกองทัพยกมาถึงหน้าเมืองกัวเกียน ไม่ไกลจากเมืองตาดันก็ จำเป็น
ต้องหยุดตั้งค้าง เนื่องจากทางที่จะผ่านไปถูกกองทัพของหยางเจาอนุชาพระเจ้า
หยางกนเง็งสกัดกั้นไว้ ในตอนกลางคืนต่อหยิงฝันเห็นคนศรีษะขาดคนหนึ่ง แจก
หยกหุ่ทก ใบหนึ่งกบถวยแกวแตกออกดูหนึ่ง ครั้นรุ่งขึ้นเช้าจึงขอให้เพื่อน ๆ แกม
ให้ ตั้งเกี้ยวได้อธิบายว่า "เหล่านั่นเป็นตัวอักษรวิปริต ศรีษะขาด (คือไม่มีขีดเส้น
ตรงขีดเส้นขวางซึ่งสำคัญกว่า) คือท้องฟ้า คำ หยุ (yu) ไม่มีจุดข้างขวา คือ อ่อง
(เจ้า) ล่องด้วยแกวแตกหมายถึงจะไม่รุ่งเรืองอีกแล้ว ภาพที่เห็นหมายถึงพระเจ้า
หยางกนเง็งซึ่งมีเกียรติยศขึ้นมาเพราะพระราชราชบุตร แต่จะถูกราชบุตรทอดทิ้งและจะ
ไม่มีผู้ใดสนับสนุนให้ได้ครองอำนาจอีก ครั้นแล้วก็จะพ้นจากตำแหน่ง"

ในตอนเย็นวันเดียวกันนั้น ขณะที่ควนเคินเที่ยวเล่นอยู่กับมิตรสหาย ได้
พบหญิงผู้หนึ่งกำลังซักผ้าอยู่ ครั้นแล้วหญิงนั้นก็เดินมายังกลุ่มเพื่อน ๆ ของควน
แล้วพูดกับคนเหล่านั้นว่า "ถ้าท่านทำตามคำแนะนำของข้าพเจ้าไม่ช้าท่านก็ได้สถาปนา
ราชวงศ์ชาติ" ครั้นแล้วนางก็ชี้ทาง ๆ หนึ่ง เป็นทางลัดแม่น้ำสำหรับกองทัพแคะม้า
เดินไปได้ กองทัพจึงเดินไปตามทางที่หญิงนั้นชี้ให้ กองทัพของหยางเจาจึง
พ่ายแพ้ ตัวหยางเจาถูกจับเป็นเชลยและถูกตัดศรีษะ เมื่อพระเจ้าหยางกนเง็งได้
ทราบข่าวประชัยก็ระตกได้ว่า คำทำนายอันเป็นดวงร้ายนั้นได้สำแดงผล โดยสมบูรณ์
แล้ว พระองค์ได้พยายามต่อต้านเพื่อประวิงเวลาแห่งความล่มจมของพระองค์ไว้ แต่
กลับถูกแม่ทัพพายกองทัพปองทอดทิ้งและถูกข้าศึกโจมตีเข้ามาทุกด้าน จนในที่สุด
ต้องเสียบอมทวยคมนอนอยู่ เมืองตาดันก็แตก พระเจ้าหยางกนเง็งหนีเตลิดออกไปอยู่
บนภูเขา แต่ถูกชาวเมืองพบและจับตัวนำมามอบต่อควนต่อหยิง พระองค์จำนึกใน
ความผิดที่กระทำไว้ จึงอ่อนน้อมขอชีวิตพร้อมกับส่งราชสมบัติให้ควนต่อหยิง

ควนต้อหยิงอนุญาตให้พระเจ้าหยางกนเง็งตั้งถ้อยอยู่ในวัดแห่งหนึ่ง แต่ต่อมาพระเจ้า
หยางกนเง็งได้ถูกพระค้อตันพระชนม์ในวัดนั้น เนื่องจากความกตัญญูพระทัย

ราชวงศ์ตวน

ตามบันทึก ในจดหมายเหตุดังกล่าวพระเจ้าตวนต้อหยิงสืบเชื้อสายชนททก
จากนายพตตวน ผู้ใดทำดังความแแต่ทำตายกองทัพของพระเจ้าฟไตโกระถึงต้องครึ่ง
ภายในปีเดียว พระเจ้าตวนต้อหยิง เมื่อนครของราชดัมบัตพระชนม์ ๔๕ ปี

(พ.ศ. ๑๔๘๓)

เมื่อนครของราชดัมบัตแตกพระราชทานปูนบำเหน็จรางวัลเป็นอันมากตลอด
จนตงยศบรรดาศักดิ์แก่บรรดานายทัพนายกองแแต่มีครัดหาย ผู้ใดร่วมช่วยเหต้อพระ-
องค์ตลอดมา แแต่เนื่องจากมีพระทัยมั่นคงในการประกอบศาสนกิจ จึงให้สร้างวัด
ถ้อยงามอันหลายวัดกับพระพุทธรูปสัมฤทธิ์เป็นจำนวนมาก เพื่อเฉลิมฉลองในการที่
บ้านเมืองได้รอดพ้นจากการจลาจลมาได้

ครั้นพระองค์สวรรคต (พ.ศ. ๑๔๘๘) โอรสทรงนามว่า ตวนต้อหยิงก็สืบราช
บัลลังก์ต่อมา แต่รัชกาลนครของราชยไตไม่ถึงปี บ้านเมืองก็เกิดยุ่งยากระดังร้าย
อย่างหนัก เนื่องจากภษครยของคันทรงประชวรด้วยโรคน้ำเหลืองพิการกับมีอุปนิสัย
อ่อนแอปราศจากความเข้มแข็ง แต่ทรงพอพระทัยรักไม่ในด้านศาสนายิ่งกว่าการ
เป็นภษครยปกครองบ้านเมืองซึ่งเป็นภารกิจอันหนักเกินไปสำหรับพระองค์ ดั่งนั้นจึง
ทรงเติมพระทัยสละราชดัมบัตให้แก่ตวนต้อเหต้อยผู้เป็นบุตร แแต่พระองค์ก็ออกผนวช
เป็นพระภิกษุ

ยุคนี้เป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุด บรรดาอารามแห่ง
ต้นต้อ (San-tah-tsze) ถ้วนก่อตั้งอย่างงดงาม พระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ใน
ยุคนี้ต่างบำเพ็ญกุศลอันยิ่งใหญ่เพื่อพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันนี้ศาสนสถาน
ใหญ่โตเหล่านี้คงเหลือแต่เพียงเนินดินเป็นซากสลักหักพังเท่านั้น มีเจดีย์เหลืออยู่
อีกสามองค์ องค์ที่สำคัญที่สุดเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ความกว้างของฐานด้านละ

๓๐.๕๐ เมตร และสูงประมาณ ๖๐ เมตร แม้ว่าการก่อสร้างจะล่วงไปนาน แต่องค์
เจดีย์ซึ่งก่อสร้างด้วยอิฐยังคงแข็งแรงทนทาน นับเป็นขอที่ชวนให้คิดว่าผู้สร้างเจดีย์
ในครั้งนั้นใช้วัตถุก่อสร้างชนิดใด รอบองค์เจดีย์นั้นฉาบด้วยปูนขาวกับมีซุ้มประ
คิษฐานพระพุทธรูปขนาดย่อม ๆ ด้วย

ส่วนเจดีย์อกต้ององค์เป็นรูปแปดเหลี่ยม ความสูงวัดได้ประมาณ ๓๐ เมตร
เป็นเจดีย์ที่ประดับประดาอย่างวิจิตรมาก

มีรูปพระโพธิสัตว์กวนหยิน (Kouan-yin) เคี้ยวหมากทำด้วยสัมฤทธิ์อยู่
ในเนินดินซากหักพังเหล่านี้ เฉพาะองค์พระสูงประมาณ ๒ เมตร

ถ้าหากจะขุดค้นท่ามกลางเนินซากหักพังซึ่งปกคลุมแน่นทึบไปด้วยเถาไม้เถียง
มาเป็นเวลานานนี้ คงจะได้พบชิ้นส่วนของพระพุทธรูปปฏิมาอันน่าสนใจยิ่ง อันคงจะช่วย
ให้สามารถสร้างแบบสถาปัตยกรรมในยุคนั้นใหม่ ทั้งการค้นคว้านั้นคงจะช่วยให้
ได้ทราบวิธีการที่ช่างฝีมือ ช่างในครั้งนั้น และเพื่อจะได้นำชิ้นส่วนของสัมฤทธิ์ที่แตกหัก
จำนวนมากมาแก้ไขต่อจนเป็นฝีมือการก่อสร้างชิ้นเยี่ยม มาต่อเข้าด้วยกันตามรูปร่างเดิม

ครั้นพระเจ้าคองล้อเหี้ยงขึ้นครองอำนาจ ก็ให้คำมั่นสัญญาว่าจะปฏิรูป
ระเบียบงานต่าง ๆ ให้อย่างดี และงานชิ้นแรกของพระองค์ก็คือการกำจัดอิทธิพลชั่วของ
ขุนนางข้าราชการ

แต่ต่อมาพระองค์กลับประเดยประราชาการแผ่นดิน ปล่อยให้ผู้อยู่ในอำนาจของเสนา
บดีแต่ผู้ดำรงพระชนม์อย่างเงี้ยว ๆ แฉ่ง ๆ เป็นเหตุให้ประชาราษฎร์ไม่พอใจ
การพิพาทระหว่างแคว้นแคว้นใกล้เคียงก็เกิดขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้เกิดระด่ำ
ระสายโดยทั่วไป กษัตริย์องค์นั้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๓๕๘๖ ราษฎรมิได้ไต่ทูลเกล้า
ถวายในพระองค์เท่าใดนัก

คองล้อจง (Touan Sze ts'oung) โอรสโตขึ้นครองบัลลังก์ต่อมา พระ
ราชบิดาพระองค์ต้องรับภาระหนักตั้งแต่ตอนต้นรัชกาลในการแก้ไขความผิดพลาด ที่
กษัตริย์องค์ก่อนได้สร้างไว้ และทรงสถาปนาความเรียบร้อยในราชอาณาจักร พระ
เจ้าคองล้อจงสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๓๕๘๓ ภายหลังที่ครองราชสมบัติได้ ๒๗ ปี

กษัตริย์ของคนไม่ประสงค์จะเจริญรอยตามการปฏิบัติอันผิดพลาดของกษัตริย์
องค์ก่อน ๆ จึงจัดให้มีการทำสัญญาฉบับแรกเพื่อนบ้านใกล้เคียงในอันที่จะ
รักษาสันติภาพเช่นใจ ดังนประเทศของพระองค์จึงได้รับผลประโยชน์จากนโยบาย
อันเยือกเย็นเป็นอันมาก

ซูหยิง (Sou-ying) ราชโอรสสืบราชสมบัติต่อมา (พ.ศ. ๓๕๒๘) หนึ่งร้อย
นานเจ้าอิฉวน กล่าวไว้ในรัชกาลนี้ปรากฏว่าแผ่นดิน ๒-๓ แห่งซึ่งเคยรวมอยู่ใน
เครืออาณาจักรเดียวกันจนถึงสมัยนี้ได้ปลัดกั้วออกและเกิดพิพาทระหว่างกันขึ้น

พ.ศ. ๓๕๕๔ พระเจ้าคองชูเหตียน (Touan Sou-lien) ซนครองราชสมบัติ
กษัตริย์คนครองอยู่ ๓๔ ปี เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๓๕๖๘ ราชบุตรของ
พระเจ้าคองชูหยิง ทรงนามว่า คองชูตง (Touan Sou-loung) สืบราชสมบัติต่อมา
ในรัชกาลนี้เกิดความยุ่งยากขึ้นในประเทศเนื่อง ๆ ครั้นทรงเห็นว่าไม่สามารถจะจัด
การบ้านเมืองให้สงบได้ จึงส่งราชสมบัติให้ราชบุตร นามว่า คองชูจิน (Touan
Sou-tchin) ปกครองต่อไป แล้วเสด็จออกผนวช

กษัตริย์องค์ใหม่ขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๓๕๖๘ ในระหว่าง ๓๕ ปีที่อยู่ใน
ราชสมบัติ มิได้มีเหตุการณ์สำคัญทำให้ประเทศต้องยุ่งยากจนวายแต่ประการใด
แต่เนื่องด้วยทรงมีอุปนิสัยเยือกเย็นขาดความกระตือรือร้น จึงทรงดำรงพระชนม์
ตามสบาย มิได้เข้ายุ่งเกี่ยวในการบริหารราชการแผ่นดินเลย ในที่สุดก็ทรงส่งราช-
สมบัติแด่หมอบให้คองซื่อหิง (Touan Sze-hing) โอรสองค์เล็กครอบครองต่อไป

พระประสงค์ข้อแรกเมื่อได้ขึ้นครองอำนาจ (พ.ศ. ๓๕๘๔) ก็คือให้สร้างอุทยาน
งามวิจิตรชนบทเมืองยูนนานฟู แล้วให้ปลูกพันธุ์ไม้ดอก^(๑) นานาชนิดที่พระองค์
โปรดปรานในอุทยานนั้น แล้วให้ตั้งฮาเร็มขึ้น ครั้นแล้วพระองค์ก็ประพฤติการ
เสเพลอย่างไร้ศีลธรรมแต่ระเบียบประเพณี คือชักชวนบรรดาผู้หญิงแพศยาไป
เสเพลราและค้างแรมในฮาเร็ม เมื่อพระเจ้าแผ่นดินประพฤติพระองค์เหลวไหลเช่นนี้
จึงเป็นที่เบียดเบียนแก่ประชาราษฎร ใน พ.ศ. ๓๕๘๘ พงกษัตริย์จึงคบคิดกันเพื่อจะ

(๑) ทรงให้นามของพระองค์เป็นชื่อไม้ดอกตระกูลมะลิชนิดหนึ่ง

เปิดยื่นแผ่นดินใหม่ แดงก่อการกบฏจนวายชนม์ ข้าพเมืองก็ตกอยู่ในความยุ่งยาก
ถึงที่สุด

พระเจ้าคองล้อหิงเห็นว่าพระองค์สิ้นอำนาจ ประกอบกับขุนนางข้าราชการ
ถวายนความเห็น ก็ทรงตั้งราชสมบัติให้พระราชวงศ์ช้อ คองล้อเหตยนปกครอง
ต่อไป ทรงช่วยให้พระองค์รอดจากการถูกปลงพระชนม์

กษัตริย์พระองค์ใหม่จนครองราชบัลลังก์ได้ไม่นาน หัวหน่าชาวพนเมือง
ชายเขตกแดนญวนผู้หนึ่งชื่อ นงจี้เกา^(๑) (Noung Tchi-kae) ก็เป็นกบฏ นงจี้เกา
เชื่อมั่นว่าคองล้อหิงเข้มแข็งกว่าประเทศญวน จึงสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิ
แห่งประเทศญวน พระเจ้าคองล้อเหตยนทรงขัดเคืองพระทัย แต่ก็ไม่มอานภาพพช
ที่จะปราบปรามได้ จึงขอความช่วยเหลือไปยังจักรพรรดิเยนจง (Jen-tsoung)
พระจักรพรรดิจึงส่งนายพดตังจิน (Ti-ts'in) พร้อมด้วยกองทัพจีนมาช่วย นงจี้เกา
คือพ่ายแพ้และแตกกระจัดกระจาย บ้อมปรากฏการถูกโจมตีเสียดัน คองหัวหน่าเองต้อง
หนีมาซ่อนตัวอยู่ ณ ตำบลโฮ่เกียงเกี้ยว^(๒) (Ho-kiang keou) แต่ต่อมา นงจี้เกา

(๑) ชาวพื้นเมืองในเลียงซาน (Liang-chan) (ลางซอน) เมืองของตั้งเกิดในครั้งนั้น นงจี้
เกาเป็นชาวเมืองลางซอน (Lang-son) และเป็นบรรพบุรุษของชนพื้นเมืองที่เรียกว่า นงจิน
(Noung-Jin) ซึ่งครอบครองดินแดนทางตะวันออกตั้งแต่มักนิง (Bac-ning) ถึง ทงไฮ (T'oung-
hai) ในสมัยราชวงศ์หมิง (Ming) ดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศนี้ก็กลายเป็นเมืององงาน
(Kouang-nan) และอีกส่วนหนึ่งเป็นเมืองของไทหัว (K'ai-hoa) ส่วนดินแดนทางตะวันตก
เฉียงใต้ทั้งหมดเป็นของตั้งเกี้ยวและกลายเป็นเมือง เกาปิ่น เกาป่ง ในเขตจีน กับเมืองลางซอน
(เลียงซาน) ในเขตจีน

ชาวนงที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบย่อย ๆ ในญวนนานและตั้งเกี้ยวมีลักษณะแข็งปราดเปรี้ยวและรู้จัก
เหตุผล ผู้ชายแต่งกายเกือบจะทำนองเดียวกับชาวจีน ไม่ค่อยเป็นที่สนใจลักษณะที่ผ่านไปในหมู่
ชนในวัชที่มีตลาดนัด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเป็นผู้ที่มีความเป็นอยู่อย่างพื้น ๆ ส่วนผู้หญิงนั้นแม้ว่าจะ
ไปตลาดบ่อย ๆ พร้อมกับนำไม้หรือผลิตภัณฑ์จากภูเขาที่อยู่ของตนมาขาย ก็ยังคงรักษาธรรมเนียม
การแต่งกายอย่างบรรพบุรุษของตน คือสวมเสื้อคลุมสั้น ๆ ทำด้วยผ้าฝ้าย ผ้าคาดศีรษะทำด้วย
กระจุกเงินเม็ดใหญ่ ๆ สวมกระโปรงสั้น และกว้างทำด้วยผ้าชนิดเดียวกันกับสวมเชียงเท้าทำด้วยฟาง
แต่ตามปกติแล้วไปไหนมาไหนด้วยเท้าเปล่า ผมเกล้าขึ้นเป็นมวยแล้วใช้แถบผ้าสีเดียวกับเครื่อง
แต่งกายผูกไว้ เครื่องประดับหูบางครั้งก็ทำเป็นรูปห่วงกลม ๆ

(๒) ตำบลที่บรรจบกันของแม่น้ำเห (Heh) กับแม่น้ำอีกสายหนึ่งซึ่งไหลผ่านดินแดนไม้ไกล
จากนงฮัวคิงนิก เราไม่อาจจะบอกได้ชัดเจนว่าเป็นแม่น้ำสายใด บางคนก็คิดว่าคงเป็นชื่อเก่าแก่ของ
ลำน้ำที่แยกออกจากทะเลสาบในเมืองตาลีแล้วไหลผ่าน นงฮัวคิง

ก็เข้ามาด้วยความภักดีด้วย กษัตริย์ยุหนานทรงปฏิเสธไม่พระราชทานอภัยโทษ แต่สั่งให้ประหารชีวิตแต่ตั้งศีรษะไปถวายจักรพรรดิฉิน (๑)

พ.ศ. ๑๖๐๗ มีกบฏเกิดขึ้นอกครังหนึ่งมณฑลยูนฮั่น (Yang-Yun-hien) จักรพรรดิฉินจึงส่งกองทัพมาช่วยปราบปรามอีก แม่ทัพของกองทัพจักรพรรดิชื่อมากฉีเกาฉิง (Kao Tchi-ching) สามารถจัดการบ้านเมืองได้เรียบร้อย จักรพรรดิฉินทรงบำเพ็ญความชอบด้วยการเลื่อนยศขึ้นอีกชั้นหนึ่ง และพระเจ้าแผ่นดินยุหนานก็ประทานที่ดินในตำบลยงโย (Houng-yai) ปีก่อมา (พ.ศ. ๑๕๗๕) พระเจ้าคองเหตยงน ภายหลังครองราชย์มาถึง ๓๑ ปีแล้ว ก็ตั้งราชดัมบคให้โอรสทรงนามดำ คองเหตยงอ แล้วออกผนวช

เมื่อพระเจ้าคองเหตยงอ ชนครองราชย์แล้วก็ตั้งราชทูตพร้อมด้วยราชบรรณาการอันมีค่าเป็นอันมากไปถวายพระจักรพรรดิฉิน

เนื่องจากกษัตริย์ของคนทรงมีความสามารถแต่เข้มแข็งในการปกครอง บ้านเมืองจึงอยู่ในความสงบสุข - พันจากความยุ่งยากที่มีผู้พยายามก่อกวน พระองค์ได้ตั้งโทษข้าราชการบางคน ที่พยายามจะสร้างอำนาจของตน ให้เหนือพระองค์ ก็ขโมยอำนาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวในกิจการของแคว้นอื่นด้วย

หยางอเจงชิงราชบัลลังก์

พระเจ้าคองเหตยงอถูกเสนาบดีคนหนึ่งชื่อ หยางอเจงดอบปดงพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. ๑๖๒๕ แล้วกษัตริย์บัลลังก์เป็นของคน การกระทำที่งมงายเป็นที่เกิดยศซึ่งแต่หาผู้เคารพยำเกรงมิได้ เมื่อครองราชบัลลังก์ได้ ๕ เดือน มากฉีเกาฉิง (๒) (Kao Tchi-ching) ก็ชิงล้อมกองทัพและมอบให้บุตรชายชื่อ เกาฉิงไต้ (Kao-

(๑) ขั้วความตอนนี้นำได้มาจากหนังสือนานเจาเซ็ง และหนังสือ ลวงนานจี้ แต่ต่างกันในเรื่องความเห็นกับข้อความในหนังสือม้าตวนหลิน ซึ่งแปลโดย มาควิส เฮอจี เอก เซนต์ เติมนิส (เล่ม ๒ หน้า ๒๓๐) แต่เราสงสัยว่าข้อความในหนังสือเล่มที่กล่าวข้างต้นก่อนข้างจะเชื่อถือได้มากกว่าเพราะกลมกลืนกับเหตุการณ์อื่น ๆ

(๒) ผู้สืบเชื้อสายจากตระกูลเกายังมีเหลืออยู่ในตำบล ยุงเป่ตง (Young-peh-t'ing) ในตำบลหน่ง ตูสี (Ton-sze) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สืบเชื้อสายต่อ ๆ กันมา

Ching-t'ai) เป็นนายทัพยกไปรบกับหยางอเจิงผู้ซึ่งราชย์ หยางถูกจับเป็นเชลยและ
ถูกตัดศีรษะ เมื่อยึดราชบัลลังก์คนโตแล้ว เคาจึงจึงถวายราชบัลลังก์ให้ ควบคุม
เฉียวหอย (Touan Cheou-houei) ราชันคดาของกษัตริย์องค์ก่อนขึ้นครองสืบไป

พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๓๖๒๔ พระองค์ทรงสรร
เสริญดีด้วยบุญญาของเกาจิงโตเป็นอันมาก แต่งทรงตอบแทนบุญคุณ ด้วยการตั้ง
ให้เป็นที่ปรึกษาของพระองค์ กับแต่งตั้งให้ยศชั้นมากด้วย

ในระหว่างนั้นเอง ได้เกิดมีสุริยปราคาเต็มดวง ทำให้ท้องฟ้ามืดมิดจน
มองเห็นดาวในเวลากลางวัน เหตุการณ์นี้ทำให้พระองค์รู้สึกว่าเป็นทุนิมิต ในสมัย
ของพระองค์ยังนึก จึงทรงตั้งราชสมบัติมอบให้ โอรสองค์เล็กของพระเจ้าควบคุมเส
เหตียนนามว่า ควบคุมเจ็งมิง ครอบครองต่อมา

พระเจ้าควบคุมเจ็งมิงขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๓๖๒๕ รัชกาลของพระองค์ต้อง
ประสบความหายนะ อันเนื่องมาจากการบริหารราชการที่เฉ่ว พระองค์ไม่สนพระทัย
ในราชการนักจึงประกอบกับขาดคุณสมบัตของกษัตริย์ที่ดี เป็นเหตุเกิดขงของ
ราชรัฐ ในที่สุดภายหลังที่ครองราชสมบัติท่ามกลางความสับสนแห่งของราชรัฐมาได้
๓๓ ปี ก็ทรงตั้งราชสมบัติให้แก่มาคจิตเกาจิงโต ซึ่งเป็นบุคคลที่ประชาชนต้องการ
ให้เป็นกษัตริย์ปกครองแทน

ราชวงศ์ควบคุมเจ็งมิงในรัชกาลของพระเจ้าควบคุมเจ็งมิง ราชวงศ์ขึ้นครอง
ราชย์สืบต่อกันมา ๓๔ รัชกาล รวมเวลาได้ ๓๕๘ ปี

ราชวงศ์ต้าจุงโกว (Ta Tchoung Kouo)

พระเจ้าเกาจิงโต ขึ้นครองราชสมบัติ โดยความเรียกร้องของประชาชน
ใน พ.ศ. ๓๖๓๖ แต่งตั้งนามราชวงศ์ว่า ต้าจุงโกว(๑) พระองค์ประสูติที่เมืองคาสู่ฟู

(๑) "อาณาจักรท่ามกลางอาณาจักรแห่งท่าชาที่ผู้ทรงสิทธิ" พระองค์ตั้งชื่อเช่นนั้นก็เพราะต้อง
การให้ราชวงศ์ดำรงอยู่ยาวนาน

มีตำนานเล่าถึงเหตุการณ์ภายหลังการประสูติของพระองค์ คือ วันหนึ่งขณะทอด
ของพระองค์กลับจากไปบำเพ็ญกุศลวัด ได้พบกับชายชราคนหนึ่ง ซึ่งเข้ามา
เคารพบูชาแล้วเล่าเหตุการณ์ที่บ้านให้ฟังว่า กำลังคิดเตรียมเพื่อคลอดบุตร กับบอกว่า
ภรรยาของเขาจะให้กำเนิดบุตรชายแก่เขาคนหนึ่ง ครั้นกอดบอดบ้านก็ประดับความ
ประหลาดใจอย่างยิ่ง เมื่อทราบว่าทุกอย่างที่ชายชรากล่าวมานั้นเป็นความจริง

ทารกได้เติบโตขึ้นท่ามกลางความเลี้ยงดูของบิดามารดา แม้อยู่ในวัยเยาว์ก็
แสดงอุปนิสัยรักการศึกษากว่าหาญ และมีแววส่อให้เห็นความสามารถในการ
ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ครั้นเมื่อเข้ารับราชการ ก็ได้ปฏิบัติงานเป็นอันมากและได้ผล
ดีจนเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของประชาราษฎร และไม่นานก็ได้รับตำแหน่งพระเจ้า
แผ่นดิน

ช่วงระยะเวลาอันน้อยที่ครองราชย์ พระเจ้าเกาจิงได้ได้พิสูจน์พระองค์เองว่า
เป็นกษัตริย์ผู้มีความยุติธรรมอย่างยิ่ง ทั้งทรงแสดงความสามารถในเชิงบริหาร
ราชการแผ่นดินอย่างเป็นที่ประจักษ์ชัด และเป็นที่ยกย่องเชิดชูในหมู่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
ทงปอง

ใน พ.ศ. ๑๖๓๘ ทรงประชวรหนักและรู้สึกพระองค์ว่าจะสวรรคต จึงให้
เรียกโอรสเข้าเฝ้าแล้วตรัสว่า "เจ้าผู้อ่อนแอ การที่บิดาได้รับเลือกจากประชาราษฎร
ให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินของประเทศยูณนาน ก็เนื่องจากพระเจ้าคองเจ็งมิ่งขาดความ
สามารถ แต่เหตุผลที่สำคัญที่สุดนั้นเกิดแต่กตัญญูของข้าราชการของพระองค์
ทั้งสิ้น เมื่อบิดาสันหวัดแล้ว พ่อก็ปรารถนาจะมอบราชบัลลังก์ และสิทธิ์ทงปองคืน
ให้พระราชวงศ์องค์ใดองค์หนึ่งของพระเจ้าคองเจ็งมิ่งครอบครองต่อไป"

ดังนั้น เจ้าชายเกาโตหิมจึงปฏิบัติตามความเห็นของพระราชบิดา โดย
ปฏิเสธชนครองราชสมบัติสืบแทน และทรงตั้งเจ้าชายคองเจ็งจุน อนุชาของกษัตริย์
องค์เดิมครองราชบัลลังก์ยูณนาน

ราชวงศ์ตวนไ้ไ้ราชบัลลังก์ก๊กตงหนง

กษัตริย์องค์ใหม่เมื่อชนกครองราชบัลลังก์ของบรรพบุรุษของพระองค์แต่
 (พ.ศ. ๑๖๔๐) ก็มีพระประสงค์จะตอบแทนคุณความดี ซึ่งเกาโตหิมังได้กระทำ เพื่อ
 ราชวงศ์ของพระองค์ จึงทรงแต่งตั้งเกาโตหิมังเป็นราชเสนาบดีคนหนึ่งของ
 พระองค์ และทรงแต่งตั้งเกาโตยงผู้น้องให้เป็นอัครมหาเสนาบดี ราชกรณียกิจ
 ประการแรก ในด้านการปกครองคือ ให้ยกเลิกการบังคับเกณฑ์แรงงานที่ราษฎร
 ต้องส่งให้แก่รัฐบาล พระองค์ทรงสร้างเมือง ฉูฮวงเต็ง (Ts'ou-hiung-teh'eng)
 และตั้งนามราชวงศ์ของพระองค์ว่า เหี้ยว-หลี่โกว^(๑) (Heou-li Kouo)

ในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๔๗ จักรพรรดิจีนได้ส่งตำราการแพทย์ พร้อมด้วย
 ตำแหน่งยศอันเป็นเกียรติ สำหรับขุนนางข้าราชการในราชสำนักยูหนาน ตามที่
 พระเจ้าตวนเจิ้งขอร้องไป

ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินพม่าหัตถายองค์กษัตริย์แห่งแคว้นโกดเคียง ซึ่ง
 เกรงอาณาเขตของกษัตริย์ยูหนานองค์ใหม่ ได้ตั้งราชทูตพร้อมด้วยบริวารการ ซึ่ง
 เขาใจว่าเป็นผลตมตที่เกิด ในบ้านเมืองกับข้างเผือกอีกสองเชื้อก ไปถวายแก่พระองค์

แม้ว่าบ้านเมืองในรัชสมัยของพระเจ้าตวนเจิ้งอยู่นอยู่ในความสงบแต่ประธา
 ราษฎรมีความอยู่เย็นเป็นสุขก็ตาม พระองค์ก็ยังหวาดวิตกพระทัย เมื่อดาวหางดวง
 หนึ่งได้ปรากฏขึ้น พร้อมกันนั้นก็เกิดความเขินในบ้านเมืองเป็นอันมาก ทั้งทรง
 เสด็จเห็นนมตราจากดวงดาวนั้นจะเป็นภัยแก่รัชกาลของพระองค์ จึงทรงส่งราช
 สัมบัต เมื่อ พ.ศ. ๑๖๕๒ และมอบให้ตวนโฮฮุยไอรَسُول์ขึ้นครองต่อไป แล้วพระองค์
 ก็ออกผนวชในพระพุทธศาสนา

(๑) ราชตระกูลของพระองค์ปกครองมาเป็นเวลามากกว่าศตวรรษครั้ง พระองค์เองเพียงแต่
 ได้รับสืบทอดขึ้นมาเท่านั้น

คังแคกษัตริย์ของไทยได้ทรงบำรุงบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นแล้ว บรรดาแว่น
แคว้นใกล้เคียงต่างก็นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายเป็นเชิงข้อนน้อมด้วย เป็น
คินว่าเครื่องทองเงิน เพชร นิต จินดา ช้าง ม้า พ่อ แรด เป็นต้น

พ.ศ. ๓๖๕๔ เกิดแผ่นดินไหวทำตายฉิบถึง ๓๖ ชาติ กับบ้านเรือนหลายร้อย
หลังและมนุษย์ชดเป็นจำนวนมาก

บั้งชน ชาวแมนลี่ (Man-tze) ซึ่งอยู่ในดินแดน ๓๗ ตำบล ถูกชน
เป็นกบฏนายพดเกาโตหึงสามารถปราบปรามให้สงบได้ แต่เก็บภาษีอย่างหนัก
เป็นการรังโทษกับยศเขาคอบุตรชายของบรรดาหัวหน้าชนเหล่านั้นมาเป็นเครื่องประ
กันความอ่อนน้อมของบิดา

พระเจ้าแผ่นดินพม่าทรงพอพระทัย ในศักราชดำดั้นซึ่งกษัตริย์ยูนนานทรง
คอบถวายไป จึงส่งราชทูตคนใหม่พร้อมด้วยของถวายอันมีค่ามายังราชสำนัก
ยูนนานใน พ.ศ. ๓๖๕๘

ใน พ.ศ. ๓๖๖๐ จักรพรรดิฮวยจง (Houei-tsoung) ส่งเสนาบดี ๒ คนชื่อ
จุงจิน (Tchoung-tchin) กับฮวงเซียม (Houang-tsien) มายังประเทศยูนนาน
เพื่อมอบตำแหน่งยศอันเป็นเกียรติแก่เกาโตหึง เป็นการตอบแทนที่สามารถปราบ
กบฏชาวแมนลี่ได้สำเร็จ ต่อจากนั้นไม่นานนายพดภู่นกถึงแก่กรรม^(๑) บางคน
กล่าวว่าจะถูกวางยาพิษ

ภายหลังมรณกรรมของอัครเสนาบดีเกาโตหึง พระเจ้าดอนไฮหยู มีพระ
ประสงค์จะผูกสัมพันธ์ไมตรีกับราชสำนักจีนให้เป็นการสนิทสนมมั่นคง จึงส่งโอรส
ชื่อ ตวนกี (Touan ki) ไปเป็นราชทูตใกล้ชิดของจักรพรรดิยงราชสำนักจีน ใน
พ.ศ. ๓๖๖๒ เมื่อตวนกีจะกลับ พระจักรพรรดิจีนทรงมอบตราตั้งให้พระเจ้าดอนไฮ
เป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรคาคี (คาคีโกะฮ้อง)^(๒) (Fa-li kouo Ouang)

(๑) เมื่อจักรพรรดิจีนทรงทราบถึงมรณกรรมของเขาก็ทรงมอบตำแหน่งอันเป็นเกียรติชั้นโอรส
ชื่อ (Kono-tze) เป็นตำแหน่งเทียบเท่าราชบุรุษของจักรพรรดิ

(๒) กษัตริย์แห่งอาณาจักรคาคี

การที่ทางหลวงปรากฏชนชกกรงหนง ใน พ.ศ. ๑๖๖๒ เป็นต้นบัญญัติแห่ง
 ความพิเนาศหายนระของอาณาจักรซึ่งอยู่เยนเป็นลุ่มมาในระยระไม่นานนนี้ ชนป่าเถื่อน
 จากภาคเหนือของอาณาจักรได้ลวนได้ก่อการจลาจตเข้ารุกรานชายอาณาเขตทาง
 ฆาวม่านลือกไม่รอธาที่จะดกช้อชนตามอย่างบ่าง ด้วยการเดินทัพเข้าบุกแตรยัด
 เมืองยูนนานฟู พรอมกบจับ เกามิงลือแตรชุนนางกรมการประหารชีวิตหมด การ
 จลาจตกรงนคานเนนจนมาถึง พ.ศ. ๑๖๗๑

ในระหว่างปีเดียวกันนี้ มนุตั้งเกิดเห็นทางโคจรของดวงพระศุภกรทตคชาม
 ทางโคจรของพระจันทรื ตามทางของนภประวศคศาสตร์กล่าจว่าจะเห็นล้าเหตุใหม่ของ
 ทุกชกัยในประเทศชอก หลังจากนั้นไม่นานได้เกิดชกคกัยครั้งใหญ่ในเมืองยูนนานฟู
 ปรธารายฐรหนึ่งนล้ามลุ่มนคองได้ชีวิต บ้านเรือนถูกทำตายเป็น ๕๐๐๐ หลัง

ในระหว่างรัชกาลนี้ ประมาณ พ.ศ. ๑๖๗๐ เมืองหงตวงของจักรวรรดิจีน
 ได้ย้ายไปตั้ง ณ เมือง ฮังเจียว^(๑) (Hang-tcheou) ในมณฑตเจีเกียง แตรเปตียน
 ชือราชวงศ์เฉียใหม่ตามพระนามของจักรพรรดิฉา นานสูง (น้ำชอง)

ฝ่ายตวงไฮหยูเมือชนครองราชย์โดยมันคงแตร กิ่งเควของบรรณการวม
 ช้างม้า ไปถวายจักรพรรดิ เกาจง (Kao-tsoung) ใน พ.ศ. ๑๖๗๓ ราชทูตได้
 รับการค่อนรับเป็นชนค เมื่อกตบขานเมือง ก็นำพระราชล้าสนจากพระจักรพรรดิ
 พรอมด้วยยศค่านเนนมาถวายพระเจ้าแผ่นดินแห่งยูนนาน

ใน พ.ศ. ๑๖๗๐ มีหมอกหนาที่บตงมาบคคคสมบ้านเมืองเป็นเจตมาถึง ๒๕
 ัน ทำให้พระเจ้าแผ่นดินยูนนานซึ่งทรงชรามากแตรเชื่อนในไสยศาสตร์ เข้าพระทัย
 จ่าเป็นเหตุการณอนเนองมาแต่คความบกพร่องในการปกครองประเทศ ของพระองค์
 อักประการหนึ่งทรงทราบจ่าโอรสของพระองค์ใครจะชนครองราชย์โดยเร็ว จึงทรง
 ล้ดระราชลุ่มบคคมอบให้พระโอรส แตรพระองค์ก็ออกผนวชในพุทธศาสนาคาม
 อย่างทกษกรียของคกอน ๆ ได้ประพฤคกนมา รัชกาลนครองราชย์ได้ ๓๓ ปี

(๑) เฉียวนีเรียกจ่า เมือง นิงอานฟู (Ning-an fou)

พระเจ้าตวนเจิ้งฮิง (Touan Tcheng-hing) ขุนครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๖๕๑ พระองค์ปราบปรามแคว้นต่าง ๆ ที่แคว้นที่ท่าจะแยกตัวออกเป็นอิสระ นอกจากนั้นให้บูรณะซ่อมแซมบ้านเมืองส่วนที่ถูกทำลายในการสงครามป้องกันราชอาณาจักรเมื่อครั้งรัชกาลก่อน ๆ

ในรัชกาลนี้ นอกจากที่หมอกหนาที่บดบังปกคลุมบ้านเมืองอยู่ ๑๖ วัน แล้วย่านเมืองก็อยู่ในความสงบสุขเป็นอย่างดี เป็นที่ชื่นชมของประชาราษฎร์ทั่วไป

ใน พ.ศ. ๑๗๓๖ ภายหลังที่ครองราชย์ได้ ๒๕ ปี ได้ทรงตั้งราชสมบัติให้แก่พระโอรส แต่พระองค์ก็ออกแสวงหาความสงบสุขในวัดพระพุทธศาสนามาตามแบบอย่างของกษัตริย์องค์ก่อน ๆ ในราชวงศ์ของพระองค์

ในระยะแรก ๆ ที่ชนครองราชย์ตั้งก่ พระเจ้าตวนเจิ้งฮิง (Touan Tchihing) ต้องประสบความลำบากเป็นอันมาก ในการทำความเข้าใจกับบรรดาอำมาตย์ของพระองค์ ต่อมาพระองค์ได้ขอทำไมตรีกับพระเจ้าแผ่นดินชเบต ซึ่งกำลังเตรียมประกาศสงครามกับประเทศยูนนานเป็นการตัดความยุ่งยาก แต่แล้วกษัตริย์พระองค์ก็ได้ทำการอันแสดงถึงความอ่อนแอ พวกชาวชเบตได้เข้ามารบกวาดต้อนราษฎร ความอยู่ดีมีสุขเป็นทิวเขื่อนายพระทัยของนัก พระองค์จึงทรงจับอาวุธขึ้นทำสงครามกับประเทศชเบตและได้ชัยชนะ

ใน พ.ศ. ๑๗๓๘ ทรงเกรงว่าพันธมิตรเก่าแก่ของพระองค์จะจับอาวุธขึ้นต่อสู้ด้วยอีก จึงให้จัดการซ่อมแซมกำแพงล้อมปราการชื่อ เหียเซียงกวน (Hia-et Chang koan) พระองค์สวรรคตใน พ.ศ. ๑๗๕๓ ภายหลังที่ครองราชย์ได้ ๒๘ ปี

โอรสทรงนามว่า ตวนเจ้เหี้ยน (Touan Tchihien) ขุนครองสืบต่อมาในปีเดียวกัน แต่ส่งราชทูตไปยังราชสำนักจักรพรรดิ นิงจิง (Ning-tsoung) เพื่อกราบทูลให้ทราบถึงภาวะมตตเป็ดยนแผ่นดินใหม่กับทรงขอรับรองให้จักรพรรดิส่งหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามาไปให้ประเทศยูนนาน จักรพรรดิจึงทรงให้ส่งหนังสือ

ตั้งถ่วงไปให้และได้ประดิษฐานอยู่ ณ หอกดมใหญ่ในเมืองตาดี้ เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่ขุนนางข้าราชการหรือนักศึกษา

ในระยะเวลา ๕ ปี ที่พระเจ้าคองจี้เหี้ยนครองราชสมบัติอยู่นั้น ได้ปรากฏ
ว่ามีเหตุการณ์สำคัญใด ๆ เกิดขึ้น พระองค์สวรรคตใน พ.ศ. ๓๗๔๘ เนื่องจาก
ประชวรด้วยไข้ระบาด โอรสของพระองค์นครองราชสมบัติตั้งกตอมา

พระเจ้าคองจี้เหี้ยง (Touan Tchi-tsiang) ขึ้นครองราชสมบัติในปีเดียว
กัม (พ.ศ. ๓๗๔๘)

กษัตริย์พระองค์นี้ ทรงกระทำคุณงามความดีให้แก่ประเทศขุนนางมาก
ยิ่งกว่ากษัตริย์ทุกพระองค์ เป็นคนทำให้ปรับปรุงผลิตผลของราษฎร ส่งเสริมวิชา
การด้านอักษรศาสตร์ รักษาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในหมู่ข้าราชการและ
ประชาชน ตลอดจนให้ความอารักขาคูมครองพระราชราษฎรของแคว้นแคว้นใกล้เคียง
เป็นอันดี บ้านเมืองก็อยู่ในความสงบสุข ครั้นพระองค์ครองราชย์ได้ ๓๓ ปี และ
ทรงย้ายเข้าสู่ด้วยชรา จึงทรงสละราชสมบัติมอบให้ โอรสทรงนามว่าคองจี้เหี้ยงหิง
(Touen Tsiang-hing) ครองครองต่อไป แล้วพระองค์ก็สวรรคตที่ฝึกไม่กับกิจการ
บ้านเมือง โดยต้นเชิงแส้วเสด็จออกผนวช

พระเจ้าคองจี้เหี้ยง กษัตริย์องค์ใหม่ผู้มอุปนิสัยขาดความเข้มแข็งและไร้ความ
สามารถในการปกครอง มีเสนาบดีพี่น้องสองคนคือ เกาจาง และเกาโฮ (Kao-
tchang; Kao-ho) และทรงมอบอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมืองให้เสนา
บดีทั้งสองนี้

กูปไลเสด็จถึงยูนนาน

ครั้นพระเจ้าคองจี้เหี้ยงหิงครองราชย์ได้ ๖ ปี ก็ทราบข่าวจักรพรรดิเหียนจง
(Hien tsoung) ชาวมองโกลกำลังเตรียมที่จะบุกรุกเข้าสู่ดินแดนยูนนาน ในขณะนั้น

(พ.ศ. ๑๗๘๘) กองทัพมังกดภายใต้การนำของแม่ทัพซอ ฮู่ปีเตียะ^(๑) (Hou-pi-lieh)

อนุชาของจักรพรรดิกำลังเดินทัพมุ่งหน้าสู่ชายแดนยูนนาน

นักประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่า กองทัพมังกดของบุกซันเดินทางมาตั้งประเทศยูนนานเป็นระยะทางถึง ๒๐๐๐ ดิ (ประมาณหนึ่งพันกิโลเมตร) ต้องอดอยากตรากตรำในระหว่างที่ข้ามดินแดนอันเปลี่ยวร้างปราศจากบ้านเรือนราษฎร ต้องข้ามด้าแม่น้ำหลายสาย ทั้งต้องข้ามภูเขาสูง ๆ อีกเป็นจำนวนมากตลอดทางที่เดินทัพมา จะหาที่ถืองดน้ำดื่มมีผู้คนสัญจรหรือเคยเป็นแหล่งอุดมเสบียงอาหารมิได้เลย

ในที่สุดกองทัพทั้งปวงก็มาจนถึงชายอาณาเขตยูนนาน ภายหลังจากได้ปราบปรามแคว้นแคว้นชาวป่าดอยอันสี่ระหสายแห่ง ซึ่งพยายามขัดขวางการเดินทัพครั้งนี้

พระเจ้าควนเตียงหิง (Touan tsiang-hing) ทรงฉีกในเขกราชของอาณาจักรยูนนาน ซึ่งจะต้องถูกย้ายตั้งเป็นอย่างยิ่ง จึงส่งนายพลเกาโฮ (Kao-ho) เป็นนายทัพ ๆ หนึ่ง ไปสมทบกับกองทัพของมูเซอ^(๒) (Mouso) ซึ่งเป็นพันธมิตรชาวมูเซอรนเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า ฮูมาน^(๓) (Ou man)

การประจันบานครั้งแรกเกิดขึ้น ณ ดินแดนโกตแม่น้ำทรายทอง^(๔) (Sable d'Or) คิวเกาโฮถูกฆ่าตาย ชาวมูเซอจึงหันไปเข้าด้วยฝ่ายชนะ

ภายหลังจากปราบชัยครั้งนี้ไม่นาน พระเจ้าแผ่นดินยูนนานก็สิ้นพระชนม์ด้วยอาการเสียดพระทัย ทรงครองราชย์ได้ ๑๓ ปี

พระเจ้าควนหิงจี (Touan Hing-tchi) โอรสองค์แรกของบิดตงก็สืบต่อมาในระหว่างที่ชนกรของราชย์ (พ.ศ. ๑๗๘๕) พระองค์ของคือนรรับทูตทหาร ๓ นาย ซึ่งฮู่ปีเตียะแม่ทัพใหญ่มังกดส่งมา ขณะนั้นกองทัพมังกดผ่านข้ามดินแดนหัดินเทาเกียง (Lin-t'ao Kiang) มาแล้ว

(๑) กุบไล้ชาน โอรสองค์เล็กของเจิ้งกีสข่าน

(๒) เราไม่อาจรับรองได้ว่าชื่อแคว้นของชาวมูเซอในสมัยนั้นจะเป็นชื่อเดียวกับถิ่นที่อยู่ของชนชาติมูเซอในปัจจุบันซึ่งอยู่ในดินแดนระหว่างมณฑลลี่เกียง (Li-kiang) กับประเทศธิเบตหรือไม่

(๓) คือพวกคนป่าผิวดำ

(๔) อาจจะเป็นแม่น้ำชางซีเกียง แม่น้ำสายนี้เฉพาะตอนนี้ปัจจุบันก็มีชื่อเรียกกันว่าแม่น้ำทรายทอง

พระเจ้าดวงจันทร์ทรงตอบการเข้าเฝ้าจากครั้งนั้นด้วยการจับทูตทั้งสามประหารชีวิตแล้วยกกองทัพออกไปตั้งรับทัพมณฑล

เกาไท่เจียง (Kao T'ai-tsiang) ซึ่งเป็นคนสนิทของพระเจ้าแผ่นดินได้รับแต่งตั้งเป็นอุปนายทหารใหญ่ในการตั้งก๊กในการบุกรุกของกองทัพมณฑล มีใฝ่ยานข้ามแม่น้ำทรายทองใต้ (Kin-cha Kiang) เกาไท่เจียงจัดหน่วยลาดตระเวนดินแดนแถบนั้นโดยเรือสำเภาหนึ่ง ในสมัยนั้นนับว่าเรือสำเภาเป็นลำเดียวที่มีอยู่ในดินแดนแถบนั้น เขาสามารถคิดโดยการโจมตีของกองทัพมณฑลให้ล่าถอยไปหลายครั้งหลายหน และจับเชลยทหารมณฑลได้เป็นอันมาก

ฝ่ายซู่มีเตี๋ยรังก็คิดเคืองที่ถูกลูกเขยพินเมืองต่อต้านทำให้ต้องเสียชีวิตทหารเป็นจำนวนมากก็เลยเกรงว่าจะขาดเสบียงอาหารอันทำให้เกิดระส่ำระสายในหมู่ทหาร จึงใช้กลอุบายในการสงคราม และได้ผลสำเร็จเป็นอันมาก

ซู่มีเตี๋ยรังให้ทหารเย็บหนังดิบเป็นรูปม้าหรือแกะแล้วจุดธูปให้พองทำเป็นหุ่นลอยนำพากองทัพข้ามแม่น้ำเพื่อหลอกเดียงมีให้ข้าศึกอาศัยเรือเข้าโจมตี เป็นการคิดกำตงแม่กระแสน้ำในแม่น้ำให้เหือดแห้ง ซู่มีเตี๋ยรังให้ผูกโยงสายเชือกอย่างแน่นหนา ณฝั่งแม่น้ำทั้งสอง กับผูกหุ่นมาและแกะเข้ากบเชือกโยงนั้น ครั้นตอนกลางคืนก็ให้กองทัพส่วนหนึ่งข้ามพากไป

เกาไท่เจียงนายทัพขุนนางทราบข่าวหนทางที่จะข้ามพนมแม่น้ำด้าบาก็ยกกองทัพกระแสน้ำที่เหือดลงนั้นเขยวมมากจึงพอใจว่าจะเปิดศกภัยทุกประการ ครั้นเมื่อกองทัพซู่มีเตี๋ยรังเข้าจู่โจมโดยกระทันหัน กองทัพทั้งสองจึงแตกกระจัดกระจาย ตัวเกาไท่เจียงรอดชีวิตมาได้พร้อมกบมาใหม่เครื่องอาบที่ขมาเพียงคนเดียว

ได้ชัยชนะประเทศยูนนาน

ความสำเร็จในครั้งนั้นเป็นผลดีแก่กองทัพมณฑลเป็นอันมาก ในอันที่จะฉวยโอกาสเข้าตามตีกองทัพฝ่ายข้าศึกซึ่งกำลังถอยอย่างไม่มีระเบียบ

หลังจากที่ตองเผชิญกับความทุกข์ยากนานาประการแล้ว เกาไท้จึงก็
ถอยร่นมายึดมั่นอยู่ ณ เจริงเทินปราการเมืองชางโกน^(๑) (Chang-koan) แต่ไม่
ช้าปราการเหล่านี้ก็ตกอยู่ในเงื้อมมือของทัพมงคล

ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินยูนนาน เมื่อสิ้นหนทางจะแก้ไขและถูกข้าราชบริพาร
ทอดทิ้งกั้นไปยังเมืองยูนนานฟู และปล่อยให้แม่ทัพนายกองป้องกันเมืองคาดพร้อม
กันทหารที่ยังมีความจงรักภักดีอีกเพียงไม่กี่คน

แม้จากกองทัพป้องกันเมืองจะกล้าหาญสู้เพียงใด ในที่สุดก็ต้องเสีย
เมืองแก่กองทัพมงคล แม่ทัพเกาไท้จึงถูกจับเป็นเชลย และปฏิเสธไม่ยอมหมอบ
ตงแต่คงความเคารพต่อผู้มีเดชะ จึงถูกตัดศีรษะ ณ เจริงหอคอยใหญ่ นายทัพผู้น
ได้ต่อสู้ป้องกันเอกราชของประเทศจนถึงวาระสุดท้าย

ความค้ำนามกล้าหาญ ในขณะทีแม่ทัพผู้นี้ โทษจะถูกประหารชีวิตนั้น
ท้องฟ้าก็มืดมัวดวงตะวันก็มืดมัว ออชิง ผู้มีเดชะรู้สึกพรหมใจในเหตุการณ์ครั้งนี้
ถึงกับกล้ากับมิตรสหายที่อยู่ใกล้เคียงว่า “เดชะผู้กล้าหาญและจงรักภักดีจะสิ้น
ชีวิตเสียแล้วเราจรถมเขาไม่ได้เลย”

เมื่อภรรยาของเกาไท้เจียงได้ทราบถึงมรณกรรมของสามีก็ออกมาพร้อม
ด้วยบุตรชายสองคนและเข้ากราบอ้อนวอนขอให้ผู้มีเดชะไว้ชีวิตตนและบุตร ผู้มีเดชะ
รู้สึกเจ็บใจในคำอ้อนวอนของนาง และมีความสังสารจึงกล้ากับบรรดานายทหารที่
พินาศ นบนบุตรของขุนนางผู้กล้าหาญที่ยอมอุทิศชีวิตและตองเผชิญกับเคราะห์
กรรมในการรบเป็นเวदानาน จึงให้ความอารักขาเด็กทั้งสองนออย่างดี กษให้การ
อบรมตามแบบอย่างของบรรพบุรุษที่กระทำกามาเพื่อว่า ในภายข้างหน้า เขาจะได้
เป็นข้าราชการผู้มีความสามารถและมีความเสียสละ”

การเขาคัดเมืองคาดกับการเตรียมการต่าง ๆ ก่อนหน้านั้นทำให้กองทัพมงคล
เสียชีวิตพลเป็นจำนวนมาก ศพทหารมงคลถูกฝังอยู่ ณ ดินแดนด้านหลังเจดีย์แห่ง

(๑) ระยะทาง ๓๐ ลี้ จากทางเหนือของเมืองคาด เป็นด่านป้องกันทางเข้าสู่หุบเขา

หนังสือยังเห็นเนนเคย ๆ กับแผ่นป้ายแสดงเครื่องหมาย ณ ทนไนไต และในเทศกาด
กำหนดจะมณูกนนำตั้งของเครื่องเซ่นมาบวงสรวง ณ ค่ายดอนนบถอกันวาศักคักคักทชน

ใน พ.ศ. ๓๘๖๘ ยี่ปีเดียวดำเนิการปราบปรามประเทศยูนนานต่อไป โดย
ตั้งนายพล ๓ คน คือ อองเจียวอู อองเหียงและอองเกียน (Ouang-Liouh-Chuh;
Ouang-keou; Ouang-kien) นำกองทัพใหญ่ไปตั้งมั่นอยู่หน้าเมืองยูนนานฟูเพื่อ
เตรียมเข้ายึดเมือง ระหว่างทางทัพผ่านไปมีหัวหน้าชาวป่าชาวคอยจำนวนมาก
เข้ามาอ่อนน้อมด้วย แคตเมืองซุฮวงฟูนั้น (Ts'ou-hioung fou) ทุกทหารคนหนึ่ง
ถูกนายทหารพันเมืองเจ้าไท้สะคนหนึ่งฆ่าตาย ยี่ปีเดียวจึงคิดตั้งใจจะประหารชีวิต
ชาวเมืองหนงอันดงยกมดาบ แคตปรักษาคคนหนึ่ง ชื่อ เดียวชจุง (Lieou Chi
tchoung) ขอร้องให้แม่ทัพผู้พิชิตยูนเลิกตีความคิดคนเดียว โดยอ้างว่าชาวเมือง
เห็นถานนม ได้มีส่วนรู้เห็น ในมรณกรรมของทุกทหารยูนเคย ยี่ปีเดียวก็ยินยอมตามคำ
อ่อนวอน และตั้งให้จัดทำธงแพงเป็นจำนวนมาก แล้วให้เขียนหนังสือยาวใหญ่ ๆ
ลงบนธงว่า การต่อสู้ขัดขวางยอมหมายถึงความตายของประชากรหมู ครั้นแล้ว
ก็ให้นำธงไปปักไว้รอบกำแพงเมือง ฝ่ายชาวเมืองเมื่อทราบข้อความก็มีความยินดี
พากันออกมาแสดงความรักใคร่และขอขมาบรรณาการให้แก่กองทัพมกต สองสาม
วันต่อมากองทัพมกตก็ยกเข้าสูเมืองยูนนานฟู ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญ

ฝ่ายพระเจ้าตวนหิงจี (Touan Hing tchi) ทรงเสียดพระทัยที่จะต้องสูญเสีย
ราชอาณาจักรและทรงเกรงว่าวาระสุดท้ายจะมาถึงพระองค์ ก็พยายามทำการ
ต่อต้าน แต่เด็งเห็นว่าพระองค์นั้นอานภาพที่จะสู้รบต่อไปแล้ว จึงคิดตั้งพระทัย
ยอมจำนน เพื่อเห็นแก่ประชากรหมูและนายทหารที่ยังคงจงรักภักดีต่อพระองค์อยู่
เวลาที่ทรงหวาดกลัวการเข้าโจมตีอันจะเกิดขึ้นอย่างสยดสยองนั้น ก็อดเข้ามาทุกที

ในที่สุดทัพมกตก็เข้าเมืองได้ และเข้าวังซึ่งองค์กษัตริย์ผู้สับสนเซอสาวยมา
แต่โบราณของราชอาณาจักรยูนนาน แล้วจะปลงพระชนม์เสียตามอำเภอใจ แต่
จักรพรรดิเหียนจงทรงพิเคราะห์เห็นว่า ราชวงศ์กษัตริย์ยูนนานนี้ ได้ครอบครอง

ราชอาณาจักรมาช้านานจึงทรงให้ปล่อยพระเจ้าคองหิงจี่เป็นอิสระ โดยมีเงื่อนไขว่า
พระเจ้าคองหิงจี่ต้องปฏิญาณพระองค์ ธิปไตยจักรวรรดิจีนอย่างซื่อสัตย์ เมื่อพระเจ้า
คองหิงจี่ ยินยอมให้คำปฏิญาณ จักรพรรดิเหียนจงก็แต่งตั้งให้มียศเป็น โมโฮ
โตโจ^(๑) (Mo-ho Lo-tso)

ฝ่ายซู่บีได้ยะมูตาดรัดกไม่พอใจที่จะให้กษัตริย์ราชวงศ์โบราณ แห่งอาณาจักร
จักรวรรดิรับหน้าที่ในการฟื้นฟูและจัดระเบียบการบริหาร ประเทศ โดยดำฟังจึงแต่งตั้ง
ให้เหี้ยวช้ง (Lieou Chi-tchoung) มียศเป็น ซื่อฮวนฟู^(๒) (Si-ouen-fouc-hi)
เป็นข้าหลวงประจำดูแลอยู่ด้วยอีกคนหนึ่ง

ปราบปรามธิเบต

ตั้งแต่ประเทศชาติ ตกอยู่ใต้อการปกครอง ของชนชาติมังกต โดยต้นเชิงแต่
จักรพรรดิผุชตกษัตริย์ราชวงศ์ปกครองใน พ.ศ. ๑๘๓๐ เติบอได้แต่เหี้ยวช้งผู้รับ
หน้าที่ในการปราบปรามแคว้นแคว้นชนป่าเถื่อน ซึ่งอยู่ไกลเคียงอาณาจักรชาติ
ต่อมาไม่นานแม่ทัพผู้นำเขา ใจมคฺชนเยาคูฉุน และประสพการต่อต้านอย่างยดเยอ
ทำให้เสียกำลังไปมาก หัวหน้าผู้ต่อต้านชาวคูฉุน ชื่อ หยิงชาติ (Ying Ta-li)
ได้ต่อต้านการบุกรุกของชาวมังกตเป็นเวลานาน ในระหว่างที่ถูกโจมตีหลายครั้ง
และยังได้ใจมคฺชนเยาคูฉุนให้ลาถอยกลับไปหลายครั้งเช่นกัน

วาระสุดท้ายของราชวงศ์ตวน

นับเป็นการสิ้นสุดแห่งเอกราชของราชอาณาจักรชาติ บรรดาผู้สืบเชื้อสาย
แห่งราชวงศ์ตวน ซึ่งครอบครองประเทศมาช้านานกว่า ๓ ศตวรรษ ได้พากันโอน
อ่อน ให้กับเคราชัทธิกรรมอนัน และในระยะต่อมาที่ยอมอ่อนน้อมรับ ธิปไตยยะมูตาด
มกฺใหญ่ไม่สูงเตรียมแผนการณใดพร้อม เมื่อใด โอกาสก็ประกาศสถาปนาตนเอง

(๑) ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า "มหาจักร" (กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่)
(๒) ตำแหน่งนี้เทียบเท่ากับตำแหน่งอนุญาโตตุลาการ และข้าหลวงของมณฑลรวมกัน

ชนเป็นจักรพรรดิทรงนามว่าชงทง (Tchoung-t'oung) แห่งประเทศจีนภาคเหนือ
แต่ยังคงนามราชวงศ์ฉา หยวน (Yyuen) ใน พ.ศ. ๑๘๐๓ คือมากได้ ไค่ฉางวงศ์
น่านตั้งแห่งประเทศจีนทางใต้ตั้งขึ้น^(๑)

ภายหลังที่ขงหยงขึ้นครองราชบัลลังก์ได้ไม่นาน พระเจ้าคองฮังจิ กษัตริย์
เซอถ่ายเก่าแก่แห่งอาณาจักรตาด พร้อมด้วยอนุชา ก็ออกเดินทาง ไปประเทศจีนเพื่อ
ถวายเครื่องราชบรรณาการแต่แสดงความยินดีต่อพระจักรพรรดิองค์ใหม่ แต่เนื่อง
ด้วยไม่อาจทนต่อความเหนื่อยยากตรากตรำในการเดินทาง ก็ถึงแก่
พระชนม์กลางทาง

กษัตริย์ชาวมองโกลผู้มีอำนาจเด็ดขาด ในการปกครองกึ่งภาคคองฮังอาณาจักร
ตาด ๗ ทวยกระจัดกระจายเป็นเอกราชอยู่รวมเข้ากับจักรวรรดิอันกว้างไพศาล
ของพระองค์ เมื่อเป็นเช่นนั้นเจ้าคองฮังจิ (Touan Sin-tsu-jin) โอรสของกษัตริย์
เก่าแก่แห่งอาณาจักรตาดจึงไม่ได้รับแต่งตั้งเป็นกษัตริย์ครองอาณาจักรนี้ คือไปแต่
ได้รับตำแหน่งจุงโกน^(๒) (Tsoung-koan) แห่งอาณาจักรตาดแทน

ถึงแม้ว่าเจ้าคองฮังจิไม่ได้รับยศบรรดาศักดิ์ตามที่ราชตระกูลของพระองค์
เคยได้รับมาเป็นเวลานานก็ตาม เจ้าคองฮังจิก็ยังอุตสาหะเดินทางระยะอันไกล
เช่นเคยกับทพระบิดาของพระองค์ไปส่นพระชนม์กลางทางนั้น แดงถวายราช

(๑) ใน พ.ศ. ๑๖๕๘ ราชวงศ์ตาดแห่งฉิง (Tatare des Ts'ing) ได้รับสถาปนาเป็น
กษัตริย์ โดยพระเจ้าอาโกตา (Akota) ซึ่งตั้งราชสำนักอยู่ ณ เมืองไคฟงฟู (Kai-foung fou)
ใน พ.ศ. ๑๖๑๖ พระองค์ได้ไค่ฉางวงศ์ซึ่งแห่งจีนเหนือและต่อมาใน พ.ศ. ๑๖๕๓ ทรงมีกึ่งได้
เป็นราชสำนักแห่งจักรพรรดิฉิง (Ts'ing) และได้นามใหม่ว่าจุงคอง (นครหลวงท่ามกลาง) บรรดา
เชื้อสายของชาวตาด คือ บรรพบุรุษของพวกแมนจู (Mandchux)

พ.ศ. ๑๘๕๘ เจงกิสข่าน (Gengis Khan) ภายหลังเรียกว่า เทมูจิน (Tieh-mou-tchin)
ได้ทำลายราชวงศ์ฉิงและเข้ายึดนครหลวงในระยะเวลา ๕๐ ปี นครนี้กลายเป็นหัวเมืองสำคัญของ
มณฑลมองโกล

ฮูบีเลิข่านโอรสองค์เล็กของกษัตริย์ผู้พิชิตผู้ยิ่งใหญ่ได้ย้ายราชสำนักจักรพรรดิมาตั้ง ณ
เมืองคาราโครัม (Karakoram) เป็นกิง (Yen-king) บางคนก็เรียกเมืองนี้ว่า โฮลัน (Ho-lin)
และระหว่าง พ.ศ. ๑๘๐๘-๑๘๓๐ ได้สร้างเมืองใหม่อีกเมืองหนึ่งชื่อว่าตาดู (Ta-tou) ซึ่งแปลว่า
นครหลวงใหญ่

(๒) ยศที่แต่งตั้งกันในสมัยนี้เทียบเท่ากับผู้บัญชาการทหารสูงสุด

บรรณาการยอมทาศของจักรพรรดิยูบีเตยระ (๑) แต่แทนที่จักรพรรดิของคณจะมอบตีทอิ
 แห่งกษัตริย์ให้ กัดบ่มอบตราตั้งชั้นจุง โคนแล้วเชิญให้กลับอาณาจักรตามเดิม
 เมื่อกลับสู่ประเทศยูนนาน เจ้าตวนก็ได้รับความบีบคั้นจากการจลาจลที่
 เกิดขึ้นระหว่างที่พระองค์ไม่อยู่ หัวหน้าปฏิกษเป็นพระภิกษุชื่อ เซต (๒) การ
 เคลื่อนไหวเพื่อกำหนดตำแหน่งไปโดยวิธีเขายัดทองถนทไม่สงบก่อน กัดาวคือ พวก
 กบฏได้เข้ายึดครองเมืองจูหวง (Ts'ou-hiung) ไว้ ครั้นเจ้าตวนเข้าล้อมเมืองอยู่
 สองสามเดือนก็ยึดได้ พระภิกษุเซตหนีรอดไปได้ ทั้งบรรดาทหารและพรรคพวก
 ล้วนมมื่อให้อยู่ในเงอมือของฝ่ายเขาดอม เพราะหัลกรรมอันใหญ่ของจึงคณหนกอยู่
 แก่พวกเหต่าน

ความดำเร้งในการรบครั้งนี้ทำให้เจ้าตวนได้เตอนยศขึ้นเป็น คูหยวนเจย (๓)

(Tou Youen-chouci)

ใน พ.ศ. ๑๗๑๒ พระจักรพรรดิทรงเกรงว่าจะเกิดการจลาจลขึ้นอีกในภูมิภาค
 อันห่างไกลจากจักรวรรดิของพระองค์ จึงแต่งตั้งโอรสองค์ที่ห้าทรงนามว่า ฮู่โกชี่
 (Hou-ko-tchih) มาเป็นเจ้าผู้ครองประเทศยูนนาน

ความยุ่งยากในญวน (Annam)

ในระยะเดียวกันนี้ความยุ่งยากระส่ำระสายอันใหญ่หลวงได้เกิดขึ้นในประเทศ
 ญวน บรรดาราษฎรในมณฑลต่างภาคเห็นอ ซึ่งถูกบรรดาผู้ไม่พอใจเข้ายุ่งจึง
 พากันก่อการจลาจลขึ้น ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินก็ไม่มีกำลังปราบปรามกบฏเหต่านได้
 จึงขอความช่วยเหลือไปยังเจ้าผู้ครองประเทศยูนนาน เจ้าฮู่โกชี่ทรงยึดถือนโยบาย
 อันฉลาดตามแบบอย่างพระราชบิดา กัดาวคือไม่ยอมนิ่งเฉยต่อการร้องขอความ
 ช่วยเหลืออนเดยพระองค์จึงจัดตั้งกองทัพอันมีเปาโหติง (Pao-Ho-ting) เป็นนายทัพ

(๑) กูบไล

(๒) ภาษาสันสกฤตเรียก Cari (สารี)

(๓) เทียบเท่ากับพลจัตวา

ยกไปสมทบกับกองทัพพระเจ้าแผ่นดินญวน ส่วนพระองค์เองคุมกำลังส่วนหนึ่งยก
ติดตามไป

กองทัพทั้งสองเข้าโจมตีเมืองเจินเจ็ง แตะจินตา^(๑) (Tchen-tch'eng et
Tchin-lah) อันเป็นเมืองที่พวกกบฏยึดครองไว้ได้ บรรดาชาวเมืองซึ่งหวาดกลัว
การล้อมเมืองอย่างแน่นหนา ก็เรียกร้องให้ออกไปอ่อนน้อม กษัตริย์ญวนยินยอม
ทำตามโดยกำหนดเงื่อนไขว่าชาวเมืองจะต้องส่งมอบหัวหน้ากบฏให้ ดังนั้นพวกก่อ
การกบฏจึงต้องออกมาแต่จะถูกตัดศีรษะสิ้น ครั้นแตกกองทัพแล้วชาวเมืองก็
ยกมือถวายบรรดาบุตรชายของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในเมือง ให้ยกกษัตริย์ญวนเพื่อเป็นตัวแทน
ประกันความซื่อสัตย์สุจริตของบิดา

เมื่อบ้านเมืองสงบเรียบร้อย เจ้าผู้ไกล่เกลี่ยทัพกลับบ้านเมือง แตะไครบ
คำสั่งรวเรี่ยพร้อมด้วยบำเหน็จตั้งของอันมีค่าจำนวนมากจากราชสำนักจีน

เจ้าผู้ไกล่เกลี่ยได้ระดมจัดการบริหารราชการบ้านเมืองเสียใหม่ ทำให้บ้าน
เมืองนั้นมีความสงบสุข แต่ชั่วเวลาไม่นานเจ้าผู้ไกล่เกลี่ยก็ถูกแม่ทัพใหญ่ เปาโหติง^(๒)
ตอบปลงพระชนม์เสีย

ภายหลังต่อมา พระประยูรญาติ เกิดขัด ซึ่งมีเชื้อสายมณฑล เช่นเดียวกับ
เจ้าผู้ไกล่เกลี่ย นามว่า ไท่หลู (T'oh hou-lou) กษัตริย์ของราชบัลลังก์ต่อมา

ในระหว่างที่เจ้าผู้ครององค์ใหม่ปกครองประเทศ ได้นำระเบียบการปกครอง
อย่างใหม่ตามวิธีการของชาวมณฑลมาใช้ อันทำให้บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า
อย่างสูงสุด กล่าวคือ บรรดาชนพื้นเมือง ซึ่งมีขนบธรรมเนียมชดถกกันกดขยิ่มเขา
มาด้วยความภักดีภายใต้ร่มธงใหม่หมดระนอย ๆ มีการสร้างปราสาทราชวัง และตำบารณ
สถานเป็นอันมาก ความหัวเมืองทุกแห่ง ในสมัยเดียวกันนั้น อำเภอต่าง ๆ ถึง ๓๗ แห่ง

(๑) คือจัมปาสะเซมร (le Tsampaetle Cambodge)
(๒) นักประวัติศาสตร์ หลายคน ยังไม่ลงความเห็นพ้องกัน ในสาเหตุ ที่นายทัพ ผู้นั้นลอบปลง
พระชนม์พระเจ้าแผ่นดิน บางท่านคิดว่าคงมีมูลมาแต่ความริษยาที่เจ้าผู้ไกล่เกลี่ยได้ชัยชนะ ในการรบ
ในญวน ส่วนคนอื่น ๆ ก็ว่าความแค้นที่เกิดขึ้นโดยกระทันหันอันเนื่องมาจากการถูกสบบประมาท ใน
เรื่องเกี่ยวกับโสเภณีชั้นสูงก็น่าจะเป็นสาเหตุแห่งอาชญากรรมทั้งนี้ก็ได้เหมือนกัน

ซึ่งมีนายอำเภอเป็นชาวพื้นเมือง ได้จัดระเบียบการบริหารงานใหม่ตามแบบมณฑล
 นครประเทศยูนนานถูกยึดครองมา อำเภอเหล่านี้ไม่เคยยุติจากการก่อความ
 สงบเตย แต่ถึงกระนั้นการข่มขู่ของชนเหล่านี้ก็เป็นแค่เพียงผิวเผิน ดังจะ
 เห็นในเวลาที่ต่อมาได้มีการกบฏเกิดขึ้นใหม่ ๆ อีกหลายครั้ง

พ.ศ. ๒๔๓๗ ชนชาติพม่าเข้ามาตั้งเมืองยุงฉาง (Young Tch'ang) ชาวเมือง
 นี้เรียกกันว่า พวกกินจี^(๑) (Kin-tchi) (พันทอง) กองทัพของเมืองนี้ออกทำการ
 คานทาน แต่ต้องล่าถอยกลับเขาคาย เนื่องจากทนความร้อนไม่ไหว

สองสามวันต่อมา กองทหารพม่ามีนายทัพชื่อ เตมูเออริ^(๒) (Tieh-mou-
 erh) เข้าต่อสู้กับกองทัพจีนเป็นครั้งที่สอง ชาวพม่าเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงถูกบังคับ
 ให้จ่ายค่าปรับสงครามเป็นอันมาก

ระหว่างนี้ พระภิกษุซึ่งเคยได้รับประโยชน์จากการบำเพ็ญกุศลของกษัตริย์
 ยูนนาน ตลอดจนถึงคราวที่กษัตริย์ยูนนานสิ้นชาติได้เริ่มก่อความยุ่งยากจน
 หนีภัยประการ

พระภิกษุองค์หนึ่งในจำนวนนั้นชื่อ เช็ด (Che-li) เป็นภิกษุองค์เดียวที่หนีกับ
 ที่หนีมาจากเมือง ชูฮวงฟู (Ts'ou-hiung fou) แต่เป็นฆราวาสเพียงเป็นท้าวจากถิ่น
 ที่อยู่ประเทศ พระภิกษุเช็ดจึงฉวยโอกาสจากชื่อเสียงของท่าน ก่อการกบฏต่อต้าน
 พวกมณฑลเป็นครั้งที่สอง

ฝ่ายเจ้าคอง ซึ่งยังมีศรัทธาจงรักภักดีต่อจักรพรรดิจึงคัดค้านมา ได้ตั้ง
 ทหารสองสามคนให้ปดอมคัวเป็นพ่อค้า และมอบหมายให้ไปตบพม่าพระภิกษุเช็ด
 ทหารที่ปดอมคัวเหล่านั้นจึงไปปรากฏตัวยังสำนักภิกษุกบฏ โดยแต่งทำเป็นนำ
 เงินค่าของคนมาถวายพระ ในขณะที่พระภิกษุเช็ดกำลังขมขื่นของอยู่ก็ถูกตบแต่ง
 ถึงแก่กรรมภาพ และนำศีรษะไปเสียบประจานกลางเมืองคาคี ครั้นจักรพรรดิจึงคอง
 (Tchoung-t'oung) เห็นเจ้าคองสิ้นปฏิบัติน่าสำคัญ ๆ อันเป็นประโยชน์แก่จักร

(๑) ชื่อที่เรียกนี้มาจากอุปนิสัยของชาวพื้นเมือง ซึ่งชอบใช้แผ่นทองหุ้มฟัน

(๒) เรียกกันในทวีปยุโรปว่า ตีมูร์ (Timour)

จรรวจิน จึงส่งเครื่องแต่งกายสำหรับราชสำนักมาเป็นบำเหน็จหายจากรับ กับมอบ
ตำแหน่งกิตติมศักดิ์ ให้หายตำแหน่ง

ฝ่ายฮูบีเตียะเมื่อกระทำการได้ชัยชนะทั้งปวงแล้ว ก็โค่นราชวงศ์ นานตุง^(๑)
(Nan Soung) ลง แล้วประกาศตนเป็นจักรพรรดิแห่งประเทศจีน พร้อมกับนบนักตั้ง
ราชวงศ์ขึ้นใหม่ว่า ราชวงศ์หยวน (Youen)

ผนวกประเทศยูนนานเข้ากับประเทศจีนโดยเด็ดขาด การยึดครองของพวกมงคัล

ในระยณะประเทศยูนนานถูกผนวกเข้ากับจักรวรรดิจีน โดยเด็ดขาด
เจ้าคองตั้นตุงเจิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๘๒๕ เนื่องจากประชวรไข้ในระหว่าง
ที่ยกกองทัพออกต่อต้านกองทัพพม่า อนุชานามว่า คองจุง (Touan Tchoung)
ก็รับตำแหน่งสืบต่อมา

ชนพื้นเมืองสองแคว้นในมณฑลมันต้อ (Man-tze) ได้ก่อการจลาจลขึ้น
ในคำบดทวย-ตี เจี้ยว (Houei-li-teheou) ซึ่งเป็นดินแดนอยู่ในมณฑลเสฉวน
ปัจจุบัน แม่ทัพชาวมงคัลชื่อ โคะมู่ (K'ouoh-mou) บัญชาการกองทัพของ
ประเทศยูนนาน ดำรงบังคับชนเผ่าพื้นเมืองสองแคว้นนี้ให้อยู่ในอำนาจได้ แต่
เนื่องจากแคว้นแคว้นในแถบนั้นมักก่อการกำเริบบ่อย ๆ พระจักรพรรดิตรัสให้ เคี้ยว
เออร์ (Tieh-mou-erh) เจ้าผู้ครองยูนนานตั้งกองทัพประจำการจำนวน ๓,๐๐๐ คน
สำหรับควบคุมดินแดนแถบนี้

ในปีเดียวกันนั้น คองจุงได้จัดวางระเบียบปกครองในแคว้น อูตึงเจี้ยว
(Wou-ting teheou) ขึ้นใหม่ คองจุงจึงได้รับความชมเชยและบำเหน็จรางวัลจาก
พระจักรพรรดิเป็นอันมาก งานครึ่งหนึ่งเป็นการปราบตีพม่าที่ครั้งสุดท้าย เพราะคองจุง
ได้ตีมปวยตงเนื่องจากความเห็นตเห็นอยตราครว้าแตร ได้ถึงแก่กรรม รัตนเจตาท
รับราชการได้ ๑๒ ปี

(๑) ในครั้งนั้นที่ทำการรัฐบาลของราชวงศ์สูงแห่งภาคใต้ตั้งอยู่ที่เมืองนิง-งาน (Ning-ngan)
อันเป็นชื่อเก่าของเมืองฮังเจียว (Hang-teheou) เมืองหลวงของมณฑลเจ็กีง (Tche-kiang)

จักรพรรดิผู้เดียวทรงตั้งคนในตระกูลตนให้ปฏิบัติราชการในหน้าที่ต่อไป โดยทรงแต่งตั้ง ตวนกิง (Touan King) บุตรชาย ตวนสินธุ์ เป็นตำแหน่ง คุณยวนเจีย (You-Youen-choei) เทียบเท่าตำแหน่งพลจัตวา แต่ทรงปฏิเสธไม่ ยอมตั้งให้เป็นเจ้าผู้ครองอาณาจักร และในขณะเดียวกันนี้(พ.ศ.๑๘๓๒)พระจักรพรรดิ ทรงสถาปนาโอรสองค์เล็กของพระองค์นามว่า กันสีอมา (Kan-tez-ma) เป็นเจ้า ชายเหตียงปกครองประเทศนี้

จักรพรรดิผู้พหุศตวรรษใหญ่องค์หนึ่งสวรรคตในปี ๑๘๓๗ ทรงมีพระชนมได้ ๘๐ ปี และครอบครองจักรพรรดิมาตลอดเป็นเวลา ๓๕ ปี^(๑)

โอรสองค์เล็กของพระองค์ทรงนามว่า เตมูเออร์ (Tieh-mou-erh) ขึ้น ราชสมบัติต่อมา จักรพรรดิองค์นี้ทรงตั้งนามรัชกาลของพระองค์ว่าหยวนเจิง (Youen-teheng)

พ.ศ. ๑๘๕๐ ราษฎรในราชอาณาจักร ปาเปซีฟู^(๒) (Pah-peh-sih-fou) ซึ่งเกิดความระอาที่ชาวพม่าเข้ามารังควานไม่หยุดหย่อน และนอกจากนั้นยังถูก ขุนนางจีนที่เข้ามาปกครองกดขี่ข่มเหงแทนที่จะให้ความคุ้มครอง จึงร้องเรียนขอ ความยุติธรรมและความคุ้มครองจากกษัตริย์แห่งประเทศยูนนาน นักประวัติศาสตร์ หาดายท่านกล่าวว่าการร้องขอความช่วยเหลือนั้นได้ถูกบังคับยับยั้งได้ โดยพวกขุนนาง ข้าราชการผู้ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของความไม่พอใจของพลเมืองเหล่านี้ การขาดจึง เกิดขึ้นโดยทั่วไป ส่วนพระจักรพรรดิเองก็ทรงระแวงในความประพฤติกของบรรดา ข้าราชการที่พระองค์ส่งไปปกครองอยู่เหมือนกัน จึงมีพระราชโองการให้เยเจียนปู้หว (Ye-sien-pou-hoa) ยกกองทัพไปตั้งเขตการณลงจนจับอาวุธที่เกดขมมหยุดหย่อน นี้ ก็ให้สอบสวนเรื่องราวและจัดการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างหนัก ครั้นกองทัพ

(๑) ได้ปกครองราชอาณาจักรมณฑลโกต๑๖ปี ก่อนที่จะมาครองจักรพรรดิบัลลังก์ของประเทศจีน

(๒) ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง มุงจางฟู ชาวเมืองนี้เป็นที่รู้จักกันในนามว่า กั้นจี ก็ือ พื้นที่เหมือน ๆ กัน อาณาเขตของอาณาจักรนี้แผ่ไปจนถึงทางใต้ของเมืองเซียงใหม่ (Xieng-msi; Tchiang-mai; Kiang-mai) เรียกในภาษาพม่าว่า ซิมเบ พันเอกบูล (มาร์โลไปโล (LxP. 81) เชื้อวานครหลวงอาณาจักร ปาเปซีฟู คือมวงหง (Mouang-Yong) อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเขียงคอง (Kiang-toung)

ของเขเตียนปู้หวู่มาถึง บรรดาหัวหน้าผู้ก่อการจลาจลก็ออกมาอ่อนน้อมและแข็งแรง
ข้อทุกข์ยากของพวกเขาให้ทราบ พวกขุนนางชาวจีนผู้ประพฤติการชว ซึ่งเป็น
สาเหตุของการจลาจลจึงถูกจับและลงโทษอย่างหนัก

ฝ่ายอ้วนจี้ (Ou-en-tchi) อัครมหาเสนาบดีของพระเจ้าจักรพรรดิมีกัจะกราบ
ทูลตักเตือนแก่จักรพรรดิอยู่เนือง ๆ ถึงการสงครามและชัยชนะอันยิ่งใหญ่
ซึ่งจักรพรรดิอยู่เบียดเบียนราชบัลลังก์กระทำมาแก่ก่อน และอ้วนจี้ทูลเสนอให้
พระเจ้าจักรพรรดิเยาหวู่ทรงกระทำการเมษแพ้วพระเกียรติยศชื่อเสียง ด้วยการยก
กองทัพออกไปปราบปรามแว่นแคว้นของชนป่าเถื่อน คาบชาย อาณาเขต ทางทิศ
ตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งมักจะต่อต้านไม่ยอมอยู่ใต้การปกครองของชาวมงคุดเรื่อยมา

ฝ่ายพระเจ้าจักรพรรดิซึ่งคงพระทัยสับสนกับคำเพ็ดทูลของที่ปรึกษา ในเรื่องการ
สงครามอันเป็นสิ่งที่ตรงกับพระอริยาศัยพอใจทางน้อยแล้ว จึงทรงแต่งตั้งเหตยจวิน
(Lieou-sin) เป็นแม่ทัพจตุรทิศคนใดพร้อม ระหว่างที่ยกกองทัพตั้งหน้าไป
ความไขเถิดระบาดชนทวาทงกองทัพ เป็นเหตุให้เฉยชวตผู้คนไปมากกว่า ๓๐,๐๐๐
คน ทว่าจะเดินทางตั้งถึงชายเขตแดน เหตยจวินจึงหาทางเพิ่มจำนวนผู้คนให้เต็ม
อัคราตามเดิม ด้วยการกระเกณฑ์ชนเผ่าพื้นเมืองเข้าประจำกองทัพ แดงกตช
บั้งกัยไซ้งานอย่างไม่ปราณีปราลย์ กับให้บริบทพยสัมพันธ์เขตขมาเป็นส่วนของตน
อนมกรรยาของต้อ (T'ou-sze) (ตำแหน่งหัวหน้าชาวเผ่าพื้นเมือง) ทงหนัก
๓,๐๐๐ เอนช กับมออก ๓๐๐ คอ การปฏิบัติอันไร้ความยุติธรรมเช่นนี้ กอ
ให้เกิดความเคียดแค้นในหมู่ชาวพื้นเมือง ซึ่งมีหัวหน้าชื่อ สึงตงตี้ (Soung-
loung-tsi) สัญญาณแห่งการปฏิวัติต่อต้านชาวจีนที่เริ่มขึ้น (พ.ศ. ๑๘๔๕) หนังสือ
ตุงเถยนกตมูกตาดว่า ชนเผ่าเมี่ยวต้อ เผ่าอูเจิน เผ่าม่านต้อ และเผ่าอื่น ๆ อัก
รวมพวกกันกับหัวหน้าผู้ปฏิวัติ แดงเขาต้อมกองทัพของเหตยจวิน ซึ่งตั้งอยู่ในป่า
และกองทัพนจะต้อถูกทำลายอย่างแน่นอน ถ้าหากไม่ได้รับการช่วยเหลือโดยทันที
ทงทจากกองทัพ ซึ่งมีเจ้าผู้ครองนครเหตยงเป็นมูบญชการ อย่างไรก็ตาม

กองทัพฝ่ายกบฏก็สามารถยึดป้อมปราการได้สองสามแห่ง แต่การสู้รบคงจะยุติ
เยื่อต่อไปอีกนาน ถ้าหากจกไม้มือให้คามันต์ญญาจะช่วยขจัดความเดือดร้อน
ให้ด้วยความเป็นธรรม

หลังจากที่ความยุ่งยากทั้งปวง ซึ่งมีสาเหตุมาจากความตะโมบของ นายทัพ
นายกองของกองทัพพระจักรพรรดิ แม่ทัพเหลยฉวนหมเป็นหมู่เต็มเต็มที่สุด และถูก
คัดค้านประหารชีวิต แต่บังเอิญเขาได้ทราบผลการพิจารณา โทษเล็กน้อยจึง หดขย
ไปได้

ในระยรินราชสำนักจีนได้รับแจ้งเรื่องร้องทุกข์ จากบรรดาหัวหน้านาญฉวน
ได้เข้ามาตั้งกองบุกกอยู่ตามชายเขตแดนจีน พระจักรพรรดิจึงทรงเสด็จออก
ไปยังพระเจ้าแผ่นดินของประเทศนี้ แต่พระเจ้าแผ่นดินญวนทำเพิกเฉยเสีย ใน
พ.ศ. ๑๘๕๖ พระจักรพรรดิจึงตั้งคนเกี่ยว (Touan Kiou) เป็นแม่ทัพยก
กองทัพไปจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ในฐานที่จักรวรรดิจีนมีสิทธิเห็นอกว่าประเทศ
ญวน กับให้ตั้งล่อนกษัตริย์แห่งประเทศเกี่ยวฉี^(๑) ให้มีใจเป็นธรรมขึ้น

ยังมีเหตุที่กองทัพฝ่ายพระจักรพรรดิจะยกตัวเข้ามาเขตแดน กษัตริย์ญวน
ซึ่งไม่กล้าตั้งจะทาสสงครามกับประเทศจีน ก็ตั้งเสนาบดีสองคนพร้อมด้วย เครื่องราช
บรรณาการสำหรับถวายพระจักรพรรดิออกมาแต่คงความอ่อนน้อม แต่กระทำ
สำนวนว่าจะขอส่งล่อนกษัตริย์ไป

จากตบจากประเทศญวน คนเกี่ยวเสนาพระภิกษุองค์หนึ่ง ชื่อ ใจดี
(Tso-li) ไปกับกองทัพด้วย หนังสือพงศาวดารกล่าวถึงว่า พระภิกษุองค์นี้มีความ
สามารถในเชิงอักษรปาลีหารยและรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ทุกชนิด เมื่อพระจักรพรรดิ
ซึ่งทนทรมาณจากพระยอดหัวหนึ่งมาเป็นเวลานาน ได้ทราบกิตติศัพท์ในความ
สามารถพิเศษของพระภิกษุองค์นี้ จึงทรงนิมนต์ให้เข้าเฝ้า พระภิกษุ ใจดีตรวจดู
แผ่นหนังแล้วชำระร่างกายคนคนเพียงต้องทรงพระยอดกหาย

(๑) ราชอาณาจักรตั้งเกี่ยว (ตองกิง)

ครั้นการรักษาน้ำหนักจรรยาผ่านไป คาเคี^(๑) (Ta-teh) ก็ยังไม่เชื่อ

ในอานภาพวิเศษของภิกษุของตน จึงทรงคิดตั้งพระทัยที่จะทดสอบความสามารถ
อันตกดานอกครึ่งหนึ่ง

พระองค์ทรงให้ชดบ่อขึ้นบ่อหนึ่งแล้วให้คน ๘ คน ตงไปอยู่ในบ่อนั้นพร้อม
กับกตอง ซึ่งคนทั้งแปดจะผลัดกันค้อยุดตลอดเวลา แล้วให้ถมบ่อนั้นเสีย โดยเบ็ด
เป็นช่องไว้สำหรับนกโทษหงแปดหายใจได้ ทปากช่องมีฝาชนหนึ่งปิดคลุมไว้ ครั้น
จตุการเสร็จกนมนคพระภิกษุ ใจดีแต่อนามาตรงทท ให้ชดบ่อไว้ ครั้นถึงกับพระภิกษุ
เจ้า บิศาจรายซึ่งอยู่ ไคคนตรงนมน ไม่ยอมหยดรั้งความความดงบด่งของข้าพเจ้า
เดย หนึ่ง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้กระทำทุก ๆ อย่างที่จะปรายมัน จนกระทั่งบดินข้าพเจ้า
ก็ไม่สามารถทำให้มันดงบด่งไปได้ พระคุณเจ้าเป็นผู้มีอานภาพพระคุณเจ้าจะ
ใช้อ่านาจับกับมัน ให้ดงบปากดงบด่งตงได้หรือไม่” พระภิกษุของคณมีได้ด่าแดง
ความหวาดหวั่นใจ ๆ แต่พริ้งดาชยายมนต์หลายบทแล้วส่งคค้ออีกสองสามรบ
เสียงก็กตองก็หยุดชงงกตง พระจักรพรรดิทรงประหตาดพระทัย ครัสให้เบ็ดบ่อนน
ชนทอศพระเนตร โดยทนทกพบวานก โทษหงแปดนนสันชจคเสี้ยนแล้ว

ภายหลังเหตุการณ์ครั้งนั้น คาเคีทรงนอมพระเศียร ให้กับวทยาการอัน
ดตบของพระภิกษุของตน แล้วทรงสถาปนาพระภิกษุ ใจดีเป็นราชบุโรหิตกคคิมคคก
ประจำราชสำนัก

พ.ศ. ๓๘๔๘ เมื่อความดงบเรียบร้อยเกิดชนนอกครึ่งหนึ่ง กมการยก
“ หักหินอนุสรณ์แห่งสันติภาพ ” ณ เมืองตาดตรงสถานตาดซึ่งอยู่ด้านนอกของ
ประตูเมืองที่ศศระจนตก บัจจุบันนี้หักหินนยงอยู่ในสภาพเรียบร้อย เป็นหักหิน
ขนาดสูงเกือบ ๕ เมตร แต่กว้าง ๓.๕๐ เมตร วางคองอยู่บนหลังค้ำขนาดใหญ่
พอ ๆ กับหักหินนั้น

จากหักหินในเอกสารที่เรามาอยู่กล่าว ว่า นักเดินเรือชาวเวนิสผู้ชื่อเดียง
ชื่อ มาโค โปโตได้เดินทางเข้าสู่ประเทศยูนิานโดยทางนี้ และในระหว่างที่ผ่าน

(๑) ชื่อแรกของรัชกาลนี้คือหยวนเจิ้งได้ไปเปลี่ยนใหม่ในปี ๑๘๑๑ เป็น คาเท

เมืองยุงจางฟู เขาได้เขียนบันทึกไว้ว่าพวกกันจีเป็นชนเผ่าที่เคารพรูปปั้น อันประกอบด้วยพระเจ้าของนิกายเนสโตเรียน (ศาสนาคริสต์นิกายหนึ่ง) ชาวาเซ็น แตรมุดชูดมาน^(๑) (Nestoriens Sarrazins et de Musulmans)

ในระหว่าง พ.ศ. ๑๗๕๓ เกิดแผ่นดินไหวมีระยะนานถึง ๓ วัน ทำลายเมืองเจเนยเจยว (Tchen-yih Teheou) ตงหมดทั้งเมือง แตรราชทูรชาวเมืองเสี่ยชวักไปเป็นจำนวนมาก ตอนถึงผู้ราชการของเมืองคาดก็มาตายตง ณ เมืองนัควย พระจักรพรรดิจึงทรงแต่งตั้ง ตวนเจ็ง (Tawn Teheng) ผู้้องชายให้รับตำแหน่งกลับไป

ประวัติศาสตร์รายงานว่าภายหลังจนาคักรรมครั้งนั้น มีผู้หมายเหตุตงใจว่าในปี ๑๗๕๓ ในทะเลสาบของเมืองยุนนานฟู^(๒) มีมังกรร้ายตัวหนึ่งจำแสงร่างเป็นได้แก่คนสูงเข้ามาชักงูใหญ่สาธุหนึ่งไปกับคน แต่งูใหญ่สาธุเห็นเสี่ยซัน ส่วนพอกราชทูรทหวาตงตงตง มงกรตงจะยกตบมาอีก เมื่อได้กนกนไปแล้วเป็นจำนวนมาก ก็พากันจุดเทียนชนวนตามวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในเมือง แตรตามบริเวณรอบ ๆ วัดด้วย

วันหนึ่ง หิงชานาคคนหนึ่งไปปรากฏตงทพระเจ้าชงอยู่ชายทะเลสาบ เพื่อสวดมนตอ้อนวอน ให้วิญญาณของบุตรชายของนางซึ่งหายไปได้ไปสู่สุคติ

พระภิกษุองค์หนึ่งชื่อ เจาเกียไต (Tchao-kia-lo) ได้มาพบนางนเตรนางได้เล่าถึงความทุกข์ของคนให้ทราบ พระภิกษุรูปนั้นก็เห็นใจในความโศกเศร้าของหญิงผู้เป็นแม่เป็นอันมาก มีผู้กล่าวว่าสาธุของพระพุทชเจ้าของกนสามารถคิดตอกกับลูกเมียเจ้าไต ตงนทานจึงให้ให้ยาคางคนหนึ่งไปจับมังกรตงนมาแตรฆ่าเสีย ตอมาโตมผู้เรือไรเงินจกัสร้างพระเจ้าชงของกหนึ่ง ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ เพื่อเป็นอนุสรณ์ตงระตงสำหรับเหตุการณอนปตมบีตง

(๑) ในสมัยนี้ข้อความที่เขียนไว้นี้อาจจะถูกตอง แต่ในปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานที่จะยืนยันข้อเท็จจริงเลย ว่าจะจะเป็นหลักฐานของพวกนักลือศาสนาอะหะหมัด พุทธศาสนา หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งสองนี้

(๒) เรียกว่า เทียนจีไฮ (Tien-tchi Hai) ทะเลเทียนจี

การจักระเบียบการปกครองของมณฑล

พ.ศ. ๑๘๕๕ พระจักรพรรดิทรงวิตกกังการที่ทรงมอบสิทธิการปกครอง แก่มณฑลยูนนานโดยเด็ดขาด จึงตั้งบัญชาให้มีการศึกษากิจการงานของประเทศ จีนและกำหนดให้มีการสอบชิงตำแหน่งชั้นสูงเป็นครั้งแรกในปีรุ่งขึ้น

ส่วนเจ้าพนักงานสอบได้ ผู้วางคนให้สัมพันธ์พระราชบัญชา จากราช สำนัก กับเคไฟเคาระห์เห็นความลำบากที่ผู้มีครสอบต้องบุกบันเดินทางมาถึง ประเทศจีน จึงแสดงความกรุณาอนุญาตเขาแข่งขันในการสอบเป็นอันดี ผู้ที่สอบได้ ได้จึงมีจำนวนมาก เมื่อชาวอนเป็นทหารรบในหมู่ประชาชนก็ก่อให้เกิดความบดขยี้ เป็นอย่างยิ่ง เพราะประชาชนเหล่านี้ยังมีความหวาดกลัวตลอดมา ว่าชาวมงคต พยายามกักกันมิให้ชาวยูนนานเข้ารับราชการของประเทศจีน

ทั้ง ๆ ที่ได้ปฏิบัติกิจการอื่นเป็นการเอาใจชาวยูนนานเช่นนั้น แต่โดยเฉพาะ อย่างยิ่งได้ปล่อยให้มิอิสระในการปกครองบ้านเมืองแล้วก็ตาม ก็ยังมีการจลาจล ซึ่งปราบปรามให้สงบได้ยากในท้องถิ่นหลายแห่ง ดังนั้น เพื่อที่จะขจัดข้อยุ่งยาก ค่าง ๆ อันบรรดาราชวงศ์ก่อนนั้น เยนจง (Jen-tsong) จึงแต่งตั้งโอรสของ พระจักรพรรดิ กูจง (Wou-tsong) ชื่อโฮจี้เจียว (Ho-chi-teheou) เข้า รับตำแหน่งผู้ดาราชการฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารของมณฑลยูนนาน และสถาปนา ให้เป็นเจ้า เจียว (Teheou)

ดูเหมือนว่าการจัดการปกครองแบบเผด็จการเช่นนั้น จะอำนวยความสะดวก ง่ายดาย ประการสำหรับการดำเนินงานด้านอื่น ๆ ทั้งปวง แต่ทว่าการขาดความสัมพันธกัน อย่างใกล้ชิดกับชนเผ่าต่าง ๆ ทั้งในด้านขนบธรรมเนียมและภาษาพูด ซึ่งแตกต่างกันมาก ก่อให้เกิดายเป็นสาเหตุสำคัญของความยุ่งยากระส่ำระสายอันเกิดขึ้น เนื่อง ๆ โดยไม่อาจจะหาทางแก้ไขได้เสีย

ในระหว่างการปราบปรามการจลาจลครั้งหนึ่ง ทำให้ผู้คนเจียงต๋องเสีย

ทวนลุง (Touan Loung) บุตรชายซึ่งระหว่างนั้นได้รับราชการกับ
 จักรพรรดิองค์เดิมแต่เดิมแล้ว ก็ได้รับแต่งตั้งจากจักรพรรดิใหม่ตำแหน่ง ศาล
 กุณมินจง โทง (๑) (Ta-li Kiun-min Tsoung-koan) (พ.ศ. ๑๘๖๑) และได้รับมอบ
 อำนาจการพิพากษาคดีทั้งปวงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ ทางชายแดนด้านตะวันตก
 ครั้งหนึ่งในระหว่างที่ผู้ว่าราชการมณฑลยูนนานกลับจากตรวจราชการของ
 มณฑลคนสำคัญ ๆ ของชนเผ่าพื้นเมือง ได้เข้ามาร้องเรียนในเรื่องมโนสาเร่เกี่ยวกับ
 กับการแต่งตั้งขุนนางชาวจีนเป็น ทูต (๒) (Tou-sze) ของพวกตน กับขอร้อง
 ให้แต่งตั้งแม่ทัพมาของหัวหน้าเผ่าผู้สืบตระกูล ซึ่งไม่มีลูกใครดำรงตำแหน่งต่อไป
 เนื่องจากเป็นผู้ที่สร้างประโยชน์ไว้เป็นอันมาก ผู้ว่าราชการมณฑล ไม่ทราบว่าจะ
 ควรจะเปลี่ยนแปลงประเพณีของชนพื้นเมืองอย่างไรดี จึงเสด็จรายงานไปยัง
 จักรพรรดิ จักรพรรดิทรงโปรดอนุมัติตามที่ขอ

พ.ศ. ๑๘๖๒ ถึงแม้ว่า ชาวมองโกลจะทุ่มเทความพยายาม ในการปกครอง
 ประเทศยูนนานให้เรียบร้อยสักเพียงไร ผลที่ได้กลับไม่อะไรดีขึ้น การจลาจลเกิด
 ขึ้นทุกหัวเมือง ระบบการปกครองอย่างใหม่ของแคว้นแคว้นเหล่านี้ มีสาเหตุจาก
 ความปรวนแปร ในเขตประโยชน์ระหว่างชนเผ่าพื้นเมืองด้วยกัน พวกหัวหน้าเผ่า
 ต่าง ๆ ครอบงำกันเอง เมื่อการจลาจลระงับไปในที่หนึ่ง ก็ไปเกิดขึ้นในที่อื่น ๆ
 ค่อยไป กล่าวอย่างรวบรัดก็คือ การจลาจลเกี่ยวกับการปกครองดังกล่าวยัง
 ประเทศ ผู้ว่าราชการตามหัวเมืองบางคนถูกลอบฆาตตาย เมื่อต้องเผชิญกับความ
 ยากลำบากอันมหันต์จนมหาศาลเช่นนั้น การค้าของจักรวรรดิอันประกอบด้วย
 เสนาบดีและบุคคลสำคัญ ๆ ก็ตั้งมติยินยอมให้สิทธิแก่ประเทศยูนนาน ในอันที่จะ
 เดือดร้อนของตนเองและให้สิทธิที่จะสืบเชื้อสายปกครองกันต่อไปตามท้องถิ่น
 เหล่านี้เรียกว่า และตามหลักการอันฉลาดที่ดู โทงเหลียงได้เคยวางไว้

(๑) ตำแหน่งนี้เทียบเท่ากับตำแหน่งอุปราชแห่งหัวเมืองศาลี
 (๒) หัวหน้าเผ่าผู้สืบตระกูล

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า มติข้อตกลงดังกล่าว จะไม่นำไปปฏิบัติ หรือมี
ฉะหนักปฏิบัติกันอย่างเต็มที่ เพราะว่า ใน พ.ศ. ๑๙๒๗ ความยุ่งยากได้แผ่
ปกคลุมไปหลายแห่ง รัฐบาลจีนกลางจำเป็นต้องส่งนายพลมังกตคนหนึ่งชื่อ เตียมู-
เอ็ด^(๑) (Tieh-mou-eul) แล้วแต่งตั้งให้เป็นเจ้าผู้ครองขุนนานไปจัดการ
สถาปนาความสงบเรียบร้อยในประเทศนั้น

การกบฏเพื่อต่อต้านอำนาจของชาวมงคล

พ.ศ. ๑๙๒๓ คุ่เกยน^(๒) ได้ก่อการกบฏและยึดหัวเมืองได้แห่งหนึ่งแต่
จัดการปกครองเมืองนแบบนครรัฐ หัวหน้าชนพื้นเมืองหลายคนพากันยึดถือเป็น
แบบอย่าง ต่างยึดครองเมืองได้หลายเมือง แล้วรอลงมือปราบปรามการตั้งตั้ง
ขึ้นเตรียมใจตามบ้านชายของของราษฎร

กรมการเมืองประจำท้องถิ่นไม่สามารถจะจัดการความสงบเรียบร้อยในบ้าน
เมืองได้ จึงร้องเรียนไปยังพระจักรพรรดิขอให้ส่งกองทัพมาช่วย เตียมูเอ็ดได้รับ
มอบอำนาจให้จัดเกณฑ์กำลังคนจากมณฑล หุกงว และมณฑลเกียงตี (Hu
Kouang; Kiang Si) เป็นจำนวน ๒๕,๐๐๐ คน ครั้นมาถึงขุนนาน บรรดา
นายพลจีนก็พบว่าสภาพการณ์ต่าง ๆ ตกอยู่ในฐานะที่ร้ายแรงเกินกว่าที่คาดไว้
พวกหัวหน้าชนพื้นเมืองซึ่งเคยยอมอยู่ใต้อาณาจักรของพระจักรพรรดิมาเป็น
เวลานานแทนที่จะจัดการปราบปรามจับกุมเป็นฝ่ายของราษฎรที่ไปให้ทำการ
กบฏ บรรดาชนเผ่าป่าเถื่อนในแคว้นแคว้น โกลดเคียงก็เจริญรอยตามเสียงปลุกปั่น

การปราบปรามการปฏิวัติครั้งนี้ดำเนินไปด้วยความยากลำบาก กษัตริย์
ฝ่ายจักรพรรดิต้องเสียกำลังพลเป็นอันมาก หัวหน้าชาวพื้นเมืองผู้ยิ่งใหญ่พร้อม

(๑) พ.ศ. ๑๙๑๒ เจ้าชาวมงคลอีกองค์หนึ่งชื่อ อ้าเตอ (Ah-teu) รับตำแหน่งนี้ต่อมา
และมีชื่อว่าเจ้าเหลียง

(๒) เชื้อสายชาวมงคล พรรคนางจะช่วงชิงตำแหน่งของ อ้าเตอ (Ah-teu) แต่ต้องล่า
ถอยกลับไป

ด้วยบุรุษชาย ของคู่เกียน ล้ามคน ซึ่ง เป็นหัวแรง สำคัญของการต่อต้านได้ ชักชวนกัน
หลบหนีไปอยู่ตามภูเข และเดินทางต่อไปยัง กวยเฉียว (Kouei-teheou)

การจลาจลครั้งนี้ได้เป็นการต่อต้านครั้งสุดท้ายต่อการปกครอง ของชาว
มังกัดไม่ บรรดาราชบุรุษผู้มั่งคั่งใจรักแต่ภาพแต่มีอุปนิสัยเป็นนักรบเหตตามจริย
ยอมอยู่ใต้การบังคับบัญชาของผู้อื่นได้ยากนัก ทั้ง ๆ ที่แคว้นแคว้นเหตตามถูกแบ่ง
แยกออกไปแล้ว จนเหตตามยังก่อการรบกว่นอย่างแน่นหนาห้แก่ราชวงศ์หยวน
(Youen)

ทวนสูน (Touan Tsiun) รับผิดชอบผู้ว่าราชการแห่งศาลคือจากพิชาย
ใน พ.ศ. ๑๘๗๕

ในระหว่างนี้ พตเมืองในแถบมณฑลตั้น ซึ่งพยายามหาช่องทางและพร้อมที่
จะจับอาวุธเพื่อกอบกู้เอกราชของตน ได้ถูกบังคับกดขี่ให้เสียภาษี ในอัตราที่สูงจน
ไม่สามารรถจะเสียได้ แต่เนื่องจากได้เห็นดีเห็นชอบและอ่อนกำลังจากการต่อสู้มานาน
จึงไม่ก่อการจลาจลใด ๆ แต่ตัดสินใจที่จะออกจากประเทศนี้และลี้ภัยไปอยู่ใน
มณฑลเสฉวน ครั้นจักรพรรดิอ๋องจง (Ouen tsoung) ทรงทราบข่าวนี้ก็ตั้ง
ข้าราชการผู้หนึ่งชื่อเกียคุนฮี้ (Kia Toun-hi) ให้ไปยังมณฑลยูนนาน โดยด่วน
และทรงมอบหมายให้ทำการไต่สวนเรื่องราวทั้งปวง พร้อมทั้งจัดการเรื่องให้
เรียบร้อย ในขั้นแรกตุลาการผู้ดังกล่าวให้ลดอัตราภาษีลงส่วนหนึ่งแล้วชักชวนให้
ราษฎรหันมาทำการงานของตนต่อไป โดยให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้ความยุติธรรม
เป็นอย่างดี และตามข้อความในใบบอกที่เขากราบทูลพระจักรพรรดินั้น เขาได้
ให้จัดการลงโทษอย่างหนักแก่บรรดาขุนนางผู้กดขี่ชนเหมงราษฎรจนเป็นเหตุให้เกิด
ความยุ่งยากเหล่านี้

การสถาปนาความสงบสุขยังมีทันจะเรียบร้อยดี ชาวธิเบตซึ่งไม่พอใจใน
ความเจริญรุ่งเรืองของชาวมังกัดด้วย โอกาสจากการถอยศัถิอำนาจของ บรรดาผู้
ครองยูนนานเข้าโจมตีเมือง ฮุงกัน (Houng-gan) และเขายึดเมืองนี้ไว้ได้ใน

คองกวงซึ่งเป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองคาคี เกรงจ่า ชาวจีเบคจะ เข้ารุกราน
 ดินแดนของตน ก็ยกกองทัพออกไปตั้งอยู่หน้าเมือง เจ้าเจียง (Tchao-tcheou)
 และเจ้าประจัญบานกับกองทัพจีนเบค ณบริเวณใกล้ด่านโหว่ยกวน (Ho-wei-kouan)
 นักประวัติศาสตร์กล่าวว่า "กองทัพฝ่ายจีนเบคประสบความพราชัยอย่างเหตกตาศย
 และต้องถ่าถอยกต๊ไปอย่างไม่เป็นท่า ต้องเสียชีวิตพลตงมากมายในระหว่างการ
 สู้รบหลายวันนั้น น้ำในแม่น้ำแดงไปด้วยดีของโตหิต"

ความตงบล่ขอนเป็นผลจากการรบราฆ่าฟันตงน หาได้ดำรงอยู่เป็นระยะ
 นานไม ครั้นข้าศึกถ่าถอยกต๊ไปหมดแล้ว พวกข้าราชการฝ่ายปกครองของ
 ประเทศก็ไม่รอช้าที่จะเข้ารบราฆ่าฟันกัน เพื่อขจัดการทะเลาะวิวาทเป็นตงนค้ว

ในที่สุด ใน พ.ศ. ๑๘๗๘ เจ้าชายเหตยง^(๑) ซึ่งทะเลาะวิวาทกับเจ้าเมือง
 คาคี ในปัญหาเรื่องดินแดน แต่ทว่าไมม่อำนาจเพียงพอที่จะบังคับบล่บเชอต้าย
 จากกษัตริย์แห่งยูนนาน ให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของตน ได้จึงจับอาวุธเข้าสู้รบกับ
 เจ้าเมืองคาคีและได้ชัยชนะ ในการต่อสู้ตงสองครั้ง ด้วยความตระนงใจในความ
 ต้าเรจทงนเจ้าเหตยงจึงปรารถนาจะ ฉวยโอกาสใน การที่โคชยชนะออก คิดตามค้คตฐ
 ค่อไป ตงนคองกวงเมื่อไมม่ก้าตงมุกนต้าหรับการสู้รบ จึงออกเดินทางไปถึงเมือง
 อุงกัน ครั้นรอมบรมตงมค้คพรรคพวกในตระกูลของตนแล้ว ก็ยกกันมาปราบเจ้า
 เหตยง เจ้าเหตยงต้องประสบความพราชัยอย่างยับเยนถึงกับคองประกาศยอมแพ้
 และขอผูกมิตรไมตรีกับคูปรบักษ้ของคองใหม่ ด้วยการเชอเชิญไปในงานเลี้ยง
 ใหญ่ คองกวงรับค้เชิญนั้น ครั้นเมื่อได้ทราบว้พวกทหารที่ถูกจับมาจะกต๊เป็น
 ผู้ร้ายทำการฆ่าตงนก็ไมไป แต่เชยนค้คโคตงทำนองเขาระเขยทเจ้าเหตยงให้เกียรติ
 เชอเชิญไปในงานเลี้ยงนตงไปในวันอาทิตย์สุดท้าย เจ้าเหตยงม่ความแค้นใจที่ไม
 ตงประสงค์ในอุบายที่คิดไว้ จึงมุกใจพยายามคิดแก้แค้น แต่เหตุการณ้ในระยะ
 ค่อ ๆ มาไมม่เปิดโอกาสให้เจ้าเหตยงได้ทำการวางแผนอุบายตงนได้สำเร็จ

(๑) มีนามว่า patsatsz-oua eurl mi

มีข้อความในพงศาวดารกล่าวไว้ว่า ใน พ.ศ. ๓๘๘๐ ณ ภูเขายูอัน (Yu-an) ซึ่งอยู่ห่างไปทางตะวันออกเฉียงของนครหลวงของประเทศยูนนานไม่กี่ ไมล์ ได้มีสัตว์สี่เท้า ชนิดหนึ่งจำนวนหลายร้อยตัวเข้ามาอาศัยอยู่ จนของสัตว์ชนิดนั้นเป็นดังแดง และลักษณะคล้ายสุนัข และจึงได้เรียกรวมกับกวางทราย

ชายชราคนหนึ่งซึ่งเป็นเชื้อสายห่าง ๆ ของราชวงศ์ตวน และมาอาศัยอยู่ในท้องถิ่นแถบนี้ ได้ให้คำอธิบายแก่ผู้มาปรึกษาถึงการปรากฏตัวอย่างกะทันหันของสัตว์เหล่านี้ว่า "พวกสัตว์ที่ท่านเห็นอยู่บนภูเขาอันหาใช่เป็นสัตว์ที่อยู่ประจำท้องถิ่นไม่ มันเป็นสัตว์ของสวรรค์และทมิฬพากันมุ่งมาตามทางแถบนี้ ก็เพื่อจะบอกให้มนุษย์ทราบล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ใหญ่หลวงอันจะเกิดขึ้น" ค่อมมาไม่นาน สัตว์เหล่านี้ก็หายสาบสูญไป อย่างนามหัตถ์จรรย และ ในปีต่อมา คำพยากรณ์ของชายชราที่ปรากฏความจริงดังกล่าวคือ มีฝนตกอุกกาบาตตกจากท้องฟ้าทำลายชีวิตผู้คนตงเป็นอันมาก กับทำลายบ้านเรือนและโบราณสถานเกือบหมดสิ้น เมื่อมหากภัยได้ผ่านพ้นไปแล้ว ความอดอยากยากแค้นก็เกิดขึ้นอย่างใหญ่หลวง จนถึงกับผู้คนต้องกินผักหญ้าประทังชีวิต

สองสามปีต่อมา (พ.ศ. ๓๘๘๓) อาตลกชนคนหนึ่งของคุณกง ชื่อว่า เกาฝุง (Kao-p'oung) ไปเที่ยว ณ เมืองยูนนานฟู และได้รับเชื้อเชิญจากเจ้าเหตียงให้ไปในการเลี้ยง ครั้งแรกเกาฝุงตั้งใจปฏิเสธ โดยพิเคราะห์เห็นว่า การเชิญมาฟังนั้นเกินกว่าเกียรติยศของตน แต่แต่เมื่อคิดว่า การที่ ได้รับเชิญนั้นก็เพราะเจ้าเหตียงเห็นแก่เกียรติยศของเจ้านายของตนออก เกาฝุงจึงไปสู่เจ้าเหตียง การเลี้ยงอาหารเย็นนั้นดำเนินไปอย่างสนุกสนานและฟุ่มเฟือย และระหว่างที่แขกร่วมโต๊ะกินเลี้ยงนั้นเจ้าเหตียงอยู่ด้วยฤทธศรัภา การสนทนาที่ดำเนินไปอย่างสนุกสนาน เจ้าเหตียงซึ่งยังไม่หมดความพ่ายแพ้ของตนก็ให้ตักศิระดูกันเองของศิครุกนเดีย คุณกงเมื่อได้ทราบก็มึนใจเจ็บแค้น ตั้งใจจะแก้แค้นแทนอาตลกชนให้ได้ แต่ต่อมาล้มป่วยลงและสิ้นชีวิตลงใน พ.ศ. ๓๘๘๘

ครั้นมาในระยะนี้ แม้อาคนในตระกูลคุณจะได้ทำราชการรับใช้พระจักร-
 พรรดิ ด้วยความซื่อสัตย์เป็นอย่างดี ผู้บงชื้อสายต่อ ๆ มากก็หาได้รับสิทธิพิเศษ
 แต่อย่างใดไม่ ดังจะเห็นได้เมื่อ คุณกง (Touan Koung) บุตรชายของคุณกง
 เจ้าทำราชการสืบต่อจากบิดา ก็ได้รับแต่งตั้งจากจักรพรรดิ ให้มาตำแหน่งรองเจ้า
 เมือง (Sous Prefet) ของเมืองม่งหัว (Moung-hoa) แต่เพียงคนเดียวเท่านั้น

พ.ศ. ๑๘๘๐ เนื่องจากคุณกงมีผู้คนบริวารจำนวนมากซึ่งตระกูลของคุณ
 เคยปกครองประเทศนั้นมาก่อน จึงสามารถระงับการจลาจลซึ่งกำลังจะเริ่มก่อตัวขึ้น
 ในหมู่ชาวเผ่าพื้นเมืองในหัวเมืองมูบัง (Mou-pang) หัวหนามุกอการกรงนซอต่อโก
 (Sze-ko) ถูกจับตัวได้และประหารชีวิต

พ.ศ. ๑๘๘๖ ตรงกับปีที่ ๒๐ ของรัชกาลพระจักรพรรดิ ชุนตี้ (Chun-ti)
 พกก่อการจลาจลพวกหนึ่ง เรียกกันว่า หุงกินเต้ (Houng-kin tseh) หรือเรียก
 กันว่า “โจรหมวกแดง” ซึ่งมาจากมณฑลเสฉวนได้เข้าสู่ประเทศยูนนาน ใน
 พ.ศ. ๑๘๐๕ โจรพวกนี้เข้ามาปรากฏตัวในมณฑลนี้หลังจากที่ถูกขับไล่อพยพ
 ครองหลายหน มีหัวหน้าคนสำคัญชื่อ มิงยูจิน (Ming Yu-tehin) เมื่อแรกเข้ามา
 พวกโจรมีจำนวนมากมาย ได้เข้ายึดล้อมปราสาทหลายแห่ง เผาเมืองเล็กหลาย
 เมือง แล้วจึงเข้ารุกรานประเทศยูนนานกับดินแดนทางใต้ของมณฑลเสฉวน ครั้น
 แล้วก็คุมสัมครพรรคพวกซึ่งมีชัยเข้าหักเอาเมืองหวงเจา ชายเหตยงออกต่อคาน
 ด้วยกำลังอันอ่อนแอและไม้อาจต้านทานได้ จึงหนีมาตั้งมั่นอยู่ในเมือง ชูฮงฟู
 (Ts'ou-hioung fou) คุณเข้าร่วมสมทบด้วยในเวลาที่ต่อมาแล้วเข้าโจมตีพวก
 กบฏและสามารถขับไล่พวกนี้ไปจนถึงเมืองยูกวนตัน (Yu-kouan-tan) และเมือง
 หวยตึงกวน (Houei-ting-kouan) เมื่อมิงยูจินประสบความพ่ายแพ้หนีมาเข้า
 มณฑลเสฉวน แล้วเข้าหักเอาเมืองหวงซอ เจิ้งตูฟู (Tcheng-tou-fou) ได้
 แล้วประกาศตนขึ้นเป็นจักรพรรดิตั้งนามราชวงศ์ว่า ตาเหี้ย (Ta Hia) จักรพรรดิ
 มิงยูจินสิ้นพระชนม์ในปี ๑๘๐๗ โอรสชื่อมิงซิง (Ming-sing) อายุ ๓๐ ปี ขึ้น
 ครองสืบมา

ในระหว่างที่การต่อสู้ยังคงดำเนินอยู่นั้น บรรดาข้าราชการต่างก็กระตือรือร้น
 ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน พระจักรพรรดิก็ไม่ทรงทราบว่าการบริหาร
 ราชการในดินแดนภาคนี้ดำเนินไปอย่างย่อหย่อนเพียงไร จึงทรงดำริหาผู้ที่จะให้
 ศวณกงยอมอุทิศตนเพื่อปฏิบัติงานราชการทั้งปวงเพื่อจักรพรรดิขึ้นด้วยการบำเหน็จ
 รางวัลแก่คง ให้เป็นเจ้าเมืองปกครองมณฑลของตนแต่ละคนมา เจ้าชายเหตยงก็ยกยอ
 ชาญ (A-Yu) ให้เป็นภรรยาของศวณกง

แผนการเพื่อจะผูกพันไมตรีกับศวณกงซึ่งเจ้าชายเหตยงจัดทำขึ้น ศวณกง
 ยอมรับไมตรีด้วยความยินดี แต่ก็เป็นธรรมดาที่จะชวนให้คิดว่าความโปรด
 ปรานอันยิ่งใหญ่นี้เจ้าชายเหตยงแสดงต่อศวณกงย่อมจะซ่อนแผนการร้ายอย่างใด
 อย่างหนึ่งอยู่เบื้องหลัง ทั้งภรรยาของศวณกงและบรรดามิตรสหายพยายามพูดจาหว่าน
 ด้อมให้ศวณกงรู้สึกตนในข้อนี้แต่ก็ไม่สำเร็จ ด้วยศวณกงหลงเชื่อในถ้อยคำของเจ้า
 ชายเหตยงเสียแล้ว การแต่งงานจึงเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๑๙๐๘

เมื่อศวณกงสามารถปฏิบัติงานใหญ่ ๆ ให้สำเร็จได้เนื่อง ๆ เพียงไร เจ้า
 ชายเหตยงผู้เป็นพ่อคาก็ยังทอดความเกียดชังศวณกงยิ่งขึ้นเพียงนั้น เจ้าชายเหตยงผู้
 มีใจริษยาและผูกพยาบาท เกรงว่าวันหนึ่งอำนาจในการบริหารงานของตนจะตกอยู่ใน
 ในอำนาจของบุตรเขยของตน จึงคิดหาทางเลือกใส่คู่แข่งซึ่งเป็นผู้ให้ความคุ้มครอง
 ตนอยู่ออกไปให้พ้นทาง และตั้งบุตรสาวของตนให้วางยาพิษศวณกงเสีย แต่
 นางอายุมีความรักใคร่ในคู่แต่งงานที่บิดาเลือกให้อย่างแน่นแฟ้นเสียแล้ว จึงปฏิเสธ
 ไม่ยอมกระทำอาชญากรรมนั้น แต่เธอก็ความให้สามีของนางทราบ ศวณกงไม่ยอม
 เชื่อว่าพ่อมีความอาฆาตพยาบาทฝังใจแน่นอยู่ในวิญญาณ ก็มีใครคิดที่จะปรึกษา
 หาร้องเรื่องนักบวชของศวณกง และยังคงดำเนินความคิดต่อสัมพันธ์กับเจ้าชาย
 เหตยงอยู่เรื่อย ๆ มา

ในปีนั้น ดินแดนทั่วทั้งมณฑลตยูนนานเกิดแห้งแล้งอย่างยิ่ง เจ้าชายเหตยง
 เกรงว่าการขาดแคลนซึ่งยุติไปหมดแล้วจะเริ่มคนอดตายขึ้นมาอีก จึงจัดให้มีการส่ง
 มนต์ขอฝนตามวิธีต่าง ๆ เป็นการกล่อมขวัญประชาชนไว้ และเพื่อ

จะให้พิธีขอฝนเอ็กเกริกยงชน จึงเชิญควนกงให้มาร่วมในขบวนแห่ในวัน ๗ ค่ำ
 ในขณะที่ขบวนแห่พานแห่หนึ่ง มาของเจ้าเมืองเกิดความกตัญญูมา จึงทำการพยัค
 แลวส์ตดเอาควนกงชกตงมายังพนดิน เจ้าชายเหตยงจึงจัดคนของตนล้อมรอบ
 ควนกงพร้อมอยู่แถว กิ่งให้คนเหล่านั้นฆ่าควนกงเสียอย่างไรก็ตามเป็นผู้ชาย

อาชญากรรมทงนนาความกระตองน ให้เกิดชนทวทงประเทศ เนื่องจาก
 ควนกงก็ถืออาชญากรรมทงนทงนทงนทงนทงน ในการสงครามเป็นทงนทงนทงนทงนทงน นอก
 จากนนั้น ควนกงเป็นนุททงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน

นางอายุภรรยาคนที้องของควนกงได้ให้จัดเครื่องจ้ตของทงนทงนทงนทงนทงน
 ไปยงทงน

นางว่า "ข้าพเจ้าได้บอกให้ ท่านทราบ ก่อนแตว ว่ากิงแณ การททระ เครียมกนใจน
 แตทงนไม่พยายามเชื่อคำพูดของข้าพเจ้าเตย ทงนภรรยาทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน

ถ้ามารตจะยบยงความองอาชญาห้าวหาญของทงนทงน

ครนแตวศัพทของเขากถูกหือตงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน
 เมืองน ได้พรอมกนจตงานพศัพทอย่างหรูหรออย่างศัพทของพระเจ้าแณนดิน

เมืองนพศัพทแตวจตงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน
 แก่ความคาย ศัพทของนางจ้ตไปยง ทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน

พระจักรพรรดิ ชุนค้ทงนไม่พอพระทัย ใน การกระทำทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน
 ทงน

ครองประเทศยูนนานอยู่ใน พ.ศ. ๑๘๓๐ จึงทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน
 บุตรชายของควนกง ให้รับตำแหน่งทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน

เมือควนเป้าได้รับชวงอำนาจจากบิดา ความเกตยตชงแตวจตงนทงนทงนทงนทงนทงน
 ชายเหตยงทงน

ค้อมมอกน เจ้าชายเหตยงประสบความปราชัยทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงนทงน
 เจ้าเตหุณทงน

(๑) ตำแหน่งเจ้าเมืองตาลี

ประเทศยูนนานภายใต้การปกครองของราชวงศ์หมิง

พ.ศ. ๓๘๓๓ ราชวงศ์มังกตได้ถูกราชวงศ์หมิง (Ming) ขับไล่ออกจาก
ราชบัลลังก์^(๑) เมื่อได้ครอบครองจักรวรรดิจีนได้ ๘๘ ปี

ชวยวนเสียง (Tchou youen-tsiang) ผู้สถาปนาราชวงศ์ในต้นนครของราช
บัลลังก์ในปีเดียวกัน และตั้งนามรัชกาลของพระองค์ว่า ฮงวู (Houng-wou) กับ
ตั้งนามราชวงศ์ว่า ต้าหมิง (Ta Ming)

เมื่อจักรพรรดิองค์แรกแห่งราชวงศ์หมิง^(๒) ขึ้นครองอำนาจไม่นาน เจ้า
ชายเหตยง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ใหม่ กระทบกระเทือนต่อสถานะ
ของพระองค์อย่างหนัก จึงแก้ไขทาบทมที่เคยเป็นปรปักษ์กับควนเป้าเสีย โดยสิ้นเชิง
แล้วมีหนังสือไปถึงควนเป้าฉบับหนึ่งกล่าวถึงสภาพความมืดทึบของ
ควนเป้ารักษามิตรภาพระหว่างกันไว้

การกบฏของชาวม่านต้อซึ่งเคยเกิดขึ้นเป็นครั้งเป็นคราว เนื่องจากท่นการ
ปกครองอย่างกดขี่ของเจ้าชายชาวมังกตผู้ไม่ได้ก้มชนอีกในปีต่อมา พวกกบฏพา
กันเข้าบุกรุกถึงเมืองหลวง เจ้าชายเหตยงพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร ทิ้งจงรักภักดี
ไม่ก้มหน้าไปหลบซ่อนหลบหนีเขา ฝ่ายควนเป้าต้องการจะแสดงว่าตนยังซื่อสัตย์ใน
ราชการอยู่ ก็คุมกองทัพมาตีเมืองหลวงกตกับคืนมาได้ แล้วขับไล่พวกกบฏไปสิ้น
ภายหลังจากนั้นใน ครองเจ้าชายเหตยง ก็กลบเขา ผู้เมืองหลวงแสดงถึงความ
ขอบคุณในการปฏิบัติราชการของควนเป้า ผู้เป็นพันธมิตรของพระองค์ต่อหน้า
ราชบุตร ซึ่งมาร่วมประชุมกันทั้ง ๆ ที่เมื่อไม่นานมานี้เอง เจ้าชายเหตยงได้พยายาม
หลบหนีไปจากประเทศยูนนานแล้ว

(๑) เมื่อราชวงศ์หมิงขึ้นครองราชบัลลังก์แห่งจักรวรรดิจีน พวกราชวงศ์มังกตก็กลับออกไป
อยู่ยังบริเวณที่ราบทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือซึ่งเป็นดินแดนดั้งเดิมของตน

(๒) กษัตริย์องค์นี้ทรงเป็นชาวเมืองฟงยาง (Foung-yang) ในมณฑลฉานฮาย (Ngan-
houei) ทรงเป็นบุตรคนที่สองของกรรมกรผู้ยากจนคนหนึ่ง พระองค์ครองราชย์อยู่ ๓๑ ปี ประวัติ
ศาสตร์ของสมัยนี้ กล่าวว่ากษัตริย์องค์นี้ เป็นที่รักใคร่ และยกย่องสรรเสริญใน หมู่ประชาราษฎรมาก
ที่สุดในบรรดากษัตริย์ทั้งปวงผู้ครองประเทศจีนมา

ฝ่ายคุณเฒ่าเนื่องจากเขาผู้ด้วยชราแล้ว จึงปรารถนาความเงียบสงบใน
 พ.ศ. ๑๘๑๕ เขาเขียนหนังสือบรรยายเรื่องราวของประเทศยูนนาน ในยุคก่อน นั้น
 และยุคปัจจุบัน^(๑) โดยละเอียดแล้วส่งไปถวายแก่จักรพรรดิราชวงศ์ใหม่แห่งประเทศ
 จีน ในคราวเดียวกันกับที่เขาส่งทูตไปแสดงความอ่อนน้อมยังประเทศจีน

มหายายเฒ่าก็นำคุณเฒ่ากับบุตรสาวสองคน บุตรสาวคนโตชื่อ เกียงโน
 (Kiang-no) ได้แต่งงานเจ้าเมืองเกียนฉาง^(๒) (Kien-ieh'ang) ชื่ออาดี (A-li)
 ส่วนบุตรสาวคนเล็กชื่อ เปากู (Pao-kou) ได้แต่งงานกับบุตรชายคนเล็กของเจ้า
 ชายเหตียง ในขณะที่บุตรสาวคนเล็กจะต้องออกจากบ้านบิดามารดา และส่งตัว
 ไปอยู่บ้านสามีในอนาคคของนางนั้น คุณเฒ่าพูดกับนางเกียงโนว่า “นี่ไงละ นาง
 ผู้เล็กผู้น้อย ๆ ที่เราเฝ้าทะนุถนอมเลี้ยงเอาไวให้เจ้าในวันแต่งงาน มันจะได้ไปคอย
 พราพูดกับเจ้าอย่างเดียวกับมารดาของเราพราพูดกับเราว่า บิดาของเราต้องได้
 รับความเดือดร้อนแสนสาหัส เนื่องจากความอยุติธรรมของเจ้าชายเหตียง เจ้าชาย
 เหตียงผูกแหวะทพยายามทุก ๆ ทางที่จะทำลายวงศ์ตระกูลของคุณของเรา เปากูถูกรัก
 เจ้าจะได้เข้าไปอยู่รวมครอบครัวกับศรัทธาของเราแล้ว มันเป็นโอกาสอันประเสริฐ
 ของเจ้าแล้วที่จะแก้แค้น จงให้สัญญากับพ่อคอหน้าเทวรูปบรรพบุรุษของเราเหต่าน
 เสียก่อนว่าเจ้าจะต้องทำหน้าที่ของเจ้า

เมื่อเหตุการณ์ทางหตายยังมีทนจะผ่านไปอย่างเรียบร้อย เจ้าชายเหตียงก็
 ได้พบมรณกรรมเสียก่อน นางเปากูจึงหมดโอกาสปฏิบัติตามคำสัญญาที่นางให้ได้
 กับบิดา

ในที่สุด ในพ.ศ. ๑๘๑๖ นายพตอองเวย์ (Ouang'wei) ได้รับบัญชา
 แต่งตั้งจากพระจักรพรรดิให้ไปดำรงตำแหน่งสืบแทนเจ้าชายเหตียงยังประเทศยูนนาน
 เมื่ออองเวย์เขามารับตำแหน่งก็ไม่สามารถบังคับบัญชากิจการใด ๆ ได้ จึงอาศัย
 ความช่วยเหลือจากกองทัพแต่ก็ไม่อาจดำเนินการใด ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายได้เสีย

(๑) ดูเหมือนว่าเอกสารฉบับนี้ยังคงเก็บรักษาอยู่ ณ ห้องสมุดแห่งจักรวรรดิ กรุงปักกิ่ง

(๒) ตำบลนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของยูนนาน ในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของ

นายพลอีกคนหนึ่งชื่อ อูยุน (Ou-yun) ซึ่งตั้งมาเป็นผู้ช่วยเหต้อองเวีย ก็ปฏิบัติ
 งานไม่ได้ผลดีไปกว่าเดิม นายพลทั้งสองได้เสียชีวิตลงในประเทศนั้น เมื่อประสบ
 ความล้มเหลวตรงเช่นนั้น จักรพรรดิซึ่งจู่จิงหาทางกำจัดราชวงศ์มังกตยงเหต้ออยู่ใน
 ยูนนานให้หมดสิ้นไป ด้วยการยกกองทัพพันธมิตร ๓,๐๐๐ คน ภายใต้การบังคับ
 บัญชาของนายพล ฟุเหี้ยวเต้ (Fou yeou-teh) นายพลผู้นี้ให้แบ่งกองทัพออกเป็น
 เป็นสามกอง สองกองแรกมอบให้อยู่ในความควบคุมของนายพลตายนู^(๑) (Lan-yu)
 กับนายพล มูหยิง^(๒) (Mou-ying) ส่วนตนเองบัญชาทัพติดตาม

จีนได้ชัยชนะประเทศยูนนาน

เมื่อเจ้าผู้ครองยูนนาน^(๓) ได้ทราบจากกองทัพจีนกำลังเดินทางมาประเทศ
 ยูนนาน ก็มอบให้นายพล ตาดี่มา (Ta-li-ma) ซึ่งเป็นชาวมังกตเหมือนกันเข้า
 ยึดเอาเมืองกิวซิง^(๔) (K'iouh-tsing) ไว้ให้ได้ เนื่องจากเมืองนี้เป็นทางผ่านสำคัญ
 ที่ข้าศึกได้เข้ายึดไว้ได้โดยง่าย การสู้รบเพื่อแย่งชิงเมืองระหว่างกองทัพทั้งสองฝ่าย
 จึงเกิดขึ้น ในตอนหนึ่งมูหยิงกำลังจะพ่ายแพ้อยู่แล้ว แต่ฟุเหี้ยวเต้เข้ามาช่วยไว้ทัน
 ที่วงที่ ตาดี่มาจึงตกอยู่ในที่คับขันมีโอกาสจะหนีหายไปได้ด้วยกำลัง จึงหนีเอาตัวรอด
 ไปได้ แต่ปล่อยให้ทหารของตนหลายพันคนตกเป็นเชลยอยู่ในเงื้อมมือ
 ของข้าศึก

ความปราชัยครั้งนี้ ก่อให้เกิดความประหวั่นพรหวั่นในหมู่มชนเผ่าพื้น
 เมืองเป็นอันมาก ประกอบกับเจ้าชายเหตยงคองการให้ชนเหล่านี้รวมมอรวมใจกับ
 ตน จึงประกาศจากกองทัพจักรพรรดิหนึ่งจะนำความฉิบหายจะมาสู่ชาวเมืองทั้ง

(๑) นายพลผู้นี้มีตำแหน่ง ยุงฉางเหี้ยว (Young-teh' ang Heou)
 (๒) นายพลผู้นี้มีตำแหน่ง สีฉิงเหี้ยว (Si-p' ing-Heou)
 (๓) บรรดาเจ้าแห่งตระกูลเหลียงสืบตำแหน่งแทนบิดาในฐานะที่เป็นบุตร
 (๔) ในครั้งนั้นเมืองนี้มีป้อมปราการแข็งแรงและเป็นที่ยึด

ปอง บรรดาหัวหน้าคนสำคัญ ๆ ของชาวพื้นเมืองที่ดงรูในอุบายหลอกดงนี้ จึงพากันเข้าไปอ่อนน้อมกับกองทัพฝ่ายจักรพรรดิ

เมื่อเจ้าชายเหตยงถูกถอดทงแตะกองทัพต้องล่าถอยกระจัดกระจาย จึงหนีไปอยู่ในภูเขาดงมา(๑) (Loung-ma) นายทหารคนหนึ่งของนายพตชาวมงคตมาพบเขา ณ ที่ที่ซ่อนตัวอยู่ ในขณะที่เจ้าชายเหตยงประสพความทุกข์อย่างสาหัส ที่ต้องสูญเสียไพร่พล และประสพความพ่ายแพ้ จึงเสวยยาพิษเพื่อจะให้ตาย แต่ยาพิษยังไม่ปรากฏผล ในทันที เจ้าชายเหตยงพร้อมด้วยครอบครัวกับขุนนางผู้จงรักภักดีจึงพร้อมใจกันกระโจนลงไป ในทะเลสาบของเมืองยูนนานฟู และจมน้ำตายในทะเลสาบนี้ทั้งสิ้น (๒)

เมื่อตานยูแต่มูหยิง เดินทางมาถึงเมืองปันเกี้ยว(๓) (Pan-k'iao) บรรดาขุนนางข้าราชการจำนวนมากก็ออกมาอ่อนน้อมด้วย ในวันรุ่งขึ้นนายทัพทั้งสองก็ตั้งค่ายตั้งทัพเขาซึ่งอยู่รอบบริเวณเมืองหลวงชื่อเขา กินมาจัน (Kin-ma-chan) เมื่อขุนนางฝ่ายศูตการของเจ้าชายเหตยงเห็นว่าจะต่อต้านการรบไม่สำเร็จ ก็ออกมาขอมอ่อนน้อมแล้วมอบตราประจำตำแหน่งเจ้าผู้ครองยูนนานให้กับมือ ครั้นแล้วก็ออกจากบ้านเมืองนี้ไป (พ.ศ. ๑๘๒๕)

เมื่อกองทัพฝ่ายจักรพรรดิดยกเข้ามาตั้งค่ายอยู่หน้าเมืองยูนนานฟู คนชราและคนสำคัญ ๆ ของเมืองนี้หลายคนได้ ออกมา ที่หน้า กองทัพ แล้ว เฝ้าเครื่องหอมเป็นการ แสดงความ ยินดี ที่ เติรรอด พ้น จาก การ กัดข ของเจ้า ผู้ครอง นคร ผู้โหดร้าย ตระโมย ไม่รู้จักสิ้นสุดทั้งเยอหยิงของห้องอีกด้วย

แม่ทัพจีนทั้งสองได้ออกประกาศตงโทษอย่างหนักที่สุด แก่ทหารผู้เข้าไป

(๑) อยู่ห่างไปทางเหนือของเมืองยูนนานฟู ๒-๓ ลี้

(๒) ทะเลสาบนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทะเลเทียนจี้ (Mer de Tien-tehi) ชาวบ้านในหมู่บ้านชิงยู (Tsing-yu) ได้พบศพของเจ้าชายเหตยงแล้วจัดการฝังที่วัดยู (yu) ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองหลวงไปทางทิศตะวันตก ๓๐ ลี้

(๓) อยู่ห่างจากเมืองหลวงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๓๐ ลี้ และอยู่ตรงช่องทางใหญ่ที่จะเข้าสู่มณฑลกุยเจิว (Kouei cheou)

หรือคชกรพิชัยสมบัติของราษฎร ครั้นแล้วกองทัพซึ่งประสพชัยชนะก็ยกเข้าสู่เมือง โดยมีได้ก่อกความปั่นป่วนยุ่งยากใด ๆ เด่นแม้แต่น้อย

ในระหว่างการสถาปนาความสงบเรียบร้อยในเมืองหวตวง ฟู่เหยี่ยวเต้ (Fou-yeou-teh) ได้ส่งทหารในกองทัพของตนจำนวน ๒๕,๐๐๐ คน ออกไป พัททษความสงบเรียบร้อยยังแคว้นแคว้น โทดเคียง

ในปีเดียวกันนี้ ชนเผ่าพื้นเมืองทางตะวันออกเฉียงเหนือได้ก่อกการกบฏขึ้น นายพตมูหยิงปราบปรามตงไต แคว้นตงฉวน (Toung-teh ouan) และวูตึง (Wou-ting) ได้รับเอาความเสียหายอย่างหนัก กตาวคอคองเสียชีวิตคนถึง ๓,๐๐๐ คน กับเสียมาแต่ระดังเดียงอีกเป็นจำนวนมากมาย

ฟู่เหยี่ยวเต้ ได้ทราบข่าวพตเมืองที่อยู่ในบริเวณแดนค้อแดนของมณฑลเสฉวนนั้นปกครองง่ายยิ่งกว่าพตเมืองของประเทศยูนนาน จึงกราบทูลให้พระจักรพรรดิรวมแคว้นแคว้นในแถบนั้นเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ฝ่ายตวนจี้ ซึ่งปกครองหัวเมืองตาดต๊อบตอกจากบิดาได้ทราบข่าวการพ่ายแพ้แต่สมรรถกรรมของเจ้าชายเหตยง ก็รู้สึกเป็นทุกข์ร้อน ในแคว้นแคว้นที่ตนปกครองอยู่ยิ่งนัก

ตอนต้น พ.ศ. ๓๘๒๖ กองทัพพระจักรพรรดิ^(๑) ภายใต้การบังคับบัญชาของฟู่เหยี่ยวเต้ยกตั้งวงหน้าไปก่อน เมื่อกองทัพยกมาถึงหน้าเมืองตาด ตวนจี้ได้ทราบข่าวจากคนสอดแนมของตนว่ากองทัพยกมานั้น เตรียมการที่จะประชิดกับตนอย่างไร

แม้ทัพฝ่ายจีนมีความตั้งใจที่จะแผ่กฤษฎาภินิหารของพระจักรพรรดิ แห่งราชวงศ์เหิง โดยวิธีระดมมอมที่ลุดเท่าที่จะทำได้ จึงเขียนหนังสือเชิญชวนให้

(๑) ความผิดพลาดเกี่ยวกับจำนวนร้พลของกองทัพ มักจะปรากฏอยู่ตามหนังสือประวัติศาสตร์ของจีนเสมอ นักประวัติศาสตร์บางคนกล่าวว่กองทัพนี้มีจำนวน ๓๐๐,๐๐๐ คน แต่เราเห็นว่าจำนวนพลเพียง ๓๐,๐๐๐ คน ก็น่าจะเป็น การเพียงพอ สำหรับการเกณฑ์ ผู้คนเข้าประจำกองทัพในสมัยนั้น

ราชวงศ์มังกลถูกขับไล่ออกจากประเทศยูนนาน

บรรดาข้าราชการ ที่ทำราชการอยู่กับพวกราชวงศ์มังกลต้องเลื่อมต้นความ
 นิยมนับถือซึ่ง เคยได้รับ จากพรรค พวกแฉะ บริเวณที่หนีไป อ่อนน้อมกับราชวงศ์ใหม่
 การต่อสู้ป้องกันเกียรติศักดิ์ของราชวงศ์ตนก็เกิดขึ้น ในระยะเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลง
 แปรตงนามการมาพบเกิดขึ้นเป็นอันมากตามบริเวณต่าง ๆ แต่ไม่นานเหตุ การณ์ก็ถึง
 ประมาณปลาย พ.ศ. ๑๙๒๗ ประเทศยูนนานก็มีความสันติสุข กองทัพส่วนใหญ่
 ก็ล้มเลิกไป

ทั้ง ๆ ที่ความสงบสุขปรากฏอยู่ทั่ว ๆ ไปแล้ว บรรดาขุนนางฝ่ายพดเจี้ยน
 ซึ่งเห็นว่าตนไม่มีอำนาจปกครองประเทศตามดำฟัง ได้กราบทูลไปยังพระจักรพรรดิ
 ให้ทรงมอบอำนาจในการรวมพวกหัวหน้าชาวพมเมืองเป็นพวกเดียวกัน พระจักร
 พรรดิทรงยินยอมตามคำขอ นับแต่นั้นมากิจการงานทั้งปวงดูเหมือนจะปฏิบัติตุดวง
 ไปได้ โดยง่าย ด้วยความช่วยเหลือของหัวหน้าชนพมเมืองเหล่านี้ บ้านเมืองกลับ
 อุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันครั้ง ใหม่ นับเป็น
 คุณงามความดีของชาวพมเมือง ภาษ้อากรกเก็บได้อย่างสม่ำเสมอ ในระยะปี
 หนึ่ง ๆ ภาษ้อวดแรก ๆ ที่ฝ่ายผู้มิชชันนารี เก็บได้ก็ตั้งไปเข้าท้องพระคลังพระจักรพรรดิ
 ณ กรุงปักกิ่ง

ฝ่ายพวกราชวงศ์เหม็ง ซึ่งได้ชัยชนะ โดยตลอดก็จัดการแบ่งปันทรัพย์สินที่
 ริบมาได้จากฝ่ายปราชัยเป็นบำเหน็จรางวัลแก่บรรดานายทัพนายกอง ตลอดจน
 ทหารผู้ได้ช่วยเหลือในการสงครามอันยากลำบากนับแต่อดีตมา การให้บำเหน็จ
 เป็นค่าน้ำแบ่งปันกันแจกจ่ายกันไป ทหารเป็นจำนวนมากแต่งงานกับหญิงสาวชาว
 พมเมือง และพอใจตั้งหัตถ์แห่งอยู่ในดินแดนนี้ ทหารทั้งกองทัพซึ่งก่อนหน้านั้น
 ถูกลูกและได้เป็นอาวุธก็พากันตระหงายเครื่องศาสตราวุธตั้งขึ้น แล้วหันมาจับจอบ
 เสียมแคะคันไถแทน ด้วยเหตุนี้ประเทศยูนนานจึงมีพดเมืองเชื้อชาติผสมชาวจีนเพิ่ม
 ขึ้นเรื่อย ๆ ชนเหล่านี้ก็ยกย่องรักษาอุปนิสัยอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะเชื้อชาติของตน

ลักษณะท่าทางเดินเห็นหรือความประพฤติ ซึ่งไม่เคยปรากฏในดินแดนแถบนี้มาแต่
ก่อน นอกจากชนชาวยุโรปเกือบทุกคนที่พบเห็นอยู่ทุกวันนี้ว่าบรรพบุรุษของ
พวกเขามาจากเมืองนานกิง^(๑) หรือเมืองซูเป แต่เมื่อก่อนว่า "พวกเราไม่ใช่จีน
เราเป็นชาวยุโรป"

อวสานของตระกูลตวน

แว่นเจี๊ยะเห็นดีเห็นชอบจากการตั้งกรมกรงนเป็นอันมาก ภายหลังไม่นาน
ก็ถึงแก่กรรม ศพของเขาฝังอยู่ในเมืองคาสี เซอส์สายราชวงศ์กษัตริย์หรือผู้ว่าราช
การซึ่งเป็นตำแหน่งมอานาจยิ่งใหญ่ในดินแดนแถบนี้ ตลอดระยะเวลาถึง ๔๓๘ ปี
ก็สิ้นสุดลง

จักรพรรดิซึ่งทรงปรารถนาจะให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินใหม่ของพระองค์ ต็ม
เรื่องราวคุณงามความดีทั้งปวง ซึ่งเซอส์สายของราชวงศ์ตวน ได้สร้างสมใจให้ตั้ง
เชิง จงทรงหาทางขจัดบรรดาเซอส์ตวนชั้นปลาย ๆ^(๒) ให้ออกไปห่างไกลจาก
ประเทศนี้

แต่อย่างไรก็ตามพระจักรพรรดิทรงมีพระประสงค์ จะตอบแทนความดี
ความชอบแก่หลานชายทั้งสองของตวนจ้อยู่เหมือนกัน จึงตรัสให้ผู้เหี้ยมเด๋มเป็ดย่น
ขอคนทั้งสองซึ่งมีชื่อว่า เกียวเยน และเกียจยิ (Kouei-jen; Kouei I) เดี่ยวใหม่ แล้ว
ตั้งชื่อให้คนพี่ว่า เจนฟู^(๓) แห่งวู่จาง^(๔) และคนน้องว่าเจนฟูแห่งยงเมิน^(๕) (Tchen-
fou de Wou-tch'ang & Tchen fou de Ying-men)

พ.ศ. ๑๘๓๓ เจ้าเมืองกิงตุง (King-toung) ชื่อลือตุน (Sze-lun) เป็นผู้มัก

(๑) มณฑลที่ติดต่อกับมณฑลชุนานซึ่งมีเมืองวู่จาง เป็นเมืองหลวง

(๒) ปรากฏในท้องที่ชงตงเฉิง (Young-loung-tcheon) มีเจ้าเมืองปกครองสืบเชื้อสาย
ที่เป็นชาวพื้นเมืองคนหนึ่ง สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ตวน

(๓) ตำแหน่งนี้ในครั้งนั้นเทียบเท่ากับยศชั้นนายพลมีอำนาจปกครองฝ่ายพลเรือนด้วย

(๔) เมืองหลวงของมณฑลซูเป อยู่หน้าเมือง ฮันเก้ (Han-keou)

(๕) อยู่ในมณฑล เซนสี (Chen-si)

ใหญ่ไม่สูงแต่เจ้าเดหเจ้ากต ครั้นสร้างขอเสียดเงินเป็นทูลงก้อย่างกว้างขวางในหมู่
 ชุนนางกรมการทงปวง ครั้นเดินขอเรื่องร้องทุกข์เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองจน
 แล้ว ก็ยกกองทัพพร้อมกบฏประกาศตนเป็นอิสระ บรรดาแคว้นแคว้นของชนป่าเถื่อน
 จำนวนมากซึ่งยังคงมีความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิมาจนถึงระยะนั้น ก็พากันเข้า
 เป็นพรรคพวกด้วย

การคิดสร้างแคว้นแคว้นอิสระชนใหม่ซึ่งกระทำกันได้สำเร็จในสมัยที่อาณาจักร
 ศาตมราชวงศ์กษัตริย์ปกครองนั้น ครั้นถึงสมัยที่ตนแดนเหตาดูกงผนวกเข้ากับ
 จักรวรรดิจีนแล้ว การกระทำทำนองนี้เป็นไปไม่ได้เสียแล้ว พระจักรพรรดิได้ตั้ง
 นายพล พูเหยียงเตมาจัดการปราบปรามการกบฏครั้งนั้น ในการรบครั้งแรก ๆ
 ซึ่งเกิดขึ้น ณ บริเวณเมืองตาดัง^(๑) (T'a-lang) ดื้อตนประดัดความพ่ายแพ้แต่ถูก
 ปลดจากตำแหน่งทงปวง แต่ไม่ช้าก็กลับมารวมกองทัพนใหม่ มีรพลประมาณ
 สามหมื่นคนกับช้างสำหรับใช้ในการรบอีกจำนวนหนึ่ง แล้วยাত্রาทัพเข้าต่อสู้
 ชาศ์กอกครั้งหนึ่ง ครั้นพูเหยียงเตทราบถึงการเตรียมทัพครั้งนั้น ก็ให้แจกจ่ายของกับ
 ประตักแก่ทหารของตน เมื่อกองทัพทั้งสองเข้าประจันบานกัน ทหารของพูเหยียงเต
 ก็จุดประทัดโยนไปทั่วทั้งพร้อมกันนั้นทหารทั้งสอง ก็ดมยิงยิงดังสนั่นจนช้าง
 ตกใจออกหนีกระเจิกกระเจิงไปทุกทิศทุกทาง กองทัพฝ่ายจักรพรรดิถือโอกาสเข้า
 โจมตีในระหว่งที่ชาศ์กแตกคน โกลาหลจนไม่เป็นขบวนต้องคอยหนีกระจัดกระจาย
 ไป ดื้อตนเองต้องเป็นหนีบุญคุณแก่ชาวนาผู้หนึ่งซึ่งให้ความช่วยเหลือ โดยให้อาศัย
 อยู่ในยุ้งข้าวของตนเป็นเวลาดำยวัน

ดื้อตนประดัดความหายหน้าอย่างใหญ่หลวง ทหารฝ่ายจักรพรรดิพากันจับ
 ช้างใจได้หมดแล้วส่งไปเมืองหวงงในรัฐนะเซตยสังคราม

มีต่อมา ดื้อตนเกิดความเบื่อหน่ายที่ต้องเที่ยวเร่ร่อนพเนจรไปเมื่อได้พ่ายแพ้
 ในการรบครั้งนั้น ทงไม่สามารถจะรวบรวมสมัครพรรคพวกเข้าต่อสู้กับฝ่ายจักร
 พรรดิได้อีก จึงเขามามอบตัวกับเจ้าหนาทฝ่ายปกครองของตน แล้วยอภยโทษ

(๑) เมืองซินฮัว (Sin-hoa) ปัจจุบัน

ต่อจักรพรรดิองค์นี้ โดยปฏิญาณตนว่าจะขอตั้งยศต่อจักรพรรดิจนค่อไป แต่ตั้งสูง
ต้องผิดหวังในคำมั่นสัญญาที่มูให้ไว้ว่าตนจะได้รับอภิไทยอย่างแน่นอน เพราะ
บรรดานายพลของพระจักรพรรดิมีความเห็นพ้องกันจะให้คิดตั้งพระตั้งตนตั้ง และ
ตั้งตนคงจะต้องถูก คัดตั้งพระตามความคิดนั้นถ้าหากว่าพระจักรพรรดิไม่ทรงอภิไทย
ให้ ทั้ง ๆ ที่เสนาบดีของพระองค์ลงความเห็นให้ประหารชีวิตตั้งตน ทั้งนี้เพราะยัง
ทรงระลึกถึงคุณงามความดีที่ตั้งตนได้กระทำมาแต่ก่อน ๆ

เวदान์จากนั้นไปจนถึงปลาย พ.ศ. ๑๘๓๗ มณฑลต้นตอของประลัมความยุ่ง
ยากอันเกิดจากการวิวาทขัดแย้งเป็นการภายใน จนแทบจะหาความสันติสุขมิได้
แต่ทั้ง ๆ ที่ความเคียดแค้นยุ่งยากเกิดขึ้นไม่หยุดหย่อนเช่นนี้ พวกข้าหลวงที่ตั้งมาจาก
รัฐบาดกต่างก็ไม่ละ ความพยายาม ที่จะตั้งเสริม ความเจริญใน ด้านอักษรศาสตร์ใน
พ.ศ. ๑๘๓๗ บรรดานักอักษรศาสตร์ซึ่งได้รับปริญญาตรีและปริญญาโทแล้ว ได้
รับเชื้อเชิญให้เดินทางมายัง เมืองนานกิงเพื่อเข้าสอบแข่งขันสำหรับการรับปริญญา
ชั้นดุษฎีบัณฑิต ทั้งนี้เป็นการสอบความรูครั้งแรกตั้งแต่ราชวงศ์เหม็งได้ครอง
อำนาจ ปรากฏว่าผู้เข้าสมัครสอบครั้งนี้ จำนวนหนึ่งสอบได้ ความดำริจึงทรง
นับว่าช่วยสนับสนุนกำลังใจแก่ผู้ที่ยังมีความคิดเห็น ในข้างร้ายที่วารัฐบาดไม่ให้ความ
เพียงกรรมแก่ราชรัฐ ในปกครอง โดยเสมอหน้ากัน

อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๆ ที่ประเทศจีนพยายามสร้างความคิดต่อประเทศนี้ด้วย
การให้ความเอาใจใส่ดูแลบรรดาหัวหน้าชนชาวพมเมองกิด หรือด้วยการให้ความ
เอาใจใส่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินใหม่ทุกที การปฏิบัติทางปวงนี้ได้รับความสนใจจากพล
เมืองมู งเงาหรือครั้ง ๆ ปาเถอนักแต่เพียงความไม่เชื่อฟังของไซ้อานาจบังคับ ผลที่
ได้รับก็คือความอ่อนแอของบ้านเมือง เนื่องจากเกิดความขัดแย้งอยู่เสมอ

การกบฏต่อการปกครองของจีน

ในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๓๘ ชนชาวพมเมืองคามบริเวณเมืองยงจาจ มีหัวหน้า
ชื่อเตากัน (Tao-kan) ซึ่งได้รับต้นแบบมาจากชาวพม่า ได้ก่อการกบฏขึ้น

กองทัพชาวพื้นเมืองตั้งเป็นแนวยาวเหยียดจนยากที่จะปราบปราม ให้ร้าย
 คาบได้ ดังนั้นพระจักรพรรดิจึงทรงคิดตั้งพระทัยส่งทหารไปกองหนึ่งแตรมอบอำนาจ
 ให้ มาร์ควิส มูหยิง (Marquis Mou-ying) เป็นนายทัพ ฝ่ายเศกกันเมื่อทราบข่าว
 กองทัพฝ่ายจักรพรรดิยกมาถึง ก็ออกไปทำการเจรจาขอมอบอ่อนน้อม พร้อมกับส่ง
 เครื่องราชบรรณาการ ไปมอบให้แก่แม่ทัพใหญ่เพื่อให้นำไปถวายพระจักรพรรดิ
 เป็นการพิสูจน์ความสัตย์ของคน แต่โดยเนื้อแท้แล้วการที่ยอมส่งความภักดีนั้น ก็เพื่อ
 จะลวงเวลาให้คนได้รวบรวมกำลังพร้อมเพียงดีเสียก่อน ครั้นเมื่อกำลังค่อยเข้ม
 แข็งพอ ประกอบกับเชื่อมั่นว่าจะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากชาวพม่าเข้า
 จู่โจมตีกองทัพฝ่ายจีน โดยทันที ในการครั้งนี้สามารถทำลายกองทัพจีนได้เพียงตั้ง
 หนึ่ง แต่ช่วงเวลาไม่นานกองทัพฝ่ายจักรพรรดิก็เตรียมการป้องกันได้ทัน แล้วออก
 จู่โจมขับไล่กองทัพของเศกกันให้ถอยไปจากที่มั่นเดิม การรบครั้งนี้เวลานานแต่
 ศึกเดือดมาก บรรดาทัพของเศกกันต้องแตกกระจัดกระจายไปสิ้น และทั้ง ๆ ที่เศก
 กันได้ โชคดีหลุดพ่ายหนีมาหาประการแล้ว ก็ยังถูกนายพลจีนผู้หนึ่งจับตัวได้ และ
 ถูกคิดชำระ มรณกรรมของเขาทำให้ความเป็นชาติกษัตริย์สูญสิ้นไปด้วย

ใน พ.ศ. ๓๘๔๖ พระจักรพรรดิยงโต (Young-loh) ขึ้นเสวยราชย์ ทรง
 ส่งเจ้าชายลู (Lou) ซึ่งเป็นราชบุตรตามายังประเทศยูนนานเพื่อให้ปกครองเมืองคาสี
 กับทรงมอบอำนาจ ให้ปราบปรามและจัดการรวมแคว้นแดนแคว้นที่ตั้งอยู่ระหว่างประเทศ
 พม่าและญวน ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

นับแต่ระยะนี้เป็นต้นมา ราชสำนักจีนได้เข้าครอบครองประเทศญวนอย่าง
 จริงจัง

กองทัพฝ่ายพระจักรพรรดิถูกส่งมายังประเทศนี้หลายครั้ง เพื่อสถาปนา
 ความสงบเรียบร้อยและเพื่อจัดสรร ให้บรรดาผู้ที่อ้างว่าเป็นเชื้อวงศ์กษัตริย์เก่าแก่
 แห่งประเทศยูนนานซึ่งมาแบ่งปันดินแดนกันปกครองในดินแดนแถบนี้ ได้ปฏิบัติ
 หน้าที่ภายในกรอบอำนาจของตน

จักรพรรดิ ยงโต ทรงถือโอกาสในยามที่กองทัพของพระองค์ยังคงมั่งคั่งอยู่ในประเทศญวน จัดการครอบครองประเทศญวนโดยเด็ดขาด โดยเรียกร้องให้กษัตริย์ญวนระดัดถึงการช่วยเหลือของจีนในครั้งก่อน ๆ และทรงชักชวนให้กษัตริย์ญวนตั้งเครื่องราชบรรณาการที่เคยกระเตื้องไปหายเป็นอันให้ตรงตามกำหนดเวลา

การต่อต้านการปกครองของราชวงศ์เหม็งต่อไป

ใน พ.ศ. ๑๘๘๓ การจลาจลใหม่ ๆ เกิดขึ้นทางภาคตะวันตกหลายครั้ง ข้าราชการคนหนึ่งของเมืองโตชอวน (Lo-tchouen) ชื่อว่าต้อเจิน (Sze-jen) เห็นว่าบ้านเมืองของตนอยู่ห่างไกลจากการบังคับควบคุมของรัฐบาลส่วนกลาง จึงถือโอกาสทำทางไม้ค้ำกับพม่าหลายครั้ง ส่วนชาวพม่าก็แต่งทำเป็นร้องเรียนขึ้นไปว่าดินแดนของตนถูกบีบคั้นจากระบบปกครองใหม่ ส่วนต้อเจินนั้นมีความมั่นใจว่าชาวพม่าเพื่อนบ้านของตนจะให้ความช่วยเหลือตามที่สัญญากันได้ ก็ประกาศตนเป็นอิสระ แต่ขอขายดินแดนนานเคียน (Nan-tien) กับตำบลอื่น ๆ อีกหลายตำบลตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองทิงเหยฮะ (T'ing-yueh) นี้ก แต่ต้อเจินเป็นนายปกครองดินแดนเหล่านี้

ครั้นจักรพรรดิยงจง (Ying-tsoung) ทรงทราบถึงความไม่เรียบร้อยใหม่ ๆ เหล่านี้ ก็ตั้งกองทัพประกอบด้วยรพตเป็นอันมากมี มุชิ่ง (๑) (Mou-ching) เป็นนายทัพกับทรงมอบอำนาจให้ทำการปราบปรามกบฏแล้ว ให้สถาปนาความเรียบร้อยในดินแดนเหล่านี้ ในระหว่างที่สู้รบกันอยู่หลายครั้งนั้นกองทัพฝ่ายจักรพรรดิต้องเผชิญกับความโหดร้ายแรง พวกกบฏถูกขับไล่ตอยออกจากที่ตั้งมั่นในภูเขา ต้อเจินหนีหลบหนีไปอยู่ในประเทศพม่า ส่วนพรรคพวกนอกนั้นหนีเข้าอ้อมนมคอ กองทัพฝ่ายจักรพรรดิได้ตั้งหนึ่ง หัวหน้านกบฏบางคนถูกตัดศีรษะ ดินแดนในแถบนั้นจึงได้รับความสะดวกอีกครั้งหนึ่ง (พ.ศ. ๑๘๘๖)

(๑) บุตรชายของมุหิง

ภายหลังการรบครั้งนี้ พระจักรพรรดิทรงเกรงว่าพวกกบฏจะก่อกวนราษฎร
บ้านเมืองอีก ก็ทรงดำริจะแบ่งกมใหม่คนพลเมืองจากแคว้นแคทอนเข้ามาเบียด
เบียนในดินแดนแถบนี้ตามที่เคยมีปรากฏอยู่เนื่อง ๆ จึงทรงปรึกษากับเสนาบดีฝ่าย
ทหารและคิดตั้งพระทัยให้จัดการสร้างกำแพงล้อมรอบเมืองทิงเหยอะ (Ting-yueh)
ซึ่งมีได้สร้างมาแต่เดิม (พ.ศ. ๑๕๘๕)

ฝ่ายต๋อเยนระหวางที่อยู่ในประเทศพม่า ได้รับการช่วยเหลือจากชาวพม่า
เป็นอันดี จึงจัดกองทัพขนแกะยกเข้ามารบอีก กองทัพฝ่ายจักรพรรดิซึ่งถูกโจมตี
โดยมีทหารตัวกพายแพแต่ละต้องถอยหนีไปอยู่ด้านหลังปราการที่ก่อกำสร้างอยู่ ผลการ
รบครั้งนี้จึงได้เหมือนกับ "เอาหม้อดินไปทุบหม้อเหล็ก" โดยไม่ต้องสงสัย ทงนม
ไซเป็นปัญหาเกี่ยวกบเวลาเท่านั้น บรรดานายพลจีนเมื่อเกิดความประหลาดใจ
แล้วก็ยกกำลังหนุนเข้าโจมตีพวกกบฏอย่างอาจหาญ การรบดำเนินไปเป็นเวลานาน
แต่ลำบากยากยิ่ง ในที่สุดหลังจากการต่อสู้กันถึงสามปี อาวุธยุทโธปกรณ์ร่อย
หรือไปหมดสิ้น บรรดาทัพพม่าและสมัครพรรคพวกทอดทิ้งไปหมด ต๋อเยนจึงหลบหนี
และพยายามหนีเด็ดขาดมาจนถึงประเทศพม่าอีกครั้งหนึ่งทั้ง ๆ ที่กองทัพของจีน
พยายามระแวดระวังอยู่อย่างแข็งขัน

พ.ศ. ๑๕๘๕ จักรพรรดิคิงตี้ (King-ti) ทรงระอาต่อการรบกวนเบียด
เบียดอย่างไม่หยุดหย่อนทางชายแดนทิศกับประเทศพม่า จึงทรงขอรับรองนายพล
ฮูาง (Ou-ngang) ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาด้านชายแดนให้ดำเนินการผูกมิตรไมตรี
กับแคว้นแคทอน โดยตั้งเงื่อนไขใหม่ กับให้ระมัดระวังในข้อสัญญาที่จะรักษาไมตรี ให้นาน
นานไว้

ชาวพม่ารับรองอำนาจการปกครองของประเทศจีน

เนื่องจากมีคดีพิพาทระหว่างประเทศทั้งสองเรื่อง อันเนื่องมาจากฝ่ายจีน
เข้ายึดครองตำบลม่งยาง (Moung-yang) ซึ่งฝ่ายพม่าประกาศว่าเป็นดินแดนส่วน
หนึ่งของตน เมื่อทางราชสำนักแห่งกรุงปักกิ่งได้รับรายงานเรื่องดังกล่าวก็ส่ง
ให้คนดินแดน

ส่วนนี้ให้ฝ่ายพม่า โดยมีเงื่อนไขว่า เจ้าผู้ครองประเทศพม่าจะต้องส่งเครื่องราช
 บรรณาการ ไปถวายจักรพรรดิจีนตามกำหนดกับ ให้ตั้งกองทัพติดต่อยุทธวิธีไปให้ ฝ่าย
 ประเทศพม่ายินยอมรับเงื่อนไขทั้งนี้ด้วยความยินดี ดินแดนชายเขตกแดนภาคนี้กลับมี
 ความสงบสุขขึ้น กองทหารของฝ่ายจักรพรรดิก็ได้รับการปลดปล่อยจากประจำการ
 หหมด

ฝ่ายต้อยเห็นเมื่อทราบถึงการปรองดองกันระหว่างประเทศทั้งสอง ก็พยายาม
 รวบรวมพรรคพวกทมิฬความเห็นขัดแย้ง ในการนี้เพื่อกลับไปสู้รบอีก แต่ต้อยเห็นถูกจับ
 ใต้เท้าถูกจำขังเสียก่อนที่สงครามกำลังได้พอแก่ความต้องการ ระหว่างที่อยู่ในห้องขัง
 เขาคงนึกถึงวันที่เขาต้องถูกส่งตัวไปอยู่ในเงอมนมือของพวกเขา อย่างไรก็ตามชาว
 พม่าได้จัดการคดีชำระเขาแล้วตั้งไปยังนายทัพฝ่ายจีน

พ.ศ. ๒๐๔๔ เกิดแผ่นดินไหวอันก่อให้เกิดความพินาศอย่างใหญ่หลวง ดิน
 แดน ๓๖ แคว้นแดนสะเทือนกันไปในวันเดียวกัน จักรพรรดิเหี้ยวจง (Hiao Tsoung)
 ทรงมีพระทัยหวาดท้อในความหายนะครั้งหมาก และเพื่อที่จะหักเหลี่ยมให้ความ
 พินาศครั้งใหม่บังเกิดขึ้นอีก จึงทรงส่งขุนนางหลายคนไปทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าที่
 สถิตอยู่ตามภูเขากับเข่นสรวงเหต้ามังกรตามสถานต่างๆ ความที่มิชาวเตาตอกนั้นว่า
 เป็นคนเหตุของความร้ายเหล่านี้ นอกจากนั้น พระองค์ทรงสั่ง ให้แก่ไชรายชอผู้สมัคร
 เข้าสอบแข่งขันทั้งฝ่ายพุทธเถรวาทและฝ่ายทหารด้วยการ ให้เดือนอันดีกับผู้สอบได้ได้จำ
 นวน ๓,๒๖๐ คน ให้อยู่ในระดับสูงขึ้นไปตามลักษณะวิชาที่สอบ กับทรงให้แต่ง
 กระบวนแห่ทางพุทธศาสนาชนทั่วทุกตำบล

ถึงแม้ว่าจะได้มีการขจัดไม้เท้าทุกขภัยต่าง ๆ อันจะเกิดการจลาจลจวนวาย
 ซึ่งกำลังไหวคองชน ในหมู่ประชากรราษฎรแล้วก็ตาม แต่มีนทชนกคองเมชิญกับ
 บรรยากาศที่ล่อไปข้างจลาจลระส่ำระสายตลอดจนความผันแปรอันเกิดขึ้น โดยกระทัน
 หันอยู่เต็มอ กต่างคือ ในปีต่อมาได้เกิดลมพายุอย่างร้ายแรงพัดเอาหลังคาบ้าน

ของราษฎรปดิวไปเป็นอันมาก ผู้คนพดเมืองได้รับบาดเจ็บตายเป็นอันมาก ก็ไม่สามารถพด
 เขาไม่ผดย่นคั้นจำนวนมากถอนราก โคน โคนตง^(๑)

ความบาดหมางระหว่างจีนกับพม่า

การดำเนินการผูกมิตรไมตรีระหว่างจักรพรรดิจีน และกษัตริย์แห่งประเทศ
 พม่าตามที่ได้เล่าโดยสรุปมาแล้วนั้นหาได้ดำรงอยู่นานไม่ ก่อตัวคือบรรดาราช
 ราชพม่าพวกหนึ่งร้องทุกข์ ในข้อที่ถูกลูกขุนนางจีนผูกพันทักทายชายแดนแดนเข้ามารบกว
 เบียดเบียนไม่หยุดหย่อน แต่ราชพม่าเหล่านี้ไม่ประสงค์จะประกาศสงครามกับ
 ประเทศจีน โดยเปิดเผย จึงยั้งแฉ่งแฉ่งกัน ๆ ที่เป็นอดีตระมาจนถึงบัดนั้นให้ก่อการ
 จลาจลชน ครั้นพวกก่อจลาจลคุมกำลังเป็นปีกแผ่นแต่ก็ยกขบวนออกทำการ
 ราชพม่าเหล่านี้ชายคตมม ได้หลายแห่ง ครั้นแล้วก็ให้เผาชงประจำองคจักรพรรดิ
 ซึ่งจักรพรรดิมอบให้พวกคนเป็นการตอบแทนคุณความดีที่ปฏิบัติมาแต่เดิคือหัวหน้า
 แฉ่งแฉ่งทั้งปวงที่มารวมกัน ทงเพื่อแฉ่งแฉ่งให้ฝ่ายจีนผู้เป็นพันธมิตร
 เห็นว่ามีศรัทธาพม่าระหว่างประเทศนั้นลัดสนตงแต่

การจลาจลครั้งนยากที่จะปราบปรามให้สงบตงได้ จนกระทั่งบ้านเมืองเกิด
 กระจ่าระส่ายท่วไปหมดทั้งมณฑล บรรดาข้าราชการที่เป็นหลักสำคัญในการบริหาร
 บ้านเมืองก็ผดย่นโอกาสกอบโกยเงินทองเป็นประโยชน์ส่วนตน ควรองเจ้าเมือง
 สิ้นเทียน (Sin-tien) ก็กตข่มเหงราษฎรโดยทุกทาง จนชาวพื้นเมืองส่วนใหญ่ก่อ
 การจลาจล (พ.ศ. ๒๐๗๒) ควหัวหน้าก่อการชื่อ อาน (An) มีภรรยาซึ่งมีรูปโฉม
 งดงามยังถูกศตการคนหนึ่งจับตงไปคุมขังไว้ โดยหาสาเหตุมิได้ พวกภรรยาจึงจับตง
 ศตการผู้กระทำมาเสีย แฉ่งปล่อยภรรยาของหัวหน้าของคออกจากที่คุมขัง
 ครั้นแล้วพวกคก็เดินทางไปถึงเมืองมำตงเจียว (Ma-loung teheou) โดยได้รับความ

(๑) เหตุการณ์นี้เป็นไปได้ สมพายุที่เกิดขึ้นในประเทศยูนนานร้ายแรงเช่นนี้เป็นประจำและ
 มักเกิดทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศแทบทุกปี ด้วยเหตุผลดังกล่าวพวกชาวเมืองจึงเล่าว่าที่
 สร้างบ้านเรือนต่ำ ๆ ก็เพื่อกันมิให้พายุตีพังหลายหมต

ช่วยเห็ดออกจากแฉกนบ่างแห่ง ซึ่งได้รับความสะดวกอย่างเดียวกันจากพวก
ซาราจการจนเห็ดนบ่าง พวกกบฏยึดเมืองตงกตาวได้แดงบง่างหัดนไว้ (Yang-lin)
ครั้นแดงกเตนทางมาหยุดอยู่หน้าเมืองหัดวงซึ่งกยดไต ในระยะต่อมา

ฝ่ายจักรพรรดิเคี้ยวตัง (Kia-tsing) ซึ่งไม่ทราบว่พวกกบฏกรงนตั้งบเนอง
มาแต่ขุนนางของพระองค์ปกครองบ้านเมืองอย่างกตริ จึงทรงตั้งเจ้าเมืองคนหนึ่งชื่อ
โฮ (Ho) เป็นแม่ทัพคุมกองทัพมาตีเมืองกตบักัน บัดต่อมา กองทัพฝ่ายจักรพรรดิ
ซึ่งมีชยชนะภยาดราทพเจ้าเมืองหัดวง อานหัวหน้าพวกกบฏถูกจับตอได้แดงถูก
คตศักระ บรรดาชาวพนเมืองซึ่งเข้าร่วมในการกบฏกรงน พระจักรพรรดิทรงมี
ความกรุณาไม่ตงโทษและให้ส่งค้วกลับไปบ้านเมืองของคน

ถ้าหากจะบันทึกเรื่องราวอันเป็นฉกฤคกาดทกอย่างเป็นคั่นว่ ความเดือดร้อน
ระส่ำระส่าย การกบฏการเคตอเนไหวอนเนองควยการกบฏซึ่งเกิดชน ในประเทศน
นบตงแต่ตั้งมขนเป็นคน ไปจนกระทั่งถึงตั้งมยท พวกคตอชนกรองอำนาจก็จะเป็นการยค
ยาวเกินไป ฉกฤคกาดหัดยคกรงนเป็นผลจกการที่ขุนนางฝ่ายปกครองเพิ่มอตราภษ
ตั้งฉกฤคกาดกรงน ๓ ก็เกิดจกการที่ขุนนางชนญใหญ่ซึ่งมีความมกใหญ่ไม่ตงและ
กรหยาอำนาจ พิเศวาระเห็นว่อาชุนนางผู้ปฏิบัติราชการในหน้าที่ชนอย่าง
ชอตั้งคยตั้งจริคเป็นผู้ออนแอ ทำให้ขุนนางประเภทหลังซึ่งมอยู่ไมกคนไมรงรอทจะ
ยกชงประกาศปฏิวัติควยความหวัง ว่จะกอบกู้เอกราชกตบักันมา และจะได้ดำรง
เกียรติศักดิ์ที่เคยมีมาแต่โบราณกาดสืบไป

การกบฏต่อการปกครองของราชวงศ์เหม็ง

เราารู้ว่เหตุการณทที่เกิดชนในระยะต่อมา ให้ประโยชนแก่บั้นทกทาง
ประตศำสัคตทจกเป็นบ่างประการ ในอนทจะอธิบายถึงเหตุการณทเป็นส่าเหตุแห่ง
การได้ชยชนะของราชวงศ์คตาด และในขณะเดียวกันก็เป็นเหตุที่ช่วยให้ประเทศ
ยูนนานประสบบชยชนะ โดยได้ชวคแดงมณฑลตเศฉวนทงมณฑลชามาอนนอมตงย

นอกจากนั้น แคว้นแคว้นบางแห่งในมณฑลกุยเจี้ยว (Kouei-tcheou) ที่มีได้
ความภักดีด้วยก็ช่วยทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในประเทศ

บันทึกทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีอยู่ในพงศาวดารจีนช่วยให้เราได้ติดตามการ
ก้าวไปสู่ความเป็นผู้พิชิตของ อูซานกวย (Ou-San-kouei โง่ซ่าก๊วย) ทั้งยังช่วยให้
เราทราบถึงความคิดอันอุปนิสัยตลอดจนวิธีการปกครองบ้านเมืองของบุคคลผู้นอก
ด้วย

พ.ศ. ๒๑๗๔ การกบฏครั้งใหญ่เกิดขึ้นในมณฑลไซนานเป็นผลให้ราชวงศ์
เหม็งต้องประสบความล้มเหลวในระยะต่อมา ทั้งพเนื่องจากเหตุร้ายจรูซึ่งเชื่อมระอา
คือการกบฏซึ่งไม่เป็นที่ทราบจากบรรดาขุนนางผู้มีอำนาจในการปกครองประ
เทศพากันลุกฮือขึ้นมีหัวหน้ากบฏชื่อ เกายิงเตียง (Kao Ying-tsiang)

เมื่อเกายิงเตียงเกิดความไม่พอใจโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ก็ไม่รอช้า เร่งรวบรวม
รวมสมัครพรรคพวกจนมีกำลังเป็นปีกแผ่น ครั้นถึงแก่กรรม หลานชายชื่อ หลี่
ต้อเจ็ง (Li Tze-tcheng หลี่ซ้อเจ็ง) ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าต่อมา แต่ถือ
เอาประโยชน์จากความต่ำเรงต่ำของคนสร้างไว้ ครั้นแต่จกถือโอกาสในยามที่พวก
ขุนนางประพฤตินั้นเป็นที่เสื่อมเสียกล่าวร้ายป้ายสีขุนนางเหล่านั้น ว่าเป็นคนชั่วช้า
สร้างวามเดือดร้อนนานาประการแก่พตเมือง ไม่ช้านักหลี่ต้อเจ็งก็กลายเป็นผู้มี
อิทธิพลยิ่งใหญ่ เมื่อรวบรวมสมัครพรรคพวกได้มากพอแก่ความต้องการ ก็ออก
เดินทางมุ่งชนทางทิศเหนือ ระหว่างทางไม่ถูกสกัดจับแต่ประการใด และตลอดทาง
ที่ไป แทบจะไม่ประสบการต่อต้านเลย โดยเหตุที่ชาวเกี้ยวกับชนนระของเขา
ต้องออกไปล่วงหน้า ดังนั้นจึงพบแต่ขุนนางกรมการทงปวงเตรียมการต้อนรับตลอด
ทาง และเนื่องจากขุนนางเหล่านั้นต้องการจะหลีกเลี่ยงมหาภัยแห่งสงครามอันจะ
บันทึกอนอำนาจของตนลงไป จึงพากันออกมาแสดงวามเคารพหลี่ต้อเจ็ง หลี่ต้อเจ็ง
มีความปลื้มปติยินดี ได้รับสรรเสริญยกย่องจากพรรคพวกอีกประการหนึ่ง ถูกขยง
จากมิตรสหายผู้มีแผนการมักใหญ่ใฝ่สูง จึงยกพตออกเดินทางมุ่งไปยังนครปักกิ่ง

ความพินาศของราชวงศ์เหม็ง—หล่อดีงชิงราชบัลลังก์จีน

ตั้งเจ็ง (Tsoung-Tching ซ้องเจ็ง) จักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์เหม็ง ทรงทราบข่าวว่าหล่อดีงกำลังยกพลมุ่งมายังนครหลวง และทรงเห็นว่าบ้านเมืองเกิด กบฏอยู่ทุกหนทุกแห่ง จึงทรงพยายามทุกทางที่จะไม่ให้ราชบัลลังก์ตกถึงมือสังคราม แต่ความพยายามของพระองค์ล้มเหลว เนื่องจากพวกกบฏได้รับการต้อนรับและ การช่วยเหลือจากราชรัฐตลอดทางที่เดินทัพมา

แม้จะยกทัพมาถึงหน้าเมืองหลวงก็ตาม หล่อดีงยังพบเหตุอันน่าช้ำราช การที่พร้อมจะทำกรกบฏต่อจักรพรรดิเพื่อหลีกทางให้กบฏฝ่ายที่มั่งคั่งเห็นอกกว่า

ขณะนั้น ขุนนางที่อยู่ในเมืองที่ยังซื่อสัตย์จงรักภักดีคือพระจักรพรรดิ กำตั้ง ผู้รับคอคำนพวกกบฏอยู่นั้น ขุนทศหนึ่งชื่อ กุชุน (Tou-chun) มีหน้าที่รักษา ประศุมืองสำคัญแห่งหนึ่งกตบเป็นญเบ็ดประศุมืองรับพวกกบฏ

เมื่อเป็นเช่นนั้น พระจักรพรรดิจึงทรงเห็นว่าหมดหนทางที่จะต่อต้านต่อไป และเพื่อจะรักษาเกียรติยศแห่งราชวงศ์ไว้ พระองค์จึงปลงพระชนม์พระราชินีและ ใช้ ดาบฟันพระราชธิดาของพระองค์เสีย ครั้นแล้วพระองค์ก็เสด็จขึ้นไปบนภูเขาเหมย

ซัน(๑) ทรงเขียนพินัยกรรมซึ่งมีข้อความตอนสุดท้ายว่าดังนี้ "เมื่อองค์ผู้ญ่เจี้ยบ้าน เมืองกษัตริย์อุปการองค์สมเด็จพระสันพระชนม์ไปด้วยกัน" แล้วพระองค์ก็ทรง ใช้

เข็มขัดผูกพระศอกกับคนไม่สิ้นพระชนม์(๒)

หล่อดีงเข้าไปพำนักในพระราชวังจักรพรรดิ เสด็จหนีตายคนที่ยังมี ความรักอาลัย ในจักรพรรดิองค์ก่อนก็ยอมสละชีวิตตนแทนที่จะยอมเป็นคารบใช้คนอื่น ส่วนหล่อดีงซึ่งซึ่งราชบัลลังก์ได้นครหลวง การที่พวกขุนนางและคนสำคัญ ๆ ของ บ้านเมืองพากันเป็นกบฏต่อจักรพรรดินั้น สาเหตุส่วนใหญก็เนื่องจากชัยชนะที่ หล่อดีงได้รับและจากการสังหารกตของจักรพรรดิซึ่งประชาชนยังจงรักภักดีอยู่ หล่-

(๑) เนินเขาถ่าน ตั้งอยู่ข้างพระราชวังจักรพรรดิ มีผู้เล่าว่าเนินเขาถ่านนี้รัฐเป็นผู้สร้างขึ้นด้วย ถ่านหินที่นำมาจากเหมืองในภูเขาทางทิศตะวันตกสำหรับให้ประชาชน ใช้ในยามที่เมืองถูกข้าศึกล้อม (๒) ต้นไม้ที่พระจักรพรรดิทรงผูกพระศอกคือต้นโฮทังซุ (แอปเปิลป่า)

ฝ่ายหัดต่อแจ้ง ครั้นทราบข่าวคนของพระองค์ ได้ผูกคร่าภรรยาของ อุซานกวย
 และพิเคราะห์เห็นจาเรื่องนี้มีผลตกตามไปใหญ่โต ก็สั่งให้ประหารชีวิตคนนั้นเสีย
 และเมื่อทราบข่าวการเกิดอันใหม่ของฝ่ายศัตรู ก็นำกองทัพมาตั้งพลหักหมันกบให้
 นำเจ้าชายวิฆทายาทของราชวงศ์เหม็งคอบิดาของอุซานกวยนำหน้ากองทัพไป เมื่อ
 การรบเกิดชนกองทัพของอุซานกวยเกือบจะพ่ายแพ้หากว่าไปได้กำจัดทหารอีกเจ็ดพัน
 คน ของนายพล เคียนตุง (T'ien-ts'oung) มาช่วยเปลี่ยนรูปการรบให้เป็น
 ชัยชนะ

หัดต่อแจ้งผู้ซึ่งราชย์เมื่อพ่ายแพ้ถอยกลับเขายังกองปักกิ่ง แล้วส่งนายทหาร
 ออกไปทำการเจรจาขอสงบศึก แต่ฝ่ายข้าศึกเล่นเอ็งอนใจมาหลายอย่างเกินกว่าที่
 จะปฏิบัติตามได้ จึงเริ่มเป็นศัตรูกันอีก

ในการรบครั้งต่อมา ฝ่ายกบฏต้องพ่ายแพ้หลายครั้ง ทำให้หัดต่อแจ้งซึ่ง
 ประสพชัยชนะเสียจนเคยในระหว่างที่ยาตราทัพเข้าสู่ปักกิ่ง ดงความเห็นจา
 ฐาเหตุที่ตนพ่ายแพ้ นั้น เนื่องมาจากการทรยศของบิดาอุซานกวยที่ไปยุยงบุตรชาย
 ให้ทำการต่อต้านคน

เมื่อต้องประสบความพ่ายแพ้ครั้งหนึ่งในระยะต่อมา หัดต่อแจ้งมีความ
 วิตุนใจมาก จึงให้เขาควอูเลียงไปฆ่าเสียด้วยชอกดาวหาว่าเป็นคนทรยศ แล้วให้
 นำศีรษะไปเสียบประจานไว้ที่ปราการของเมืองหวตวงซึ่งอุซานกวยบุตรชายกำลังตั้ง
 อยู่ นับแคว้นนั้นมาหัดต่อแจ้งก็พิเคราะห์ถึงการดำเนินการที่ตนคงใจจะทำอยู่ กับมอง
 เห็นตางร้ายที่จะเกิดขึ้นในภายข้างหน้า จึงตกลงใจที่จะประกาศตนเป็นจักรพรรดิ
 เสียก่อน^(๑) แต่ถดถอยของเมษญกบฏกฤตภาตหลายอย่างซึ่งเกิดขึ้นโดยกระทันหัน จน
 ไม่สามารถจะดำเนินตามแผนการนั้นได้ นอกจากนั้นยังทำให้หัดต่อแจ้งเริ่มเห็นจา
 มงกฏจักรพรรดิซึ่งตนหวังจะได้สวมบนศีรษะนั้นหนักเกินกำลังคนเสียแล้ว และถึง

(๑) ต่อมาชาวจีนได้ตั้งสมญาซึ่งแสดงความเขาระเขี่ยแก่หลี่สื่อเจ็ง หลี่จวนหวัง (Li-teh'ouan-wang) ซึ่งแปลความว่าเจ้าไพร่ (Prince dar) ด้วยเห็นว่าเป็นผู้ไร้ระเบียบวินัยถืออำนาจ
 เข้าบุกรุกโดยไม่คำนึงถึงกฎหมายของบ้านเมืองหรือจรรยาบรรณ

แม้ว่าคนจะได้ประพฤติกินไม่หาอำนาจมาจนมขอเสียดวงจางกคาม แต่ก็ไม่
 สามารถจะทำให้ราชทูตมการกระทำชั่วของคนได้แม้แค่น้อย ถ้าคนเป็นผู้สร้าง
 ความโสมมทางปวงแก่จักรวรรดิ ครั้นต่อมาได้ทราบว่าตนเองได้ถูกราชทูตเคียดขยง
 ให้คนเข้าชิงอำนาจนั้นทรยศด้วยแล้ว ประกอบกับบรรดามิตรสหายทอดทิ้ง
 ไปหมด ทั้งคิดค้อยไปว่าอันเนื้อชานกวยกำลังชุนนุกองทัพอยู่ ณ เมืองต่างกำแพง
 เมือง หัดสื่อเจงจึงคิดตั้งใจทิ้งกรุงปักกิ่ง เพราะเห็นว่าชกกำลังอยู่ในระหว่าง
 อนาคตร้าย แต่ก่อนที่จะไป หัดสื่อเจงได้เก็บรวบรวมทรัพย์สมบัติทั้งหมด แล้วให้
 จุดไฟเผาประตูราชวังเสียหลายประตู ไม่ไว้ค้อกราบประจำองศกษัตริย์ซึ่งเคยมุ่ง
 หมายถึงไม่ฝันอีกค้อยไป แล้วหนีออกจากเมืองไปในเวตากต่างคืน

ฝ่ายชานกวยซึ่งมุ่งแต่จะคิดแก้แค้นเพียงอย่างเดียวกตั้งเมืองให้อยู่ในความ
 ดูแลรักษาของแม่ทัพเคียนสูง ชาวคาคซึ่งเป็นพันธมิตร แล้วรวบรวมกำลังทหารที่
 ยิงเห็ดออกค้อยคคิดตามผู้ฆ่าบิดาของตนค้อยไป ในไม่ช้าก็ตามไปทันและเข้าค้อยกัน
 ทหารทั้งสองฝ่ายสู้รบอย่างกล้าหาญคางเสียกำลังรพตไปฝ่ายละมาก ๆ ในที่สุด
 หัดสื่อเจงผู้ซึ่งราชยเห็นว่าจะคกอยู่ในอนาคตร้ายทางกองทัพของตนก็ถูกค้อยหนีไป จึง
 ค้อยพตางถอยพตางไปจนถึงแดนเมืองชานตั้ง

ชานกวยนั้นมีความปรารถนาจะสถาปนาราชวงศ์ใหม่ให้ชนกรองบัลลังก์
 ให้เสร็จสิ้นเสียก่อนโดยมคองอาศัยความช่วยเหลือจากชาวคาค ซึ่งเริ่มจะก่อความ
 เคียดรอนให้ออก แต่เมื่อเห็นว่าหมดความจำเป็นที่จะต้องใช้ชาวคาคอีกแล้ว ก็
 บำเหน็จรางวัลให้จนเป็นที่พอใจ พร้อมกับแสดงความรักชอบใจให้ความช่วยเหลือ
 และเชอเชิญให้เขาไปเที่ยวในบ้านเมือง

ชาวคาคตอบรับคำเชอเชิญด้วยค้อยคำอันขอนหวานโดยแล้งพูดว่า การที่
 ชาวคาคยอมเสียสละเพื่อจักรพรรดิจนเป็นกการกระทำตามหน้าที่ที่จะช่วยนำสันคิต์ช
 มาให้บ้านเมืองและมิยอมให้พวกกบฏเข้ามายึดครองได้อีก แม้ชานกวยจะตัดทาน
 ไว้ก็ไม่เป็นผล ชาวคาคเข้ามาคองอยู่อย่างมั่นคงเสียแล้ว

๒๕ ๒๒๘
ข่าวตาคเขายครารับปลงกจน

อุชานกวยรู้สึกเฉยใจ ในความผิดพลาด ที่ตนกระทำไปได้ ก็เมื่อกาตเวตา
ตองเตยมาเลี้ยงเตง ชาวตาคผู้ให้ความช่วยเหลือคนหนักคอคักครุ โดยธรรมชาติของ
จักรวรรดินั้นเอง แต่เมื่อเห็นว่าไม่ถ้ามารถจะให้ชาวตาคกลบออกไปเตง ก็จำต้อง
ยินยอมรับในสิ่งที่ไม่อาจจะคัดค้านได้

ครั้นชาวตาคเข้ามาตงอยู่อย่างมั่นคง ในนครบกกิงเตงกเขายคจุตยทศศาตร์
ในเมืองหวงไคหมด และเมณฑปเคยสูงซงยงคองอยู่ในเมืองเพอควบคุมความ
เป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง ก็จัดการถ่ายนายตราชยชนเป็นจักรพรรดิ
กษัตริย์พระองค์หนึ่งคองนามรัชกาลของพระองค์ในปีที่ชนครองราชสมบัติคองว่า ชุนจิ
(Chun-tchi ชุนตี้) เหตุการณ์ทงนเกิดใน พ.ศ. ๒๓๘๗ กษัตริย์องค์นี้เป็นคนราชวงศ์
กษัตริย์ทศรองราชย์อยู่ในปัจจุบันนี้ (ในขณะทงเตงหนงตั้ง่อน)

กษัตริย์คางชาติทวงคำริจา อุชานกวยคองจะมใจอาฆาตเคยคเคนทชนชาติ
ตาคเข้ามาเป็นนาย จึงทรงคองอุชานกวยให้มค้ำแทนง ลิงตัง^(๑) (Ping-si Wang)
เป็นการเอาอกเอาใจใจ แต่ทงกเกยรคยคณซงคเหมือนจะเป็นรางวัลแห่งการดำเนิน
นโยบายอันโง่เขลาของอุชานกวย กลยทำให้อุชานกวยมมิตใจสูงเตงรักเสีรภาพ
เพิ่มความเตยใจยงชน แต่เมื่อความต่ามกในจิตใจเคมไปคด้วยความ โศกเคีร่า
ทรมานคองไม่ถ้ามารถจะแก้ไซเหตุการณทคนตั้งวางชนมาเองเตง ก็เกิดความท้อ
แท้ปด้อยเรองราวทงปวงไปคตามยถากกรรม

๒๕ ๘
การตอตานของหลต้อเจง

ความเคต่อนไหวของหลต้อเจงชวยให้อุชานกวยคดถายความทุกข ในขณะ
น้อชานกวยตระหนักคองว่าคนไม่ถ้ามารถจะถอนคนให้พ้นจากเงอมอำนาจของชาติตาค
ซงมกาดงเซมแซงชนทวงน อุชานกวยจึงมุงทงจะคิตตามแก้เคนหลต้อเจงให้ตงที่สุด

(๑) เจ้าผู้สร้างสันติภาพแห่งตะวันตก

ความอับอายที่ได้รับแต่งตั้งจากจักรพรรดิชาวดาตให้เป็นเจ้านั้นค่อยสร้างซาไป
ชานกวยกตบมาตงเจตนาที่จรรณรงค์ ห้าพี่น้องหัดสื่อแจ้งและพรรคพวกต่อไป

กองทัพทั้งสองฝ่ายเข้าปะทะกันอีกครั้งหนึ่งในมณฑลชานตีอันเคยเป็นแหล่ง
ช่องสุ่มเพื่อทำการกบฏนานาประการ ในครั้งนั้นการต่อสู้กันโหดร้ายก็ปรากฏขึ้นใน
มณฑลตนอก ในการรบครั้งนี้หัดสื่อแจ้งไม่อาจคำนวณทานการเข้าโจมตีอย่างดุเดือด
หัวหาญของศัตรูสู้จนตัวได้ และเมื่อถูกโจมตีรุกเข้าประจอบกับศัตรู
พรรคพวกพากันกระจัดไปสิ้น จึงหลบหนีไปซ่อนตัวอยู่ในภูเขา โล่กุง^(๑) (Loh-
koug) พร้อมด้วยคนสองสามคน ความหิวทำให้ต้องออกจากที่ซ่อน พวกชาว
เมืองจึงมาเห็นเขา แต่จวบหัดสื่อแจ้งฆ่าเสียและตั้งศิระมาให้อูชานกวย

เมื่อได้แก่แก่นส้มใจ อูชานกวยก็ตั้งมั่นอยู่ในมณฑลชานตี และได้รับ
มอบหมายจากจักรพรรดิชาวดาตให้มออำนาจปกครองมณฑลตนอก อูชานกวยจึงเริ่ม
งานบูรณะบ้านเมืองซึ่งถูกทำลายในระหว่างการสงครามด้วยความเข้มแข็ง

การที่จักรพรรดิชาวดาต เขาคြပ်ครองราชบัลลังก์แห่งจักรวรรดิฉินนั้น
หาได้ช่วยให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุขพ้นจากการก่อกวนให้เดือดร้อนไม่ โดย
เฉพะตามมณฑลภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งพลเมืองยังมีความจงรักภักดี ในราชวงศ์
เหม็งอยู่ กองทัพฝ่ายจักรพรรดิออกปราบปรามการจลาจลที่เกิดขึ้นทั่วไป และ
บางครั้งเกือบจะต้องพ่ายแพ้ แต่อาศัยที่มีเดห์กลอุบายให้กำนันสัญญาว่าจะปฏิบัติ
ตามข้อเสนอนอของขุนนางที่ไม่พอใจ จึงสามารถย่นหยดอยู่เหนอ่สถานที่การณทั้ง
ปวงได้

มณฑลตฟูเกียน มณฑลตเกียงตี และมณฑลชานตี ต้วนถูกปราบปราม
ตงราบคาบ การกระด้างกระเดื่องก็ยุติลง ต่อจากนั้นกองทัพชาวดาตก็ดำเนินงาน
ปราบปรามกบฏจางเหียนจุง (Tchang Hien-tchoung) ซึ่งสร้างความเป็นอันตราย
ความรุกรานได้ตลอดทางที่มานไป

(๑) อยู่ในกิ่งอำเภอทงเจ็ง (T'oung-tcheang)

เรื่องที่เกี่ยวกับบุคคลผู้สร้างเคราะห์กรรม มีตำนานเรื่องหนึ่งเขียนเอาไว้
 ในขณะนั้นกษัตริย์ราชญ์หนึ่งเข้าไปวัดตมในวัดคงโยเหมียด (Toung-yoh-miao)
 ในคืนวันรุ่งขึ้น ได้เห็นร่างอันเลือนรางร่างหนึ่งมาปรากฏให้เห็นในความฝัน ร่างนี้
 เปดงเต้งอย่างเต้งของเทพเจ้ากต่างกับเทดรูปองค์หนึ่ง ในโบสถ์เจ้า เบองบน
 ลัทธิขงจื้อมาแจ่ง ให้ท่านทราบดวงหน้าฉายบุคคลนั้นจะมาบังเกิดในคำบสนใน
 ดัชนีระบรูษเพศ เต็มหัวใจอย่างตัดดริจฉาน บรรณจะเป็นศัตรูของมนุษย์ชาติ
 และจะทำตายทุกสิ่งทุกอย่างตลอดหนทางที่ผ่านไป”

นักปราชญ์ผู้นั้นเป็นครูประจำอยู่ในท้องถิ่นนั้น มีศิษย์คนหนึ่งชื่อ ฉาง
 ล้อมสามวันต่อมาได้พบฉางและได้พูดกับเขาว่า “ข้าพเจ้ามาข่าวดีจะแจ่งให้ท่านทราบ
 คือภรรยาของข้าพเจ้าได้คลอดบุตรชายคนหนึ่ง” นักปราชญ์นั้นแสดงความยินดีด้วย
 กษัยหาย ครั้นมาระดกถึงความฝันของตนขึ้นมาได้ ก็แจ่งความประสงค์ว่าอยากจะ
 ขออุเด็กที่เกิดใหม่ เมื่อมีคนนำเด็กมาให้ดู ก็พิจารณาตลึงเห็นปานแดงเป็นแนว
 คดอดความขาวของทรวงอก เครื่องหมายนแสดงถึงลักษณะเจ้าเดหเจ้ากต ครั้น
 แล้วนักปราชญ์ก็ขอร้องให้บิดาผู้มีควมดีชอบบการการคแต่ให้แก่คนเมื่อเด็กมีอายุ
 ลึงวัยเตาเรียน ต่อมามีการตั้งชื่อเด็กเตะตกตงให้ชื่อว่า เหียนจุง (รอยตรงกลาง)
 ต่อจากนามสกุล ของครอบครัวตงนนชื่อเตมของเตกจึงเป็น ฉางเหียนจุง แม้ใน
 วัยเด็ก เด็กชายผู้นั้นก็แสดงอุปนิสัยขันคานคอดจจนเหลือที่จะปรายได้ ครั้นอายุ
 ได้ ๒ ปี ก็ไปเข้าโรงเรียนแต่ไม่ยอมเข้าใจอะไรเตี้ยเตย จนครูเกิดความเห็นคเห็นอย
 ก็ได้กตบไป ฉางเหียนจุงมีนิสัยเยอหยิงจองหองแแต่มีการกระทำทุกอย่างด้นแต่เกิด
 จากอุปนิสัยขันคานอันเตอวร้ายทงสัน ต่อมาได้หนีออกจากบ้านบิดามารดาเพื่อคค
 ตามฆ่าเพื่อนของตนคนหนึ่ง แแต่กฆ่าเตี้ยในขณะคคอยู่กัน ได้เป็นโจรปตั้นตาม
 หนทางใหญ่ ๆ ต่อมาได้เข้ารวมในกองทัพของหัตถ์อเจ็งจจนได้รับตำแหน่งร้อยโท
 แแต่คคมากได้เป็นทปรักษาของกองทัพ

นักประวคค้ำศครบางคนเชื่อว่า คน ๆ นี้เป็นผู้สนับสนุนให้หัตถ์อเจ็งจ
 ราชสมบคคแต่คคเองก็ได้เป็นทปรักษาของหัตถ์อเจ็ง

ครั้นจางเหียนจงเห็นหุดต๋อเจ็ง หงหน้าของตน ต้องตกเป็นฝ่ายแพ้ ก็ไม่รอช้า
 อยู่บรรดาทงหุดต๋อเจ็งแล้วเดินทางไปถึงเมืองหูกวง (Hou-koung) แล้วโหมเมือง
 เตี้ยจนท่วมไปด้วยไฟแต่ละเตอด ครั้นถูกคิดตามก็ผ่านเขาไปทางมณฑลเต๋อฉวนแล้ว
 เข้ายคมณฑลนุกบฆ่าฟันผู้คนจนหมดไปเป็นล้น ๆ

อุปราชมณฑลเต๋อฉวนชื่อ โตอ้วนกวน (Lo Ouen-kouen) เข้าคิดขวาง
 คอคานในคอนัน แต่คงถูกยิงตายด้วยลูกเกาทัณฑ์ ครั้นสร้างกำแพงขึ้นทาง
 แดงกองทัพก็แตกกระจัดกระจายไป พวกกบฏก็เข้ายคมืองเจ็งตู (Tcheng-tou)
 เมืองหวงของมณฑลฉวน

เจ้าชายหยย^(๑) (Jui) แห่งราชวงศ์เหม็งถูกฆ่าตายเพราะเสียสัตยาธิษฐาน
 จะแต่งตั้งจางเหียนจงเป็นตำแหน่งตั้งออง^(๒) (Si-ouang) ค่อมาจางเหียนจงสถาปนา
 ตนเองเป็นเจ้า คงนามรัชกาลที่ชนครองว่า ต้าจุน (Ta-chun)

โดยเหตุที่มีอุปนิสัยใจเขลา อันเป็นผลจากการไม่ชอบการศึกษาเล่าเรียน
 และเย่อหยิ่งอวดดี จางเหียนจงให้ประหารนายทหารของตนคนหนึ่ง นายทหารผู้นั้น
 เป็นบุตรดาบรื้ออย่างแข็งแรงแม้แต่เมื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นประโยชน์ จาง
 เหียนจงได้คาดโทษทำนองเดียวกับนงแก่นกปราชญ์ทุกคนประดาที่อยู่ทนน เขากล่าว
 ว่า “เป็นโทษดำหรับทุก ๆ คนที่บังอาจออกความเห็น”^(๓) ยังได้ประหารประหาร
 ผู้คนมากเท่าไร อุปนิสัยของจางเหียนจงก็คิดคนเหี้ยมโหดมากขึ้นเพียงนั้น และคงแต่
 ได้ทราบจากกองทัพชาวคาดกำลังยาดราทพเขามาคอคาน เขาก็ออกคำสั่งให้นายพด
 ผู้นั้นไปยึดเมืองหานจูฟู (Nan-tcheung fou) อันเป็นหัวเมืองเอกไว้ แต่นายพด
 ผู้นั้นกลับปล่อยให้เมืองนั้นเป็นอิสระ แล้วตนเองมาเข้าพวกกบฏชาวคาด เพราะรู้สึก
 ชิงชังในความเหี้ยมโหดของนายของตน

(๑) อยู่ที่เสฉวนด้วยคิดจะหลีกเลี่ยงการติดตามของพวกคาด ซึ่งยังกลัวว่าจะมีการเคลื่อนไหว
 ด้วยยังนิยมรักใคร่ราชวงศ์นี้

(๒) เจ้าแห่งภาคตะวันตก

(๓) ดูที่ Mailla เรื่อง ประวัติศาสตร์จีน ปารีส ๑๗๗๗-๗๘ ๑๒ vol.

จางเหียนจุงมีความโกรธแค้นในการทรยศทั้งนี้เป็นที่ยิ่ง เขาสั่งบาดสาบานว่า
จะฆ่าฟันชาวพนเมืองในมณฑลเสฉวนให้หมดสิ้นจนกระทั่งคนสุดท้าย เป็นการดบด
สาบานที่หน้าศพของ และเพื่อที่จะให้ร่องรอยของการแก้แค้นเหลืออยู่นาน ๆ เขา
ก็ตั้งให้จุดไฟเผาเมืองทุก ๆ เมือง ในมณฑลนั้นจนเกลี้ยง

ฝ่ายอุซ่านกวยในตำแหน่งฉิ่งซื่ออึ้ง (P'ing-si-ourng) ได้เป็นนายพตคน
หนึ่งในกองทัพ มีหน้าที่ดูรบกับกบฏพวกนี้ แต่ไม่นานต่อมาจางเหียนจุงถูกญาติ
ของผู้ประตบเคราะห์กรรมคนหนึ่งฆ่าตาย ความตายของคนทรยศคนนี้ ทำให้ผู้คน
ทุกหนทุกแห่งแค้นใจอย่างถึงใจ

นายทหารตำแหน่งรอง ๆ ของจางเหียนจุง ๕ นาย ถูกข้าทหารทอดทิ้งไป
สิ้น ชาวเมืองทั้งปวงพากันตีประมาท จึงคิดว่าจะถูกแกัดอย่างแน่นอน จึงชวน
กันหนีไปประเทศยูนนาน

มาถึงสมัยตรงกับ พ.ศ. ๒๑๕๓ ชาวมุสลิมเชื้อชาติยูนนานคนหนึ่งชื่อชาติ
เฉียน (Cha-ting-teheou) ได้นำทหารของพวกกบฏที่มกาดงเซมแซงกองหนึ่งบุก
ทะลวงเข้าสู่ประเทศยูนนาน และสามารถเข้าไปถึงหน้าเมืองหตงไค โดยง่ายตาย
แล้วเขาก็หักเอาเมืองเป็นหัตายครั้งแต่ไม่สำเร็จ

ทั้ง ๆ ที่กองทัพพระจักรพรรดิประตบชัยชนะก็ตาม มูหยิง (Mou-ying) ผู้
ปกครองมณฑลยูนนานก็เห็นว่าตนกำลังอยู่ระหว่างอันตราย และเกรงว่าจะปราชัย
จึงทิ้งเมืองแล้วหลบหนีไปอยู่ในเมือง ตูฮวงฟู (Ts'ou-hiung fou) หัวหน้าฝ่าย
กบฏก็ยังติดตามมาถึงเมืองนี้ ในระหว่างที่หัวหน้ากบฏเตรียมการเข้าด้อมเมืองแต่
ก็หักเข้ายึดเมืองไม่ได้ เนื่องจากชาวเมืองพากันต่อต้านกันอย่างเข้มแข็ง ชาวจ
ึงส่งนายทหารรองคนหนึ่งชื่อ อึ้ง (Ouung) ไปยึดเมืองคาตฟูไค

บรรดาพตเมืองท่นบดอศำธนามะหะหมคทงทงคาบดกไมรชชาทจะเขารวมเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกบฏรวมศำธนาทคน เมื่อพบชาวจีนคนใดก็ฆ่าตายหมด ปราบกฏว่า

ชาวจีนเกือบแปดพันคนถูกฆ่าตายในการนี้ ครั้นเมื่อเมืองกตกอยู่ในเงอมนมือของพวกกบฏ^(๑)

ครั้นบรรดานายทหารของจางเหียนจงมาถึงเมืองนี้ ความระแวงระคายก็เกิดขึ้นอก มีการสังคายชนหลายตาย พวกกบฏตกลงที่จะร่วมปฏิบัติงานพร้อมกัน แต่การมิได้ดำเนินไปตามแผนการอันวางไว้ คงมุ่งจางคนต่างปฏิบัติงาน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

ใน พ.ศ. ๒๓๘๕ นายทหารของฮ่องนาย ที่เข้ามาตั้งมัครสร้างตั้งอำนาจอยู่ในประเทศนี้เจ้าเว้จ ก็ทำกตดวงเจ้ากวย (Kouei) เซอวงค์องค์สุดท้ายของราชวงศ์เหม็ง โดยวิธีเข้าไปตีความภักคด้วยแต่รับอาสาเป็นผู้ทะนุบำรุงเจ้ากวย แต่เจ้าของกันหวาดกลัวที่จะคงอยู่ในเงอมนมือของพวกชาวตาด ซึ่งคอยคิดตามประหัตประหารเซอต่างของราชวงศ์นทุกคนจึงไม่กล้าใจเนื้อเซอใจพวกกบฏใจอำมหิตเหตานั้น แต่ตั้งมัครใจหนีออกไปให้พื้นดินแดนประเทศจีนมากกว่า แล้วไปแสวงหาที่พึ่งพำนักอยู่ในประเทศพม่า^(๒) (เมียนเทศ) เจ้ากวยอยู่ในประเทศนี้ ๗ ปี กษัตริย์พม่าทรงให้ความอุปถัมภกรบรองเป็นอนต อย่างไวคคาม ความพยายามของเจ้ากวยที่จะสถาปนาราชวงศ์ซึ่งบรรพบุรุษของพระองค์สร้างขนนไว้มตเสยแล้ว

พ.ศ. ๒๒๐๐ มีพรรค ๆ หนึ่ง คงขนในเมืองกวยเจียง (Kouei-tcheou) มีจุดประสงค์ที่จะตั้งนับสนุนเจ้ากวย หัวหน้าพรรคนี้ชื่อ มาคังจุง กับมาหวยหิง^(๓) พยายามใช้เดห้เพทุบายและความอดทน เพื่อจะจัดเตรียมกองทหารไว้ให้พร้อมกบพยายามชักจูงเจ้าเมืองให้รวมมือในแผนงานกบฏของตนด้วย เพียงเวลาไม่นานหัวหน้าของหลายเมืองก็ประกาศตั้งนับสนุนเจ้ากวยตำแหน่งไปแล้ว ฝ่ายเจ้ากวยซึ่ง

(๑) มีแผ่นจารึกหินอ่อนแผ่นหนึ่งสร้างไว้เตือนให้ระลึกถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ ปัจจุบันนี้ยังเห็นได้อยู่ ณ เมืองตาลีฟูใกล้กับกองทหารยามเฝ้าประตูเมืองด้านทิศตะวันออก กับยังมีอนุสาวรีย์หลุมฝังศพของพวกกบฏซึ่งถูกฆ่าตายในระหว่างปฏิบัติการ จะเห็นได้ตรงมุมกำแพงเมืองด้านตะวันตกเฉียงเหนือ

(๒) ชื่อประเทศพม่าที่เรียกเป็นภาษาจีน
(๓) นายพลทั้งสองคนนี้มีบื้อศาสนาอิสลาม

ขณะนั้นพำนักอยู่ในประเทศพม่า ก็ได้รับโอบอกรักให้ทราบถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ
 พร้อมทั้งได้รับเชอเชิญให้กลับมามาก ต่อมาเพื่อสมัครพรรคพวกของเจ้ากวยประดับ
 ชัยชนะในเมืองกวยเจียว เจ้ากวยก็มีใจฮึกเหิม และมีจิตใจมักใหญ่ใฝ่สูงยิ่งขึ้น
 พระองค์ได้จัดการชายทรพยต์นอนมคาศทางปวง เพื่อเอาเงินมาจัดตั้งกองทัพน้อย ๆ
 ขึ้น แล้วออกเดินทางใน พ.ศ. ๒๒๐๓ มุ่งหน้าข้ามไปสู่ประเทศยูนนานด้วยขงมความ
 หองอยู่ว่า ประชาชนในประเทศนั้นขงมจิตใจจงรักภักดีต่อพระองค์อยู่

อุชานกวยมาถึงประเทศยูนนาน

จักรพรรดิซุนตี้ (Chun-tchi) ทรงมีพระประสงค์จะปราบปรามการปฏิวัติ
 ซึ่งเริ่มทำดาบด่างผดากบ้านเมืองมาดองด้ามบีแล้วให้ส่งบดง จึงเชิญอุชานกวย
 ชุนนางผู้ซึ่งพระองค์ได้ทรงมาเห็นจวางัดตอบแทนความดี แล้วมอบหน้าที่ให้
 ปกครองแคว้นแคว้นต่าง ๆ ของประเทศยูนนานแตรกวยเจียวให้มายังประเทศจีน เพื่อ
 สถาปนาความสงบเรียบร้อยในประเทศนั้น ขณะทนายพดมุนก่าตั้งดาเนินงานสู้รบกับ
 พวกชนเผ่าต่าง ๆ ตามชายเขตแดนมณฑลต่งต่งอยู่นั้น ได้ข่าวว่า เจ้ากวยมีได้
 พำนักอยู่ในประเทศพม่าแล้ว

ไม่ช้าต่อมา อุชานกวยก็วางมือจากการปราบปรามชนเผ่าพื้นเมือง แล้ว
 รีบยกกองทัพมาตองหน้า เพื่อสกัดทางที่เจ้ากวยจะผ่าน อุชานกวยมีสมัครพรรคพวก
 ที่จงรักภักดีอย่างแท้จริง จึงสามารถทำให้เจ้ากวยประหตาดใจได้ ทงยังสามารถ
 จับกุมคนของเจ้ากวยพร้อมด้วยบุตรชายได้ โดยระม่อม บิดารผู้คิดตามถ่วงหน่ง
 มาดองดาบแตรซาทหารพากนหนเอาควรอด เนื่องจากเจ้าชายแตรบุตรเป็นเชอวงศ์
 เพียงดององคของราชวงศ์นทงยงเหตออยู่ อุชานกวยจึงหองนระตกลองราชวงศ์เหมง
 ซงเป็นเจ้านายเก่าแก่ผู้มีพระคุณแก่คนมากอนจงศดตงใจไม่คิดจะเอาโทษ แตรพร้อม
 กนหนนกรเขารอมรูเห็นเป็นใจกนทงฝ่ายเจ้ากวย ในอันจะหันมาทำดาบด่างกษศรยตาง
 ซาคให้ตงนไป แต่ในเวดาค่อมาอุชานกวยกตงถูกรรยา ซงเป็นเชอดาบฝ่าย
 จักรพรรดิกับมีครตงหายขงมบังคับให้กลับมำทำงาน ในทางนอกร อุชานกวยจึงจำต้อง

ยินยอมปฏิบัติตาม โองการจากกรุงปักกิ่งด้วยอาการมีหน้าตามอง เขาสั่งให้ตัดศีรษะ
เซตยทงสองทงมา ไฉนเพื่อจะคิดเรื่องราวการกบฏ ให้เสร็จสิ้นไป และเพื่อจะทะนุ
บำรุงราชวงศ์กษัตริย์ทงกำลังเรื่องอำนาจต่อไป

ครั้นเสร็จการประหารชีวิตหัวหน้าฝ่ายกบฏแล้ว อูซ่านกวยก็รู้สึกด้านใจใน
ความอ่อนแอของตนก็เกิดมานะที่จะทำการรณรงค์ต่อไปในที่ เขายกกองทัพบุก
ขับไล่พวกกบฏเข้าไปในเมืองกวยเจี้ยว แล้วบุกทะลวงต่อไปจนถึงภาคใต้ของ
ประเทศยูนนาน จนในที่สุดมาถึงตำบลเคียนเจ็งเกี้ยว^(๑) (T'ien-tch'eng kiao)

ระหว่างที่กองทัพอยู่ในท้องถิ่น อูซ่านกวยเข้าสู้รบกับชนเผ่าพื้นเมืองที่
ยังมีเดิเขาฆ่าความสกปรกด้วยเมือครั้งก่อน และยังตำรางเอกราชของตนอยู่ ทงน
เมืองกวยราชวงศ์เหม็งมัน โยบายที่จะค่อยเกิดยกด้อม โดยตะมอดระม่อมมากกว่าจะ
ไต่กำลังบังคับ ในครั้งนั้นอูซ่านกวยเข้าบุกทำลายชนเผ่าพื้นเมืองอย่างเหี้ยมทารุณ
แล้วตั้งกองทัพตามจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ ไว้ ทหารเหล่านี้ได้รับแบ่งปัน
ดินแดนเป็นของตนเองพวกพากันตั้งถิ่นฐานอยู่ ส่วนอูซ่านกวยก็ยกทัพต่อไป
ยังเมืองม่งเต้เต้ตงงาน (Mong tze et Liu ngan) เมื่อคิดได้ตั้งตั้งเจ้าเมือง
ปกครองต่อไป

อูซ่านกวยสถาปนาความสงบสุขในประเทศยูนนาน

ครั้นอูซ่านกวยใช้เวลาดำเนินการตั้งความถึง ๓ ปี เพื่อสถาปนาความสงบ
สุขทางภาคใต้ของมณฑลยูนนานกับส่วนหนึ่งของภาคกลางของประเทศนั้นแล้ว ก็
ยกทัพมาตั้งที่ราบแห่งเมืองคูนมิง^(๒) (K'oung ming) แล้วสร้างเคหสถานของ
ตนอยู่ ณ เมืองยูนนานฟู

(๑) หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ห่างจากเมืองไคหัวฟู (K'ai-hoa fou) ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓๐ ลี้ ชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อสะพานใหญ่ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติข้างใต้สะพานนี้คือแม่น้ำแอล
(๒) ทหารส่วนใหญ่ที่มายึดครองดินแดนแถบนี้เป็นทหารจากเมืองหูกงและอานฮุย (Hou-kouang et Anhoueci) ที่มาแต่งงานกับหญิงสาวชาวพื้นเมืองก็มีจำนวนมากทำให้เกิดลูกเกิดหลาน เป็นคนเลือดผสมมากมาย ภาษาที่พูดกันในครอบครัวของชนเหล่านี้จึงเป็นภาษาพื้นเมืองของคนทั้งสองมณฑลนี้

ความล้มพนชกับกรุงปักกิ่งหลังจากที่หยุดขงกไปชวระยะหนึ่งก็ดำเนินต่อไป
 ดังเดิม จักรพรรดิฉินแห่งราชวงศ์ฉินทรงแต่เห็นคุณงามความดีอันใหญ่ยิ่งที่
 อูซ่านกวยปฏิบัติมาด้วยความเหนื่อยยาก ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยสถาปนาราชวงศ์ฉิน
 ให้ได้ครองราชบัลลังก์ ด้วยการขบไต่หัดสื่อแจ้งกับกษัตริย์ราชบัลลังก์เท่านั้น ยังได้
 ช่วยเพิ่มพูนทรัพย์ศฤงคารให้แก่ท้องพระคลังเป็นจำนวนมหาศาล พระองค์จึงพระ
 ราชทานยศบรรดาศักดิ์ชั้นสูงสุดเท่าที่จะทรงสามารถแต่งตั้งได้แก่ อูซ่านกวย

ประเทศยูเมาน ในสมัยนั้น แม้ว่าจะเป็นถิ่นที่พำนักของชนเผ่าพื้นเมืองแท้ ๆ
 ซึ่งปัจจุบันนี้ ได้มีสภาพเป็นชนนอกแล้ว นับว่าเป็นประเทศที่มีทราบดีกว้างไพศาล
 อันได้รับการทะนุบำรุงให้มีสภาพดีขึ้นโดยแท้จริง บรรดาป่าที่ใหญ่น้อย และหนอง
 บึงที่อุดมไปด้วยเชื้อโรคก็ได้รับการปรับปรุงให้มีสภาพดีขึ้น ผืนดินที่แห้งแล้งก็
 มีลักษณะที่เขียวชอุ่ม ป่าเถื่อนและพำนักอาศัยอยู่ในภูมิภาคเหล่านี้ ก็ทำการเพาะปลูก
 ได้ผลดีกว่าแต่ก่อน ซึ่งทำกันพอเพียงแก่ความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ สภาพของบ้าน
 เมืองโดยทั่ว ๆ ไป ความที่ปรากฏในบันทึกพรรณนาของนักประวัติศาสตร์จีน นับ
 ว่ามีธรรมชาติอันงดงามอย่างยิ่ง กล่าวคือ ป่าไม้ขยายอาณาเขตทอดเหยียดไปจด
 ภูเขาทุกดง และส่วนใหญ่ของพสกนิกรในประเทศเป็นป่าไม้ทั้งสิ้น ผืนดินที่
 อยู่ตามทราบดีกว้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยบนคนไม้หรือบนที่สูง ๆ ก็นับว่าไม่ด้อย
 แทนที่จะพำนักอาศัยตามแหล่งที่ลุ่มต่ำอาศัยอยู่ แม้ว่าชนพวกนั้นนั้นล้มของ ไม้ที่มาก
 แต่ความจำเป็นในการป้องกันอันตรายจากเพื่อนบ้าน หรืออันตรายจากสัตว์ป่า
 ทำให้รู้จัก ไถหะ โดยเฉพาเอาทำเป็นเครื่องใช้ที่คม และทำเป็นเครื่องมือสำหรับ
 การเพาะปลูก เมื่อต้องกระทำสงครามอยู่เนือง ๆ อาวุธที่ชอบใช้มากที่สุดคือ ขนุน
 ซึ่งทำด้วย ไม้ชนิดหนึ่งหาได้จากป่าแล้วประกอบเข้ากับเหล็กดี เช่น เขาควาง เพื่อ
 ให้มีลักษณะแข็งแรงยิ่งขึ้น

อูซ่านกวยเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือมาก ทำให้ประสพความสำเร็จ
 ในการต่อสู้ เพื่อชิงอำนาจการปกครองส่วนกลางและได้รับเงินเป็นจำนวนมหาศาล
 เพื่อเอามาช่วยเหตอเพอการน เขาบังคับเก็บภาษีจากชนเผ่าพื้นเมืองและคามมณฑล

โกตเคียง เพื่อนำเงินมาขายกองทัพอัฒระกระทำทุก ๆ ทาง เพื่อที่จะให้คนแดน
ภาคนี้แต่ละคนออกไปถึงเมืองคาคี ซึ่งในขณะเวลานี้มีการปกครองตนเองให้มีความ
สันติสุข

อุชานกวยสร้างกำแพงเมือง ให้คนกองทัพอัฒระกระทำคนแดนภาคใต้ของ
ประเทศยูเนียน ด้วยการตั้งทหารในกรมกองของตนไปเพิ่มเติม พร้อมกับแบ่งปัน
ที่ดินที่เป็นสมบัติของชนพื้นเมืองที่ไม่ยอมส่งวามภักดีด้วยแต่หลบหนีไปตั้งหนีให้ครอบ
ครอง บรรดาทหารเหล่านั้นต่างแผดถางฟันคนนอกคนล้นบรรณด้วยความขมขื่น
แข็ง ซึ่งเวลาไม่นานดินแดนที่เคยเป็นแหล่งอุดมด้วยเชื้อไขก็กลายเป็นแหล่งผลิตพืช
พันธุ์ ธัญญาหารพอเพียงแก่ความต้องการของพลเมือง

อุชานกวยดำเนินวิธีการอันจะให้คนเป็นที่เต็มได้แก่ชนพื้นเมือง ซึ่งต้อง
ถูกกดขี่ข่มเหงอย่างหนัก ในระยะที่ถูกขับไล่ออกจากภูมิลำเนาเดิม จนต้องพากัน
แสวงหาคู่ความทุกข์ยากอันแสนสาหัส เขาจึงลดหย่อนความเข้มงวดกดขี่ต่อชน
พื้นเมืองผู้เคราะห์ร้ายเหล่านั้นลง ซึ่งทำให้ชนเหล่านั้นค่อยคลายความหวาดกลัวลง
ก็ยอมอนุญาตให้ชนเหล่านั้นกลับคืนบ้านของของตน โดยมีเงื่อนไขว่า ชนพวกนี้
จะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อระเบียบการปกครองบ้านเมืองอย่างใหม่ ทั้งจะต้องทำ
กิจการอันจะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศชาติ

การให้ผ่อนผันด้วยวิธีดังกล่าว เดียวกับเหตุผลเช่นนี้ทำให้ ชาวพื้นเมือง เกิดความ
เคารพยำเกรงและรู้จักบุญคุณอุชานกวยเป็นอันมาก เพราะเมื่อชนเหล่านั้นกลับมา
พบเจ้าของที่ดินใหม่ พบความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ โดยทั่วไป ก็เกิดความคุ้นเคย
กับผู้นเข้ามาใหม่ และเมื่อใดที่คนนอกน่านเข้าอุปนิสัยอันกระต้างตลอดจนจิตใจที่
ป่าเถื่อนก็ค่อย ๆ เจือจางลง

พลเมืองประเทศยูเนียน ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ตามบริเวณเมืองหลวงอันมี
อิทธิพล การปกครองแบบเงินครอบกลุ่มอยู่นั้น ต่างยอมปฏิบัติตามระเบียบข้อ
บังคับของบ้านเมืองโดยง่าย ไม่มีการร้องทุกข์ต่อการปกครองแบบเผด็จการนี้แต่

อย่างไร ส่วนพดเมืองที่อยู่ตามตำบลห่างไกลออกไปก็ขงรักษาเอกราชของตนไว้
แต่แถมว่าชาวฉวนจะแลอิทธิพลออกไปมากเพียงไร ก็ยังไม่อาจจะบังคับชนพื้นเมือง
เหล่านั้นให้อยู่ใต้อำนาจคนได้

ถึงแม้ว่าอูซ่านกวยจะได้ทำความพยายามที่จะอบรมกล่อมเกลาชนพื้นเมือง
ให้ใต้อำนาจส่วนได้รับความสำเร็จมากเพียงไรก็ตาม ย่อมคงชนอยู่แก่กาตงเวตา
ทมิฬเจริญแล้วจะเลิกหัตถกรรมเขาเหล่านั้น การคิดก่อสร้างร่วมกับเจ้าหน้าทมิฬดัดบัญญัติ
ทั้งฝ่ายพดเรือนและฝ่ายทหาร ซึ่งถูกตั้งมายังมณฑลนั้นช่วยให้ความรุดกนกคิดของ
หมูชนผู้อยู่บัญญัติได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเป็นอันมาก แต่เป็นที่น่าเสียดาย
ที่การปฏิวัติทางของนม ไคย่นยาวสืบไป เหล่าชนนางซึ่งในชนคนยังมีความกลัวคือ
ความกระด้างหยาบคายของชนพวกนี้ เมื่อเห็นว่าชนพวกนี้ไม่อ่อนคลายแก่พวกคน
แก่ประการใด ก็ฉวยโอกาสจากสถานการณ์ เริ่มกระทำการใช้อำนาจในหน้าที่
ของตน ก็ขอประโยชน์เอาโรคเอาเปรียบ นโยบายอันชั่วช้าเช่นนี้แหละที่ก่อให้เกิด
เจตนาซึ่งตกลตามชนอย่างรวดเร็วจน ครั้นอูซ่านกวยได้แจ้งถึงสาเหตุแห่งความไม่สงบ
ครั้งนี้ ก็สั่งให้ตั้งโทษผู้กระทำความผิดอย่างหนัก ก็ให้ตั้งโทษชนพื้นเมืองที่ล้มคย
กัน ก็ออกการจลาจลเช่นเดียวกัน

การให้ความคุ้มครองผู้อยู่อนแอ่น ย่อมยังผลอันน่าชื่นชมให้ในหมูชนพื้น
เมือง คำอากรที่เก็บจากราษฎรก็เพิ่มขึ้น และภาษทราษฎรก็ลดเสียแก่รัฐเป็น
ปรกติ ก็เก็บได้อย่างสม่ำเสมอ และภายในเวลาไม่นาน การปกครองบ้านเมืองก็
มั่นคงเป็นปึกแผ่น

การสร้างประเทศยูหนานของอูซ่านกวย

เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปอย่างสมบูรณ์พร้อมแล้ว อูซ่านกวยผู้มีความภาค
ภูมิใจ ในผลงานของตนก็ตั้งหตุฐานอย่างมั่นคง ๆ เมืองยูหนานผู้ เขามีความ
พอใจในราษฏรเป็นอันมาก และพยายามสร้างคามตั้งามเป็นแบบอย่างทุกทาง
แต่ทว่าเนื่องจากอูซ่านกวยได้เคยเผชิญกับงานสงครามมาเป็นระยะเวตามานาน ทั้งได้

เคยผ่านประสบการณ์อันยากลำบากมาคงแคล้วคลาดภัยมิได้รับบาดเจ็บเนื้อเซอใจมาก
 เช่นนี้ แต่ในครั้งนั้นอุซานกวยยังคงเข้าร่วมงานกับชนเผ่าที่มันส์เยอะอะคงคงตาม
 มณฑลชานไห่แดนเหต่านน เมื่อเป็นเช่นนั้นอุซานกวยจึงตระหนักรู้ว่าไฟป่าและกองทัพ
 ให้พร้อมมอยุ่เสมอ การเตรียมการทางป้องกัน ประกอบกับอำนาจอัน
 ยิ่งใหญ่ของอุซานกวยที่ครอบงำอยู่เหนือคนแดนภาคนี้ ก่อให้เกิดความประหลาด
 พรึ่นพรึงขึ้น ในราชสำนักกรุงปักกิ่ง เด่นชัดบ้างคนมีใจริษยาในความเป็นเอกราช
 ของอุซานกวย พวกนักพิเคราะห์ว่า อุซานกวยกำลังเตรียมงานเพื่อการกบฏ พระ
 จักรพรรดิคังฮี้ (K'ang-hi) ทรงตระหนักว่าอุซานกวยมีอายุล่วงเข้ามาจนแก่
 ก็ไม่ทรงเชื่อในถ้อยคำเพ้อเจ้อของเสนาบดีเหต่านน กับทรงปฏิเสธที่จะใช้กำลัง
 เข้าหักห้ามยเอาที่อุซานกวย แต่อย่างไรก็ตาม จักรพรรดิคังฮี้ทรงปรารถนาได้
 ประจักษ์ในความดีของอุซานกวย จึงมีพระราชโองการเชื่อเชิญอุซานกวย
 มาเข้าเฝ้าแต่คงความอ่อนน้อมต่อพระองค์เป็นการด้วยตนเอง (พ.ศ. ๒๒๑๕)
 เนื่องจากอุซานกวยขาดเฝ้าพระองค์มาเป็นเวลานาน

ประเพณี ในราชสำนักของราชวงศ์ต้าตมมีอยู่ว่า บรรดาเจ้าในราชวงศ์ที่ตั้ง
 ไปปกครองแคว้นแคว้นต่าง ๆ จะต้องส่งราชบุตรองค์ใหญ่หรือมีฉะนันกตั้งทูตขึ้น
 นายพตมาประจำราชสำนัก เพื่อแต่งตั้งอย่างมีความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิอยู่ บุตร
 ชายคนโตของอุซานกวยก็เป็นคนหนึ่ง ในบรรดาผู้ที่ถูกส่งตัวมาเป็นตัวประกันเหต่านน
 ฝ่ายบุตรของอุซานกวย ได้ทราบเรื่องราวอันลือลือพิรุณพิศาของตนกำลังดำเนินการ
 อยู่ ก็มีความหมายลับแจ้งให้บิดาทราบถึงภัยที่กำลังจะเกิดขึ้น เมื่ออุซานกวยได้รับ
 จดหมายดังกล่าวก็รีบร้อนรีบไปว่า บิดาต้องเข้าด้วยชราไม่มีกำลังที่จะทรากคร่า
 ในการเดินทางอันเป็นหนทางไกล ตามที่ได้รับราชโองการนั้นได้ และบิดากำตั้งจะ
 มอบหมายให้บุตรคนโตไปเฝ้าถวายบังคมจักรพรรดิตามประเพณีแทนตนอยู่แล้ว

คำตอบที่ส่งไปในเชิงมิตพรองทงนเหมือนกบหัยขยนอาวชให้แก่วงศ์คังฮี้ ซึ่ง
 คอยจ้องที่จะบงบังคับให้จักรพรรดิคังฮี้ตง โทษผู้ทคนพิเคราะห์เห็นอยู่แต่จ้งว่าเป็นกบฏ
 ฝ่ายจักรพรรดิคังฮี้ทรงมีพระทัยปรารถนาจะให้มีการปฏิบัติ โดยวิธีระมุน

ดระม่อมก็ทรงยกกราบทูลจะให้อูซ่านกวยได้กระทำพิธีแต่ตั้งความจงรักภักดีต่อพระองค์
 ด้วยตนเองและทรงปรารถนาจะทราบซึ่งเท็จจริงอันแท้จริงจากอำมาตย์ผู้เคยมา ณ ดิน
 นนพระองค์จึงส่งเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่สองคนไปยังเมืองยูนนานฟู เพื่อปฏิบัติหน้าที่
 แทนพระองค์ อูซ่านกวยก็ยอมรับและรับรองเสนาบดีผู้ใหญ่ทั้งสองด้วยความเคารพ
 ทุกประการตามอัธยาศัย และให้ของกำนัลอันมีค่า แต่เมื่ออูซ่านกวยได้ทราบ
 ความประสงค์ ในการเดินทางมาครั้งนี้จากเสนาบดีทั้งสอง จึงถามเสนาบดีทั้งสอง
 ด้วยความโกรธเคืองว่า ราชวงศ์คาดคิดแต่จะแห้วหรือว่า ตัวเขาแน่แท้ที่เป็นผู้นำ
 ราชวงศ์นั้นเข้ามาสู่ประเทศจีน แล้วอูซ่านกวยก็กล่าวดำทบบนอกว่า ท่านคิด
 หรือว่าเราจะหุดหู่หุดบคานั่งอยู่ที่นี้ โดยไม่ทราบสาเหตุที่มริบสั่งให้ไปเสียยัง
 กรุงปักกิ่ง เราจะไปที่นั่นด้วยตนเองถ้าเป็นพระราชประสงค์อย่างเด็ดขาด แต่การ
 เดินทางไปนั้น เราจะเป็นผู้นำทัพจำนวนสองหมื่นสี่พันคน เพื่อเคื่อนให้ราชวงศ์คาด
 ระวังได้ว่าราชวงศ์นั้นกำลังจะให้เราทำอะไร "

อูซ่านกวยประกาศเอกราช

หลังจากที่ราชทูตของพระเจ้าจักรพรรดิกลับไปไม่นาน อูซ่านกวยก็แต่งกาย
 แบบจีน^(๑) ออกครึ่งหนึ่ง บรรดาชาวยูนนานทั้งปวงก็ทำตามอย่าง เขาตั้งห้ามขาด
 มิให้ใช้ปฏิทินแบบคาด พร้อมกันนั้นก็ประกาศใช้ปฏิทินอย่างใหม่ ครั้นจัดการ
 ทั้งปวงเสร็จสิ้นและปรึกษาขอความเห็นจากขุนนางข้าราชการแล้ว อูซ่านกวยก็
 ประกาศตนเป็นแม่ทัพยาดราทพเจ้าผู้มณฑลกวยเจียว ซึ่งประกาศตนเป็นฝ่ายเดียว
 กับ ครั้นแล้วก็เดินทัพออกไปผ่านเข่ามณฑลเสฉวนและชุกวง ซึ่งประกาศตนเป็น
 พวกอูซ่านกวยเช่นเดียวกัน

ในระหว่างที่เหตุการณ์ดังกล่าวอยู่ในภาคตะวันตกนั้น บุตรชายของ
 อูซ่านกวยซึ่งพำนักอยู่ ณ กรุงปักกิ่งก็ดำเนินงานเจริญรอยตามบิดา ด้วยการวาง

(๑) เป็นเครื่องแต่งกายของราชวงศ์หมิง กับให้ไว้สวมขาว

แผนประทุษร้ายราชวงศ์ตาด แต่บังเอิญเป็นคราวเคราะห์ที่แผนการถูกเปิดเผยเสีย
 ก่อนจึงตั้งมือทำการฉ้อโกง บุตรชายของอูซ่านกวยจึงถูกจับตงโทะ บรรดาสมัคร
 พรรคพวกที่สมัครรวมคิดถูกจับหมด แม้ว่าจะพระราชอาญาจะหนัก แต่จักรพรรดิ
 คงจะไม่ทรงประสงค์จะฆ่าฟันให้ตายทุกคน ทรงอภัยโทษให้เป็นบางคน แต่สำหรับ
 บุตรชายของอูซ่านกวยกับผู้รวมคิดคนสำคัญ ๆ ถูกตัดศีรษะหมด (พ.ศ. ๒๒๓๑)
 ฝ่ายอูซ่านกวย เมื่อได้เป็นใหญ่ บังคับบัญชา หัวเมืองใหญ่เหนือ ชน ไปอีกตั้ง
 หัวเมืองแล้ว กยดลอบแบบอย่างที่เป็นประวิสัยของตนกระทำมาคือประกาศตนเป็น
 จักรพรรดิ ต่อจากนั้นก็ประสงค์ความสำเร็จ ในการเกลี้ยกล่อมเจ้าผู้ครองเมืองฟูเกี้ยน
 (Fou-kien) และเมืองกวางตุ้งให้เป็นฝ่ายตน ในระยะนี้ไม่เคยมีความเคียดแค้น
 ใหญ่เกี่ยวกับความรู้สึกในเชื้อชาติ อันนำความกระทบกระเทือนมาสู่ราชวงศ์ตาด
 แล้ว ยังมีผู้เรียกร้องให้ยกพระราชวงศ์พระองค์หนึ่งของราชวงศ์เหม็งขึ้นครองราช
 บดตั้งกษัตริย์นอกดลย การกบฏที่มุ่งร้ายหมายขจัดราชวงศ์ตาดทิ้งนั้นสร้าง ความ
 ระส่ำระสายขึ้นในบ้านเมืองทั่ว ๆ ไป

ชาวแมนจู ซึ่งอยู่ในสถานอันคับแค้นทุกด้าน ได้ออกจากภาค
 ตะวันตกของประเทศจีน เพื่อกดขี่ไปอยู่ในบ้านเมืองของชาวตาดด้วยกัน ดินแดน
 บริเวณนั้นจึงสงบลง ชาวแมนจูใช้ความอุตสาหะพยายามอย่างสุดกำลังที่จะเข้า
 เมืองฟูเกี้ยนและเมืองกวางตุ้ง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๓๘ กองทัพแมนจูจึงยกไปรบ
 สองเมืองนี้แล้ว ในที่สุดก็เข้ายึดได้

ฝ่ายอูซ่านกวยซึ่งรวบรวมไพร่พลอย่างมั่นคงหาได้สักที่สักถานไม่ แต่
 เมื่อเห็นว่าตนเองอยู่ในฐานะที่ไม่อาจจะรักษาเมืองกวางตุ้งไว้ได้ ก็ยอมทิ้งเมือง
 และถากอัยเข้าสู่มณฑลเสฉวน คราวนั้นเขาหาได้รับการต้อนรับอย่างคดงแต่ก่อน
 ไม่ บรรดาประชาราษฎร์พากันแสดงความเฉยเมยกระด้างกระเดื่องอย่างรุนแรง
 แม้แต่อูซ่านกวยจะขาดพรรคพวกผู้สนับสนุนในมณฑลนั้นก็ตาม ก็ยังคงรักษากำลัง
 อันเข้มแข็งไว้ได้จนถึงปลาย พ.ศ. ๒๒๓๐ ไม่มีศัตรูคนใดแม้จะมีกำลังไพร่พล

เหนือจากตาเขามาโจมตีได้เสีย อย่างไรก็ตาม เมื่ออุชานกวยคาดคะเนตนเองว่า
กำลังจะย่างเข้าสู่ยุชรา อินททำให้กำลังความกล้าแข็งลดน้อยลงทุกวัน ๆ จึงตัดสินใจ
โยกทัพกลับสู่มณฑลยูนนาน แล้วจัดเตรียมการป้องกันบ้านเมือง ให้เข้มแข็งไว้
ทุกจุดทุกด้าน

ครั้นกลับมาถึงราชวงศ์ อุชานกวยให้เรียกประชุมขุนนางข้าราชการคน
สำคัญ ๆ แล้วชี้แจงวธิการดำเนินการ เพื่อป้องกันบ้านเมืองให้พ้นจากการโจมตี
ของชาติ กับบุตรชายคนเล็กด้วย หลังจากนั้นไม่นาน อุชานกวยก็ถึงแก่กรรม

ในระหว่างที่ อุชานกวย ท่องเที่ยว อยู่ใน มณฑลยูนนานเป็นเวลาดำเนินานัน
เขาได้สร้างงานที่เป็นชิ้นเป็นอันอย่างถาวร ทั้งได้สถาปนาความสงบสุขในดินแดน
แถบนั้นเป็นอันดี ซึ่งแม้ในสมัยของราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิงก็ไม่อาจจะทำได้
ถ้าหากว่าอุชานกวยปฏิบัติกรอย่างเหี้ยมโหดต่อชาวพื้นเมืองในระยะต้น ๆ ก็สมควร
จะให้อภัย เพราะเหตุว่าการเข้าครอบครองดินแดนอันกว้างไพศาล ซึ่งมีพลเมือง
อยู่ไม่มากนักทั้งหาทรัพยากรใด ๆ มิได้ จำเป็นต้องใช้วิธีการอันรุนแรงสำหรับ
สร้างเสริมอำนาจขึ้นเสียก่อน และเนื่องจากมีลักษณะเป็นนักปกครองผู้สามารถ
อุชานกวยจึงรู้จักใช้วิธีการอันเที่ยงธรรม ไม่ยอมใช้อำนาจที่มีอยู่เกินสมควรแก่
ความยุติธรรมเลย

ในระหว่างที่ครองอำนาจอยู่ไม่กี่ปีนั้น อุชานกวยได้จัดการปรับปรุงกิจการ
งานในประเทศมากหลาย แต่ไม่เคยตระเตรียมการช่วยเหลืออันเคราะห์ชนพื้นเมือง
เมื่อเป็นเช่นนี้ ประเทศยูนนานจึงก้าวชนสู่ความเจริญ แต่กลายเป็นประเทศมั่งคั่ง
สมบูรณ์ประเทศหนึ่ง

โดยเฉพาะในสมัยที่อุชานกวยครอบครองประเทศนี้ การอุตสาหกรรม
เกี่ยวกับโลหะในครั้งนั้นยังอยู่ในยุคเริ่มแรกอยู่ได้เจริญขึ้นอย่างใหญ่โต นอกจาก
นั้นเพื่อที่จะให้การปกครองประเทศนี้เป็นไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น อุชานกวยได้แต่งตั้ง
หัวหน้าพวกชนพื้นเมือง ให้มีความสำคัญขึ้นด้วยการตั้งให้มียศขุนคู้เต

ตั้งแต่ชาวอเมริกันของมูตถาปนาต้นคิดส์ให้เกิดขึ้นแดนภาคตะวันตก^(๑)
ประกาศออกไป กองทัพฝ่ายตาดซึ่งในระหว่างนั้นยังไม่กล้าก่อสงครามใด ๆ ขึ้น
และยังคงมียังอยู่ในมณฑลเต๋ลวงกัยาคราห์เพาผู้ประเทศยูนนานทันที แต่
บุกเข้าโจมตีกองทัพทหารที่นายทหารของ ๆ ของอุซานกวยบังคับบัญชาอยู่ตามคราว
ด้วยกัน ครั้นแล้วกษัตริย์ตาดจึงเข้าโอบล้อมเมืองยูนนานผู้ไว้

ฝ่ายพระราชารัฐในเมืองหลวง เมื่อได้ประจักษ์ในคุณประโยชน์
อุซานกวยสร้างไว้แก่บ้านเมือง ก็มีความเต็มใจที่จะเข้าช่วยป้องกันบ้านเมืองจนถึง
ที่สุด เพื่อมิให้อูเชนฟัน^(๒) (Ou Chen-fan) คือตกอยู่ในเงื้อมมือศัตรู ครั้น
ต่อสู้กันมานานมาได้ ๒ เดือน ในเมืองก็เกิดขาดแคลน เจ้าชายอูเชนฟันประสงค์
จะหักเตียงมิให้พระราชารัฐต้องประสบความพินาศอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ดีประสบ
มาแล้ว จึงทรงผูกพระศอสนพระชนม์ การต่อสู้กันนั้นก็ยุติลง

เมื่อกองทัพฝ่ายตาดเข้ายึดเมืองได้ ก็ให้ฆ่าฟันครอบครัวของอุซานกวย
ตายหมดสิ้น ทั้งให้ขุดศพอุซานกวยขึ้นมาแล้วส่งไปยังปักกิ่ง และแทนที่พวก
ราชวงศ์ตาดจะให้ความเคารพแก่ซากศพของบุคคลผู้สถาปนาตาดายศ ศตออกจน
อำนาจราชศักดิ์ให้แก่ราชวงศ์ของตน และนอกจากนั้นยังเป็นบุคคลที่มีความสามารถ
อันยิ่งใหญ่ทั้งในด้านการทหาร และการปกครองจนทำให้ได้ดินแดนอันกว้างไพศาล
มารวมเข้ากับอาณาจักร พวกราชวงศ์ตาดก็ทำให้เผ่าซากส์พของอุซานกวยเสีย
แล้วให้ไปรยเล้าถ่านของซากส์พให้ปลิวไปในอากาศ

การยึดครองประเทศยูนนานโดยเด็ดขาดของราชวงศ์ตาด

การเข้ายึดครองประเทศยูนนานของราชวงศ์ตาด ทำให้บ้านเมืองประสบ
ความขาดแคลนเสบียงอาหาร จนเป็นเหตุให้เกิดความปั่นป่วนวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง
บรรดาสมัครพรรคพวกของฝ่ายราชวงศ์ ที่ตั้งอำนาจได้กระจัดกระจายกัน

(๑) ตำแหน่งที่ราชวงศ์ตาดมอบแก่อุซานกวย

(๒) บุตรชายอุซานกวย

ไปทั่วทุกหนแห่ง แลต่างยุยงประชาราษฎรทำการก่อกวนคอกำณผู้เข้ามาปกครอง
ใหม่ มกกของมุกไม่พอใจกักหนงได้ชจนกันจับอาวุธเข้าคอกำณ ทำให้ชนชาว
พนเมืองตามท้องที่ต่าง ๆ เป็นอันมากพากันเอาอย่างบ้าง และในเวลาไม่นาน
ประเทศทั้งประเทศก็ยุ่งเหยิงเต็มไปด้วยการจลาจล

บรรดาแม่ทัพชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายกองทัพภาค เมื่อพิจารณาเห็นสภาพวิกฤติ-
การณ์ดังนี้ ก็เห็นว่าควรจะกระทำการด้วยความรอบคอบระมัดระวังดีกว่าจะหัก
หาญเอาด้วยกำลัง แลระกตบปด้อยให้ประชาราษฎรสงบจิตใจลงไปเอง ทงยงให้
เวลาสำหรับราษฎรผู้กระหนกแตกคณ กับบรรดาผู้ถูกชักจูงเข้าร่วม ในการ จลาจล
ได้กตบมาปฏิบัติหน้าที่ของตนดั้งเดิม นอกจากนั้น เพื่อที่จะให้ราษฎรตามเมือง
ต่าง ๆ คตยความหวาดกตว้ต่อระบบการปกครองอย่างใหม่ แลระกตว้จะถูกลงโทษ
กจัดการบีบประกาศไว้ทุกท้องถิ่น คกเคื่อนให้ประชานทราบวามได้มการเปิดยณ
แปรระเบียบการบริหารราชการแต่อย่างใด พร้อมกันนั้นกชักชวนให้ราษฎรกตบ
มาประกอบอาชีพของตนตามเดิม

ในประกาศเหล่านี้บวชวชยให้เกิดมตคิ กตว้คือ บรรดาผู้ทมองเหตุการ์ณ
ไปชางรายกตบมคความกตวชน ส่วนบรรดาผู้ทหดบชอนคจเพื่อจะก่อกวนความดงบ
ผู้ชกถูกยคตวช มุกไม่พอใจกตบหันมวร่วมเป็นพวกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ความดงบ
ผู้ชกมชน

เพื่อที่จะเพิ่มจำนวนพลเมืองชาวจีนสำหรับให้ชวยเหลือรัฐบาต ในการ
คตสกับชนพนเมือง ในเมื่อเกิดควมจำเป็น รัฐบาตจึงดงเสริมให้พลเมืองชาวจีน
ทมอย้อย่างด้นเหลือ ในมณฑลอื่น ๆ อพยพเข้าไปดงหลักแหล่ง ในประเทศยูนนาน
อันพลเมืองจีนทอพยพเข้าไปอยู่ในประเทศไถกั้นตาร แลชกชุมไปด้วยโรคภัย
ไซเจบเช่นนี้ยอมจะไมไซเป็นพลเมืองทตตยชอนก แลระแมควาพลเมืองเหล่านี้จะ
หย่อนในด้านคุณภาพไปบ้าง แต่ในด้านปริมาณนั้นนับว่าเพียงพอที่จะให้ควม
ชวยเหลือรัฐบาตคอกำณกับชนชาวพนเมือง ในกรณีที่เกิดควมจำเป็น

โดยเหตุที่ฝ่ายจักรวรรดิจีน คองการจะให้ผู้อพยพเข้าอยู่ใหม่ได้มงานทำ

อย่างมั่นคง จึงปลดชาวพื้นเมืองออกจากตำแหน่งการงานทั้งปวง และบรรจชาวจีน
 เขาไปปฏิบัติงานแทนทั้งหมด ผดทชาวเมืองได้รับกคอกถูกขับไล่ให้ไปอยู่กันตาม
 ทองถิ่นที่เป็นภูเขากับตามหุบเขาแคบ ๆ เท่านั้น และนอกจากนั้น แทนที่ชนเหล่านี้
 นี้จะได้รับความคุ้มครอง หรือได้รับความเห็นอกเห็นใจ ในฐานะที่คองประดับเคราะห์
 กรรมบ้าง กลับถูกชนฝ่ายปกครองกดขี่จนชาวจีนทุกคนทยักตนเองว่าเป็นเจ้าเป็น
 โทษใหญ่เหนือกว่า คุณหมื่นเหยียดหยามอย่างไรความปรานี

นโยบายอันไร้ความยุติธรรม ซึ่งตรงกันข้ามกับคำมั่นสัญญาที่จักรพรรดิ
 ตาตทรงให้ไว้ในไม้อากัแต่คงผล คือความปั่นป่วนระง่ำร้ายอย่างร้ายแรงผิด
 กกว่าแต่ก่อน ถึงกับทางฝ่ายปกครองต้องเผชิญต่อการชู่เซี่ยอย่างหนัก และเมื่อ
 ชุนนางฝ่ายปกครองผู้เป็นต้นเหตุของการจลาจลครั้งนี้ บอกกล่าวร้องเรียนไปหลาย
 ครั้ง จึงได้มกกองทัพใหญ่ส่งมาช่วยเหตุ งานปราบปรามจลาจลได้ดำเนินไปอย่าง
 โหดเหี้ยมทารุณ กล่าวคือ ชาวพื้นเมืองทุกคนที่ถืออาวุธจะต้องถูกฆ่าตายสิ้น

การสู้รบอย่างดุเดือดครั้งสุดท้าย ซึ่งพวกแมนจูกระทำเพื่อต่อต้านชน
 พื้นเมืองของประเทศยูนนานนั้นเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๑๘ ในยุคนั้น ชาวชาติ เมียวต้อ
 (Miao-tse) ซึ่งอยู่ตามชายแดนมณฑลเสฉวนและมณฑลทกวงยเจี้ยว ชาวมานต้อ
 อาศัยอยู่ตามเทือกเขาเตียงชานและตามดินแดนแถบผินจวนเจี้ยว (P'in-tchouan-
 tcheou) ทางตะวันตกก็มีชนเผ่า มิงเกีย และอีเกีย และในที่ลุ่มชนเผ่า โตโต
 และเผ่าปาอี (Lolos & Pais) ซึ่งต้องถูกแบ่งแยกออกจากกัน ได้หันเข้ามาร่วม
 มอกันต่อต้านผู้กดขี่ เมื่อการเคลื่อนไหวเพื่อการจลาจลนี้ แม่ชยายเขาไปติดต่อ
 ทั้งประเทศยูนนานถึงมณฑลทกวงยเจี้ยวและมณฑลเสฉวน ก็ก่อให้เกิด การจลาจลขึ้น
 ปรากฏขนาดใหญ่ มีผลกระทบกระเทือนไปถึงราชวงศ์คาด ซึ่งตดถอยอำนาจลงจน
 ไม่สามารถจะยกกองทัพมาปราบปรามได้ ในที่สุดจึงยอมตกลงให้ชนเผ่าเหล่านี้
 ได้รับสิทธิพิเศษเช่นเดียวกับที่อยู่ชานถวยได้เคยให้มาแต่ก่อน ก็ยินยอมถอยถอย
 เจ้าเมืองทกวงชุนใหม่ ๆ ออกไป นับแต่นั้นมาชนเผ่าพื้นเมืองก็ยินยอมคงอยู่ใน
 ความสงบ

นโยบายของจีนเกี่ยวกับประเทศยูเนียน

นับเป็นเวลาดึกว่าหนึ่งศตวรรษตั้งแต่เหตุการณ์เกิดขึ้น ในครั้งนั้นมิได้มีการจัดการ แก้ไข ปรับปรุง สภาพการณ์ใด ๆ ทั้ง ใน ด้านการ เมืองและ การ เศรษฐกิจ ใน ประเทศยูเนียนเลย

ชนเผ่า พันเมือง เหล่านั้น หาได้ ตมความ ตระอุมครม เจ็บชาท คน ไ้รับมาไม่ รอยบาดแผลตงปวงขงเคอน ไ้ระตถถงตงเหล่านอยุ่เต็มอ แต่ถึงแม้ว่าทางฝ่าย รัฐบาตส่วนกลาง จะ ได้ ทำความพยายามแต่ยอมเสียดด้วยประการต่าง ๆ ดัง เพียงใด เพื่อเป็นการตบตางการกระทำที่แฉง ๆ มาของชน กัมอำนาจแค่เพียงใน นามและโดยทางอ้อมเท่านั้น แต่ผลที่ได้จากการดำรงอำนาจก็แทบจะไม่มี ความหมายเลย บรรดาชนเผ่าพันเมืองชนมตกษณะแตกตางกันยังมี ใจจงรักอยุ่ภายใต้ ราชวงศ์ตง (T'ang) และราชวงศ์หยวน (Youen) อยุ่ไม่เต็มอตาย แม้ในขณะนั้น ได้แตกแยกกันไปมากแล้ว ก็ยังคงรักษาคุณตกษณะในเชิงอุปนิสัยยทรรคความ เป็น เอกราช แต่ความประพฤติทรรคความเป็นอสังระเล็ดตามแบบอย่างของบรรพบุรุษ ของพวกคนอยุ่ แต่แม่ทุกวณนคุณตกษณะตงเต็มเช่นนกยงมอยุ่อย่างแน่นแพ้น ทงนม ไซ่ว่าชาวเขาเหล่านจะมความตอดตงไม่ยอมรับความเจริญใด ๆ เลยเลย ใน ทางตงกันขาม ชนเหล่านจะร้องขอแค่เพียงต้นตภาพและความตงบเจียบและจะยอม เต็ม ใจเสียดด้วยประการต่าง ๆ ในกรณีทีเชอแน่ว่าจะ ได้รับความคุ้มครอง ตงกตางจากเจ้าหน้าทีฝ่ายปกครองเหล่านนั้น แต่ทว่าชนเหล่านนี้ก็จะถูกหตชกตวง และตองตกเป็นเหยอแห่งความ ตองของบรรดาข้าราชการจีนมาหตายตวงหตายตรา จนกระทั่งทุกวณนก็ไมยอมหตงเชอ ในคำมั่นสัญญาใด ๆ อีกเลย

บรรดาชนนางจีนตงผู้ใหญ่ผู้นอยุ่ชนั้น แทนที่จะนำวิธีการปกครองอย่าง อตุ้มอด้วย แต่ยคตอหตกแห่งความยุติธรรม อันเป็นรากฐานแห่งตองธรรมจรรยา ของจีนไปไซ่ในการปกครองตองที่ตาง ๆ กตบแต่จะมุ่งฉวยโอกาตงกอบโกยเงินทอง เพื่อให้คนเองร่ำรวยอยุ่อย่างรวดเร้วและนอกจากนั้น เมื่อชนนางจีนเหล่านมีอำนาจ

ปกครองท้องถิ่น ที่อยู่ห่างไกลยากที่หน่วยปกครองส่วนกลางจะบังคับบัญชาไปถึงได้
ก็มักจะไม่มีวาทะกระทำกาทุกอย่าง ที่เป็นการกดขี่เบียดเบียนราษฎรพมเมืองม
ไฉไล เป็นคนว่า เมื่อเกิดคดีถึงโรงศาล ขุนนางเงินเหล่านี้จะตัดสินให้ฝ่ายที่ให้
เงินแก่คนมากที่สุดเป็นฝ่ายชนะ

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจึงเข้าใจว่า วิกฤตการณ์เหล่านี้ทำให้บ้านเมืองยากที่จะ
กตัญญูความสงบเรียบร้อยได้ และยากที่คนพมเมืองจะเกิดความเต็มใจในระบบอบ
ปกครองแบบจีน กฎข้อบังคับต่าง ๆ มีผู้ปฏิบัติตามน้อยลงทุกที เหล่าข้าราชการ
ฝ่ายปกครองที่พากันเบียดเบียนทรัพย์สินของชนพมเมือง ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้
ชนพมเมืองที่กลัวจะถูกแกลบเอาทรัพย์ของตน ก็ยอมอยู่ใต้อาณาเขตตลอดมาจนถึงวาระที่ไม่
สามารถจะทนทานต่อความทุกข์ยากอีกต่อไป ทั้งหมดหนทางที่จะมุ่งหาความยุติ
ธรรมจากที่ใด ๆ และเมื่อไม่มีใครเอาใจใส่รับฟังคำร้องทุกข์ของคน ก็จงทนกันดู
ข้ออื่นแต่ดำเนินการแก้แค้นพวกข้าราชการชาวจีนผู้สร้างคามโหดร้ายแก่พวกตน
เสียอย่างสาหัส

ในระหว่างเวลา ๓๐ ปี ที่เรามาตั้งพันชากับประเทศจีน เราสามารถที่
จะเห็นได้กับตาว่า เมื่อถึงคราวที่มีการเสียภาษีอากรกันทุก ๆ ปีนั้น จะมีสาเหตุ
เหมือน ๆ กัน ซึ่งก่อให้เกิดผลอย่างเดียวกัน กตัญญูคือ การจลาจลอันวายเป็นที่อาศัย
มากบางน้อยบางเกิดชนทงล้มเมือง ทงนี้เนื่องมาแต่การจัดการปกครองที่ชั่วช้า
เหตุการณจะดำเนินไปเช่นนี้คราไรเท่าที่ยังไม่มีการแก้ไขให้ดีขึ้น และคราไรเท่าที่
ข้าราชการมได้รับการควบคุมดูแลอย่างกวดขัน และคราไรเท่าที่ข้าราชการเหล่านี้
ยังคงประพฤติตนรัคณา ทาเรณราษฎร เพื่อให้ได้ เงินมาก กว่าอัตรา ภาษีที่ กำหนดไว้
ทงนี้ด้วยความประสงค์จะ ให้คนได้มีเงินทอง ใช้จ่ายเพียงพอกแก่การดำรงฐานะอันเชิด
หน้าชูตา ในวงสังคมของพวกตนเอง

ใคร ๆ ก็ยอมเห็นข้อบกพร่องนี้ปรากฏอยู่ทั่วไป ในหมู่ข้าราชการผู้มี
หน้าที่ในการปกครองท้องถิ่น รัฐบาลส่วนกลางก็มิใช่ไม่รู้ไม่เห็น แต่เราก็คงกัน
ว่ารัฐบาลเจตนาปล่อยไว้สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปตามเรื่อง และที่รัฐบาลปล่อยให้เหตุ

การดำเนินไปเช่นนี้เพราะยังไม่มีกำลังเพียงพอ ที่จะปราบปรามการกระทำ
ที่ขัดต่อผลประโยชน์และอำนาจของรัฐบาตเอง

จากการศึกษาคนควาโดยย่อ ๆ รวมระยะเวลาหลายศตวรรษ ตลอดทั้ง
ดินแดนอันกว้างขวางของประเทศ เราก็อาจจะกล่าวตามคำจารึกโบราณว่า "หยุด
ก่อนท่านผู้เป็นนักเดินทาง ขึ้นแผ่นดินที่เจ้าเหี้ยมขยำผ่านไป ถึงนมประวัดของมัน
มาแล้วทั้งสิ้น"

ถูกแล้ว บนดินแดนอันมีอาณาเขตกว้างไพศาลทั้งหมด ซึ่งได้ถูกเปิดยื่น
ช้อมาหลายครั้งหลายครา และบนดินแดนซึ่งพดเมืองเขอชาติต่าง ๆ มาประทะกัน
ในบรรดาบ้านเมืองและในปราสาทราชวัง ซึ่งได้สร้างขึ้นด้วยความยากลำบากและ
ได้รอกอนท่าตายไปในกาลต่อมา บนกองซากสตั๊กหักพัง ซึ่งกระจายเกิดอนกตาด
ไปทางโน้นบ้างทางนี้บ้าง บรรดาความอาราม ซึ่งกาดแต่การปฏิบัตห่มมาหลาย
ครั้งหลายหน ให้ความเคารพเลื่อมใสบ้าง ตลอดจนทั้งดินแดนของประเทศนี้ ได้
ปรากฏว่า ร่องรอยแห่งประวัติศาสตร์ของชนเผ่าที่มหนาดนาคชนและมีชีวิตจิตใจ
ซึ่งปัจจุบันนี้ชนพระของจีนได้ทำให้หมดอำนาจไป

โดยเหตุที่ชนพวกนี้มันดียวรึกความเป็นอิสระ มีความสามารถ และโดย
เฉพาอย่างยิ่งเป็นชนที่มเรียวแรงแข็งขัน จึงสามารถต่อสู้คานทานผู้กดขี่ข่มเหงที่
ไม่มีกำลังพอที่จะปราบปรามได้แล้วแต่ผู้มากดขี่กลับถูกขังคับให้มอบเสรีภาพบาง
ประการแก่ชนพมเมืองกบยอมรับรองสิทธิหลายประการของชนพวกนี้ด้วย

ในยามที่ชนพวกนี้ ต้องเผชิญต่อการข่มขู่กรานไม่หยุดหย่อน จึงไม่น่า
แปลกที่จะคิดว่า ชนพวกนี้จะเก็บงำความรู้ถึงซึ่งซึ่ง และพยายามได้ในส่วนลึกของ
จิตใจ และเมื่อใดที่การทงปลงพรักพร้อม การปฏิวัติหรือจลาจลตามท้องที่แห่งาน
ก็จะเริ่มคณชน ดังที่ปรากฏมาคองแต่ครั้งราชวงศ์หยวนแล้ว

ถึงแม้ว่าชนบธรรมนิยมประเพณีของชนพวกนี้จะคร่าครี อุปนิสัยหุ่นหัน
พด้นเด่น และไม่ค่อยจะส่วมมากกับผู้ใด ก็ไม่น่าจะสงสัยว่า ถ้าหากว่าบรรดา
ข้าราชการที่มหนาคมาปกครองมีความฉลาดพอและมีคความยุติธรรมพอ ก็ยอมจะ

ได้รับความรักใคร่จากประชาชน บรรดาการปฏิวัติที่เจตนาจัดที่เกิดขึ้น ในมณฑล
 ยูนนานนับเป็นเวตาหตาศศวรรษที่ยอมจะไม่เกิดขึ้น มณฑลยูนนานก็เป็นประเทศ
 ที่มีการแบ่งส่วนพื้นเขคอย่างเหมาะสม ออกไปด้วยแร่ธาตุอันมีค่าหายากชนิด ดินฟ้า
 อากาศปานกลาง ตลอดจนมีพดเมืองที่ชนชนแข็งแระคดองแคล้ว ย่อมจะเป็น
 มณฑลที่สมบูรณ์ที่สุดมณฑลหนึ่งของจักรวรรดิ หากว่าได้รับการปรับปรุงแก้ไข
 ในด้านการบริหารราชการเดี่ยใหม่ และได้รับความช่วยเหลือทางการเงินเป็นรายปี
 อย่างเพียงพอจากรัฐบาลส่วนกลาง

บางครั้งเหตุการณ์ทางการเมืองบังคับให้รัฐบาล ต้องดำเนินนโยบาย
 เฉพาะของตนไม่อ่านนโยบายนั้นจะเป็นอย่างไร เราก็คงปัญหาว่า ถ้ามีการปรับปรุง
 เกือบดินแดนต่าง ๆ ที่จะเป็นจุดหมายสำคัญ ๆ ทางด้านชายแดน เช่นดินแดน
 ทางภาคใต้และภาคตะวันตก จะไม่ทำให้ชนพื้นเมืองเกิดความหวงที่จะกอบกู้เอกราช
 ของตนกลับคืนมา หรืออย่างน้อยที่สุดก็เกิดความชื่นชมในสิทธิพิเศษหรือสิทธิต่าง ๆ
 ที่ได้รับแทนที่ยอมยกกับคนจีน

ถ้าหากมีนักปราชญ์หรือข้าราชการ ประสงค์จะให้บรรดาหัวหน้าชนพื้น
 เมืองเชื่อว่าประเทศจีน ในสมัยราชวงศ์หยวนหรือเหม็ง เริ่มได้รับกตินใจของความ
 เจริญ และในสมัยนักได้อาศัยชนรุ่นใหม่ ๆ ช่วยกันปรับปรุงประเทศให้เจริญขึ้น
 ถึงแม้ว่าในขณะนั้นประเทศยังถือชนบธรรมนิยมประเพณีเก่า ๆ กาดเวตาเท่านั้นที่
 จะช่วยให้ความคิดใหม่ ๆ นี้ถ่ายทอดไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่

เป็นที่ประจักษ์ว่า ประเทศที่ยงมอารยธรรมเก่าแก่ เคารพชนบธรรมนิยม
 โบราณ แต่มีความเคารพอย่างสูงสุดในทุก ๆ สิ่งซึ่งเกี่ยวกับบรรพบุรุษ ย่อมมี
 ความจำเป็นที่จะรับรองตัวของตัวเอง และมีอิสระในการศึกษาแนวทางใหม่ ๆ ซึ่ง
 คนธรรมดาจะปฏิบัติ

เราพบว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างเชื่องช้า การปฏิบัติงานเต็มไปด้วย
 การปกปิดอำพราง และบางที่ก็มีการขัดขืนอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามถ้าเราสังเกต

เหตุการณ์ที่ผ่านพ้นไปแล้ว ก็จะต้องประจักษ์ว่า ชนในท้องถิ่นเหล่านี้ยอมรับเอา
ความเจริญใจบางบางประการเหมือนกัน

ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ข้าพเจ้าได้พบกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ของมณฑตเสฉวน แด่มณฑตยูนนานเป็นครั้งแรก ถึงความสะดอกหดหาย
ประการที่มณฑตทั้งสองจะได้รับ ในการจัดสร้างการโทรเลข ซึ่งเป็นเพียงการสร้าง
สายตอดเหล็ก ซึ่งนับว่าเป็นการนำอศล้าหกรรมแบบตะวันตกเข้ามาใช้ ในประเทศ
ข้าพเจ้ารู้สึก โกรธเคืองมากที่ถูกคัดค้านไปเสียทุกประการ ไม่แต่เท่านั้น ยังมึนงงเพราะ
เห็นว่าขอเด่นของข้าพเจ้านั้นปฏิบัติได้น้อย แต่ยังไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในดินแดน
แถบนี้ แต่ทั้งนี้เป็นเรื่องขัดแย้งกับหลักการของ ฟุงชุย (Foung Choui) อย่าง
ตรงกันข้ามทีเดียว การดำเนินงานอย่างมหัศจรรย์นี้ไม่ต้องประสับความยากลำบาก
เลย เมื่อนำมาใช้ในประเทศที่มีฤดูกาลเปลี่ยนแปลงอย่างวิ้ง ๆ กตาง ๆ และ
ฤดูกาลที่ก่อความหายนะให้แก่ประเทศเช่นนั้น

เราย่อมจะเห็นแล้วว่า ดินแดนของประเทศแถบนี้ มิได้เหมาะสำหรับ
การดำเนินงานที่ต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะเลย ถึงอย่างไรก็ดี ก็มีผู้อยอมรับฟัง
หลักการแบบยุโรปเหมือนกัน เนื่องจากว่าบุคคลเหล่านั้นรู้สึกว่าเป็นความจำเป็น
ในข้อที่กระตือรือร้นทางกรกฎใจได้ แต่การยอมรับฟัง ในข้อนี้หาได้ตรงกับความมุ่ง
หมายตามหลักการของฟุงชุยไม่

สองสามปีต่อมา ภายหลังจากที่ขอพิพาทที่เรียกว่า ฟรังโก-จีนัว แล้ว
รัฐบาลต่าง ๆ ซึ่งตั้งเห็นความจำเป็นที่จะเชื่อมโยงมณฑตยูนนานกับมณฑต
อื่น ๆ ด้วยสายโทรเลขจึงเริ่มงานขึ้นอย่างรีบด่วน ใช้เวลาไม่นานนัก ภูมิภาค
แถบนี้ก็สามารถติดต่อถึงกันกับส่วนอื่น ๆ ของโลก โดยใช้สายตอดใหญ่ ๆ เพียง
สี่สาย

การตัดสินใจจากทางกรุงปักกิ่งมิใช่จะ เป็นที่ยอมรับโดยปราศจากการ
คัดค้าน บรรดาขุนนางเก่าแก่และนักปราชญ์ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการนำวิธีแบบยุโรป
มาใช้ ตลอดจนการทำสัญญาผูกพันกับชาวต่างชาติ ซึ่งมีกองทัพมาตั้งอยู่ตามชาย

เขตแดน กัดบัพยายามก่อความยุ่งยากอดแวงให้เกิดชน และยุยงชาวไร่ชาวนาให้
 คัดสายตจวค และให้ทำตายจตถทัไซ ในกาณนี้เสย แต่ราชฎรปฏิเสชไม่ยอมปฏิบัต
 คามเสยงยุยงนี้ แด้วรายงานกตบไปว่าตั้งประดิษฐุใหม่ันอำนาจความตจวค และ
 ประโยชน์มิไซเฉพาะภายในประเทศเท่านั้น แต่ให้ความตจวคแเตะประโยชน์ในการ
 คัดคอกกับค่างประเทศด้วย

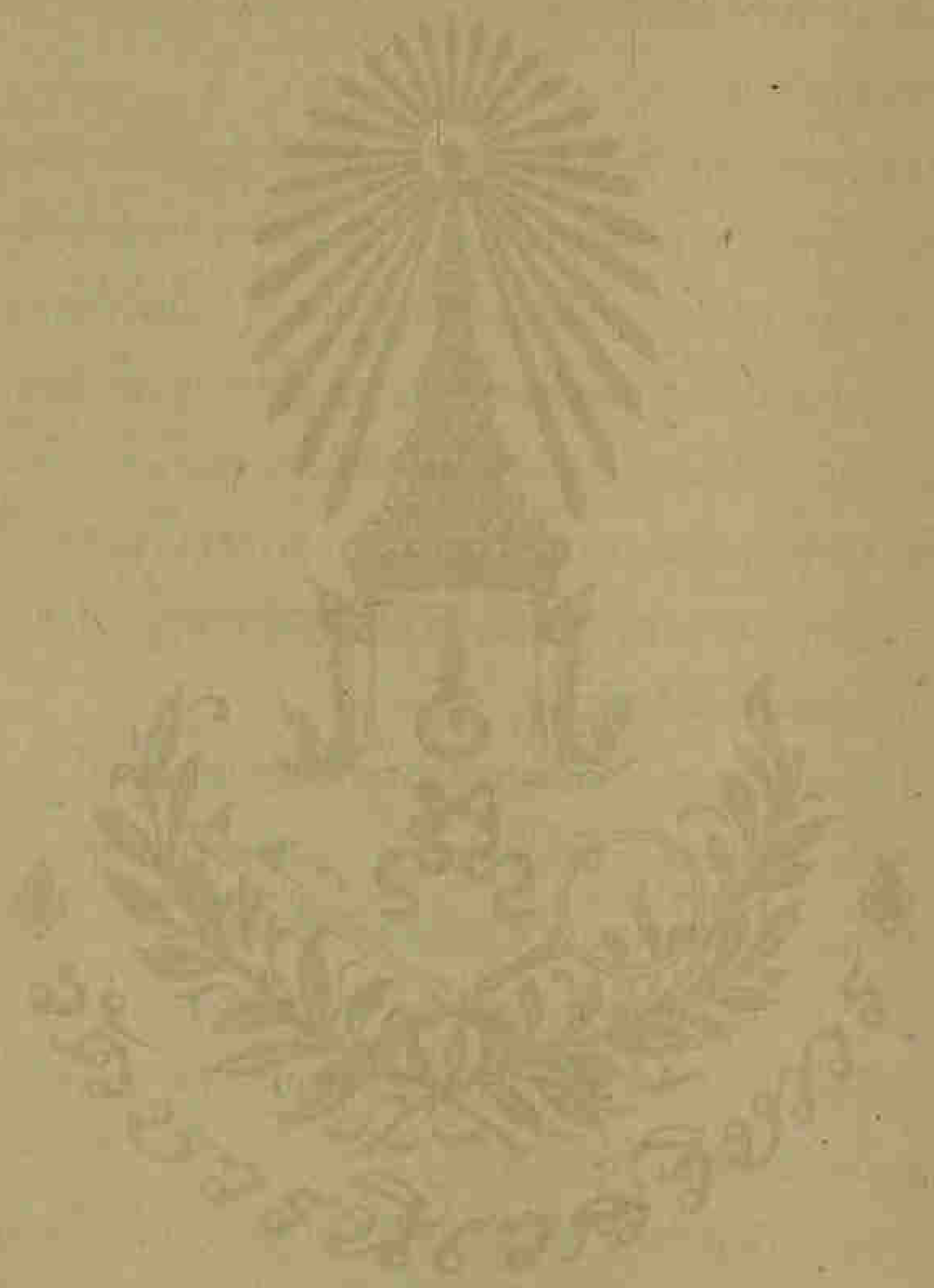
นับแค้นมาพุ่งชยุ ซึ่งไม่มีใครชอบก็ถูกเนรเทศออกไปอยู่ตามหุบเขาสูงๆ
 ในท้องถินที่มีวัดอันห่างไกลผู้คนสัญจรไปมา แเตะพรรคพวกของเขาถัดคิตตามไปจำ
 คัดตจจคมนคยุดวย แเตะร่วมสันทนากันตามความพอใจ แเตะไม่ต้องเกรงกตจวคใด
 ถึงเวียงการถูกตบประมาทที่พวกคนคองอดทนมาคตจคคจวคระษอนเสอมทรามัน

บรรดาประเทศในภาคตะวันออกไกลมักจะมีสภาพเช่นเดียวกันนี้ เราจะพบ
 เห็นชนชาวจีนเคารพเสอมได้โดยศาสตร์อย่างยิง แเตะเทิดทูนได้ยศาสตร์ใจเห็นอกข
 ขอบังคับใด ๆ ของการปกครอง มิฉะนั้นแเต้วประเทศชาติจะคองประตบทุกขภัยจาก
 การบั่นคาคทโทษของสังคักตจจทชค่าง ๆ

การสร้างสายการคมนาคมที่ตจจวคแเตะรวดเร็ว ในประเทศ นับเป็นการ
 ผอนแรงงานของคนหาบหามแเตะตจจคพาหนะ ช่วยให้การคิตคอรหว่างชาวค่าง
 ประเทศกับชาวพื้นเมืองตจจวคชน สำหรับทางรถไฟนั้นไม่เพียงแต่จะเป็นเครื่องมือ
 อนล้ำคญยิง ในการส่งเสริมความเจริญในด้านพาณชยกรรมเท่านั้น แเตะยังมี
 ตจจจจวคช่วยอย่างล้ำคญในการยกระดับความเป็นอยู่ของพตเมือง ซึ่งได้ประตบภัยจาก
 สงครามกลางเมืองอันโหดร้ายคตจคมา

ข้าราชการในมณฑลนี้ ซึ่งมีเจตนาจะปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า
 หรือมุ่งปฏิบัตราชการเพื่อมตประโยชน์ของบ้านเมือง โดยเฉพาะนั้นมิจนวนน้อย
 เหลือเกิน แเตะขณะเดียวกันก็ตบมีขุนนางหัวเก่าๆ ที่ยึดถือระเบียบโบราณเพ่งตจ
 การปฏิบัตงานคังกถ่างไปในทางตรงกันข้าม ซึ่งนับเป็นการกอดความพินาศหายนะ
 แก่ประเทศชาติของคน โดยแท้จริง

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม ถนนพระราม 6 ซอยสี่สี ๒ พระนคร โทร. ๗๘๖๖
นายรณัฐ รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๐๕
